Bacchus

Den Ouden, en huydendaegschen droncke-man. Ontdeckt uyt de heydensche historien; onderricht uyt de Heylige Schriften

Jacobus Sceperus

bron

Jacobus Sceperus, *Bacchus. Den ouden, en huydendaegschen droncke-man. Ontdeckt uyt de heydensche historien; onderricht uyt de Heylige Schriften*. Frans Hoola, Gouda 1665

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/scep002oude01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

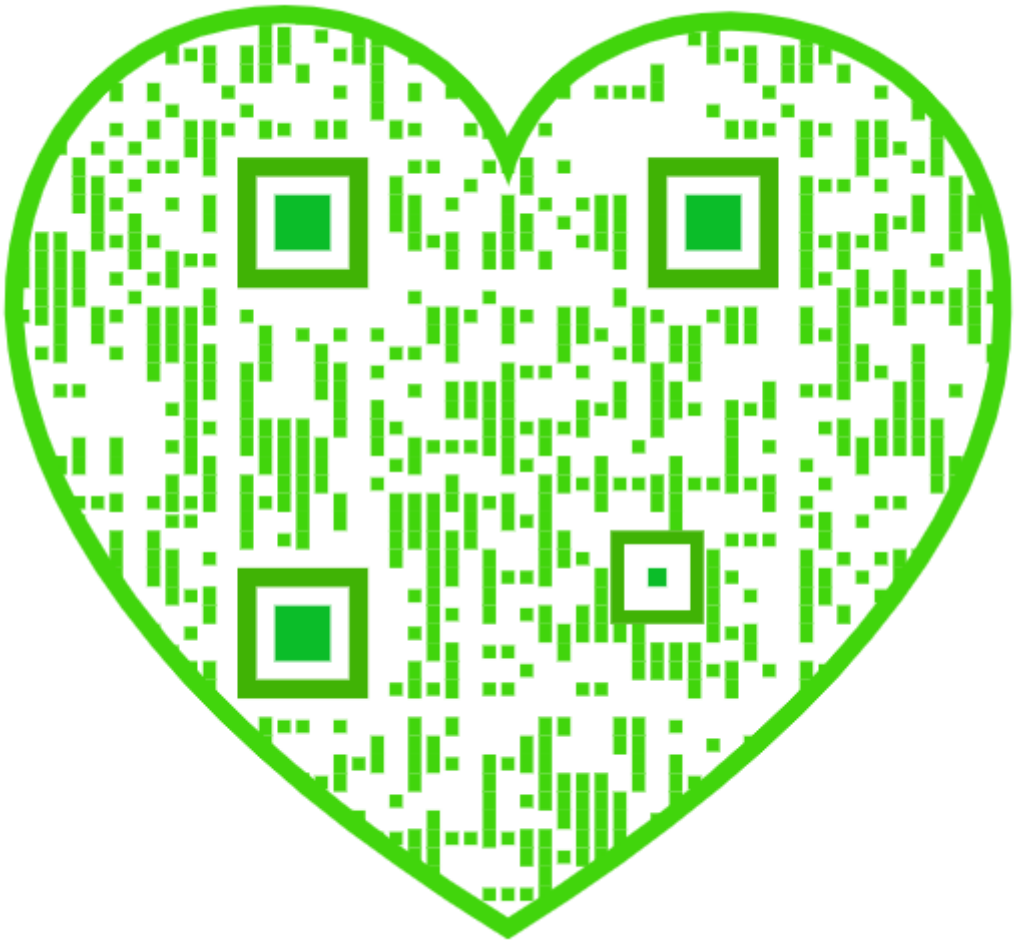

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

Onderdaenige Aenspraeck

Aen de Eedele, Moogende Heeren, de *Gecommitteerde Raeden* der Staten van Hollandt, ende West-Frieslant.

Mitsgaeders aen de

Eerenveste, Hooch-Achtbaere, Wijse, seer Voorsienige Heeren,
d'Heer HERBERT *vander* MEY, Raedt, mitsgaeders Bailjou, en Schout der Stadt GOUDA, &c.

d'Heer AEMILIUS COOL.	} *Regee-*
d'Heer ADRIAEN VERREYCK.	} *rende*
d'Heer GEERAERT STERRE.	} *Burge-*
d'Heer DONATUS *van* GROENENDYCK.	} *meesteren*.

Neevens
d'Heer D^r^. JOHAN DE VRY, Raedt, en Eerste Secretaris der selver Steede.

Eedele, Moogende: Heeren, Seer Eerenveste, Hooch-Achtbaere Heeren,
DIe gheene welcke in swaere Tijden na-vorschen de Oorsaecken van 's Lants Plaegen en Verval; deselve trachten wech te neemen; en bequaeme Mid-

delen daer toe aenwijsen, betoonen haer te zijn de Nutste Burgeren, en *Beste Liefhebberen des Vaederlants*. Dat de Sonde het Verderf van Landen en Luyden is, en *een Schandt-vleck der Volckeren,* getuygt dien grooten Politijck Salomon, *Prov:* 14*, v*. 34; En 't selve bekent een yeder, oock die de Roeckelooste in de Sonde is. Maer dat de *Dronckenschap* onder alle Sonden *een van de voornaemste is,* die (de Reeden hebbende geholpen aen het hollen, het Oordeel ghesmeeten in het voet-zant, en *de Menscheyt ghedreeven buyten den Mensche*) den Dronckaer aenvoert tot Gekijf, Gevecht, Dootslach; en tot alles dat teeghens Eer en Schaemte strijdt: Dat dit onses *Lants-en Stadts-sonde is; een Schantvleck des Hollandtschen Volcx;* een Sonde niet min nu gehanteert in *Bataviâ*, als wel eertijdts *Bacchus* binnen *Thebe* ge-eert wierdt in *Boeotiâ:* Een Sonde die vermomt en vernaemt, onder schijn en Naem van Vreughd-bedrijf, sich onbeschaemdelijck meer en meer indringht *in* B*ruyloften*, *Maeltijden*, *Gasteryen*, *en allerhande Geselschappen van Menschen; van Geestelijcke en Weereltlijcke*; *van Overheeden en Onderdaenen; van Groote en Kleyne; van Burgeren en van Boeren:* Een Sonde waer door te saemen met de *Inkomsten des Landts en der Stadt*, alle grouwelen

vermeerdert worden onder de Landt-saeten, en Inwoonderen; Waer door ontallijck *veele Huysen en Houwelijcken worden beroert; Geslachten vervallen: Huysghesinnen verarmen*; *Lasten van Diaconyen*, *Huys-Armen*, *Huys-Sitten*, *Aelmosenieren*, *en allerhande Gods-huysen vermeerderen en verswaeren:* Waer door hoogh-en laegh-Beampte in de *Politie*; *en Militie te Waeter en te Lande*; Wel-geleerde in de *Kercke*; verydelen, verdwaesen, en haer selven voor de Republijck Ondienstigh en Onnut maecken: Ende (om het Al, en kort te seggen) *een Sonde*, *waer door de Vreese Gods vervalt*, *de Godtvergeetenheyt opkomt*; de Godtvruchtige verminderen, en Goddeloose vermeerderen; Gods zeegen verquanselt en verquist; sijn Gramschap ontsteecken; *'s Landts en Stadts Welvaert* verachtert, en desselfs Verderf gevordert wordt: Dit, seg ick, wort van veelen *Of niet gemerckt*, *Of niet geacht sodaenigh als wel behoorde*,

Om de *Schantvleck van Dronckenschap*, en daer uyt geschaepen staende te volghen meerder Plaeghen, swaerder Verval, en eyndelijck Verderf, te helpen weeren en keeren van het *lieve Vaederlant*, *en van de Stadt*; So heb ick uyt de *Oude Heydensche* Verhael-Boecken op-ghehaelt der *Dronckaers* Grillen, en der selver

schandelijcke Bespottelijckheyt aengheweesen: Toonende, dat *der Heydenen Drinck-Gebruycken en Gewoonten*, oock in *Hollant* so lang so meer inkruypen, de Overhandt neemen soodaenich, dat de Suyperyen van *Griecken-Landt* door die van *Hollandt* gerechtveerdight; en de Drinckeryen van *Hollandt* door die van *Griecken-landt* ten jonghsten daeghe sullen konnen veroordeelt, en verdoemt worden.

Ick gebruycke allerhande soo Goddelijcke als Menschelijcke Reedenen, om *'s Landts en Stadts Ingeseetenen* van die *Hemel-tergende Sonde* af te trecken. Maer, indien uwe *Eed: Moog: en uwe Hooch-Achtbaere*, oock eens gheliefden yeder in het haere te doen het gheene konnen en vermooghen, om dit *Landt-en Stadt-verdervende Quaet* te betoomen; ende tot dien eynde Godtvruchtelijck te letten *op die meenichvuldighe Croeghen en Drinck-Cotten, welcke geheelijck en alleen op-gheslaeghen en ghehouden worden om Droncken te drincken, en te Tuyschen*; gewisselijck soude door sulcx, (neevens de eere Gods, en veeler Ingheseetenen Zaeligheyt) *'s Landts en Stadts Dienst en Welvaert* grootelijcx gevordert worden.

Want, *Eed: Moog: en Hooch-Achtb: Heeren*, wat zijn doch veele der ghemelte *Kroegen* an-

ders, als uytgespannen *Netten des Sathans*, om Zielen uwer Onderdaenen te vangen, en verderven? *Schoolen van allerhande* Ondeugt, waer in Groot en Kleyn, Rijck en Arm, Oudt en Jonck, Man en Wijf bedorven, en tot Tucht-en Spin-huysen aengequeeckt, en onderweesen worden? Wat zijnse anders, als *Burgeren en Buyren-Gequel*; *Vrouwen-Verdriet; Ouderen Hertzeer*; *Verderf van veele Jongelingen*, welcke van goeden Huyse en Gheslachte zijnde, aen de Republijck souden hebben konnen Dienst doen? Wat zijnse anders, als *Queeck-tuynen van Dronckaers*, *Kijvers*, *Vechters*, *en Dootslaegers? Speloncken voor Dobbelaers*, *Tuyschers*, *ende Speelders? Hoolen voor Hoeren ende Boeven; Nesten en Schuyl-hoecken voor Dieven; Motten*, *en Kanckers voor alle Neeringhe en Welvaert? Gheswellen*, *en Etter-buylen in een Lant en Burgerye*, welcke het Voedsel den gesonden Leeden onttrecken, en aenleggen tot haers selfs Onderhout, en Aenwas? K*otten, welcke opkoomen door vroomer Burgeren Onderganck; Vermeerderen*, *door veeler Verminderingh; Rijck worden*, *door veeler Armoe*; *Welvaeren*, *door veeler Quaelijckvaert*; *en staende blijven*, *door veeler Verval?* Zijnde niet anders als *grondeloose Wellen*, *en Colcken*, waer in Verswolgen en verslonden worden de Goederen, de

Gesontheyt, de Zielen, en de Zaeligheyt van alle die gheene welcke daer in gheraecken. Snooder als die *Cloove*, welcke geopent zijnde binnen *Romen*, een Pestilentialen stanck uytwierp voor de gansche Burgerye; en echter *ghedempt wierdt*, niet door de ingheworpene *Roomsche Schatten*, nemaer wanneer *Marcus Curtius* sich selven leevendigh daer in geworpen had: Daer doch gemelte *Kroegen* (hebbende albereydts verslonden veeler Ingeseetenen Goederen, Lichaemen, ende Zielen) altoos *blijven gaepende*; en met den onversaedelijcken Bloet-zuyger roepen, *Haelt, en brenght meer*.

Ick bidde onderdaenichlijck, *Eed: Moog: en Hooch-Achtb: Heeren*, dat uwe Godtvruchtighe ghedachten, immers nu eens, mochten gaen over ghemelte *Kroegen en Drinck-Cotten*; om die Ziel-verdervende, Lijf-en Goet-verswelgende *Colcken* te dempen onder uwe Gemeenten en Burgeryen.

Door de goede Regieringhe van haere *Eed: Groot-Moog:* meest al op de goede Voorslaegen, en Advijsen van *uwe Eed: Moog:* ghegrontvest, is dese *Wijt-beroemde Republijck*, onder den zeegen des Allerhooghsten, so gemaniert geworden, *datse het zeedighe Lacedaemon niet en behoeft te wijcken in Geschicktheyt*; *noch het geleerde Athe-*

nen in Wijsheyt; *noch het Oude Romen, in Waepen-oeffenende Cloeckmoedigheyt*; *noch eenigh Christen-volck, in Gods-dienstigheyt*. Alle saecken belangende *de Regieringe, den Gods-dienst, de Justitie, de Gelt-Middelen des Lants, den Oorloog te Waeter en te Lande, den Coophandel, de Hant-wercken, en den gemeenen Burgerlijcken Huys-stant,* zijn sodaenich door haer gereegelt en geordent; dat sommighe na by, en verder geleegene Gebuyren en Volckeren, der selver Ordeningen deesen aengaende, gebruycken en volgen *als Voorschriften, en wel-gheleyde Spooren*. Dit dannoch is te verwonderen, dat de *Droncke-Man in de Croegen* so fier den Baes speelt; en de *Dronckenschap* soo toomeloos en onbetemt, sonder aensien van publijcke Honesteyt en Eerbaerheydt, alle Moetwil en Baldaedigheydt in den Lande pleeght, so wel in Steeden, als in Dorpen.

Immers is de *Dronckenschap* een Sonde, *welcke by Godt* verfoeyt, door desselfs *Wet* verbooden, door sommiger *Overheeden Keuren, en door der Kercken Ordonnantien* ongeoorlooft is: Een Sonde, die den mensche in de *Gesontheyt* quetst, het Leeven verkort, en elendigh maeckt: Die den *Mensche ontmenscht*, der Afgoden *Beelden*, den onreedelijcken *Beesten*, en 's Duyvels *Beseetenen* ghelijck maeckt: Die een *Oorsaeck van*

Gekijf, van Huys-Twist, van Straet-Rumoer, van Gevecht, van Dootslagh, en van allerhande Schelmstucken is: Die veelen aenvoert tot Oneerbaerheyt, Ontucht, *Hoererye*, *en Overspel:* Die Arm, Cael, en Beroyt maeckt, en helpt tot den *Beedel-Sack:* Die den mensche *van Verstant berooft, en van Zinnen:* Eer en *Aensien* doet verliesen: Het *Hert Beswaert*, en daer in uytbluscht alle Goddelijcke Overlegginghen, en Liefde tot den Naesten; maeckende den mensche onbequaem *om Godt te bidden*, *te waecken voor de Zaeligheyt*, en sich te bereyden teegens den Dagh *des Doots, ende des Oordeels:* Een Sonde, die den onbekeerden Pleeger desselfs voor altoos en in der eeuwigheyt Bant en Ballingh maeckt, buyten Gods Genaede, en Koninckrijck. Het en is niet te seggen, hoe grooten Dienst ghedaen sou worden *aen de Republijck, aen de Kerck, jae selfs aen den gemeenen Burgerlijcken Huys-stant;* indien door het inbinden *der Croegen en Drinck-Cotten,* eenige Order gestelt wierdt teegens de *Dronckenschap*, welcke een *Vyandinne van de Menscheyt, een Vernielster van de Deught, een Moeder en Voedster van Ondeught, een Verachster van Godts-dienst, een Schenster van den Sabbath, een Aenstoot in de Kerck, een Pest in de Politie, een Cancker in de Familie, en een Roer-Vinck aller wee-*

gen, op 's H*eeren Straeten, en in Burgheren* H*uysen is, by Daegh, by Avondt, by Nacht, Daegelijcks, en voornaemelijck op de Sabbaths-daegen*.

Men vindt dees' oude Wet van *Minos*, Coninck van *Creta,*

Ghy en sult niet te saemen drincken tot Dronckenschap.

Der *Britten* Koninck *Edgarus*, bemerckende dat de *Engelschen* dit eenighe verhaelens weerdigh stuck geleert hadden van de *Dacen*, (doemaels onder de *Engelschen* woonende) dat *der Brittannen Cloeckheyt om Glaesen, Coppen, en Kannen uyt te drincken* beroemt was door de gheheele Weerelt; heeft *Passen en Peegels doen maecken in de Glaesen en Kannen*, op dat de Engelschen haer selven in het Drincken maetigen, en immers na eenige Maete voegen souden.

Koninck *Jacob* heeft door een Rijcx-Besluyt de *Dronckaers en Dronckenschap* beteugelt en betoomt door gansch Engelant.

Karel de Neegende, en Hendrick de Derde, beyde Koningen van Vranckrijck, hebben by Placcate aen allen Herbergiers verbooden, *eenigh Burger of Ingheseeten, van wat Staet deselve oock mocht zijn, te setten om te drincken; ten waere hy quam met een Vreemdeling, of een sodaenigen welcke daer gheen Plaetse, noch Wooningh, noch Huys-*

vestingh hadde: op Poene van anders doende, arbitrairlijck gestraft te worden.

Oock hebben de Hooghe Machten deeser Landen doorgaens in de Uytschrijvinghe van *Danck-Vast-en Beede-daegen*, aen allen Officieren en Magistraten, in Steeden ende ten platten Lande gelast, *dat voor al het Tappen en Drincken in de Herberghen, als Beletselen van alle Gods-dienstige Oeffeningen,* op bewuste Daegen souden Verbooden, en gheweert worden: ende hebben *uwe Hooch-Achtb:* 't selve ten allen tijden wel scherpelijck haeren Ingeseetenen bevoolen, en op seeckere Paenen doen naekomen:

Ick bidde Godt, dat hem gelieve, de Herten van *uwe Eed: Moog: en van uwe Hooch-Achtb:* met sijnen H: Geest sodaenigh, voor al nu in dees tijden, aen te doen, dat deselve oock mogen helpen Verbieden, en weeren *het Tappen, en openbaer Droncken-drincken in de Croeghen*, *en Drinck-gelaegen, 't welck doorgaens, en onbetoomt ghepleegt wordt, oock voornaemelijck op des Heeren Rust-dagh:* waer door den *gewoonen Gods-dienst* versuymt, *des Heeren Sabbath* ontheylight, de *Beede-daegen* vruchteloos, Gods vriendelijcke Aengesicht van ons geweert, en sijnen rechtveerdigen Toorn in een *lichte Laey* en vlamme teegen ons ontsteecken worden.

'tSeedert het Sluyten van den *eeuwigen Vreede tusschen ons en Spangjen*, is de Sonde van *Dronckenschap* sodaenich toe-genoomen in den Lande, dat het *eynde des Oorloogs* teegens de Spangjaerden by sommigen schijnt gemaeckt te zijn *tot een Begin, en rechten Aenvanck van een Sonden-Crijgh*, om den Hemel te beoorlooghen voornaemelijck *door Suyperye en Dronckenschap*. Weshalven het oock de Goddelijcke Majesteyt gelieft heeft, veelerhande Plaegen neederwaerts te senden over de Ingeseetenen des Landts, waer onder veele *moedige dronckene Tergers* van sijne Goetheyt, en *dertele Misbruyckers* van sijnen Zeegen zijn.

Geduyrende den tijdt van gemelte Vreede, *is het eene Wee gekoomen en gevolght op het andere*; Eerst liet Godt de *Vruchten door Nattigheyt verrotten* op den Velde. Daer op volghde *een Muysen-Jaer*, in 'twelck de Bouw-Landen van de Muysen afgheschooren, en Cael gegeeten wierden.

Doe quam een *Inlantsch Misverstant,* waer door de Waepenen van den Staet scheenen ghewendt te willen worden *teeghen 's Landts Staten*, *en Steeden:* Volgende daer op soo een

Inbreuck van Dijcken en Dammen, dat de Zee-en Rivier-Waeteren wech spoelden Huys en

Hoff, Vee en Menschen, neevens het geploegde en gezaeyde.

Na dit ontstont *dien Goet-en Bloet-verspillenden Oorloogh,* welcke ons wierdt aengedaen van onse Gebuyren, Geloofs-Verwanten, en oude Bondt-genooten *in Engelant*; daer toe opgemaeckt en aenghevoert door den gheharnaschten, en met sijns Koninckx Bloedt besprenckelden *Dwingelant Cromwel*.

Daer op volghden Spranckelen van Oorloogs-Vyer, geworpen op onse Koopvaerdy-Scheepen van de *Françoisen*, Vrienden door welckers Goet en Bloet de geleyde Gronden van onsen Staet oock zijn bevestight.

Naeulijcx wat dit voorby, Siet, *Waeteren en Storm-Buyen quaemen op van het Noorden*; Den Koophandel wort in de *Balthische Zee* bekommert en versparret door de *Sweden*; ende den Staet wort genootsaeckt daer teegens te moeten voorsien met Waepenen, te Waeter ende te Lande.

Hier op volgden *swaere Sieckten, heete Coortsen*, *schaedelijcke Pesten*, woedende door het Landt, verslindende veel Duysenden in de Steeden; brengende *Verval van Neeringh* onder den Ambachts-Man *van Binnen*; maeckende Steeden en Dorpen soo verveert en schuw

voor en van elckanderen, *dat de een des anders Waeren op de Jaerlijcxe en Weeckelijcke Marckten en Marckt-daeghen noch toe-laeten noch ghedoogen dorst:* waer door aen des Landts Ingeseetenen alle *Toe-ganck tot den Gebuyren* ontseyt; en alle *Toevoer van der selver Goederen tot verder afgeleeghen Landen* aen den Coopluyden verbooden wierdt *van Buyten:* Zijnde ons Landt, Landt-saeten, ende der selver Koopmanschappen, by allen Volckeren so van Verre als van Naby, gehouden als *een Grouwel*, *en Affgrysinge*.

Om voorby te gaen het Verschil over *de Eyder-Schans met Munster*; en het smeulende Misnoegen van eenige *Duytsche Vorsten* teegens onse Republijck; Naeulijcx is het *Vyer der Pestilentie* gebluscht, of daer ontstaet haestigh en onverwacht *een Oorlooghs-Vlam tusschen ons en Engelant*. Het Engelsch Volck soeckt teegens ons een Saecke, en (verleckert door den Buyt op ons behaelt door *Cromwel*) haelt onse Scheepen aen, maeckt Schip en Goederen Prijs, en hout het Volck gevangen: Ende, hoewel wy te saemen Broederen zijn, en Religions-Verwanten; hoewel wy Inghewanden van Goetwilligheydt en Toe-geneegentheydt ontrent *haeren herstelden Koninck* hebben uyt-gestort; Hoewel wy met haer *in Vreede en Verbont*

zijn, *en geen Oorloogh ons van haer is aengheseydt*; Hoewel wy op alle haere op-geraepte en ver-gesochte Praetensien *alle reedelijck genoegen hebben aengebooden*, oock te vreeden zijnde, dat alle weeder-zijdtsche Klachten *aen de Mediatie van den Aller-Christelijcksten Coninck* overghegeeven, en gestelt wierden; Soo volharden sy doch, als *Zee-Roovers en Vrybuyters*, ons aller weegen Vyantlijck aen te grijpen, eeven als of wy, alles hebbende verbeurt, van haer ten Roove en Plonderinge verbannen waeren.

Eed: Moog: en Hooch-Achtb: Heeren, de Sonden, en onder deselve voornaemelijck *de Dronckenschap*, zijn Oorsaecken van al het Onheyl 't welck den Staet ghedruckt heeft, en noch druckende, en dreyghende is. *Weert de Sonden van Binnen, ende de Republijck is onwinbaer gemaeckt teegens alle Gewelt van Buyten*. Betoomt de *Croegen*, *en Drinck-Cotten;* besnoyt de *Dronckenschap*; Roeyt uyt dien schaedelijcken *Aconijt*, *dien* B*oom der Sonden ende der Plaeghen*, soo sullen veele Schelm-stucken verminderen, en Gods Zeegeningen vermeerderen *in den Lande*, en hier ter *Steede*.

Uwe Eed: Moog: en Hooch-Achtb: weeten seer wel, dat niet lange in Voorspoet blijven kan soo een Republijck, of Stadt, in welcke de

Muyren staende gehouden worden *van Buyten* en *goe Manieren* vervallen *van Binnen*. Stercke Poorten, Vesten, Muyren, en Strijckweeren houden wel den Vyandt uyt, maer niet Gods hant, en Plaegen, of eenich Quaet het welck van boven komt. *Weert de Croegen, breydelt de Dronckaers*; en veele Sonden zijn buyten het Landt, en buyten uwe Stadt gekeert; Den Staet is Verhoedt voor alle Quaet *van Booven, van Binnen*, en verseeckert teegens alle Gewelt *van Buyten*.

Het eenich en hooghste Intendith van *uwe Eed: Moog: en Hooch-Achtb:* is, Dat de Onderdaen geschickt, gerust, en gezeegent leeve onder uwe Regieringe: Ende sal dit Ooghmerck gewisselijck worden bereyckt, so lang behoorlijcke sorgh sal worden gedraegen, *dat de Republijck niet alleen door Gelt-middelen verrijckt*, *van Scheeps-Vlooten versien*, *door Krijghs-Machten ontsacchelijck*, *door Luyster vermaert*, *door Eendracht verbonden*; *maer booven al door Deughden verheerlijckt*, *door Godtvruchtigheyt blinckende en verheeven*, *en door het hanthaeven van waere Deught en Gods-dienst*, *by Godt in Gunste*, *en in genaedigh Aensien blijft*. Geschiedt dit, *uwe Eedele Moogende* sullen den Lande, en *uwe Hooch-Achtbaere* sullen aen haere Stadt een bysonderen Dienst,

en beyde aen Godt een Wel-gevallen doen; Alle *duystere Wolcken* sullen verdwynen, de naerderende *Oorloogs-Buyen* sullen overgaen; Godt sal onse saecke uytvoeren teegens *onse verbitterde Broederen in Engelandt*; Hy sal de Herten *van andere Coninghen en Princen* tot ons neygen; De quaede Voorneemens en Raedtslaegen teegen ons *Lieve Vaederlandt* sal hy verydelen; onse Gebeeden *op de Beede-Daegen* verhooren; en siende datmen *de Dronckenschap*, den Oorspronck van Veele en Swaere Sonden, uyt het Landt soeckt wech te doen, sal hy sijne Oude Genaede over u vernieuwen, en sijnen Zeegen meer en meer komen laeten *over uwe Personen*, *Regieringe*, *en Onderdaenen:* 't Welck wenscht, en bidt

Uwer Eed: Moogende
en
Uwer Hooch-Achtb:

Onderdaenigen, en Dienstwilligen in Christo
JACOBUS SCEPERUS, *Amsteld:*
Praedicant in *Goudâ*.

Geschreeven in Goudâ, den xij. Mey, 'sIaers xvjC Lxv.

Op Bacchus. *Den ouden, en Huydendaeghschen* Droncke-Man: Ontdeckt uyt de *Heydensche* Historien, Onderricht uyt de *Heylige* Schriften, Door *Den Eerweerdigen, Godtvruchtigen, ende Hoogh-geleerden Heere*, D. Jacobus Sceperus, *Amsteld*: Praedicant in *Goudâ*.

IN *d' Elementen* praelt den loff der *Waeter-stroomen*,
Seyt *Pindarus* vermaert, van *Thebe* voortgekoomen.
En onder het *Metael* muyt uyt het geele *Gout*,
Gelijck de Weerelt sulcx voor wis en seecker hout.
Maer onder alle *Vocht* geschoncken ons tot drancken,
Muyt uyt den *Eed'len Wijn*, gegroeyt aen Wijngaerts-Rancken.
Soo seer den *Venusijn* het *Sap Falerne* roemt,
Wort huyden *'t Bachrachs Nat* voor 't alderbest genoemt.
Den Wijn verheught den Mensch, en Godt aen sijn Altaren:
Sy doet de duysternis van het Verstant opklaeren:
Sy coestert 't Ingewant; doet deugt aen het Gedarmt,
Aen Lever, Milt en Maeg, en d'aengebooren warmt.
Sy maeckt den Ouden Jong; den Geemelijcken goedich;
Den Blooden geeftse Hert; den Helden maecktse moedich,
In Maetelijck gebruyck: dit bleeck in d'ouden Man
Den strengen *Cato*. selff; gelijck betuygen kan

In't *Boeck van d'Ouderdom* den Prins der *Orateuren*,
Welckx Meester noch gelijck geen *eeuwe* sal gebeuren.
Verwacht dan, Leeser niet, dat *Scepers* scherp Verstant
Den Wijn hier laeken sal: *'t is 't Misbruyck dat hy bant*.
Gelijcker Misbruyck valt in 't Stuck der Medicijnen,
Soo wort het oock gespeurt in't drincken van de Wijnen.
Den *Crocus*, *Bezoar*, gebruyckt in recht gewicht
Brengt baet den Crancken aen: Maer niet daer na gericht,
Doet *Croock* al lacchende den Mensch de Ziel uyt braecken;
En *Bezoar* door sweet de bitt're Doots-neut kraecken.
Soo gaet het met den *Wijn*, gebruyckt na eysch en maet;
Off gulsich ingehaelt in dert'le Overdaet.
Misbruyckt; sy doet den Mensch na Godes Beelt geschaepen
Den Beesten zijn gelijck, het *Swijn*, den *Leeuw*, den *Aepen*:
Sy brengt Ellenden by, en sonder eynd' veel quaet;
Ontijdich snyend' aff des Menschen Leevens-draet.
Doorleeft, herkaeut dees blaen; ghy sulter haest uyt leeren
Het voordeel van den Wijn, en hoese u kan deeren:
Ghy sult daer oock in sien, hoe dat den *Grieck*, *Latijn*,
En and're Volck'ren meer haer droegen by den Wijn.
Exemp'len sult ghy sien van Deugt, Ondeugt in desen;
Van Spreucken, Wetten, en wat diergelijck mach wesen,
Tot affkeer van den Dronck, en 't misbruyck groffelijck;
Om u tot Nuchterheyt te wennen loffelijck.

CHARLES EVERWIJN.
Eccles: Gallo-Belgicae
Aureliana Minister.

Op den Autheur, *En dit Sijn bysonder, en recht-tijdich Werck*, Ontdeckende den aert, en gelaetigheyt *vande Oude, en Hedendaeghse* Dronckaers.

D*Ie* onlanx dwers door 't spits, der *Remonstrantse* vonden,
Te midden door het breyn van 't *Arminjaens* beleyt,
Soo moedich heenen streefd', dat wie sich onderwonden,
Te twisten met *dees Helt*, met dese *Schranderheyt*,

Sich haest vermeestert sach, benardt, en overwonnen,
Door 't pit van *suyverheyt*, en t' eenemael gevelt,
Al wat in roeren was: (soo moeste zijn verslonnen,
Al wat de *waerheyt* dwerst, en sich daer tegens stelt)

Ranst thans den *Dronckaert* aen, in sijne *Suyperyën*,
Betrapt het *Bacchus-Wicht*, te midden in het quaet,
En toont de ys'lijckheyt, van vuyle *Slemperyën*,
Waer door de *Ziel*, het *Lant*, en *All* verlooren gaet.

Dus gaet dees *Sceper* voort, ontfout de listigheden,
Seer aerdich van't bedroch, het doodelijck *fenijn*,
Den *aert*, de *schaed'*, *'t gevaer*, en and're *schand'lijckheden*,
Waer in den *Dronckaert* leyt, versoopen in den Wijn.

Ontwaeckt *die Suysebolt*, Ghy *Helden der Gelagen*,
Door stercken *Dranck* verhit, 't is lang genoeg vernacht,
Te midden in't gevaer; Ach dat uw' oogen sagen,
Hoe dat den *Hemel* treurt, meer alsse voormaels placht.

Wat wil dat *Hemels-vuur*, die flickerende *Lichten*?
Dat tegens sijnen aert, van boven neder spat?
Die vuurige *Comeet'*, en and're naer' *Gesichten*;
Van *Geessel* en van *Roed'*, gesien van *Stadt* tot *Stadt?*

Ist niet, om datmen siet, het *Lant* in sonden *droncken*?
Gantsch t'eenemael veraert, als of het *Sodom* was,
In alle *Dronckenschap, en Swelgeryën roncken*?
Waerom den *Hemel* stort, dees *Sulpher-reegen-plas*.

Ontnuchtert *Droncken-Swijn*, uyt *Semele* gebooren,
In *Kotten* opgequeeckt, in *Kroegen* opgewiecht,
Recht *Pesten* vande *Ieucht*, daer soo veel *Zielen* smooren,
Waer heen, als nae sijn *aesch*, den *Swelger* heenen vliecht.

Hoe derft *Ghy* noch *'t Bicong van Alexander* noemen?
Den *Kop van Hercules*, den *Schael*, den *Oliphant*
Van *Nestor*, en den *Kroes* met *Pegels* langer roemen?
Recht *Bacchus-Waepen-Tuych*, noch nemen inde hant?

Is dan de reed'lijckheyt, *O Sondaer*, dus aen 't hollen?
Is dan de mensch'lijckheyt, dus selsaem vaeck ontmenscht,
Dat *Ghy* met *Philoxeen*, en and're *Droncke-Bollen*,
Om uwen lust te voên, niet hooger tracht noch wenscht,

Dan dat *Ghy* waert *gekeelt*, gelijck de *Kraenen* plegen,
Op dat het *sondigh-soet*, hier door noch *soeter* zy,
Terwijl men besigh is, met *Glaesen* uyt te *Vegen*,
Te midden in't vermaeck van dese *Gulpery*.

Ey! Roemt hem altijdt waert, de eere van een *Herder*
Die, hoe hy langer leeft, noch *meer* en *meer* ontbrant,
Om u op 't spoor van deucht, te leyden noch al *verder*,
Die uwe *Ziel* ontdeckt; de klippen daermen strant.

Sic cecinit Collega Collegae
BERNHARDINUS de MOOR.
Ecclesiast: Goudanus.

In Eundem Versus versi è Belgicis *Reverendi viri*, D. Bernhardini Moorii, in Latinos.

HAereticum Arminii *nuper qui dogma retudit*,
Limburgo *indignante: is nisu surgit eodem*,
Et calamis dirum doctè perstringit Jäcchum.
Surgite lurcones, *quotquot veneranda vetustas*
Damnatis Memorat chartis. Discrimina luxus
Antiquata notas celebri, Scepere, *Papyro*.
Pocula *jam madidis trepidant turgentia mensis*:
Et coelum *illachrymat per tristia* signa *diŏtis*,
Humoremque addit cyathis, *quos impius haurit*.
Spectaturne tibi rutulans *impune* Cometa,
Ad populi fatum, non uno lucidus igne?
Ignis, *qui gulae damnosos comprimet ignes*.
Nunc age, quid tritâ vacuatur cantharus *ansâ*?
Quid coelum *in partes vitii trahis*, Herculis *ausus*
Craterem, Baccique *haustus affingere Olympo?*
Detexit tam turpe scelus Sceperus, *& Orco*
Transcribens madidas animas *dum crimina damnat*,
Deterret, revocatque ad parcae limina vitae.

E.T.
A. MONTANUS.

Aen den Selven.

SOO stijght *Gods Huys* ten top, en *Satans* plos ter neder,
Dus queecktmen *d'Heyl'ge Kud*, en *d'Helse* wert gestoort,
Wanneer de *Stem-Basuyn*, verselt gaat met den *veder*,
En als de vlugge *Hand*, de *Tongh* steeds onderschoort.
Wat gaf oyt meerder klem, als dubb'ling van krachten?
Het blijkt ten dienst van *God*, in dit *rechtsinnigh Hoofd*,
Wiens wel *door-lettert breyn*, tart selfs *d'onzaalige machten*,
En fier door *stem* en *pen*, haar glimp en schimp verdoofd.
Ten tuyg' zy *Remonstrant*, of *Roomse Autaar-gasten*,
Stijf nekt door *waan-geloof*, verslingert op haer *Sant*.
Die byster van het Spoor, na 't *Heylighdom* maar tasten;
Hy helpt dien *Tuymel-geest*, zeeg-haftig aen den kant
En waar en toont hy niet, te zijn het *puyk* der mannen
Die *Tempel* en haar God, sigh *selfs* heeft toegewyd?
Om met een volle drift ten boesem uyt te bannen
Het geen dat *Zielen* moort: de *Moort-poel* tot een spyt.
Klaagt dit vry *Bacchus-beest*, en schuym van *Droes-verwanten*
In vuyle *Dronckenschap*, versoopen en versmoort,
Met uws gelijck *gedroght*, omheynt van alle kanten,
Schreeuw vry volmondigh uyt, *Sceperus* ons nu moort,
Jae heeft door *stem* en *pen*, de dootsteek reeds gegeven:
Daar quetsing raakt het hert, daar baat geen hoop tot leven.

En gy *Held Gods*, dats recht, be-yver soo uw plichten,
En donder met u *stem*, en camp met uwe *schaght*,
Die *Godheyd* die gy eert, wiens *Mogentheyd* doet swichten,
Al wat sig maar beweegt, selfs *d'onder aardse* Maght.
Die sal u *Zege-praal*, en *t'overwinnen* geven.
't Is *d'Hemel* noyt gewoon, haar *Helden* te begeven.

WILTVANG
Praedicant tot Gouderak.

Aen den Selven.

DE werelt sag voor heen u nette *Vleyers Netten*,
U *Nicolaes-Feest*, u *verbaesden Castiljaen*,
U *Eph'rim met Manass'*, die sich tot *Broer-strijt* setten;
Men sag u veder door *Pilati Bloed-bad* gaen,
En u vermaerde Lof, soo stijgen na de Wolcken.
Verheve Mannen zijn een pronck, van Land, en Volcken.

De *vijf-Artijkel-strijt*, is even blijven steecken;
Waer in ghy met Godts Woord, so heer'lijck hebt gestreen,
Dat Laster-tongen noch wel baffen, maer niet spreecken:
Nu treet *Ghy* wederom *den Dronckaert* op sijn teen,
Tot onderrichting in de Leer, en in de Zeeden.
't Is heerlijck, sijn verstand tot stichting te besteeden.

Den *Afgod van de Wijn*, die duysenden verwildert;
Waer voor het gansche Land, eerbiedig neder buckt,
Die staet hier met haer verw, na 't leeven afgeschildert;
En wort van U ten toon, tot uyt de Hel, geruckt;
Om daer mee door de *Kroeg*, *en Bier-banck* heen te schampen.
Het is een *Hemels* kind, dat met *de Hel* derft kampen.

Ick gruwel voor dit Beest, voor 't schrick der Monster-dieren:
Haer aengesicht vertoont een Afgrond van gevaer:
De Staci-dochters, die rontom haer heenen swieren,
Zijn *Doodslag*, *Hoerery*, ellende voor, en naer;
Ontal'ge fouten, die de Ziel, en 't Lichaem wonden.
De Wijn-sucht is de Moer van hondertderley sonden.

Komt *Dronckaers* voor den dag, uyt Wijn, en Drinck-Gelagen;
Siet hier *u Afgod* naeckt, voor gansch de werelt staen:
Kan sulcken Duyvel u niet uyt de *Kroegen* jagen,
Soo heeft het roepen, en het predicken gedaen:
Sceperus heeft altoos sijn Ziel, en Ampt gequeeten;
En wee hem, die noch houd een slapende geweeten.

JOSIAS HEINSIUS.
Praedicant in Ooltgens-plaet.

Aen de Drincke-Broers.

WAeck op, *Dronckaers* waeck op: kom uyt het *Drinck-Broers Hoeckje*;
Wrijft eens de Vaeck uyt 't Oog, en leest dit *kleyne Boeckje*.
Wort Nuchter, en bedaert; ontwaeckt eens van den Wijn,
En leert hier *wat den Dronck, en wat de Dronckaers zijn*.

De *Dronck* ontreedent u; *drijft Menscheyt buyten Menschen*;
En maeckt dat *Dronckaers* zijn ('t geen Nuchteren noyt wenschen)
Een Wooning van de Sond; *een Herberg voor den Droes*;
Een Beest in Mensch-Gedaent. Het Gulpen uyt de Kroes

Van BACCHUS, doet u Godt en sijn Geboo'n vergeeten;
Verswackt uws Leevens kracht; maeckt u tot *Kaele Neeten*;
Voert aen tot Hoerery; en bant u al gelijck
Van Godt en sijn Genae *Ver buyten 't Hemel-rijck*.

Dit *Boeckjen* tracht u Ziel en Lichaem te behouwen:
Veracht ghy desselfs Leer, het sal u eeuwich rouwen.
Suypt dan so langh ghy kondt; maer weet dat ghy in't ent
Met al u Drincke-Broers in d'Helsche Croeg belent.

Philalethus.

Capittel I. *Uytlegginge der Woorden* van *Habakuk, Cap:* 2, *vers* 15. Wee dien die sijnen Naesten te Drincken geeft, ghy die uwe Wijn-Flessche daer by voegt, ende oock Droncken maeckt, op dat ghy haere Naecktheeden aenschouwet.

WAnneer de Naecktheydt van Noah, [+] droncken en ontbloot legghende in het midden sijner Tente, gesien was van sijnen Soone *Cham*; die sijnes Vaders Naecktheyt niet bedeckte, maer ontdeckte aen beyde sijne Broederen *Sem* ende *Japheth*, welcke aenstonts met een betaemelijcke eerbiedigheyt de ontdeckte Naecktheydt bedeckten met een Kleet: So is over het gedaene *Cham* vervloeckt, maer *Sem* ende *Japheth* gezeegent gheworden van *Noah*, *Gen: 9, verss. 20, 21, 22, 25, 26*.

[+]Noah leyt droncken in sijn Tente.

In het eynde van de *Eerste Weerelt*, [+] ten tijde van *Noah*, leefden de menschen oock in Brasserye en Dronckenschap: want in de daegen voor de*n* Sontvloedt maeckten de menschen goede Chier met Suypen en Swelgen; *Sy waeren eetende en drinckende, tot dat de Sontvloet haer wech nam*, *Matth: 24, verss. 37, 38, 39*. In den Aenvanck van de *Tweede Weerelt,* [+] heeft *Noah*, een Man van de andere Weerelt, uyt swackheyt sich verloopen in den *Dronck*. Maer nu in het eynde van de *Tweede Weerelt*, in

[+]Dronckenschap was in de eerste Weerelt.

[+]Begon weer in de Tweede Weerelt.

dese Laetste tijden, + heeft de Dronckenschap allenthalven de overhant. Nu sietmen dat de menschen (ongeacht de Saelichmaker seyt *Luc: 21, 34*. *Wacht u selven, dat uwe herten niet t'eeniger tijdt beswaert worden met Brasserye en Dronckenschap*) niet alleen haer selven *Droncken drincken*, maer oock anderen *Droncken maecken*: + Nu vindtmen de *Dronckene* niet alleen *in haere Tenten*, maer oock *op de Straeten*: Nu sietmen de Dronckaers haer selven en anderen ontblooten; ontdeckende de Naecktheydt haerer *Lichaemen*, en Schandelijckheydt haerer *Zielen*. Het en is den *Dronckaer* niet ghenoech, sijn eyghen Schande en Schaemte ontdeckt en ontbloot te hebben terwijl hy Droncken is; maer eer rust hy niet, voor dat hy anderen *droncken maeckende*, oock der selver Schande en Schaemte heeft ten toon gestelt. Nu begeert de *Dronckaer* geen Cleet, of Decksel voor sijn Dronckenschap; noch oock eenen *Sem* of *Japheth*, om een Cleet daer op te legghen; maer roemende van sijn *Dronckenschap*, en *Cloeck Drincken*, heeft hy liever eenen *Cham*, die in de Drinck-gelaegen onder de Caeten en Drincke-broers uytbromt, hoe stercken Heldt hy in het Drincken is.

+Heeft de overhant in het eynde des Weerelts.

+Onbeschaemtheydt der Huydendaeghsche Dronckaers.

Wanneer *Noah* van sijnen Wijn nu benuchtert en ontwaeckt was, +en merckte wat hem sijnen kleynsten Soon gedaen hadde, heeft hy den selven vervloeckt, *Gen: 9, 24, 25*; met recht misnoegt zijnde daer over, dat hy ten Toon, en Spot was gestelt geworden van sijnen eygenen Soone, welcken hy geteelt had. Godt de Vaeder (na beraetslaginge met den Soone ende den H. Geest, hebbende *den mensch gemaeckt na sijn Beelt en Gelijckenis, Gen: 1, vers 26*.) + siende dat de Mensch door *Dronckenschap* sich selven en anderen ontmenscht, van Reeden berooft, en den Onreedelijcken onvernuftigen Die-

+Cham vervloeckt, en Waerom.

+Dronckenschap vervloeckt by Godt.

ren gelijck maeckt, indien niet erger als deselve: Siende dat *Gods-Beelt-dragende Schepsel*, dat laetste Meester-stuck sijner handen, so mismaeckt en wanschickich door den *Dronck*, ende gestelt tot een *Smaetheyt van Godt, tot een Verdriet van d'Engelen, tot een Spot in de Weerelt, en tot een Tijdt-verdrijf der Duyvelen*; So wort hy met recht daer over tot Toorn verweckt, en vervloeckende den *Dronckenen, en dien die Droncken maeckt*, seydt, Habakuk *Cap*: *2*, *vers 15*, *Wee dien die sijnen Naesten te drincken gheeft, ghy die uwe Wijn-Flessche daer by voeght, ende oock Droncken maeckt, op dat ghy haere Naecktheeden aenschouwet*.

Habakuk (welcke (gelijck sommige meynen) gepropheteert heeft ten tijden van den Coninck *Manasses*) voorseyt den Ioden, [+] dat Godt haer om haer om haer sonden wille in handen der *Chaldeen* overgheeven soude. Oock verhaelt hy de Plaegen, den Ondergangh, neevens de Oorsaecken waerom, welcke Godt den *Chaldeen en Babylonieren* wilde toe-komen laeten: Hy wijst aen der selver Hoochmoet, schrijvende haere Overwinningen toe haer eyghen Magt en Waepenen, haere Kracht houdende voor haeren Godt, *Cap*: *1, 11*. Hy wijst aen der *Chaldeen* Hovaerdye, Staetsucht, Giericheyt, Tyrannye, Bloet-dorst, Afgodery, en Dronckenschap, *Cap: 2*. Hy seyt, [+] dat de *Chaldeer, Nebucadnezar* naemelijck, of *Belzasar, trouwlooslijck handelt by den Wijn, V*. *5*: Dat hy *sijnen Naesten te drincken geeft, sijn Wijn-Flessche daer by voeght, en oock droncken maeckt, om haere Naecktheeden te aenschouwen*.

[+]Wanneer en waer van Habakuk gepropheteert heeft.

[+]En roept het Wee uyt over den geenen die droncken maeckt

Immers de Propheet spreeckt hier 1. *Van sodaenighe welcke anderen Droncken maecken:* [+] ende 2. *Hy voorseydt den selven Godt ongunst en ongena*, roepende over haer *het Wee* uyt.

[+]Afdeelinge der Woorden.

Den gheleerden *Calvinus*, in sijne Uytleggingen

over *Habakuk*, + meynt dat dese reeden een *Allegorie* is, en dat de Woorden Oneygentlijck moeten verstaen worden; in voegen, als *Habakuk* den Coninck van Babel verwijt, *dat hy synen Naesten, synen Vrienden en Mackers droncken maeckt, om der selver Naecktheeden te ontdecken*; het dan soo veel te seggen is, als dat hy veele naest-geleegene Coningen, Vorsten, en Republijcken geslingert en getrocken heeft tot sijne Oorloogen, om neevens hem te helpen uytvoeren het gheene hy vooren had. Hy selfs zijnde *Staetsuchtigh*, ende ghelijck een Dronckaer Wijngierich is, also zijnde *Bloet-dorstigh, en onversaedelijck om Landen en Luyden op te slocken, en in te swelgen*; soo heeft hy oock andere naestgeleegene geconfaedereerde Coningen en Vorsten tot diergelijcke onversaedelijcke *Bloedt-dorstigheydt en Staet-Sucht* ghetrocken, en self daer van *Droncken zijnde*, oock anderen daer meede *Droncken ghemaeckt*, tot bereyck en uytvoeringe van sijn Oogmerck: Niet anders in desen allen voor hebbende, *als de Naecktheeden* van sodaenige geconfaedereerde Coningen en Vorsten te ontblooten: dat is, deselve aen den Dans te helpen, der selver Macht en Middelen te verswacken; en dan deselve of selfs op te slocken, of troulooslijck deselve verlatende, van andere te laeten opslocken.

+*Calvini* gevoelen over deselve.

Sommige *Rabbinen* segghen over dese plaetse, + dat *Nebucadnezar*, den Coninck van Babel, seer geneegen was tot *Dronckenschap en Wijn-Suyperye*: en dat hy tot het *Suypen en Drincken* noodigde en verleyde allen en een yegelijck dien hy konde. Meede, dat hy eenighe *gevangen Koningen* placht te laeten brengen aen sijn Taeffel, den selven *groote Glaesen toe-dronck*, en nootsaeckte om, door het doen van bescheyt op deselve, droncken te worden: alswanneer hy dan die Coningen *beschimpte en bespotte*.

+Ghevoelen sommigher Rabbinen.

Den Iesuyt *Cornelius à Lapide,* seyt, + dat van de *Hebreen*, en uyt der selver Schriften van *Hieronymus, Lyranus, Hugo*, ende *Thomas* verhaelt wordt, Dat *Nebucadnezar,* op den dag van een seer groote en heerlijcke Maeltijt, aen den *gevangenen Coninck van Juda Zedecias* heeft doen inschencken een *Dranck die Los-lijvigh maeckt*: ende als nu dien Dranck begon te wercken, deede hy den ghevangenen Coninck brengen in de Zaele daer de Maeltijdt was; op dat hy, *sich selven bevuylende*, van alle de Gasten soude bespot en uyt-ghelacht worden. Na dit gedaene, soude *Zedecias*, aldus ten hoochsten zijnde gehoont en ten spot gestelt, *uyt Spijt en Hertzeer* in de Gevanckenisse zijn ghestorven. Ende hier op meynen de Ioodsche Schrijvers dat de Propheet *Habakuk* soude gesien hebben hier ter plaetse. Dan noch, + ghemerckt sulcx nerghens in de *H: Historie*, oock niet van den Ioodschen History-Schrijver *Iosephus Lib: 10. Antiq: Cap: 11*, verhaelt wort; maer wel, dat *Nabuchodonosor* den Coninck *Zedeciam* tot het eynde sijnes leevens ghehouden heeft in gevanckenis, ende den selven ghestorven zijnde met een Coninclijcke Statie heeft doen begraven; Soo wort het voor-gemelte, als zijnde een *Rabbinisch Verdichtsel*, niet aengenomen. Echter is het sulcx, + (na het gevoelen van veelen) dat de *Chaldeen* haer selven over haere Maeltijden seer plachten te vermaecken daer meede, datse *anderen droncken maeckten*; houdende haere Gasterijen seer verheerlijckt te zijn geweest, *indien de Gasten, droncken gemaeckt zijnde, haer selven bemorst, bevuylt, schanlijcken aengestelt, en ontbloot hadden*.

+Ghevoelen van eenige Hebreen.

+Is niet aenneemelijck.

+Gewoonte der Chaldeen in Maeltijden.

Maer laet ons de woorden van *Habakuk* een weynich naerder insien. + De Propheet spreeckt van sodaenige *welcke haeren Naesten te drincken geeven*. + Door den *Naesten* moet ghy hier verstaen uwen

+Woorden Habakuks naerder verklaert.

+Naesten.

Vrient, uwen Macker, Gebuyr, of goe bekenden; die uwen Weert, uwen Gast, of Meede-Gast in een Maeltijdt, Bruyloft, Gasterye, Geselschap, of Gelag is.

Het is een onder de *Wercken van Volmaecktheyt*, + sijnen *dorstigen Vyant te drencken, Prov: 25, vers 21*: En het is onder de *wercken der Liefde* gereeckent, den *dorstigen drincken te geeven, Matth: 25, 35*. Het was een Heusheydt, dat *Rebecca* te drincken gaf aen Abrahams knecht, sulcx beleefdelijck op haer versoeckende, *Gen: 24, 17, 18, 19*. Wel en prijsselijck is alle dit ghedaene. *Men Moet* sijnen Naesten te drincken gheeven, om sijnen Dorst te lesschen *tot Nootsaecklijckheydt*: en men *Magh* den selven te drincken geeven, tot dat hy *genoegh heeft ter Vermaeckelijckheydt*: maer drincken te gheeven *tot Dronckenschap en Overdaedigheyt*, + vermag niemant te doen aen sijnen Naesten: Sodaenich Drincken *Mag niemant eyschen*; ge-eyscht zijnde, *Mag niemant geeven*; onge-eyscht gegeeven of aengebooden wordende, *Mag niemant aenneemen*: Oock Magh niemant soo een Dronck tot Dronckenschap *op-neemen* van en voor sich selven.

+Te drincken geeven.

+Drencken tot Dronckenschap.

Hier nu spreeckt *Habakuk* van sodaenige, welcke *haeren Naesten te drincken geeven tot Dronckenschap en Overdaedigheyt*; + Voegende daerom by die woorden, *te drincken geeven*, noch dese, *Die uwe Wijn-Flessche daer by voegt, ende oock droncken maeckt*. Daer staet in den oorspronckelijcken Text, *Die synen Wijn-sack daer by voeght*.

+Wijn-Flessche daer by voeght.

In ouden tijden was het ghebruyckelijck in de *Oostersche Landen*, + datse haeren Wijn bewaerden in *Leederen Sacken*. Soo leestmen *Jos: 9, 4*, dat de Gibeoniten quaemen tot Iosua, *met oude te saemen gebondene Leederen Wijn-sacken*. Ende *1 Sam: 16, 20*. wordt verhaelt, dat *Isai* door sijnen Soone

+Wijn-Sacken ghebruyckt in oude tijden.

David, aen Saul sondt eenen Ezel ghelaeden met Broot, ende *eenen Leederen Sack met Wijn*. Onder de Voorraet van Spijs welcke *Abigail* afsont, en selfs hielp brenghen aen *David*, waeren oock twee hondert Brooden, *en twee Leeder Sacken Wijns, 1 Sam: 25, 18*. Ende was oock dit Gebruyck noch in de daegen onses Salichmaeckers Iesu Christi; waer op hy sag, als hy seyde *Matth: 9, 17. Men doet gheen Nieuwen Wijn in Oude Leeder-Sacken; anders so bersten de Leeder-Sacken, ende de Wijn wort uytgestort, ende de Leeder-Sacken verderven: Maer men doet Nieuwen Wijn in nieuwe Leeder-Sacken, ende beyde te saemen worden behouden*.

Als nu *Habakuk* alhier spreeckt van sodaenighe welcke *haren Wijn-Flesch daer by voegen, om droncken te maecken*; soo wil hy daer meede te verstaen geeven, dat de *Chaldeen en Babylonieren* op-staecken, uyt- tapten, ende uytsoopen de eene *Wijn-Sack* voor, [+] en de andere nae; ten besten geevende de eene *Flesch wijn* op en na den anderen. Ende om *Habakuk* hier ter plaetse uyt te legghen door het gheene hier te Lande in gebruyck is, soo is het so veel als of hy seyde; *Het eene Oxhooft en Wijn-vat wordt ontsteecken en uytgeveeght na het ander; de eene Stoop en Kan wort getapt, geschoncken, en uytgedroncken na de ander; het eene Glas, de eene Romer wort ingeset en omgedroncken na de ander*: Dan geeft den eenen de Slemp, dan weer een ander; het gaet by beurten om in 't ronde, en yeder wont sich Mildt, en niemant wil de minste zijn in't schencken en in'tdrincken; *om droncken te drincken, en anderen droncken te maecken*.

[+]Wat door by voeghen van Wijn-Flesschen wordt ghemeynt.

Maer, waerom gaeven sy doch haeren Naesten also te drincken? [+] waerom voegden sy haere Wijn-Flesschen daer by, *en maeckten Droncken?* De Propheet seyt dat het geschiede, *om haere Naecktheeden te aenschouwen*.

[+]Om haere Naecktheeden te aenschouwen.

Men mag den *bedroefden van Herten, en dien die verlooren gaet*, + Wijn te drincken geeven, om haere Droefheyt een weynig te versachten, en vergeeten, *Prov: 31, 6. 7*: Maer sulcx te doen, om *ymant te verderven*, te schenden, tot Sonde en Schande te brengen, sulcx is Godloos en ongheoorloft. *Loths* Dochteren gaeven haeren Vader Wijn te drincken, *om te bedryven Bloet-schande* met den selven, *Gen: 19, 32*. Sijnen Naesten droncken maecken, om sijne Fouten en Gebreecken, sijne Swackheeden, en *Naecktheeden te ontdecken en aenschouwen*, en dan den Spot te drijven met den selven, is niet veel beeter gehandelt met den selven, als gemelte Dochteren handelden met haeren Vaeder.

+Drincken geeven om tot sonde te brengen.

De H: Schrifture wijst ons aen, + dat het een groote Smaetheyt en Oneere is een ander aenghedaen, wanneermen *ontdeckt desselfs Naecktheyt en Schaemte:* Weshalven, door het ontdecken, of aenschouwen van Naecktheyt, inde Schrift verstaen wort, een de grootste Schande en Smaetheyt yemandt aendoen. Dit blijckt *Esa: 47, 2. 3*. alwaer Godt, door den Propheet willende aenwijsen de Verstooringe en uyterste Verachtinge, welcke komen sou over de *Chaldeen en Babylonieren*, seydt, *Ontdeckt uwe Vlechten, ontbloot de enckelen; uwe Schaemte sal ontdeckt worden, oock sal uwe Schande gesien worden*. Ende *Tren: 4, 21*. seydt Godt tot de Edomiten, *Zijt vrolijck en verblijdt u ghy DochterEdoms die in 't Landt Uz woont; doch de Beecker sal oock tot u komen, ghy sult droncken worden, en ontbloot worden*. Hier meede wil Godt te kennen geeven, dat Schande en Smaetheyt over de *Edomiten* komen sou, en dat *hare Schande en Oneer* voor alle mans oogen soude openbaer worden; ja gelijck de *Dronckaers* haer selven ontblooten, soo souden sy haere eygene Schande te voorschijn brengen.

+Naecktheyt ontdecken is een groote smaetheyt

Wanneer *Habakuk* hier nu seyt, dat de *Chaldeen* haeren Naesten droncken maeckten, + *om der selver Naecktheeden te aenschouwen*; so wil hy daer meede te verstaen gheeven, datse de hooghste Oneere, Schande en Smaetheyt sochten aen te doen, den geenen dien sy met haere Wijn-Flesschen *opvulden, en droncken maeckten*. Want sy deeden het opgemelte, ofte, om dat de *Droncken-gemaeckte* selfs in haere Dronckenschap ontdecken en openbaeren souden haere eygene Gebreecken, Swackheeden, en Schanden; eeven als *Noah droncken* zijnde sich selfs ontbloote, *Gen; 9, 11*, en sy dan die Gebreecken, Swackheeden, en Schande siende, haeren Naesten daer over smaeden, en onteeren souden: Ofte, dat sy, ghesien en aenschouwt hebbende de Gebreecken in den *Droncken-gemaeckten*, deselve Gebreecken aen anderen souden openbaeren en bekent maecken, na de wijse van *Cham*; en van ghesaementlijck uytlacchen, beschimpen, smaeden en schenden den geenen, welcken sy *droncken ghemaeckt*, en welckers *Naecktheeden sy alsoo aenschouwt hebben*. Doende de *Chaldeen* in dien tijdt, eeven gelijck nu sommige doen *in dese onse daegen*. Sy noodighen haeren Naesten (ghelijckmen nu spreeckt) op een Glaesjen; + sy jaegen den selven het lijf vol, voegen Romer op Romer, helpen hem van de banck, leggen hem in de luyeren: Ende wanneer hy nu *droncken gemaeckt zijnde* sijne Gebreecken en Swackheeden openbaert, en uytlapt; wanneer hy *sotte stucken aenrecht, Narreryen aenstelt, Malle en ydele Reedenen uytwerpt; Secreten van Staet, van Stadt, van Kerck, van Bed ontdeckt; wanneer hy suysebolt, valt, tuymelt, rolt, braeckt*, of diergelijck doet, dan hebben sy desselfs Naecktheeden ontdeckt, hebben haer vermaeck daer in, houden de handt daer aen, hebben *een Sot in 't Geselschap*;

+Wat door Naecktheeden te aenschouwen ghemeynt wort.

+Hoemen door drincke*n* ymants Naecktheydt ontdeckt.

schimpen, smaeden, en drijven den Spot met hem onder malkanderen, ende maecken hem tot schanden allerweegen.

Maer wat verdienen doch diegheene by Godt, die in voeghen als verhaelt *haeren Naesten te drincken geeven, haer Wijn-Flessche daer by voeghen, en oock droncken maecken, om haere Naecktheeden te aenschouwen?* Sy haelen den *vloeck* Gods over haeren hals; + ende hoe seer sy oock van haere Meede-Suypers en Drinck-broederen bedanckt, gepreesen, en geroemt worden voor haer Tappen en Schencken, soo roept doch de Heere *het Wee* uyt over haer, en dreyghtse met sijne eeuwige Ongunst en Ongenae, seggende wijders door den Propheet *Habakuk* in den Text, *Wee dien*.

+Gods Wee over dien die droncken maeckt.

Wanneer het *Wee* in de H: Schrifture geroepen wordt over yets, of ymant, + soo wordt oock daer meede *een Beclagh*, of Wee-klaege ghedaen: als *Esa: 6, 5*, alwaer de Propheet seyt, *Wee my, want ick vergae, dewijle ick een Man van onryene lippen ben, en woon in 't midden van een Volck 't welck onreyn van lippen is*. Ende *Esa: 24, 16, Ick worde maeger, ick worde maeger, Wee my! de trouwloose handelen troulooslijck, en met trouwloosheydt handelen de trouwloose trouwlooslijck.*

+Wee roepen, beteeckent een beclagh doen.

Somwijlen wort door het woordeken *Wee* uytgedruckt, + en aengeweesen *een Schrick* die de mensche heeft over een naeckende en naerderende swaricheyt. Dit blijckt *1 Sam: 4, 7, 8*, alwaer de *Philisteen*, verstaen hebbende de aenkomste van *de Arcke des Verbondts* in het Leegher der kinderen Israels, uytroepen, *Wee ons, want Godt is in 't Leeger gekomen; Wee ons, wie sal ons redden van de hant deser heerlijcker Goden?* Ende *Eccles: 10, 16, Wee u Landt diens Koninck een Kindt is, ende diens Vorsten in den Morgenstondt eeten*. Ende *Apocal: 8, 13*, den Engel

+Een Schric over eenigh Onheyl uyten.

weetende de Plaegen welcke souden volgen op het Basuynen van de drie volghende Engelen, roept, *Wee, wee, wee, den genen die op de Aerde woonen*.

Bywijlen wordt oock door het uyt-roepen van *Wee* ghedaen een *bedreyginge* van swaere, + soo lichaemelijcke als geestelijcke, tijdelijcke en eeuwige Plaegen. Dit geschiedt *Esa: 3, 11*, alwaer de Propheet seyt, *Wee den godloosen, het sal hem qualijck gaen*. Ende *Esa: 29, 15, Wee dien die haer diep versteecken willen voor den Heere, haeren Raedt verbergende; en welcker wercken geschieden in duysterheyt, en seggen, wie siet ons, Wie kennet ons*. Ende *Jerem: 22, 13, Wee dien die sijn Huys bout met ongerechticheyt, en sijn Opper-zaelen met onrecht; die sijns Naestens dienst om niet gebruyckt, ende en geeft hem sijnen Arbeyts-loon niet*. Ende *Nahum 3, 1, VVee die Bloedt-Stadt, die gantsch vol Leugenen en Verscheuringhe is*. Ghelijck oock inden *N. T.* onsen Saelichmaecker sodaenich *Wee* roept over den geveynsden en valschen Leeraeren, *Matth: 23, 13, 14, 15, 16*, segghende, *VVee u ghy Schrift-gheleerden en Pharizeen, ghy gheveynsde, want ghy sluyt het Koninckrijck der Hemelen voor de menschen, overmidts ghy daer niet in en gaet, noch die geene die ingaen souden niet en laet ingaen, &c*.

+Oock Gods oordeelen dreygen.

Als nu de Propheet *Habakuk* het *Wee* uytroept over de *Chaldeen en Babylonieren*, + welcke haeren Naesten *te drincken gaeven, haere Wijn-Flesschen daer toe voeghden, en oock droncken maeckten, om haere Naecktheeden te aenschouwen*; soo maeckt hy niet alleen *een Beklagh* en Wee-klaeghe over den Dronckenen *Droncken-maecker, en Droncken-gemaeckten*: Hy wijst den selven niet alleene aen het *Onheyl* 't welck hun naeckende en naerderende is: Maer voor al en bysonderlijck *dreygt hy* haer daer meede Gods rechtveerdige Plaegen, Straffen, en Oordeelen, so tijtelijcke als eeuwige hier namaels.

+Sin van Habakuk, roepende Wee over dien die droncken maeckt.

Eeven soo doet de Propheet *Esaias Cap: 5, 11, 12*, seggende, *VVee den geenen die haer vroeg opmaeckende in den Morgen-Stondt, stercken Dranck naejaeghen, en vertoeven tot in de Scheemeringe tot dat den Wijn haer heeft verhittet; Ende Harpen, Luyten, Trommelen, ende Pijpen, ende Wijn sijn in haere Maeltijden: maer sy en aenschouwen het werck des Heeren niet, ende sy en sien niet op het Maecksel sijner handen*. Ende *Vers 22, VVee den gheenen die Helden zijn om wijn te drincken; ende den geenen die Kloecke mannen zijn, om stercken Dranck te mengen*.

Immers blijckt uyt dese woorden van *Habakuk*, [+] hoe grouwelijck by Godt de *Dronckenschap*; en hoe straf baer by hem is het *Droncken drincken, en het Droncken-maecken*.

[+]God toont sijn haet teghen drincken, en droncken maecken.

Maer, nadien de *Dronckenschap* een soo seer gehaete en vervloeckte Sonde by Godt; [+] en doch een so seer gemeyne, jae een *Lant-Sonde* gheworden is in ons Vaederlant: Een Sonde, die een *Oorsaeck is van veele en veelerhande Schelm-stucken, een Ergernis in de Kercke, een Pest in de Politie, een Kancker in de Huys-houdinghe, een Vernielster van de Deught, een Teelster van Ondeugt, ja een Vyandinne van de Menscheyt*: Een Sonde, [+] die verkleet, vermomt, vernaemt, den naem van *Vreughd-bedrijf* en Vermaeck aengenomen hebbende, sich indringt in *Bruyloften, Maeltijden, Gasteryen, en in alle Geselschappen van menschen, soo van Groote als van Cleyne, so van Rijcke als van Arme, soo van Burgeren als van Boeren*; en aldaer de Deught bespot, den Nuchteren belacht, alle Ydelheyt pleegt; *Droncken-drinckt en Droncken-maeckt*, en alleenlijck prijst het Gieten en het Gulpen, roemende den geenen welcke Helden en kloecke mannen in het Suypen zijn: Soo sal ick teghenwoordich de Sonde van *Dronckenschap* gantsch ontkleedt, naeckt en bloot

[+]Schandelijckheydt van de Dronckenschap.

[+]Dringt sich over al in.

voor een yeder brenghen op de Schouburg: Misschien of de *Dronckene*, + benuchtert sijnde, de *Narrerijen en Schandelijckheyt van de Dronckenschap* siende en bemerckende, een Afschrick kreeg van deselve. Ick sal aenwijsen, *hoe bespottelijck en belacchelijck in sich selven is de Dronckene*, die doch alle Vromicheydt bespotten en belacchen wil; Misschien of de *Dronkaer*, sich slven hier siende afgemaelt, en voor-ghestelt als in een Spiegel, een afgrijsinghe kreegh van sich selven, en een lust tot Nuchterheyt.

+Sal hier ontdeckt worden.

David, Isais Soon, niet konnende verdragen den Hoon van G*oliath* aen Israels Slach-Ordens aengedaen, + treet toe in des Heeren Naeme, met sijn *Herders-waepen* en Gereetschap, met sijn *Slinger, en Steenen uyt de Beeck geraept*; hy slingert, en treft den *Blaes-kaeck* in het Voor-hooft, dat hy swijmelende ter needer valt, en kapt den delven met sijn eygen Sweert het Hooft af, *1 Sam: 17, 10, 45, 49, 51*.

+David kampt met Goliath.

Ick kan niet verdraegen *het pocchen en gesnorck van de Dronckenschap, + van die blaes kaeckende Sonde*, welcke daegelijcx als een *Goliath* Vermeetelijck her vooren treet, om te hoonen de Deught ende den Deughtsaemen; ende *te bespotten* alle goede Christelijcke Leeringhen en Onderwijsinghen Gods, leerende en vermaenende om Nuchteren te zijn, en om *Maetichlijck in dese tegenwoordighe Weerelt te leeven, Tit: 2, 11, 12*. ende *1 Petr: 1, 13:* Weshalven treede ick toe, + in den Naeme des grooten Gods, ghewaepent met mijn *Herders-Tuygh*, versien met Slingher, en met Steenen, gheraept uyt de *Beecken* (dat zijn *Boecken*) soo wel van *Hebreen* als *Griecken*, dat is, *der Heyligen ende der Heydenen*, om dese Sonde onder de ooghen te sien; of Godt gaeve, dat desen *Goliath* getroffen en gevelt wiert. Ick haeste my na de Camp-plaetse, + en wil eerst

+Hier sal gekampt worden met de Dronckenschap.

+Waepenen des kamps

+Aenvanck van deselve.

ontdecken den Vyant met welcken hier te doen sal hebben, welcke is *de Dronckenschap*.

Cap. II. Van den Geestelijcken Wijn, en Dronckenschap.

Gelijck de H. Schrifture gewag maeckt van een *Geestelijcken en Lichaemelijcken Wijn*, so maecktse oock gewach van een *Geestelijke en Lichaemelijcke Dronckenschap*. De *Geestelijcke Dronckenschap* ontstaet uyt het drincken van dien Geestelijcken Wijn, [+] die de Heere schenckt in sijne Ghenaede aen sijne lieve Kinderen en Beminden: Waer van de Wijsheyt seght *Prov: 9, 5, Komt en drinckt van den Wijn dien ick gemenght hebbe*. Waer toe de Saelichmaecker noodicht, seggende *Esa: 55, 1, Komt, en koopt sonder gelt Wijn ende Melck*: ende van welcke Christi Bruydt seyt *Cant: 5, 1, Ick hebbe mijnen Wijn, mitsgaeders mijne Melck gedroncken*.

[+]Geestelijcke Wijn der Genaede.

Uyt het drincken van desen *Geestelijcken Wijn* ontstaet een *Dronckenschap van Liefde tot Godt en tot den Naesten*; [+] waer van staet *Cant: 5, 2, Drincket, en wordt droncken, O Liefste*. Daer uyt ontstaet *een Dronckenschap van Yver*, [+] spruytende uyt een stercken Drift en Liefde tot Godts eere; waer door de kinderen Godts bevangen zijnde, vrymoedigh, onbeschroomt, en sonder vreese uytspreecken, ende doen het gheene tot Gods eere dient; hoedaenich een *Geestelijcke Dronckenschap* in de Apostolen was, *Actor: 2*; na datse met den Geest waeren vervult geworden, *Eph: 5, 18*. Oock spruyt uyt het drincken van den ghemelten *Geestelijcken* Wijn *een Dronckenschap van Vreughde*, [+] ontstaende uyt het gevoelen en genieten van Gods genaede en goeder-

[+]Daer uyt ontstaet een Dronckenschap van Liefde.

[+]Van Yver

[+]Van Vreughde.

tierenheydt over die gheene welcke hem vreesen: waer van staet *Psal: 36, 9*, Sy worden droncken van de Vetticheyt uwes Huyses, ende ghy drencktse uyt de Beecke uwer Wellusten. Ende *Jerem: 31, 16, Ick sal de ziele der Priesteren met Vetticheydt droncken maecken, en mijn volck sal met mijn goet versaedicht worden*: Ende *Vers 25, Ick hebbe de vermoeyde ziele droncken gemaeckt, en alle treurige Ziele vervult*.

Daer is oock eenen *Gestelijcken Wijn,* [+] die de Heere in sijne Grimmicheyt en *Ongenae* schenckt aen den Goddeloosen en Godt-vergeetenen; ende aen sijn Volck wanneer het sich besondicht heeft. Van welcken Wijn gesproocken wort *Psal:75, vers 9, In des Heeren handt is een Beecker, ende den Wijn is beroert, vol van Mengelinghe, ende hy schenckt daer uyt: doch alle goddeloosen der Aerde sullen sijne Droesemen uytsijgende drincken*.

[+]Geestelijcken Wijn van Gods Onghenae

Wanneer Gods kinderen proeven uyt desen *Wijn-Beecker van Gods Ongenae*, [+] so worden sy gepurgeert en gesuyvert van haere sonde ende Overtreedinge. *David* seyt daer van *Psal: 60, 5, O Godt! ghy hebt ons ghedrenckt met Swijmel-wijn*. Maer, wanneer Godt den Goddeloosen drincken laet den Droessem en het *Grondt-sop van desen wijn*, dan worden sy vernielt en uytgeroyt van voor des Heeren aengesicht. Hier van seyt Godt *Jerem: 25, 15, 16, Neemt desen Beecker des Wijns der grimmicheydt van mijne handt, en gheeft dien te drincken alle Volcken tot welcken ick u sende: datse drincken, ende beeven, ende dul worden van weegen des Sweerts dat ick onder hen sal senden*. Ende *Vers 27, Drincket ende wordt droncken, en spout, en valt needer dat ghy niet weeder op en staet, van weeghen des Sweerts dat ick onder u sal senden*. Uyt desen *Wijn des toorns Gods*, die ongemenght ingeschoncken is in den Beecker sijner Grimmicheyt, sullen oock drincken moeten alle die geene welcke

[+]Dese purgeert Gods kinderen vande Sonde.

sullen gedroncken hebben uyt den *Beecker der Hoererye*, waer uyt die *Babylonische groote Hoere* gedrenckt heeft alle Volckeren, *Apoc: 14, 8, 10*. Oock sal daer uyt drincken dat *groote Babylon, die Hoere self, Apoc: 16, vers 19*.

Cap. III. Daer is een geoorloofde Dronckenschap van Genoegsaemheyt, tot Verheuginghe.

Maer gelijck wy seyden, + daer is oock een *Lichaemelijcke Dronckenschap*, welcke uyt het drincken van den *Lichaemelijcken Wijn* ontstaet. Ende dese Dronckenschap kan worden gheseght te zijn *Driederhande*, Naemelijck een *Dronckenschap Sufficientiae*, dat is, van Genoegsaemheyt; *Insolentiae*, dat is, van Baldaedigheyt; *Temulentiae*, dat is, van een Gulsige Overstallige Overdaedigheyt.

+Lichaemelijcke Dronckenschap.

De Dronckenschap van Genoegsaemheyt geschiedt sonder sonde, en sy gaet niet verder als tot *Verheuginge en Vermaeckelijckheyt*. Van so eene Dronckenschap leestmen *Gen: 43, 34*, alwaer geseght wort van *Joseph ende sijne Broederen, ende sy droncken, ende sy werden droncken met hem*. Dat is, + sy droncken tot *Genoegsaemheyt*, so veel yder luste, tot datse genoeg hadden, versaedicht ende *Verheugt* waeren. *Musculus* over dese plaetse seydt aldus, + *Drie dingen zijnder in de sondige Dronckenschap, om welckers wille sy te bestraffen is; Naemelijck, een al te groote inswelginghe van den Wijn: een ontsteltenisse van het Verstant: een Verstuyckinghe der Leeden, dat geene der selver nae behooren sijn ampt kan doen. Soodaenich en is niet gheweest de Dronckenschap van Joseph en sijner Broederen: sy droncken ghenoech, en doch niet te veel; sy wierden*

+Dronckenschap van Ghenoeghsaemheydt tot Vreugde.

+Hoe Ioseph en sijn broederen droncken waeren.

vrolijck, en doch niet Dol; en haer Leeden waeren niet soo vadsich en verstuyckt, datse vertoonden der Dranckaeren schandelijckheyt. So oock *Joh: 2, 10*, seyt den Hof-meester der Bruyloft tot Cana in Galilea, *Alle man set eerst den goeden Wijn op, ende wanneermen wel gedroncken heeft*, (ofte, alsmen *droncken geworden is*) *als dan den minderen*. Het Griecx woort *μεθυσθ□σι* van *μεθ□ειν* beteeckent aldaer *een Dronck doen van Genoeghsaemheyt en Vermaeckelijckheyt*. Ende *Hagai 1, v. 6, Ghy drinckt, maer niet tot droncken worden toe*. Dat is, ghy en gevoelt de kracht des Wijns niet, dat ghy daer van soudt *vrolijck* worden. Van diergelijcke *Dronckenschap der Genoeghsaemheyt tot Vreugde* wort oock gesproocken *Jerem: 31, vss. 12, 13, 14. 1 Reg: 4, v. 20. Neh: 8, v 10, 11*. Ende dese *Dronck der Genoeghsaemheydt tot Verheuginge* gunt Godt aen den menschen, hebbende den Wijn laeten voort-komen, *om het herte des menschen te verheugen, Psal: 104, verss. 14, 15*.

Dese *Dronckenschap van Genoeghsaemheydt tot Verheuging* mochten, [+] ja mosten, de Israeliten pleegen voor des Heeren aengesichte op gesette tijden, na datse haere Offerhanden aen Godt op-geoffert hadden, gelijck te leesen is *Deut: 12, 6, 7, 11, 12, 17, 18*. Die Ioden welcke gheleegen waeren, en woonden verre van Ierusalem, mosten *de Thienden haerer Vruchten* tot gelt maecken, ende met dat gelt reysen na Ierusalem, ende daer voor koopen *Runderen, Schaepen, Wijn, stercken Dranck, en alles dat haere Ziele luste en begeerde*, om het selve te eeten en te drincken voor het aengesichte des Heeren haeres Godts, en alsoo met haer gantsche Huysgesin *vrolijck en verheught te zijn, Deut: 14, verss. 24, 25, 26*.

[+]Ghepleeght van den Israeliten.

Op het *Feest van Pinxteren, ende der Loofhutten*, [+] mosten de Ioden met haere Soonen, Dochteren, Dienst-knechten ende Dienst-maeghden, te sae-

[+]Van Godt aen haer bevoolen.

men met den Levijt, den Vremdelinck, de Weese ende de Weduwe, *voor den Heer haeren Godt vrolijck zijn, Deut: 16, verss. 10, 11, 13, 14.*

Uyt dese plaetsen sien wy, dat de *Dronckenschap van Genoeghsaemheyt tot Verheuginghe* op seeckere tijden goet, geoorlooft, ja oock van den Heere bevoolen en ghebooden was. Dit is die Dronckenschap, + welcke *Philo ludeus Lib: de Temulentiâ*, noemt *Ebrietas Sobriorum*, dat is, een Dronckenschap der geener welcke Nuchteren zijn. Ende in sijn Boeck *de Plantatione Noe* seyt hy, *Dat de Voor-ouders, na het volbrenghen van haere Offerhanden en Gelofften, na het reynighen haerer Lichaemen en Zielen door waeter, en na overlegginge van de wetten Gods, haer selven begaeven tot een vroolijcke Maeltijdt, welcke sy niet alsoos hielden in haere Huysen, maer in den Tempel alwaer sy haeren Gods-dienst ge-oeffent hadden; op datse, door het gedencken aen haere Offerhanden, en door eerbiedicheyt der plaetse selfs, bewoogen souden worden te houden een heylige Maeltijdt, niet sondigende in deselve noch met woorden, noch met wercken.*

+Was een Dronckenschap van Nuchtere.

Na het ghetuychenis van *Philo*, is het woordt *με□ειν*, dat is, *droncken drincken tot Genoegsaemheyt en Verheuginge*, gekomen van dese opgemelte Gewoonte; zijnde *με□ειν* so veel gesegt als *μετα τ□ □ειν* dat is, *na het Slachten, ofte Offeren:* en dat, vermitsmen *na het Slachten en op-offeren der Offerhanden*, + sich eerst begaf tot het eeten ende drincken in bewuste Maeltijden, waer inne sy haer verheughden in den Heere over de ontfanghen weldaeden, hem daer vooren danckende; *tot Teecken van welcke Vreugde en Danckbaerheydt, als oock van broederlijcke Liefde en Eenigheyt onder den geenen welcke so eene Maeltijdt te saemen hielden en genooten, Naemen sy eenen Beecker met Wijn, en droncken alle uyt deselve*. Op dese Gewoonte en Maniere van doen

+Een Dronc na den Godsdienst.

siet het geene geleesen wordt *Psal: 116, vers 13, Ick sal den Beecker der Verlossinghe op-neemen, ende des Heeren Naeme aenroepen*.

Oock verhaelt *Cael: Rhod: Lib: 12, Cap: 11, uyt Herodotus*, Dat die geene welcke *in Libyâ* woonen, het hielden gheoorflooft te zijn, elckanderen *onder den Gods-dienst te noodigen tot drincken*; Naemelijck ter Genoeghsaemheyt en Verheuginge. Weshalven oock *Aristoteles* meynt, dat het woordt *μεθ□ειν*, dat is sodaenich droncken worden, sijnen oorspronck heeft van *μετα τ□ θ□ειν*, dat is, *na het Slachten, ofte, na het Offeren*: vermits sy na het volbrengen der Offerhanden droncken wierden, Naemelijck door een *Dronckenschap van Genoeghsaemheyt tot Verheuginge*. Oock hebben de *Libyers* haere voorgemelte Gast-maelen genoemt *Θοίνας*, soo veel gesegt als *Θεός και O□νος*, dat is, *Godt ende Wijn*; vermitsmen ter eeren van de Goden wel eens drincken mocht *tot Genoegsaemheyt en Verheuginge*.

Eeven sodaenich een *Dronckenschap van Ghenoegsaemheyt ter Verheuginge* wiert oock wel eertijts gepleegt van de geloovige Christenen in haere *Liefde Maeltijden*, [+] welcke ten tijden, en een wijle na de tijden der Apostolen, onder de Leedemaeten der Kercke, na de bedieninge des heyligen Avontmaels, gehouden en onderhouden zijn geworden. Van dese *Liefde-Maeltijden* spreeckt den Apostel Paulus *1 Cor: 11, 21, 22, 33, 34*: ende *Judas* in sijnen Sendtbrief *Vers 12*. *Tertullianus in Apolog: Cap: 39*, beschrijft ons hoe het in gemelte *Liefde-Maeltijden* toe-ginck, segghende aldus, *Onse Maeltijdt geeft door haeren Naem te kennen de reeden waerom sy wordt gehouden; want sy wort genaemt Agape, 't welck by den Griecken te segghen is Liefde*. *De Kosten welcke tot die Maeltijdt gedaen worden zijn Winst, vermits sy geschieden uyt Godtvruchtichheyt, en de Armen in die Maeltijdt*

[+] Liefde-Maeltijden der Christenen.

verquickt worden. Gheen Snoodicheydt of Wulpsheydt wierdt daer in geleeden. Men sit niet aen, dan nae datmen alvoorens Godt gebeeden heeft: Men Eeter so veel als de hongerige begeeren: Men Drinckter so veel den eerbaeren dienstich is: Men worter so versaedicht, datmen gedachtich blijft Godt te moeten bidden inder Nacht: Men voerter sodaenige 't Saemen-spreeckingen, diemen weet dat Godt hoort. Na gebrachte Hantwaeter, en het ontsteecken Licht, beroept de een den anderen om yetwes te singhen ter eeren Godes, 't welck hy of uyt de H. Schriften, oft door eygen vernuft geleert heeft; en door sulx beproeft men hoe yeder heeft gedroncken. Het Gebedt eyndigt so wel, als het begint de Maeltijt: En na gedaene Gebedt gaetmen wech, niet om te Schabullen en Rinckel-royen, en om te pleeghen alderhande Broodt-dronckenheyt, maer in alle Zeedicheyt, en Eerbaerheyt, als soodaenige welcke meer een Schole, als een Maeltijdt gehouden hebben.

Ten tijde der Apostolen, [+] wierden dese *Liefde-Maeltijden* van sommighen al misbruyckt tot Brasserye, en Dronckenschap. Weshalven *Paulus* daer over bestraft de *Corinthiers, 1 Cor: 11, 21*, seggende, dat sommige *in die Maeltijden droncken waeren*. Ende denApostel *Judas* in sijnen Sendtbrief *Vers 12*, seydt, *Dat sommighe Schant-vlecken zijnde in die Liefde Maeltijden, haer selven mesteden*, so wel in die als in andere Maeltijden.

[+]Worden misbruyckt

Doch so wanneer de Oude Leeraeren der Kercke saechen, [+] dat ghemelte *Liefde-Maeltijden* allenthalven, en om allerhande oorsaecken, aengestelt wierden in de Kercken, na de wijse der Heydenen: Als sy met verloop van tijdt merckten, dat *die Maeltijden* misbruyckt wierden tot Slemperijen ter ghedachtenis van *Geboort-daegen, Sterf-daegen, Uytvaerden van Martelaren en anderen, ende van Kerck-inwijngen*: Dat door sulcx groote Op-

[+]Worden afgeschaft, en waerom.

spraeck en Ergernis verweckt en opghenoomen wiert onder en van de Heydenen, lasterende en belieghende den Christenen seer schandelijck om deser Maeltijden wille, gelijck by *Tertullianus* en anderen kan gheleesen worden: So hebben sy allereerst in het *Concilium van Laodicea*, ghehouden in den *Jaere 364, Cano: 27, 28*, eenige Ordere beraemt tegen dese misbruyckte *Liefde-Maeltijden*; en het houden der selver *in de Kercken* geheelijck en al afgeschaft. Leest daer van *Magdeburg: Cent: 4, Cap: 9*.

Inden *Jaere 377*, heeft *Ambrosius* afghekeurt de *Agapen*, ter ghedachtenis van de Martelaren. Inden *Jaere 397*, in het *Concilium van Carthago*, in het welcke oock *Augustinus* tegenwoordich was, zijn deselve afgeschaft gheworden, na het exempel des *Conciliums van Laodicea, Baronius* op het Iaer Christi 377*, Parag: 14*. En op het Iaer *39, Parag: 38, 39, 40, 41, 42*.

Ick moet hier tot bericht van den Weet-gierighen Leeser, noch verhaelen, + Dat meede in oude *tijden onder de Griecken* gheweest zijn eenige *openbaere Maeltijden*, by hunluyden *Syssitia*, dat is, t'Saemen-eetinghen ghenaemt. De *Cretensen* noemden dese Maeltijden *Andria*, dat is, *Manne-Maeltijden*, of *Gasterijen van Mannen*. De *Spartanen* of *Lacedaemoniensen* noemden de selve *Phiditia*, Maeltijden van Spaersaemheydt: of *Philitia*, Maeltijden van Liefde en Goetwilligheyt: Mogende oock gemelte Maeltijden den naem draegen van *Editia*, dat is, Eetmaelen. Tot toe-stel van dese Maeltijden brachtmen *Deeg, Wijn, Kaes, Vijghen, en een weynigh gelt om toe-spijse daer voor te koopen*. Ende wanneer de *Spartanen* maetichlijck in die Maeltijden gegeeten en gedroncken hadden, *gingen sy na huys sonder Toortze of Lantaeren*, welcke voor datmael niet en mochten ghebruyckt worden

+Openbaere Maeltijden onder de Griecken.

op den weege. *Plutarchus in Lycurgo*. *& Quaest: Conv: Lib: 7, Cap: 9*. *Cali: Rhodig: Lib:18, Cap: 26*. Immers oock in dese Maeltijden is gepleegt een *Dronckenschap van Genoegsaemheyt tot Verheuginge*.

Strabo Lib: 15, verhaelt van de *Persen*, + datse van alle swaere en ghewichtighe saecken spreecken en handelen *onder den Romer*, erachtende sodaenighe Beraetslaeginghen beeter te zijn en bondiger, als die sy Nuchteren hielden. *Herodotus Lib: 1*, genaemt *Clio, Cap: 133*, seydt, *De Persen, wel gedroncken hebbende, beraetslaen over saecken aen welcke ten hoochsten veel gheleegen is; en 't geene sy beslooten hebben onder den Dronck, leggen sy Nuchteren weeder in beraedt; en wanneer het haer Vastende en Nuchteren zijnde aenstaet en behaeght, soo neemen sy het Besluyt voor goet op, en voeren het selve uyt: Behaeght het dannoch haer niet, so verwerpen sy het selve; en gedroncken hebbende, doense uytspraeck over tgeene sy Nuchteren beraetslaegt hebben*. Dit selve verhaelt oock *Athenaeus, Lib: 4, Cap: 6*. ende *Plutarchus Lib: 7: Quaest: Conviv: Cap: 9, 10*, maeckt oock gewach van dese Gewoonte der *Persen*; en getuygt, dat *diergelijck bywylen oock schijnt gedaen te zijn onder den Griecken*. Doch het zy daer meede gheleegen soo het wil, dit immers is waerschijnelijck, dat sodaenighe Beraetslaegingen van de *Persen* zijn gehouden, wanneerse droncken waeren *door een Dronckenschap van Genoegsaemheydt tot Verheuginge*, als wanneer yeder te vryer en ongeveynsder uytsprack 't geene hem op 'therte lagh.

+Persen beraetslaegen onder den Dronc van gewichtighe saecken.

Cap. IV. Dat daer is een sondige Dronckenschap van Baldaedigheyt, en Overdaedigheyt: en wat deselve zy.

MAer daer is oock een *Dronckenschap van Insolentie,* [+] *of van Baldaedigheydt*, waer door de mensch wordt gaende gemaeckt tot bedrijf van allerhande Moetwille ende Dertelheyt. Want, gelijck *Seneca* seyt *Epist: 83, De Dronckenschap ontdeckt, en ontsteeckt alle Ondeught die in den mensche is; Sy verdrijft alle Schaemt en Eerbaerheydt,* [+] *waer door de mensch weerhouden wiert van 't quaede: want doch veele verhindert worden van het bedrijf der Sonde, meer door Schaemte, als door eenen goeden wille. Wanneer de Dronckenschap den mensche heeft ingenoomen, dan borrelt en barst op en uyt alle Ondeugt, die in hem verschoolen was. De Dronck maeckt de sonden niet, maer brengtse voor den dach. Dan wacht de Geyle niet tot dat hy in de Kaemer is, maer gheeft den toom los aen sijn Lusten, doende 't geene deselve eyschen. Den Boefachtigen ontdeckt, en staet dan bekent wat Sieckt hy heeft. Den Dertelen bedwingt noch Tonge, noch Handt: De Moedicheyt groeyt in den Fieren; de Wreetheydt, in den Wreeden; de Quaetwilligheyt in den Nydigen; Alle gebreecken worden ontdeckt, ende komen te voorschijn.*

[+]Dronckenschap van Baldaedigheydt tot Moetwil.

[+]*Seneca.*

Daer is oock *een Dronckenschap van een gulsige overstallige Overdaedicheyt*, [+] waer door de Reeden en het Verstandt, dat is, de mensche selfs verlooren wort, welcke *sterft* midden in de Vreughde der Gasten in de Gastmaelen en Drinck-gelaegen; en *onder de Schootelen, Romers ende Glaesen begraeven wort*. Door dese Dronckenschap der Overstallige *Overdaedicheyt* ontmenscht de mensch sich selven,

[+]Dronckenschap van Overdaedigheyt tot Beestelijckheydt.

ende maeckt sich den Beesten ghelijck, jae veel erger als deselve; zijnde in der daedt niet anders als een *leederen Balg met Wijn gevult*; ofte als *een Bier oft Wijn-kan welcke overloopt*.

Dese *Dronckenschap van een gulsige overstallige Overdaedigheyt,* [+] *is een misbruyck, ofte een onmaetich en overdaedigh gebruyck van Dranck, die machtich en vermoogens is den mensche droncken te maecken*. Ofte, sy is *een onmaetige Lust tot drincken, op welckers pleeginge volgt een beroovinge van Reeden, voor eenen tijdt*. Men kan oock segghen, dat de *Dronckenschap is een beroovinge van Verstant, geduyrende een wijle tijdts; ontstaende uyt onmaetigh drincken van Wijn, Bier, of eenige andere Drancken*.

[+]Wat de Dronckenschap van Overdaedigheyt zy.

De *Dronckenschap* is een soorte van *Gulsigheyt*: want *Rom: 13, 13*, deylt den Apostel genoegsaem de Gulsigheydt af in twee Soorten, naemelijck in *Brasserye, ende Dronckenschap*. De *Brasserye* is een Gulsigheyt ontrent de *Spyse*; De *Dronckenschap* is een Gulsigheyt ontrent *den Dranck*.

Plutarchus Libro de Garrulitate, seydt, dat de Philosophen, beschrijvende de Dronckenschap, hebben deselve geoordeelt te zijn een *Sufferye van Sinnen en Verstant, welcke door den Dronck veroorsaeckt is*.

Basilius Homil: de Ebrietate, [+]seydt, dat de *Dronckenschap is een vrywillige inhaelinge en inneeminge van den Duyvel in sijne Ziele, waer door de mensch voor een wijle tijdts vrywillich is beseeten*. *Sy is een moeder van alle Boosheyt, en Vyandinne van alle Deught*. *Sy maeckt den Kloeckmoedigen of Bloo, of Dol; den Maetigen dertel; sy en kent geen Gerechtigheyt, en bluscht alle Wijsheyt uyt*.

[+]Is een inneeminghe van den Duyvel.

Isidorus Pelusiota Lib: 1, Epist: 203, [+] Oordeelt de Dronckenschap te zijn *een vrywillige Dolligheyt, en Raeserye*. Waerlijck het is also: ende oock indien de Dronckenschap veele daegen achter den anderen

[+]Een vrywillighe Dollicheyt.

ghepleeght wierdt, wellicht soude daer op een *volkomen Dolligheyt* en Raserye konnen volgen.

Ambrosius Cap: 16, de Eliâ & Iejunio, seyt, *De Dronckenschap is een Voedsel van vuyle Lusten, een Blaesbalck van Uytsinnicheyt, een Vergif dat Sot en Dwaes maeckt. Hier door verliesen de menschen haer Spraeck, veranderen van Verwe, ontsteecken in't Ghesichte, swoeghen in haer Adem, snuyven in haer Neusgaeten, en ontbranden in een Dollicheyt.*

Men mach met waerheyt seggen, + dat de *Dronckenschap een Moeder is van Doodtslach, een Vaeder van Gekijf, een Teelster van Dollicheydt, een Meestersse van Broot-dronckenheyt: een aenlockenden Duyvel, een soet Vergif, een vrywillighe Dollicheydt, een inghehaelden Vyant, een Verdryvinge van de Mensheyt, een aenvoeringe tot alles dat teegens eer en schaemte is*. Ende een *Dronckene*, gelijck *Hieronymus* seydt in *Gal: 5*, *Is een mensch welcke noch Doot, noch Leevendich is*.

+Een oorsaeck van veel quaet.

Immers is een *Droncken mensche een mensch welcke ontmenscht is*. + Want de Dronckenschap in hem heerschende, maeckt de Reeden ballingh, en het Verstant bot en dom; Sy helpt de Reedenkaevelingh aen het hollen en buyten spoor, en het Oordeel in het voetzant; en also raeckt *de Menschheyt uyt en buyten den mensche*.

+Dronckene is een ontmenscht mensche.

Om de Dronckenschap af te maelen, + hebben de Ouden gheschildert *een Schip gekroont met Clim-op, sittende Bacchus midden in dat Schip onder een hoop vrolijcke Gasten, Fluyters, Pypers, en dronckene Kitte-broers. Voerende het Schip noch Mast, noch Zeyl, noch Riem, noch Roeyer, noch Roer, noch Schipper, noch Stuerman; alleen binnen Scheepsboort op het Voor-Schip leggende een Tyger, welcke leydt en loert; ende op het Achter-Schip een Panther welcke de wacht houdt*. Voorwaer een recht Afmaelsel van de Dronckenschap, en van Dronc-

+Afmaelinge van de Dronckenschap by den Ouden.

kaerts, welcke midden in de golven en baeren van geroep en gheraes, van Dertelheyt en Moetwil, van Kijven en Tieren, van Vechten en Smijten, haer selven begeeven in een holle en dolle Zee van Drincken, *sonder Mast van Beleyt, sonder Zeyl van Deught, sonder Riem van Overlegh, sonder Roer van Reeden*; loopende gevaer om te lijden Schip-breuck van Goet, van Eer, van Gesontheyt, van Lijf, van Ziel, van Leeven, en van Zaeligheyt: brengende Nachten over sonder slaepen, alleen waeckende om te Suypen en te Gulpen, eeven als *een Panther*, welcke seer geneegen zijnde tot den Wijn, oock *door den Wijn gevangen wort, Pivrius Val: Lib: 11*: Ondertusschen zijnde snel, veerdigh, wreedt, en ongenaedigh om te wreecken alle gegeeven, of opgevat misnoegen, eeven als een *Tyger*.

Cap. V. Dat de Dronckenschap een Oude, en van Oudts een seer schandelijcke verfoeyelijcke Sonde is.

DE sonde van *Dronckenschap is een seer Oude Sonde*. [+] De *eerste* Sonde in de *eerste* Weerelt was *Gulsigheyt in eeten, Gen: 3, 6*: Ende na dat de Inwoonderen van de *eerste Weerelt* Versmoort en Verdroncken waeren door den Sont-vloet, tot op *Noah* en de sijne; soo is de *eerste sonde, welcke in de tweede Weerelt* begaen zijnde is beschreeven en verhaelt, geweest *Gulsigheyt in drincken, Gen: 9, 20, 21*. *Eva pluckte, en at* van 't geene verbooden en ongeoorloft was: *Noah plante, en dronck*, doch te veel en gulsigh, [+] van 't geene in sich selven wel geoorloft was. De *Gulsigheydt in eeten* ontdeckte *Adams*

[+]Dronckenschap is een Oude sonde.

[+]Adams Gulsigheyt.

Naecktheyt, *Gen: 3, 7*: + De *Gulsigheyt in drincken* ontbloote *Noahs* Schaemelheydt, *Gen: 9, vers 21*. Godt bespot met een heylighe bespottinghe de ontdeckte Naecktheydt van den *Eetenden Gulsigen*: Noahs Soone *Cham*, beschimpt met een vervloeckte bespottinge, de ontbloote Schaemelheyt *van den Dronckenen*. Immers is de *Dronckenschap een Oude sonde*, ende gelijck deselve met de *Tweede Weerelt* begonnen is, schijnt sy oock niet te sullen als deselve eyndigen: Weshalven onsen Saelighmaecker vermaent en waerschout allen Gheloovigen, welcke de laetste tijden des Weerelts beleeven sullen, datse wel toesien, *Dat haere herten niet ter eeniger tijdt beswaert worden met Brasserye en Dronckenschap, op dat den dag des Oordeels niet onversiens haer luyden overvalle, Luc: 21, vers 34*.

+Noahs Dronckenschap.

Eertijts was de *Dronckenschap* soo schandelijck en verfoeyt by alle luyden met eere, + dat die gheene welcke droncken waeren, plagten meest *droncken te zijn by nachte, 1 Thess: 5, 7*. Maer nu in dese Eeuwe zijn de menschen droncken *des nachts*; en schaemen haer niet *by daeg* droncken te feylen achter straete.

+Dronckenschap eertijdts seer verfoeyt.

Het scheen eertijts by na ongelooflijck te wesen, + dat ymandt *Nuchteren zijnde*, des Morgens voor het houden van het middaghmael *soude droncken zijn*. Want *Seneca Epist: 122*, seyt, *Dunckt u niet, dat sodaenige menschen leeven teeghen de Nature, welcke Nuchteren zijnde Suypen ende Drincken, den Wijn inhaelen in leedige Dermen, Maegen, en Ingewanden, en droncken zijnde haer selven begeeven om te eeten? Dempsterus in Paralipomenis super Antiq: Rosini, Lib: 5, Cap: 30*, verhaelt uyt *Novatianus, in Epistol: de cibis Indaicis*, dese woorden, *Daer zijnder, welcke den Naem van een Christen aenghenomen hebbende, anderen voorgaen in Onmaeticheyt, en Swelgerye; zijnde so verre vervallen in die Ondeught*, datse Nuchteren noch niet

+Nuchteren droncken te drincke*n* seer schandelijck

ghegeeten hebbende, des morgens vroegh suypen ende drincken: *eeven als of het den Christenen niet voegde te drincken na het eeten; maer wel, datmen aenstonts na datmen opgestaen is van den Slaep, den Wijn lapt in een holle Maege, leedige Aederen en Ingewanden*. *Dese Luyden zijn op een* Nieuwe Mode *nuchteren, en nu vol en droncken zijnde gaen niet na de Drinck-Croegen, maer draegen de Croegen in haer Lichaem; en soo meenichmaelen sy daer gegroet worden, krygen sy geen Kus, maer een Glas op de handt*. Immers het was in die tijden by na ongelooflijck, dat ymandt *des morgens, zynde Nuchteren*, soude droncken zijn. + Maer nu in dese laetste daegen schaemen veele haer niet droncken te zijn *des Daegs, des Morgens, des Middaeghs, des Avonts, des Nachts, ende ten allen tijden, stonden, en uyren van den Daege*. Men is noch Nuchter en *leedich van Spijs*, en doch droncken en *vol van Dranck* in den Morgen-stondt: Men drinckt noch zijnde Nuchter; *en men is Droncken terwyle men noch Nuchteren is*.

+Nu vindtmen Dronckene op alle tijden van den dagh.

Wanneer *Petrus* sich selven en sijne Meede-Apostolen verdeedighde teeghens de blaeme van Dronckenschap, + so seyde hy oock *Actor: 2, vers 15, Dese en zijn niet droncken gelijck ghy vermoet, want het is eerst de derde uyre van den Dag*. Petrus, siende op de Burgherlijcke Schaemte en Eerbaerheydt doemael noch plaetshebbende onder Luyden met eeren, ter goeder Naem en Faem staende, wil aldus segghen: Wel hoe Mannen? *Is het wel waerschijnlijck, of aenneemelijck, dat wy Apostolen, oock zijnde bekent voor Luyden met eeren, souden droncken zijn?* Want 1. *Het is Dag*; en wat Luyden van Fatsoen vintmen, welcke *des daegs* droncken zijn? 2. Het is *den eersten Dagh van het Pinxter-Feest*: en immers zijn wy Ioden dan ghewoon, Nat noch Droog te proeven, maer te Vasten tot op den Mid-

+Woorden Petri *Act. 2, 15,* verklaert.

dagh. 3. Het is *noch in den Morgen-Stont, de derde uyre van den Dagh*: en wat mensche isser die eenighe schaemt of eere heeft, welcke *so vroeg op den dagh, op den eersten Pinxter-dagh*, soude droncken, en vol soeten Wijn zijn? 4. Wy zijn noch *Nuchteren*, ende de gewoone uyre is noch niet gekoomen, wanneermen in Israel op dese en diergelijcke daegen plagt te eeten. *Het is een groote Schande Nuchteren zynde veel te drincken*: Weshalven het immers niet aenneemelijck is, dat wy noch *Nuchteren* zijnde, geen Broot of Spijse gheproeft of ghegeeten hebbende, *op de derde uyre van den Dagh* souden droncken zijn: sulx te doen is het werck van soodaenighe welcke *noch Schaemte noch Eer hebben*; maer niet van Luyden welcke *ter goeder Naem staen*, en de Eerbaerheyt beminnen, en betrachten.

Cap. VI. Van het Drincken in Bruyloften en Maeltijden; ende van Drinck-Kroegen.

DE sonde van *Dronckenschap*, [+] gelijck in voorige eeuwen, wordt ten huydigen daege meest ghepleeght in *Bruyloften, Gastmaelen, Maeltyden*, en boven al in *Croegen en Drinck-gelaegen*. Het houden van Bruyloften, Gast-maelen, en Maeltijden, en op deselve *te drincken tot Genoeghsaemheydt ter Vreugde*, is en staet den Christenen geoorlooft ende vry. Want onsen Saelighmaecker, [+] te saemen met sijne Discipulen genoodight zijnde *ter Bruyloft tot Cana in Galileen*, is niet alleenlijck op die Bruyloft verscheenen; maer hy heeft oock deselve vereert met sijn *eerste Miraeckel*, ofte Wonder-werck; ver-

[+]Dronckenschap wordt meest ghepleeght op Bruyloften, Maeltijden, &c.

[+]Bruyloften te houden is gheoorloft.

anderende het Waeter in Wijn, op dat de ghenoodighde Bruylofts-Gasten souden hebben *Genoegsaemheydt van Wijn, om haer selven te vermaecken, Joh: 2, verss. 1, 2, 3, &c*: Vermits het den *Bruyloftskinderen niet en voeght te treuren, so lange den Bruydegom by haer is, Matth: 9, vers 15*.

Oock is het geoorloft *Maeltyden en Gast-maelen aen te stellen*, [+] en in deselve door spijse en dranck, sich met den anderen te vermaecken en verheughen. *Abraham*, den Vaeder aller gheloovigen, stelde een *groote Maeltydt* aen, op den dagh *als Isaac gespeent wierdt, Gen: 21, 8*. *Isaac* maeckte een *Maeltydt voor Abimelech, ende sy aeten ende droncken op de selve, Gen: 26, 20*. *Hiobs Soonen hielden Maeltyden*, een yeder in sijn Huys op sijnen dagh, en sy noodighden haere Susteren, *om met hen te eeten ende te drincken, Hiob 1, 4*. Ende het schijnt dat yeder sijn beurte gehouden heeft in het aenstellen van *Gastmaelen op sijn Geboorten-dagh*; want daer staet *Vers 5, Dat de daegen der Maeltyden omgingen*. Ende *Vers 13*, wort ghetuyght, *Datter een dagh was, op de welcke syne Soonen en Dochteren aeten en Wijn droncken, ten huyse haeres Broeders des eerst-geboorenen*.

[+]Maeltijden maghmen houden, en bywoonen.

Meede vindtmen in de *Euangelische Verhael-Boecken*, dat onsen Saelichmaecker meer-maelen geweest is op *Maeltyden*, tot dewelcke hy ghenoodight was. Hy, te saemen met sijne Discipulen, was op de *Maeltydt van Levi*, oock Mattheus ghenaemt; welcke Maeltijdt Mattheus, gheroepen zijnde van den Tol tot het Apostel-Ampt, aengestelt hadde; en tot dewelcke oock *ghenoodicht en gekoomen waeren veele Tollenaeren en Sondaeren, Matth: 9, v. 10, Marc: 2, v. 14, 15*. en *Luc: 5, 28, 29*. Hy wort genoodicht, en gaet tot het *Middach-mael* van eenen Pharizeus, *Luc: 11, 37*. Ende tot *Bethanien* genoodigt zijnde tot een *Avont-Maeltyt*, is hy aengeseeten op deselve, *Joh: 12, 1, 2*.

Maer wat belangt *de Kroegen en Drinck-Gelaegen*, [+] welcke alleen opgeslaegen en gehouden worden, om te Tuysschen en te Speelen, om te Drincken en te Klincken, om te Suypen en te Swelgen *tot Dronckenschap van Baldaedigheydt en Overdaedigheyt*, deselve behoorden onder de Christenen, ja in geen wel-gestelde Stadt of Politie gedooght of geleeden te worden. Want sodaenighe *Kroegen en Drinck-gelaegen* zijn niet anders als uytgespannen *Netten des Sathans*, om Zielen te vangen en verderven; *Scholen van allerhande Ondeugt*, waer in beyde Iongh en Oudt, Groot en Cleyn, Rijck en Arm, en alles wat eerbaer en deughtsaem is verdorven wort: Daer de *Weert als Leer-Meester, en de Drinckebroers als Leerlingen*, (sittende in het Gestoelte der Spotters, *Psal: 1, 1*,) de een den anderen leert, *hoemen de Deught en den Deughtsaemen, de Vromigheyt en den Vromen; de Godts-diensticheyt te saemen met de Godts-dienstige, Godts-dienst, Godts Dienaeren, en Godt selve, belacchen, smaeden, hoonen, verachten, en bespotten sal*. Sy zijn *Pesten voor de Kerck, voor de Politie, en Huyshoudinge; Vromer Ouderen Verdriet; Vrouwen Hert zeer; Kinderen Verderf; Queeck-tuynen van Dronckaers, Kyvers, Vechters, en Dootslaegers; Speloncken voor Dobbelaers, Tuyschers en Speelers; Hoolen voor Hoeren; Nesten voor Dieven; Motten en Kanckers voor alle Neeringhe en Welvaert; Geswellen en Etterbuylen in een Burgerye*, welcke het voedsel den gesonden Leeden ontrecken, en aenleggen tot haers selfs onderhout, en aenwas. *Sy komen op door veeler Onderganck; sy vermeerderen door veeler Verminderingh; worden Rijck door veeler Armoe; vaeren Wel door veeler Quaelijck-vaert; blyven Staende door veeler Verval*. Sy zijn niet anders als *grondeloose Wellen en Kolcken*, in dewelcke ingheswolgen en verswolgen worden de

[+]Kroegen en Drinck-gelaeghen behooren niet gheleeden te worden.

Middelen en alle het inkomen, de Gesontheyt, de Zielen, ende de Zaeligheyt der geener welcke daer in geraecken: Snooder als die *Cloove, welcke geoopent zijnde binnen Romen*, uytwierp een verderffelijcken stanck voor allen Ingeseetenen; ende gedempt wierdt *niet door het inwerpen van de Schatten der Roomsche Burgerye*, maer soo wanneer *Marcus Curtius* sich selven leevendigh daer in gheworpen had: Daer doch *ghemelte Kroegen* (hebbende albereyts verslonden veeler Ingheseetenen Goederen, Lichaemen, ende Zielen) *altoos blyven gaepende*; en der selver Weerden en Weerdinnen met den onverzaedelijcken *Bloet-zuyger* roepen, *Haelt en brenght meer*.

Eertijdts was het niet eers ghenoech voor een Slaeve, *in een Kroeg, of Drinck-Herberg gegeeten, of gedroncken te hebben*. Ende de *Areopagiten*, de Hoofden en Richters van den *Areopagus*, den Tempel van *Mars* binnen *Athenen*, hebben den inganck in den *Areopagum* ontseyt aen eenen, *welcke in een Croeg het Middagmael gegeeten had, Ath: Lib: 13, C: 2*. Nu gaeter groot en kleyn in; en niemandt mach daer teegen seggen.

Teegens gemelte Kroegen en Drinck-gelaegen schijnt ghekant te zijn *de Wet van Minos*, [+] seggende, *Ghy en sult niet te saemen drincken tot Dronckenschap*. Van welcke Wet, als oock van andere diergelijcke elwers van ons geroert is.

[+]Wet van Minos.

Niet alleen in gemelte *Croegen en Drinck-gelaegen* wort ten huydigen daege gepleegt de *Dronckenschap van Baldaedigheydt en Overdaedigheydt*; Nemaer oock in veele *Maeltyden en Gasteryen*, welcke gheoorloft zijnde in haer selven, door Toe-val van gepleeghde *Brasserye en Dronckenschap*, voor Godt strafbaer en Verdoemelijck zijn.

Cap. VII. Van Dry bysondere Droncken der Oude Griecken op haere Maeltijden; en veeler Christenen Baldaedigheyt in haere Gasteryen.

*V*Olgens verhael van *Athenaeus Lib: 15, Cap: 20*, + so plachten de *Griecken* nae haere ghehoudene Maeltijden, aen de Gasten te schencken *een dronckjen ongesneeden Wijn*, en sy noemden die Dronck *Poculum boni Daemonis*, dat is, *het Glaesjen van den goeden Geest*. Sy droncken daer uyt, alleenlijck om te ghedencken *hoedaenigh de kracht van dien Dranck was, en hoe groot de weldaet Godts is die deselve haer verleende*. Sy schoncken desen Wijn aen de Gasten wanneerse nu versaedight waeren, *om maer seer weynich daer van te drincken*: ende als sy dat Glas van de Taefel opnaemen, soo baeden sy ootmoedelijck aen Godt, *datse doch niets doen mochten 't welck schandelijck was*; noch te veel geneegen worden tot dien Dronck; maer alleen daer uyt *leeren het gheene eerlijck ende dienstich was*. Ende uyt eenen *Philochorus* verhaelt *Athenaeus* ter gemelte plaetse, *Dat door een Wet bevoolen was, na het laetste Gericht in de Maeltyden een Dronck suyvere en ongesneeden Wijn den Gasten in te schencken, om alleenlijck deselve te proeven, en daer uyt te erkennen de Maght van dien goeden Godt*. Alle de andere Wijn, behalven alleen desen Dronck, most *met Waeter* gesneeden worden.

+Godvruchtigheyt der Griecken in haere Maeltijden.

Den *Laetsten Dronck, de Scheyt-Dronck*, + wierdt by de Griecken genaemt □*ρμης*, *Mercurius*; ende dat vermits *Mercurius* de Godt van den Slaep zijnde,

+Scheydt-dronck onder de Griecken.

de Gasten, van de Maeltijt opstaende, elckanderen brachten een *Slaep-Dronck*, ende dat ter eeren van *Mercurius, Cael: Rhod: Lib: 28, Cap: 6*. Sy droncken oock *Poculum Δίου σωτῆρου*, dat is, *een Dronck van Godt den Hoeder, of Behouder, Cael: Ibidem*. *Athenaeus Lib: 10*, verhaelt uyt eenen *Antiphanes*, datmen de *Goden eeren most, op het drincken van dry Glaesen*: ende uytwijsens het geene hier en daer by den gemelten Schrijver, en by andere wort geleesen, + soo zijn dese *drie Glaesen* gheweest, *het Eerste Glaesjen ter eeren van Bonus Daemon*, dat is, den goeden Geest; *het Tweede ter eeren van Iupîter Servator*, dat is, van Godt den Behoeder; *het Derde ter eeren van Mercurius*, dat is, van den God des Slaeps. Ende op de *Griexe Maniere* te drincken, (volgens het gevoelen van sommighe) *is so dickwils en meenichmael te drincken, als de Goden, of de goede Vrunden met naemen vermaent ende ghenoemt wierden, Gael: Lib: 28, Cap: 6*. Immers hebben de *Griecken*, hoewel Heydenen, aen haere Goden ghedacht, in den *Aenvanck, en in't Eynde* van haere Maeltijden en Gasteryen.

+Drie droncken ter eeren van haere Goden.

Laet ons hier nu eens sien, + *of niet de Maeltijden deser Heydenen, de Gasteryen veeler Christenen beschaemen, en overtuygen van Dertelheyt, Brootdronckenheyt, ja van een Godtvergeetende Goddeloosheyt*. Het gaet nu veeltijts toe in sulcker voegen. *In den Aenvanck van de Maeltijdt* ismen zeedigh, men spreeckt stil en niet luyt-ruchtigh, men gebruyckt kleyne Glaesjes, kleyne Teuchjes, petterende proeftmen den Wijn, yeder wacht sich voor Gulpen, ende houdt sich als een Maeght welcke beschaemt en eerbaer is. Dus verre gaet het wel aen Taeffel, maer het en duert niet lang. *Wanneer het Tweede, of Derde gerecht opkomt, wort het eynde van Eeten een aenvanck van Drincken*. De Glaesen

+Goddeloosheyt veeler Christenen in haere Gasteryen.

en Romers worden grooter, de Teugen langer en taeyer, het spreecken luyt-ruchtigher, de Gasten woeliger, en het begint te roepen en te raesen alles wat ter Maeltijdt is: yeder beelt sich in dat hy eenen *Hercules* is: hy waent een *Leeu* te zijn, en is een *Aep*: hy belacht een ander, en is belacchelijcker als deselve. Het brengen en bescheyt doen gaet aen, de Romers vliegen en gaen rondt, de Tonge wort los en singt, *Laet ons drincken en eens vrolijck zijn*. Men brengt het op eens anders *Gesontheyt*, en men quetst door drincken de Gesontheyt van sich selven: Men moet bescheyt doen *sonder bedroch, sonder morssen, sonder sluycken*; en op gedaene Ondersoeck, seggen, *van Wien, en aen Wien men het Glas ontfangen, en gebracht heeft*. Men set een *grooten Romer* in, yeder is gereet om op sijn beurt deselve met een Teugh te leeghen en uyt te veeghen; en *op de Eerste volgt de Tweede, Derde, en meer andere*. Men meynt geen goet vriendt te zijn van den Weert, noch aenghenaem by de Gasten, indienmen niet op yeder Glas bescheyt en doet. Men meynt de eere van sich selfs, van den Hospes, van de Gasten en Gasterye niet wel bewaert te hebben, indien door brengen, en bescheyt doen, het lijf van yeder niet vol en raeckt. *Maer hoe gaet het wyders?* Na dat dit bedrijf een wijle heeft geduert, begintmen den Wijn te storten, en te plengen; het tieren en raesen vermeerdert; de eene krijgt Swijmelinge*n* in het hooft, de Ooghen draeyen, en schemerende *sien twee Sonnen, twee Taeffels, en twee Glaesen voor een*; de Herssenen roocken, het Aengesicht ontsteeckt, de Keel wort heesch, de Tonge taetert, de Beenen worden stroo, de Leeden waggelen, de Voeten stronckelen en treeden mis; *de Kaemer begint te draeyen, de Vloer reyckt aen de Solder, en het Vyer klimt ter Schoorsteen uyt*. De eene lapt de Glaesen teeghen

d'Aerde, de ander hippelt en danst, de derde bestort en begiet sich selven, en die by hem sit: een vierde braeckt, en giet schandelijck uyt 't gheene hy gulselijck heeft ingenoomen. Yeder rammelt en raest in't hondert; Sommige *vertellen al watse weeten, oock 'tgeene de Schaemt en Eerbaerheyt gebiedt te swygen,* en 't geene haer te swijgen was aenbevoolen. Andere sitten stil, zijn Stom ghesoopen, en vallen in slaep, ronckende en snorckende boven maeten. Die geene welcke *het Drinck-veldt hebben ingehouden,* en anderen van de banck gedroncken, worden gheroemt *als Helden, als Mannen, en sodaenighe welcke rechtschaepen Quanten zijn*: Maer die geene welcke *het Drinck-velt hebben moeten ruymen*, worden na huys geleydt. Ende gelijck in een Oorloog na een heet gevecht, *de Dooden* welcke van weeder-zijden gebleeven zijn worden begraeven, so worden sommige welcke gewentelt laegen *niet in Bloet, maer in Braecksel*, opgenomen; en zijnde versmoort in den Wijn, en *leevendigh doot*, worden ghedraegen na haer *Slaep-Caemeren, als na haer Kerckhof; en in haer Bedde, als in haer Graf geleyt*. En mach haer Slaep-Kaemer met recht ghenoemt worden haer *Kerckhof*, vermits de *Cretensen* noemden die Zaelen der ghemeene Maeltijden, in welcke de Gasten en Vreemdelingen sliepen na de Maeltijdt, *Camiteria, Slaep-plaetsen, Athen: Lib: 4, Cap: 9*: Zijnde naderhandt de *Kerckhooven* der Christenen met desen Naem genoemt gheworden, als te sien is by *Onuphrius, de Ritu sepeliendi mortuos, Cap: 11*.

Den Oudtvaeder *Ambrosius Lib: de Noe & Arcâ, Cap: 13*, [+] beschrijft seer aerdigh hoe het op Maeltijden onder sommige Christenen toe-gaet. *Men siet*, seydt hy, *op de Gasteryen van sommige rijcke en groote Luyden, datter geheele Troepen en Ryen van Beeckers, Glaesen, Romers, Fluyten, en van allerhande Drinck-*

[+]Naeder getoont uyt *Ambrosius*.

tuygh, gestelt worden in Slach-ordere. Silvere en Gulde Coppen zijn voor den dagh ghehaelt, en daer schijnt een groote Statie te zijn voor handen. Een Hoorn, (meer zijnde het gereetschap van den Oorloog, als van Gasterye) staet vol Wijn geschoncken in het midden, om de Gasten te helpen aen het Drinck-ghevecht. Eerst houdtmen een Schermutselingh, en drinckt voor af uyt kleyne Romers, niet om Maeticheyt maer Drinck ghebruyck te houden; niet om den Dorst te lesschen, maer op te wecken, oock niet om versaedicht te worden, maer om altoos te blyven dorstich, en machtich om te konnen drincken. Daer nae drincktmen om strijdt met grooter Glaesen: de Drinck-lust verhit, de Spyse ontsteeckt den Dorst, Romers volgen op Romers, op yeder Schotel past een Dronck, en bywylen meer. Het suypen aldus aengaende, begintmen om strijdt te drincken, en yeder soeckt in 't stouwen en laeden meester ende baes te zijn. Wil ymandt nuchteren en maetich zijn, en blijft weygerich bescheyt te doen, dat is schande boven schande: ende duert dit Drincken totter tijdt de Taeffel opgenoomen, ende andermael gedischt is, Maer als nu het Bancket op, de Maeltijdt ten eynde, en het tijdt van opstaen en van gaen geworden is, dan gaet de Drinckstrijt van nieus aen, en noch heeviger als te vooren. Schaelen, Glaesen, groote Romers, en Fluyten koomen te voorschijn; ende om Order en Maet te houden, men bedingt hoe vol men schencken, en op wat Voorwaerde datmen drincken sal. Den Aenvoerder tot dese Strijdt, is Dollicheyt; de Besoldinge, Kranckheyt; den Prijs, Sonde welcke strafbaer is. Onseecker en twijffelachtich staet de Overwinninghe, vermits den Slach heet en heevich valt; want so wel de Overwinners, als de Overwonnene leggen droncken ter neer gheslaegen, ende in den Wijn en Slaep begraeven. Ende wanneer het so toe-gaet, dan reeckentmen Eer te hebben van sijn Maeltijdt; dan gaet het wel, soo wanneer alle de Gasten ghequetst en verwondt uyt de Maeltijdt koomen, ghelijck als uyt een Veldt-Slach,

Kloecke Jongelingen worden gedraegen uyt de Maeltijt, en daer nae weederom aen Taeffel ghebracht. Men laed om te lossen, en lost om te laeden: en soo ymandt uyt schaemte niet en durft opstaen, en doch den ingenoomen Wijn niet en kan inhouden, hy begint te swoeghen, te sweeten, te steenen, en gheeft met een wenck te kennen het geene hy schaemt te seggen. Daer na begint yeder te vertellen hoe hy sich geweert heeft, te Roemen van sijn Feyten, en op te haelen van sijne Overwinninge; en zijnde vol Wijn en Slaep-droncken, weet noch verstaet niet wat de Tonge klapt. Yeder suypt en slaept; suysebolt, en wil om strijdt drincken: Ende wanneer het tijdt om gaen is, konnen dese Drinck-Krijgers en Wijn-Helden niet staen op haere Kooten, maer wagghelen en stoot-voeten. De Knechten helpen haere Meesters, onderschoorense met de handen, helpense te Paert, of in de Coets, en voerense om ten toone. Kloecke Krijchs-Helden, welcke des morgens flux in haer geweer waeren, sietmen des Avonts vol en overwonnen van Wijn, en selfs van Jongens en Bengels bejout; ghequetst zijnde sonder geweer, Verslaegen sonder Strijdt, Verstroyt sonder Vyant, Beevende sonder oudt te zijn, en Uyt-teerende in de Fleur en 'tbeste van haer leeven.

Waer blijft hier *den Christen*, [+] welckers plicht is *eerlijck te wandelen, niet in Brasseryen, en Dronckenschappen, Rom: 13, 13?* Waer vertoont sich hier de lust, om de Leere Gods onses Saelighmaeckers te vercieren? en te betrachten het Intendith en Oogmerck van Gods saelighmaeckende Genaede, ons zijnde verscheenen, en leerende en beveelende *Tit: 2, 11, 12, Alle Goddeloosheyt, en Weereltsche Begeerlijckheeden te versaecken, en Maetichlijck, Rechtveerdelijck, en Godtsaelichlijck te leeven in dese tegenwoordige Werelt?* Wie isser die onder so een ghewoel en handel, eens ghedenckt aen het woordt, *Luc: 21, 34, Wacht u selven, dat uwe herten*

[+] Heydenen beschaemen veele Christenen.

niet t'eeniger tijdt beswaert en worden met Brasserye, en Dronckenschap? De *Heydenen* beschaemen hier veele Christenen. Sy gedachten noch in de Maeltijden *aen haere Goden*: Maer veele *Christenen*, zijnde in Gasteryen, *aenschouwen het werck des Heeren niet, ende sien niet eens op het maecksel syner handen, Esa: 5, 11, 12*. *Sy drincken den Wijn uyt Schaelen, ende bekommeren haer niet over de verbreeckinge Josephs, Amos 6, 6*: Sy stellen Godt en sijn Woordt aen een zijde, ende al haer doen is *Droncken drincken, droncken maecken,* Baldaedigh en Dertel zijn.

Athenaeus Lib: 11, Cap: 2, uyt eenen *Xenophanes* seyt, *Men moet noyt soo veel drincken, datmen sonder Leytsman niet en soude konnen t'huys gaen; of gaende sich als een Oudt Bestevaertjen door sulcx komen te vermoeyen*. *Oock moetmen den sodaenigen prysen, welcke na den Dronck noch konnen treffelijcke dingen doen*. Maer, so drincken nu veele ten huydigen daege in de *Gasteryen en Maeltyden*, datse noch gaen noch staen konnen, maer als kreupele moeten onderschoort, geleyt, gesleept, en gedraegen worden. So drincktmen, datmen na den Dronck *noch sien, noch hooren, noch spreecken*, maer alleen doen kan 't geene het beste *Cudde-Vercken* wel staet.

Caelius Rhodi: Lib: 29, Cap: 17, [+] Verhaelt uyt Griexe Schrijvers, dat den *Coninck van Pontus, Mithridates*, onder andere Schou-speelen oock ingestelt hadde *Drinck-ghevechten, en Vreeteryen; stellende een Prijs voor den geenen die het meeste soude ghedroncken of ghegeeten*, en alsoo den meesten Wijn of Spijs in sijn Dermen ghelaeden en ghestout hebben. Hy behaelde selfs den Prijs in dees Ghevechten, *ende daer was niemandt in synen tijdt die in het Suypen hem gelijck was*.

[+]Suyperye, en Vreeteryen van *Mithridates*.

Die geene nu welcke *haere Gasten* tot Suypen en Swelgen aenporren; [+] welcke meynen dan eerst een

[+]Veeler Christenen

eerlijcke Gasterye te hebben gehouden, en haere Genoodighden wel te hebben onthaelt, wanneerse deselve wel opgevult en overlaeden, wel Vol en Sat en overstalligh droncken hebben laeten heen gaen; *maecken sy niet van haere Maeltyden Schouspeelen van Mithridates, dat zijn Drinck-gevechten?* Immers sulcx en voeght den *Christenen* niet, welcke van de saelichmakende kennisse en Genaede onderweesen zijn, *Maetichlijck in dese teegenwoordige Weerelt te wandelen, Tit: 2, 12*. *Πολυφαγία*, *Veel-Swelgerye*; *Πολυποσια, Veel Suyperye*, waeren eertijdts de Verciersselen en Pronckeryen onder de *Heydenen*: Maer het Waepen-tuych des Lichts, het Cieraet der Christenen is, *Eerlijck wandelen als in den daege, niet in Brasseryen, en Dronckenschappen, Rom: 13, 13*.

Cap. VIII. Van veele Oude, en Nieuwe Huydendaegsche Vonden, waer door de een den ander Droncken maeckt.

MEn heeft al van Outs *veele en veelerhande Vonden* ghebruyckt, [+] om elckanderen *tot drincken te perssen*, en het lijf vol Wijn te jaegen. Onder de oude *Romeynen* was het ghebruyckelijck in Geselschappen van Maeltijden en Gasteryen, [+] datse, *op de Gesontheydt van goede Vrienden en bekenden, en voor al van Princen, en groote Personagien, soo veele Glaesen droncken, alser Letters waeren in der selver Naemen*. Den goeden Drincke-broer *Martialis* wijst onder anderen sulx aen *Lib: 9, Epigr. 95, ad Calatissum*; alwaer hy, sullende drincken op de Gesontheydt van den Keyser *Domitianus*, begeert *thien Dronckemans Soenen*, dat is, (onses erachtens) Thien in-

[+]Vonde*n* om malkander droncken te maecken.

[+]Op gesontheydt des Vorsten te drincken van outs.

geschoncken Glaesen, om also door de *Thien Glaesen Thien Letteren*, en also den Naem van *Domitianus* uyt te maecken. Ende, na het ghevoelen van *Rosinus Lib: 5, Antiquit: Cap: 30*, soo soude het Getal van de Glaesen, van de Roosen, en van de Soenen welcke *Martialis* vordert, uytmaecken het getal der Letteren van den Naem *Caesar Domitianus Dalmaticus*.

Martialis Lib: 8, Epigr. 51, + Schrijvende van *Rufi* Drinck-Schael, begeert dat den Naem *Instans Rufi*, instellen sou het *getal der Romers* welcke souden om gedroncken worden; en selfs is hy te vreeden, op den Naem *Rufi* te drincken eenen *Triens*, zijnde een Kroes of Glas waer in *Vier Onçen* nats gingen: Ofte op den Voor-naem *Instans* soude hy drincken een Kroes van *Seven Onçen*: Of oock, des noots, soude hy *beyde de Naemen* drincken, dat is, *Elf Romers*, in yeder zijnde *een Onçe* Wijns geschoncken: gemelte Romers also uytmaeckende de *elf Letteren*, welcke den Naem *Instans Rufi* spellen.

+Drincken op de ghesontheydt van Vrienden.

Meede, wanneer sy droncken op ymants Gesontheyt, *so noemden sy den selven met Naemen*, en gebruyckten dese woorden, *Benè vos, benè nos, benè te, benè me, benè nostrum etiam Stephanium: subintellige, valere precor*: Dat is, *Wel gae het d'onsen, wel gae het d'uwen, wel gae het u, wel gae het my, wel gae het oock onse Stephani. Plautus in Sticho, Act. 5*.

De *Jonge Luyden* plachten op de Gesontheydt van elckanders *Vryster*, + te drincken *soo veele Romers als'er Letteren waeren in der selver Naemen*. Dit blijckt by *Martialis Lib: 1, Epigr. 72*, alwaer hy beschickt en wil, dat op *Naevia Ses; op Iustina Seeven; op Lycas Vijf; op Lyde Vier; op Ida Dry Romers souden gedroncken worden*; mits oock by het inschencken, en uyt-drincken van yeder Romer, *een Letter van des Vrysters Naem* genoemt, en getelt, sou worden.

+Van Vrysters.

Eeven soo, + indien niet erger, gaet het oock ten huydigen daeghe. Om met Fatsoen elckanderen te noodigen, en *nootsaecken tot Drincken, en Droncken worden*, soo sullen Ionghe Wulpen instellen *groote Glaesen zijnde boven dicht*, dat is, *vol gheschoncken*; een *Claever-blaetjen met een Steeltjen*; een Taeffel-bort met *Ses, Acht, Thien*, of meer Romers, om uyt te drincken *op de Gesontheyt van dese of geene Dame, Matresse, Juffrou*: ende om dat heerlijck en loflijck werck met een staetelijcke Aendacht, Eerbiedigheyt, en Ootmoedigheyt te volbrengen, *Men ontdeckt het hooft, Men staet recht op, Men buygt de knie*, men drinckt het ingeschonckene, en na ghedaene Dronck *buyghtmen sich ter Aerde*. Die *mist*, moet andermael, en van nieus: Die *weygert* op sodaenighe Glaesen, en op sodaenige wijse bescheyt te doen, wordt gescholden voor *een Lomp, voor een Loer, voor een Goosen, een Jorden, een Bloet*, die niet en weet hoemen sich in een eerlijck geselschap houden moet.

+Gesontheyt van Vrysters drincken ten huydighen daege.

Andere wat staetelijcker en gesetter zjnde, + stellen in *groote Romers, Fluyten, Hoorens, Coppen, ofte Schaelen*, om uyt te drincken op de Gesontheyt en goede Regieringe der *Heeren Staten van Hollant ende West-Frieslant*; van de Heeren *Burgemeesteren en Regeerders der Stadt; Op de goede Eenicheyt der Provintien; op de welvaert van 't Vaederlant*; Ende wie kan het al bedencken, onder wat *al Titulen*, en op wat al schoone Conditien en Voorwaerden de eene den anderen *toedrinckt, ende droncken maeckt*.

+Drincke*n* op 's Landts welvaeren.

Om te bevorderen *de Gesontheyt der Overheeden* onder welcke wy leeven, + ende den *Welvaert des gemeenen Vaderlants, ende der Stadt*, in de welcke wy woonen, sich selven vol en droncken te drincken, is niet min Onnoodich als Ondienstich; immers so Schandelijck, als het Schaedelijck is. Der *Over-*

+Drincken vordert 's Landts welvaeren niet.

heeden Gesontheyt kan niet gevordert worden door *Droncken drincken tot Ongesontheyt van ons selven*; ende des *Lants Welvaert* kan niet bevordert worden door het haelen van *Qualijckvaert op onse eyghen Ziele*. Alle Inwoonderen des Lants zijn schuldich en gehouden Godt *te bidden voor den Welvaert haerer Overheeden*, en den Welstant haerer Regieringhe, *1 Tim: 2, v. 1, 2: Jerem: 29, v. 7*: Maer het is niemant geoorloft, + of vry staende, 's Lants dienst te soecken door *Gulpen, en droncken drincken*. Hoewel het niet soo seer te laecken, noch geheelijck soude te verdoemen zijn, indien yemant met *bygaende Aendagt en Eerbiedicheyt tot Godt*, den Geever alles goets, *wenschende de Gesontheyt der Overheeden, ende den welstant des Vaederlants*, desen sijnen Wensch met een *maetelijcke*n *Dronck* quaeme te betoonen en betuygen, met Versoeck dat oock andere op sodanighe wijse en maniere souden na-doen. *Diogenes* beschrobde den sodanigen, welcke Offerhande deeden, *en offerden om de Gesontheyt, + en onder de Offerhanden Smulden en Smeerden, tot naedeel der Gesontheyt, Laert: Lib: 6*. Maer immers, zijn niet soodanighe soo wel belacchelijck als bestraffelijck, welcke, terwijl sy *drincke*n *op de Gesontheyt van anderen*, Gulpen tot *Ongesontheyt van haer selven?* en wenschende *'s Lants Welvaert*, dingen doen welcke Godt vertoornen, *tot 's Landts Quaelijckvaert?* Sommighe leeven in het Landt *als Swijnen in een Mest-Cot*, houden daeghelijcx haer beesich *met de Kan en Teerlingh, woonen in de Croegen, in de Wijn en Bier-vaeten, eeven als de Kickvorschen in de Waeter-Poelen*; dencken noch droomen niet eens van de *Republijck*, veel min bekommeren haer over de *Wel oft Quaelijck-Vaert* van deselve: en doch bywijlen zijn *sulcke Patriotten* de Eerste en Meeste, welcke groote Glaesen in stellen *op de Gesontheyt*

+Roemen op 's Landts welvaert sou mogen drincken.

+Sueulen willen meest op 's Landts Welvaert drincken.

der Staten, en Welvaeren van het Vaederlant. Maer sodanighe *Smeer-borsten* zijn niet weerdich soo een Dronck in te stellen, of dat een wijs verstandich Man deselve van haer aen neeme, of verwachte: want niet de *Liefde tot de Gesontheydt en Welvaert van Staten of van Lant*, nemaer de *Lust tot Gulpen en Gieten* haer luyden tot haer doen drijft.

Twee Quanten koomen tot *Caligula*, + wanneer hy sieck te bedde lag: De eene *wenscht te moogen sterven, om te verkrijgen de Gesontheyt van den Keyser*: De ander wenscht, *sich selven den hals te moogen afsnijden, om te bekoomen de Gesontheyt van gemelten Prince*. *Caligula* nu zijnde gesont geworden, wel kennende deze Pot-Boeven, en wel weetende datse niets minder in den zin hadden als het geene sy seyden, doetse tot hem koomen; en haer hebbende bedanckt voor goede genegentheyt, en gedaene Aenbiedinge, geeft last, de selve op staende voet te dooden en om te brengen, *Dion Lib: 59, Hist: Rom*. *in Calig:*

+Gesontheyt wenschers aen *Caligula*.

Eeven gelijck *dese Quanten* het meenden met de *Gesontheydt van Caligula,* + meenen het oock de opgemelte *Gulpers* met de Gesontheydt *van Staten en Magistraten*, en met de Welvaert van het Vaederlandt. Eeven soo veel geener Gasten uytbiedinge hielp ter geneesingh van *Caligula*, helpt deser Gulperye tot Dienst en Welstant van den Lande. Dannoch, hier inne zijn *dese Gulpers* gheluckiger als de *Vanders van Caligula*, datse, onder eenen eerlijcken Naem en Titel, a*ls Liefhebbers des Vaederlandts, en Goet-gunners der Overheeden*, het lijf vol Wijn haelen, eenes anders Wijn verslinde*n*, en haer selven (maer Kosteloos, en Behoudens lijf en goet) *ten dienste des Lants*, van de*n* Wijn verslinden laeten.

+Sommighe desen ghelijck.

Maer op dat immers *den Gulsigen* geen stof en reeden ontbreecken sou om het lijf vol te haelen, + en anderen vol te jaegen, soo heeftmen *Duysent Von-*

+Allerhande voorvallen worden tot drincken gepast.

den bedacht, om met *Dronckemans Fatsoen* aen het Gulpen en Gieten te geraecken. De eene *wenscht den anderen gheluck* met een aen-bestorven *Erffenis*; en daer op moeter wat ten besten zijn. Aen een ander wort geluck gewenscht *met een Houwelijck* dat aenstaende is; *met een Ampt of Dienst* het welcke toe-geseyt, of bekoomen is; *met een Reyse* welcke voor handen is; *met een Huys of Hoff*, het welck gehuyrt of verhuyrt, gekocht ofte verkocht is; *met een Schip*, 't welck bevracht is, *met een Peert, met een Os, met een Koe, met een Schaep, met een Vercken*, 'twelck bedongen en ge-eygent is; ende op desen allen moet een Gelag geset, en eens rechtschaepen om-ghedroncken worden.*Gaet yemandt wegh*, daer moet een *Foy zijn; Komt hy weeder*, de Welkomst moet gegeeven en gedroncken worden. Isser *Droefheydt*, die moet met een helderen Dronck van het herte worden afghespoelt: Isser *Blijdtschap*, daer past en smaeckt een Glaesjen op. Isser ymant *een Kindt gebooren, en de Vrouwe geleegen in het Craem-bedde*; Men moet eens drincken op de Gesontheyt van den Nieu-geboornen, en van de Kraem-vrouw: *Is de Vrou Swanger*, des Kints bolletjen moet ghespoelt, en Hansjen in de Kelder met een goeden Dronck vermaent zijn. Isser *ymant ghestorven*, men troost malkanderen met een Glaesjen, en den Rouw moet soo verset en verdreeven worden. *Isser een Coop, een Huyr, een Pacht, of eenich ander Contract gegaen*, dat moetmen met een Dronck bevestighen, of anders soude het niet wel zijn; eeven als de *Nasamonen*, een Volck in *Africâ*, welcke het over en weer brenghen en drincken van een goeden Dronck, hielden voor de *hoochste bevestinge van Trou en Waerheyt, Cal: Rhod: Lib: 18, Cap: 38*. Kanmen dannoch geen *Vonden* meer vinden of bedencken, om het brengen

en Bescheyt doen eeven wacker en gestaedich te doen ront gaen; + Men doet de eene of d'ander *Malle Coopmanschap*, op welckers aengaen of afgaen een goeden Dronck ghedroncken wordt. Men versint *een Wedding*, welcke met Suypen bevesticht, en met Gulpen weeder afghemaeckt en ghebroocken wordt. Bywijlen *Kijft en Krackeelt* de eene teegens d'ander op de Bier-banck; + de andere Caeten en Drincke-broers leggen den Twist ter needer, mits die in verschil waeren de *Quaesti af-drincken, de Vreede-maeckers en Segs-mannen Vry gelach hebben, en sy alle te saemen met het Buyckjen vol nae huys gaen*.

+Malle Koopen en Weddinge*n*.

+Oock Krackeelen aengeleyt om te drincken.

Bywijlen is de Dertelheydt en Goddeloosheyt soo groot *in Gasteryen en Drinck-gelaegen*, + datmen dingen doet welcke God tergen, ende om Wraecke roepen. Het wort verhaelt uyt eenen *Iobus Fincelius, Lib: 1*, Dat in *Bohemen* Vijf Laeg-genooten onder den Dronck so verre zijn gekoomen, + datse door lanckwijlich omdrincken *zijnde droncken gheworden, haere Glaesen hebben toe-ghedroncken en ghebracht aen eenen Duyvel*, welcke aen den Muer in de Kaemer waer in sy saeten gheschildert stondt. Dannoch dese grouwelijcke Baldaedicheyt is hun allen op een grouwelijcke wijse vergolden. Want des morgens na dit ghedaene, *zijnse alle Vijf doodt gevonden, den Neck gebroocken, en alle de Leeden gelijck als geraeybraeckt zijnde*.

+Godloosheeden ghepleeght, om te blijven drincken.

+Grouwlijc Feyt.

Drexelius verhaelt uyt eenen *Thom: Tantiprat: Lib: 2, Cap: 56*. Wanneer *Drie Kittebroers te saemen in een Drinck-gelagh* wel gesoopen hadden, + begonden sy onder anderen te spreecken van de *Onsterffelijckheyt der Ziele; als oock van de Straffen en Pynen der Goddeloosen in de Helle*. Eene deser Laeg-genooten drijft den spot hier meede, hout alles voor Fabulen, segghende, *de Papen maecken ons wat wijs hier van*.

+Eene verkoopt sijn Ziel.

De andere Tulle-vaers, al boertende en lacchende, staen oock toe het geene haeren Macker dreef. Terwijlemen dus praet en vroolijck is, *komt een seer lang Man, kloeck en sterck van Lichaem en van Leeden, ter Caemer in getreen*; set sich by haer needer, Vraegt waer van sy praeten, en waeromme sy dus lachten? De eene seyt, wy vertellen malkanderen van de Ziele, en 'tgeene de Papen ons van deselve wijs maecken; *Ick woude mijn Ziel wel goe koop verkoopen, en het gelt in het Gelach ten besten geeven aen 't Geselschap*. Den in-gekoomen Man seyde tot deesen Quant, wel Baes? *Wat looft ghy uwe Ziele? Ick wil Kooper, indien ghy wilt verkooper zijn*. Men komt te loof en bot, de Koop gaet, de Kooppenningen worden opgebracht, de verkochte Ziele wordt den Kooper gegunt, en toe-gekent; Men drinckt lustig om, men Lacht, en is te saemen vroolijck. Maer als het nu laet, en diep in den nacht geworden was, seyde den Kooper tot het Geselschap: Wy maecken ons selven vast droncken, worden vaeckerigh en slaeperich; het is tijdt dat yeder na sijn huys gae. Doch, Mannen! seg eens; *Wanneer ymant gekocht heeft een Peert gebonden aen een Halter,* [+] *mach hy, sonder den Verkooper te kort te doen, het Peert met den Halter niet tot sich neemen?* En so haest hy dit ghevraeght hadde, heeft hy *den Ziel-verkooper, nu Trillende en beevende van angst*, in haerer aller tegenwoordigheyt wech gevoert; buyten twijffel, den selven leydende ter plaetse alwaer hy sien en ondervinden sou, het geene hy Droncken zijnde bespot, ende niet en hadde willen gelooven.

[+]Desselfs deerlijcke uytkomst.

Wat doet de *Dronckenschap* niet? Wat versint, en neemt den *Dronckaer* niet ter hant, om te blijven drinckende? self *in Sterfhuysen en Begraeffenissen* kan hy sich van Gulpen niet onthouden. Ter plaets alwaer *den Dooden* hem behoorde te doen

gedencken aen *de Doot*; de bedroefde *Wees en Weeduw* hem behoorden te beweegen tot Meedoogentheydt; en de *Burgerlijcke Schaemt en Eerbaerheyt* hem te trecken tot Zeedicheydt; daer denckt hy slechs aen Drincken, *is Lacchende onder den Treurighen, sonder ghevoelen by den Bedroefden, sonder Schaemte onder den Eerbaeren, vol Dertelheyt onder den Zeedighen, en is een Heyden onder Christenen*. Wanneer een *Casique*, [+] dat is Overste, of eenighe andere vrienden *sterven* onder de *Inwoonderen* van *Guiana, by de Riviere Wiapoco*, dan houden sy groote Gasteryen en *Drinck-Maelen*, geduyrende den tijt van 3 *daegen*. Sy houden het by malkander en *soo langhe alsser Dranck is*, en brenghen den tijdt met Drincken, Danssen, Singen, en Springen deur; houdende den geenen voor de braefsten Quant, die als dan *eerst Droncken is*. Ende terwijlen sy soo drincken en quinckeleren, so sitten *eenige Vrouwen van de naeste Vrienden des overleedens, Huylende en Krijtende over den selven*. Op so een Maniere, of immers niet veel beeter, gaet het toe *op veele Begraeffenissen ten platten Lande, ende in de Steeden*.

[+]Siet Atlas van Iansonius.

Cap. IX. Dat het aenporren tot Drincken, en Droncken-maecken, een Swaere Sonde voor Godt is.

HEt is een swaere sonde voor Godt yemant *tot Drincken te porren*, [+] het lijf vol Wijn te perssen, en *droncken te maecken*. Dit blijckt uyt de woorden van *Habakuk*, roepende het *Wee* uyt over den sodaenigen, *welcke haeren Naesten te drincken geeven, en haere Wijn-Flessche daer by voegen, en droncken*

[+]Yemant tot drincken porren ende droncken maecken is groote Sonde.

maecken. + *Des Duyvels* eygen werck ist, door Versoeckinge den mensch te brengen tot de sonde; weshalven hy den naem draegt van *Versoecker, Matth*: *4*, *vers 3*. *Des Duyvels* eerste werck ontrent den mensche was, den selven te porren en versoecken tot *gulsich eeten*. Maer, wort niet *de eene mensch den anderen tot een Duyvel*, wanneer hy sijnen Naesten Versoeckt tot gulsich drincken, niet aflaetende van sulcx, voor ende aleer hy den selven met Wijn heeft opgevolt, en droncken gemaeckt? Godt heeft de *Slange*, + zijnde een listich en doch onreedelijck Gedierte, *vervloeckt*, om dat de Duyvel door de Slange (hoewel sy van des Sathans bedroch en Godloosheydt onkundich en onweetend was) tot Eva bedriegelijcke woorden gesproocken, en deselve tot *gulsich eeten* van de Vrucht des verbooden Booms verleydt hadde, *Gen: 3, vers 1, 14*. Heeft Godt niet meer reeden, om den Vloeck te laeten koomen op u, die een reedelijck mensche, en van den Wille Gods bewust en onderweesen zijt; en doch weetens en willens, als 's Duyvels instrument in deesen, uwe*n* Naesten *droncken maeckt*, en brenght tot gulsich Gulpen en Gieten, het welck ghy wel weet dat so hoogh en scherp van den Heere uwen Godt verbooden is?

+Duyvel versoeckt, en port tot sonde.

+Slang, als 's Duyvels instrument vervloeckt.

Doodtslach te doen, + *en tot Dootslach te raeden* en aen te hitsen, is sondich en strafbaer. Door den Dronck te verkrachten het ghebruyck des Verstants; en sich voor een wijle te berooven van het *Reeden-gebruyck* der Reedelijcke Ziele ('t welck eygentlijck is *een Mensche dooden*, vermits *door de Reeden de mensche een mensche is*) 't selve te doen is grouwelijck. Maer anderen tot sulcx te porren, of door *Droncken maecken* te brenghen, is meede niet min sondigh als het strafbaer is.

+Tot Dootslag, en tot Dronck raeden, is sondich.

Het geyl ontuchtigh Wijf van *Potifar*, +die on-

+Porren tot Ontucht, en Dievery, is sondich.

trouwe Bed-genoot, versocht *Joseph* tot Ontucht, ende hielt daegelijcx daer op aen, seggende, *legt by my, Gen: 39, v*. 7, 12. De loose *Hoere* versoeckt den onbesuysden Iongelinck tot haer *Hoeren-bedrijf*; sy grijpt hem aen, kust hem, en seyt, *Komt laet ons droncken worden van Minne tot den morgen toe; laet ons ons vroolijck maecken in groote liefde, Prov*: *7*. *v*. *13, 18*. Den *Dief en Moordenaer* versoeckt en lockt anderen aen tot Dief-stal en Moorderye, seggende *Prov*: *1, v*. *11, 12, & c*. *Gaet met ons, laet ons op bloot loeren: ghy sult u Lot midden onder ons werpen, wy sullen alle eenen Buydel hebben, & c*. Wie isser, die dese en diergelijcke *Versoekinge tot quaede Stucken* niet en keurt voor sondigh ende ongheoorlooft? Sondigh is het, ymant te *versoecken tot Overspel, tot Hoererye, tot Moordery, en Diefstal*: Schandelijck is het ymandt tot een Overspeelder, tot een Hoere, tot een Moordenaer, en Dief te maecken. Niet min sondig is het, [+] sijnen Naesten tot gulsigh en *overdaedich Drincken te porren en te perssen*: Noch oock min schandelijck is het, den selven door het lijf hem op te vullen *Droncken te maecken*, seggende tot den selven *Esa*: *22, v*. *12*. *Laet ons eeten ende Drincken, morgen sterven wy*: Ende *Esa*: *56, vers 12*. *Komt herwaerts, ick sal Wijn haelen, en wy sullen stercken Dranck suypen: ende den dagh van Morgen sal zijn als deese, ja grooter, en veel treffelijcker*.

[+]So is oock het porren tot Droncken-drincken.

Dat het een swaere sonde voor Godt is, [+] yemant tot drincken te porren, te perssen, en *droncken te maecken*, betuyght oock *Augustinus Sermone 131, de Tempore,* seggende, *Daer de Dronckenschap is een soo swaere, en by Godt soo seer gehaete sonde, is deselve doch so gemeyn geworden in de Weerelt, dat die geene welcke de gebooden Godts niet en willen weeten, de Dronckenschap achten en houden geen sonde te zijn: oock so, datse in haere Gast-maelen en Drinck-ghelaeghen uytlacchen*

[+]Dit toont *Augustinus*

den soodaenigen welcke niet veel Suypen konnen; Ende door een Vyandtlijcke Vriendtschap onbeschaemdelijck perssen meer te drincken als het betaemt. Maer die ander dwinght meer te drincken als het diendt, soude minder quaedt doen aen den selven, indien hy hem met een Mes quetste in het lichaem, als dat hy desselfs ziele doodt, (dat is, doodelijck soeckt te quetsen) *door Dronckenschap*.

Gerson in Regulis Moralibus, [+] seyt, *Ymant met opset Droncken te maecken, soo seer dat hy buyten ghebruyck sijnes Verstants is, en daer door een merckelijcke schaede krijght, is een doodelijcke Sonde*. Den selven *Gerson, in Compendio Theolog: de 7 vitiis Capital:* seyt wederom, *Wanneer yemant een ander Droncken maeckt, den selven porrende tot Drincken, om hem te brengen buyten Reeden en Besey, en te maecken onvermoogend om Verstant en Reeden te konnen ghebruycken, en 't selve doet tot sijnes Naestens naedeel, die begaet een Doodelijcke Sonde. Want hy beneemt sijnen Naesten vry meer als of hy den selven van eenich tijdtlijck goet bestoolen hadde; Vermits hy hem het gebruyck des Verstants beneemt.*

[+]Oock Gerson.

Augustinus in Sermon: de Temp: de Ebriet: vitan: seyt seer bequaemelijck, [+] *Wanneer ghy een ander Droncken maeckt, so krijght ghy een mensch tot Vrient, maer Godt tot Vyandt. Perst niemant tot Drincken, maer laet yeder Vryheyt hebben te drincken so veel hy wil: en soo hy wil Droncken drincken, laet hem alleen vergaen, op dat ghy beyde te saemen niet en gaet verlooren*.

[+]Men moet niet perssen tot drincken.

Men leest *Esth: 1, vers 8*, [+] dat op die Koninclijcke Maeltijdt van *Ahasueros,* het drincken geschiede na de Wet, *Niemandt dwinghe*. De Schenckers schoncken nae eens yeders wille, soo veel een yegelijck begeerde: Niemant dwongh den anderen om de Beeckers uyt te drincken; yeder Dronck, en liet een ander drincken, *soo veele hem Luste* en geliefde. Wanneer het soo toe-gaet onder het Drincken op Maeltijden, so is het Eerlijck en Vermaeckelijck;

[+]Drinck-Wet van Ahasueros.

een yeder is Soet, [+] Heughlijck en Geneuglijck; ja selfs den strenghen en stueren *Zeno*, welcke doorgaens op Maeltijden seer Vermaeckelijck was; en gevraeght zijnde, *Waerom?* antwoorde, *de Italiaensche Boonen hoewel sy bitter zijn worden soet, wanneer Waeter gegooten wordt op deselve, Diog: Laert: Lib: 7*. [+] Ende *Plutarchus Lib: de Garrulitate*, seyt, *Dat het perssen tot Drincken seer onbetaemelijck is; vermitsmen door sulx maeckt, dat den Wijn, welcke gevonden is om Vreugt en Geneugt te verwecken, een oorsaeck is van Dollicheyt, en Ongeneucht*.

[+]Seggen van *Zeno*.

[+]Drinck-dwangh is ongeneuchlijck.

Cap. X. Weederlegginghe van Verscheyden blaeuwe Excusen der geener, welcke anderen Droncken maecken; of haer selven van andere laeten Droncken maecken. Oock datmen het drincken van groote Glaesen moet soecken te ontlegghen.

DIe geene welcke anderen met Wijn alsoo opvullen en *Droncken maecken*, [+] segghen tot Verschooninge van haer doen, Mijn Gast en genoodigde Vrient soude schijnen, en oock wel gemeynt hebben, *my niet aengenaem te zijn geweest*, indien ick hem also niet opgevult, en onthaelt hadde: derhalven *ick moest doen gelijck ick gedaen hebbe*.

[+]Verschooninghe der gheener die droncken maecken.

Maer Ambrosius *Cap: 14, de Noe & Arcâ*, [+] seyt daer op aldus, *Ghy die uwen Naesten inhaelt als Vriendt, en gaen laet als een Vyandt, en zijt voor Godt niet te verschoonen*. *Ghy noodicht uwen Vriendt tot Geneught, en perst hem tot de Doot; ghy noodicht hem ter Maeltijdt*,

[+]Antwoordt daer op.

en maeckt dat hy gedraegen wort ten Graeve: Ghy noodicht hem op Spyse, + *en onthaelt hem met pynigen: Ghy belooft Wijn te schencken, en schenckt Vergif; want al wat schaedelijck is, is Vergif: en soodaenich is uwen Wijn, welcke van Sinnen berooft, het Inghewant blaeckt, den Slaep beroert, het Hooft ontstelt, & c.*

+Spreucke Ambrosii.

Die geene welcke *haer laeten opvullen en Droncken maecken van andere*, + meynen verschoont te zijn van Sonde, wanneer sy segghen; De Man by welcken ick ghenoodicht en te gast was, *is my een seer goet Vriendt*: Ick moet hem wat ontsien, en oock te wille zijn: Derhalven vond ick my *genootsaeckt, om hem Bescheyt te doen met Drincken op yeder Glas en Conditi*, welck hy instelde, voor dronck, en ombracht, met begeerte dat het soude ront gaen.

+*1. Excuys*, Der geener die haer opvullen laeten.

Merckt hier, + tot *Antwoordt* op dese blaeuwe Verontschuldinge, 't geene *Augustinus* seyt *Serm: 231, de Tempore, Houdt niet den geenen voor een Vrient, die u tot een Vyant Godts wil maecken,* + *en die een Vyant is van u, en van sich selven. Indien ghy u selven, en een ander Droncken maeckt, ghy sult een Mensche tot uwen Vrient, en Godt tot uwen Vyandt hebben. Oordeeldt derhalven selfs eens, of het behoorlijck is, u selven te scheyden en vervreemden van Godt, om in Gheselschap en goe Maets te blijven by en met een Dronckaer.*

+Antwoordt daer op.

+Spreucke Augustini.

Christus uwen getrouwen Vrient en Helper seyt tot u, *Luc: 21, vers 3,4.* + *Wacht u selven, dat u herte niet te eenigher tijdt beswaert en worde met Brasserye en Dronckenschap*. Is het dan niet beeter en meer betaemelijck, dat ghy, om *desen uwen Vriendt* te behaeghen, u selven wacht voor *Droncken maecken, droncken drincken*, en om ymants wille de Maet in drincken te buyten te gaen? Sult ghy door *Drincken* u selven quetsen, om genoegen te geeven an een ander? Sult ghy, om een *Gulper, een Droncken Bloet en Sneul* te believen en behaegen, dingen

+In het drincken moetmen trachten Gode te behaegen.

doen welcke dien goeden en grooten Godt, van welcken ghy u Leeven en den Adem hebt, mis haegen en vertoornen? Het is een sotte en dolle Maniere van behaegen, + *Godt te vergrammen, om ghenoegen te geeven aen een Mensche*. Wat is beeter, sich selven het lijf vol Wijn te jaeghen tot Dronckenschap, *om geen verwijt te hooren van de eene of d' ander Los-Kop*, van niet te hebben Bescheyt gedaen: of niet te willen Gulpen gulselijck, om des gebodts wille, *Wacht u, dat u herte niet te eeniger tijt beswaert en worde met Dronckenschap?*

+Niet den droncken Sneulen.

Andere brenghen tot haer Verschooningh by, +Also een *groot aensienlijck Heer*, welckers Gunste ick soo nu so dan van nooden hebbe, die my Dienst en Deught kan doen, en welcken ick daerom *te Vrient moet houden, my alsoo te Drincken heeft ghevergt*; so en dorst ick niet naelaeten den selven met drincken te believen; vermits ick wel weete, dat dien Heer met sulx seer wel gedient, en grootelijcx vermaeckt is.

+*2.Excuys*, Van tot Vriendt te houden.

Het waere wel te wenschen, + dat onder die geene welcke van Godt ghestelt zijn in Hoogheydt, Aensien en Gesach, niet gevonden wierden sodaenige, welcke, gelijck den Koninck van *Babel* deede, anderen te drincken geeven *om Droncken te maecken*, waenende sodaenich Doen haer vry te staen, hoewel de Allergrootste en Allergoedighste Godt *het Wee* roept over sulx ghedaene. + Het waere te wenschen, datter niet veele Groote gevonden wierden, welcke den *Dronckaeren* en Gulsigen *meer perssen te Suypen*, als het betaemt, ende den *Armen* en Behoeftighen, biddende voor de Deure *om een eenich Dronckjen, 't selve weygeren* en ontsegghen; niet denckende, dat den Wijn, + ja self een *kouden Dronck waeters* den Dorstighen, oock den kleynsten en den Minsten gegeeven om te drencken, van Godt er-

+Antwoort. Groote soecken de kleyne op te vullen.

+Zijn in desen Milt.

+Wreckigh ontrent Armen.

kent sal worden in genaede, *Matth: 10, vers 42: en Matth: 25, vers 40:* En dat den Dranck besteet om yemant *op te vullen in Dronckenschap*, den Geever brengt onder Godts Wee en Ongenae.

Maer ghy die u selven droncken drinckt, + en laet opvullen, *om den Grooten te behaegen*; meynt ghy daeromme vry te zijn van Sonde? Godt (*die den Persoon niet en aen siet, Deut: 10, v 17; Die het aengesicht der Vorsten niet aen en neemt, en de Rijcke voor den Armen niet en kent, Hiob 34, v. 19*.) straft den dronckenen *Belzazar, Dan: 5, v. 4, 5, 6, 30;* Verdoemt den *Rijcken Dronckaer, Luc: 16, v.19, 23, 24;* Hy en sal niet verschoonen *de Grooten*, welcke u tot Dronckenschap *opghevult hebben*; noch u om der *Grooten* wille voor onschuldigh houden; die u selven also hebt *opvullen laeten*: want so wel die *Verleyt, als die sich verleyden laet*, is voor Godt schuldigh en strafbaer, *Esa: 9, vers 15*.

+Groote bevrijden de Kleyne niet van sonde.

Hoort eens wat *Augustinus* seyt *Sermon: de Temp:* + *De Dronckaers verschoonen sich aldus, een groot en machtich Heer dwongh my tot Drincken; ende op des Coninx Maeltijdt en konde ick niet anders doen*. *Maer schoon men tot u seyde,* + *Drinckt of ghy sult sterven; so waere het voor u beeter, dat het lichaem nuchter zijnde gedoot wierdt, als dat de Ziele sterft door Dronckenschap*. *Ibidem*. Godt, om welckers wille ghy geweygert *hebt Droncken te drincken, sal u oock genieten laeten de Gunste van die Grooten, welcke om meer en vol te drincken u scheenen te dwingen en te perssen*.

+Spreucke Augustini.

+God moet men trachten tot Vriendt te houden.

Joseph, Iacobs Soone, + versocht zijnde tot Ooverspel van sijnes Heeren *Potifars* Wijf, *een groote Dame*; aen welckers *Gunste* hem tot sijn avancement gantsch veele was geleegen, en aen welcke hy Vermaeck en Vrientschap soude hebben ghedaen, indien hy, op haer begheeren en veelvoudich aenhouden, sich op haer gheleydt hadde, ontseyde en

+Quaedt doen moetmen oock den Groote*n* ontsegghen.

weygerde haer het begeerde, seggende, *Hoe soude ick dit een soo groot quaedt doen, en sondigen teegen Godt: Genes: 39, vers 9?* Dit doende, bleef *Joseph* in de gunste Gods, ende de Heere die verhooghde hem. Doet oock dierghelijck, wanneer ghy van *Groote Luyden* versocht wordt om *te drincken tot Dronckenschap*; en ghy sult bevinden, *dat u vry meer geleegen is aen de Gunste van dien grooten Godt, als van een rijck aensienlijck droncken Heerschap*.

Wanneer men in Maeltijden, [+] Gast-maelen, Bruyloften, en dierghelijcke gheselschappen van groote Personagien geverght, gheprest en gheperst wordt tot drincken, soo moetmen sulcks, so veele moogelijck, met een Aengenaeme en soete Aerdicheyt weygeren, en soecken te ontleggen. Soo deede *Cyrus*. [+]Want *Cyrus* gevraeght zijnde van *Astiages*, *Waeromme hy niet uyt en Dronck het geene hem was ingeschoncken?* antwoorde, *Om dat ick vreesde datter Vergif in den Beecker was*. *Want als ghy op u Geboorten dagh uwe Vrienden ter Maeltijdt ghenoodicht wel onthaelde, dacht my dat den Schencker Vergif aen u ende aen de Gasten gheschoncken hadde: Vermits ghy alle te saemen Suysebolden, en met Lijf en Ziel waggelende wierdt*. *Ghy lieden deed dingen die ghy van ons Kinderen niet soud willen ghedaen hebben*. *Ghy luyden riept, en Tierden alle in het hondert, en de een verstont den anderen niet*. *Elck Lolde en Songh seer belacchelijck; en hoewel niemandt na het Ghesangh hoorde of luysterde, swoert ghy alle te saemen, dat de Man Hups en Fraey gesongen had*. *Behalven dat, als yeder een roemde van sijn Sterckheyt, en ghy te saemen opstondt om te Danssen, so konde niemant recht op sijn Kooten staen, minder Danssen nae de Maete*. *Alle dingen waeren u lieden vergeeten, Ghy en dacht niet dat ghy Koninck waert; ende uwe Gasten dachten niet, dat ghy haeren Prince waert*. *Xenophon Histor: Lib: 1*.

[+]Men moet het drincke*n* met aerdigheyt soecke*n* te ontlegghen by de Grooten.

[+] Soo doet Cyrus aen Astiages

Wanneer *Xenophon*, + den Soone van *Gryllus*, zijnde ter Maeltijdt by *Dionysius*, den Koninck van *Sicilien*, ghedrongen en gheperst wierdt van den Schencker om te drincken, so spreeckt hy den Koninck by sijnen Naem aen, seggende, *Dionysius, wat beduydt doch dit, dat uwen Kock wel en verscheyden Koocksels opdisschende, al stil en Zeedich den Disch versorcht, en onder de Maeltijdt ons niet en dwinght teegen Heug en Meug te eeten? Athenaeus Lib: 10, Cap: 7*.

+Xenophon aen Dionysius.

Wanneer op de Maeltijdt van *Seuthes den Koninck der Thracen*, een Hoorn vol Wijn gheschoncken en om-gedroncken wierdt van alle de Gasten; ende, de Beurt van Drincken gekoomen zijnde aen *Arystas*, den Schencker hem noch wat peuselende *den Hoorn met Wijn aenboodt*, soo seyde *Arystas*, (siende op *Xenophon* die noch aen Taeffel sat) tot den Schencker, *geeft den Hoorn aen Xenophon, want hy eet niet, maer sit leedich, niets te doen hebbende; maer ick eete noch, ende ben beesich*. *Seuthes* vraegende en uyt den Schencker verstaende wat *Arystas* gheseydt hadde, heeft den Koninck en alle aensittende Gasten seer hertelijck daer over gelacchen, *Athen: Lib: 4, Cap: 13*. Immers *Arystas* socht het uyt-veeghen van dien *Gulp-Croes*, en het blaesen op dien Hoorn, *met een Praetjen te ontleggen* en ontgaen, so veele als hy konde: ende wierdt desselfs Doen niet quaelijck, maer als een Soetigheyt opgenoomen van *Seuthes*.

Een groote *Drinck Croes* wordt met recht een *Silveren Put* genoemt, *Athen: Lib: 11, Cap: 1*. + Ymant geverght wordende een grooten Romer uyt te veegen en te drincken, soude sulx weygerende seggen moghen, *Ick wil in een glaesen Put niet versmoort worden, noch mijn selven verdrencken in de selve*.

+Groote Kroes een Put om te verdrincken.

Een *Kleyn Manneken*, + in Geselschap geheverght om neevens andere kloecke en groote Gasten op

+Aerdich ontleg van Drincken.

yeder Glas bescheyt te doen, ontleyde sulcx met Aerdigheyt, seggende, *in een Pint kan geen Stoope Nats gaen: ghy luyden zijt op Stoopen geyckt, ende ick maer op een Pijntjen*.

Caelius Lib: 29, Cap: 17, + verhaelt van *Alexander*, dat hy tot Droncken-drincken boven maeten seer geneyght was: Men noemde doemaels een grooten Kroes, *den Kroes van Alexander*, ende wanneer so een Kroes gebracht wierdt aen seecker Persoon, om deselve uyt te drincken, ontleyde hy sulx te doen seer Aerdighlijck, seggende, *Ick wil de Croes van Alexander niet uytveegen, en door sulcx ghedrongen en ghedreeven worden nae Aesculapius*, dat is, den Medicijn-meester.

+Noch een ander.

Plutarchus in Praeceptis salub: seyt, + *Indien ghy geevende een Gastmael, u selven daer in houdt maetich; en over Maeltijdt onder den Romer gheneuchlijck en aerdich kooselt, ende een woort laet over u gaen; ghy sult Vermaeckelijcker Gast zijn gekeurt, als die Maets welcke malkanderen het met Heelen en Halven in het lijf jaegen*.

+Aerdich ontleggen van Drincken, is aengenaem.

Ick mag hier oock wel seggen, Indien ghy van groote *Personagien* gheperst en geprest tot drincken, 'tselve met een aenghenaeme *Aerdigheydt soeckt te ontleggen*; sodaenigh weygeren sal den selven meer ghevalligh zijn, als of ghy plotselijck en bottelijck der selver wille deed: ende so een beleeft ontseggen is niet min aengenaem, als ofmen eens omdronck, en een Glaesjen liet in't ronde gaen. + Gedenckt, in so een Geval, aen de woorden van dien Wijsen, en grooten Politijck *Salomon*, seggende, *Prov. 23, v. 1, 2, Als ghy sult aengheseeten zijn om te eeten met een Heerscher, soo sult ghy scherpelijcken letten op den geenen die voor u aenghesicht is: En set een Mes aen uwe Keele, indien ghy een Gulsigh mensche zijt*. De reeden van *Salomons* Raedt is, om dat de *Groote*,

+ Men moet niet al drincke*n* dat de Groote verghen.

vergende den *Minderen* sterck te drincken, bywijlen voor hebbende deselve te *toetsen en beproeven*; of *uyt te haelen;* of *te brengen in Ongunst en Ongenae*; of oock *onder Schult en Straf*; waer toe seer lichtelijck kan opgevat en op-ghenoomen worden een los en onbedacht Woort, 't welck sich ymandt seer licht kan laeten ontsnappen en ontvallen, terwijl hy by den Romer is, en inhaelt al het gheene hem gheverght wort.

Plutarchus in praeceptis salutaribus, in Initio. + verhaelt, Dat seecker Vriendt, meynende dat den Koninck *Philippus*, een kleyn geselschap by hem hadde, den selven *noodighde ter Maeltijdt*; doch daer nae siende den grooten Stoet en Sleep welcke den Koninck volgde, wierdt hy ontstelt. *Philippus* sulx bemerckende, liet door een Boode aen alle sijne Meede-genoodighde Vrienden seggen, *datse doch een Elle Derms souden oopen laeten voor de Taerte*. Sy alle daer op achtende, en de *Taert* verwachtende, aeten weynig van de opgedischte Gerechten; en gebeurde door sulx, datter Spijse in overvloet voor allen was. Eeven op sodaenige wijse moeten wy ons schicken teegen het Eeten en Drincken in Maeltijden en Geselschappen: Men moet *behouden een graege Lust* tot allerhande Spijse, en het laetste Gerecht: *oock moetmen in het Lijf altoos een plaetse leedig en oopen houden voor de Dronckenschap*.

+Men moet altoos een plaets open houden voor de Dronckenschap.

Voorwaer seer wel geseyt. + Want, soo lange ymant een graege lust behoudt tot Eeten, sal hy *vry blyven van Gulsigheyt*: En so lange hy in sijn Lijf *een plaetse oopen heeft en hout voor de Dronckenschap*, soo sal hy vry zijn van deselve: en doende alsoo in Ernst het geene *Philippus* deede in Boertigheyt, sal hy de groote *Gulp-Glaesen* uyt sijn lijf houden, *en met een Praetjen het Drincken tot Dronckenschap ontleggen, en afleggen*.

+Droncken drincken wordt also ontleydt.

Maer seggen sommige, + ick wierdt gheperst tot Drincken, en *uyt Schaemte voor het Geselschap, uyt Vrees voor schande*, dorste ick 't niet weygeren, en konde het niet laeten.

+*3. Excuys*, Van Schaemte.

Wel hoe! + Dorst ghy *uyt Schaemte* niet weygeren den wille te doen van een *Dronckaer*? en dorst ghy *sonder Schaemte* schenden de Wet Godts, + die u de Dronckenschap verbiedt? *Plutarchus in praeceptis salubrib: in Initio*, seyt, *Indien wy, onlustich en niet wel te pas zynde, door overval van eenighe Gasten, ofte door eenighe Heeren, om eers wille*, en Schaemtshalven *ghenootsaeckt worden te Gast te gaen; en met sodaenige welcke kloeck en sterck zijn in het drincken; so moeten wy wel gewaepent zijn teegens* die onmaetige Schaemte, en gewaende Schande. *Men moet dan seggen met Creon*

+*Antwoort*.

+Dronckendrincken uyt Schaemte, is onbeschaemt.

> *Praestat mihi te nunc, Hospes, offendere;*
> *Tibi quàm obsecundantem post ingemiscere*. +dat is.
> *Vry beeter ist, Heer Weert, dat ick u nu mishaege;*
> *Als dat ick doend' u wil het naederhant beklaege*.

+Creon.

Het is het werck van een rechtschaepen onbeleeft en onbeschaemt mensche, zijnde berooft van Sinnen en Verstant, + sich selve te worpen ineen Pleuris, of Phrenitis, dat is, Sieckte die de Herssenen krenckt, *alleen uyt Vrees en Schaemt van voor onbeleeft en onbeschaemt gehouden te worden*. Ibidem. *Alexander*, na een sterck drincken, *schaemende af te slaen* de Noodinge van *Midius*, die hem op nieus het lijf vol Wijn joegh, is door sulcx om hals geraeckt. Eenen *Riglus*, zijnde des morgens geheel vroegh genoodigt van den Keyser *Titus* in de Badstoove, en na het Baeden eens hebbende ghedroncken, is beroert geworden, en op staende voet gestorven. Voorwaer *een onbeschaemde en onbeschofte Schaemt, welcke, uyt Schaemte voor een ander, sich niet ontsiet of Schaemt, sijn eygen Meester te dooden, en om hals te brengen*.

+Alexander en Riglus drincken uyt schaemt haer selven doot.

Sommige seggen, + Ick most wel Drincken, of anders *men soude my Bespot, beschimpt, uytgejout, en uytgelacht hebben* als een Iool of Iorden, die sijn Kroes niet uyt en mag; en die *geen rechtschaepen Man, of Carel is*.

+*4. Excuys*, Van bespot te sullen worden.

Maer wat is beeter, + *Nuchteren* zijnde bespot te worden van *een Dronckene*; of *Droncken* zijnde belacht te worden van den *Nuchteren*? + Het is Eerlijcker, en meer prijs-waerdig, dat ghy, *Nuchteren* zijnde, bejout wordt van opgevulde *Wijn en Bier-Balgen*; als dat ghy *door overstallich Drincken u selven ten Spot stelt by Godt, by Engelen, en by Menschen*.

+*Antwoort*.

+Is een bespottelijck Excuys.

Augustinus Serm: 232, de Temp: seydt, +*Wanneer de Dronckaers vol gesoopen zijn, dan smaeden en belacchen sy den sodaenigen, welcke met Bescheyt soo veel willen Drincken als haer Lust; segghende tot den selven,* Schaemt u; waerom kondt ghy soo wel en soo veel niet Drincken als wy? Ghy en zijt geen Mannen of rechtschapen Carels. + *Maer, arme Droncke-bloe'n! Ghy legt in de Pomp, en in de Goot van Dronckenschap, en meynt dat ghy Mannen en kloecke Baesen zijt; oordeelende den soodaenighen geen Mannen te zijn, welcke Nuchteren en Rechtschaepen op haer Beenen staen. Zijn die geene Mannen, welcke ter needer leggen? en moogen de soodaenighe voor geen Mannen strecken, welcke flux en wacker op haer Kooten zijn? Ghy laeckt den geenen die een Overwinner is van Dronckenschap; en prijst dien die door den Dronck verwonnen is. Ghy bespot den Nuchteren, die sich selven en anderen beheeren en beheerschen kan; ende ghy belacht of beschreyt niet den Dronckenen, die noch van sich selven, noch van anderen weet.*

+*Augustinus*

+ Den bespottelijcke Bespotter.

Laet u derhalven niet beweegen tot Gulsigh en onmaetigh Drincken, om door sulcx te ontgaen den Hoon en *Spot der Dronckenen*. Veracht der selver

Verachtinge, en *Bespot der selver Bespottinge*, want daer en is niets belacchelijcker, als dat de *Dronckene Narren*, welcke zijn *een Spot en Tijt-verdrijf* van Menschen en onreyne Geesten, belacchen willen den geenen welcke *Nuchteren, en by haer Sinnen zijn*.

Plutarchus in Demetrio, [+] getuycht van de oude *Spartanen*, datse haere Slaeven, zijnde teegen haeren danck Droncken gemaeckt, brachten in de Maeltijden, en plaetsen van Vreugde-bedrijf; alleenlijck om den Iongelingen te vertoonen *Wat, en hoe Bespottelijck de Dronckenschap was*. Ende *in Lycurgo seyt Plutarchus*, [+] Sy dwongen haere *Helioten*, dat zijn Slaeven, *om veel Wijn te drincken; Brachtense dan in haere Syssitia*, dat zijn openbaere Maeltijden; *lietense aldaer Danssen, vuyle en belacchelijcke Liederen singen, om te vertoonen aen de Jeucht de Grillen, en Grammatsen van de Dronckene*. [+] Maer nu gaet het heel anders: Ten huydigen daege zijn de *Dronckene Heeren by wijlen tot een Spot van haere Nuchtere knechten*. Dannoch, het gae hier meede so het gaet; het bespotten van een Dronckene, die een *Spot van de geheele Weerelt is*, [+] is niet te achten, om sich door sulcx te laeten verleyden tot Dronckenschap.

[+]Slaeven Droncken-gemaeckt, en bespot.

[+]Helioten.

[+]Dronckene Heeren, een spot van Nuchtere Knechten.

[+]Droncke-Man des Weerelts spot.

Ende teegens alle het gemelte *Spotten* moetmen weeten, dat oock al ten tijden *Petri* de Heydenen haer seer vreemt hielden, ende de Christelijcke Leere, en*de* den Christenen lasterden en *bespotteden*, om dat de Christenen met haer niet *meede en liepen tot deselve uytgietinge der Overdaedicheyt*. Doch den Apostel wil niet, dat de Christenen,[+] *om het Spotten der Heydenen* te ontgaen, der Heydenen wille souden doen in Suypen en in Swelgen; maer hy wil datse dit *Spotten* en Schimpen der Heydenen niet achtende, *het haer sullen laeten genoegh zijn, den voorgaenden tijdt des leevens der Heydenen wille gedaen, en, met deselve ghewandelt-te hebben in Wijn-suyperyen,*

[+]Het spotten der Dronckaers moetmen niet achten.

Brasseryen, Drinckeryen, en grouwelijcke Afgoderyen, 1 Petr: 4, v. 3, 4. O! wat tijden beleeven wy nu! *Christenen worden van Christenen bespot*, om datse willen Nuchter zijn: *Christenen worden van Christenen uytghejout in Gheselschappen*, om datse niet en willen Droncken zijn: Christenen, *om der Dronckenen Bespottinge te ontgaen*, drincken Droncken, *en maecken tot een Spot haer selven, den Christelijcken Naem, en Godts-dienst*.

Hoort wat den *Gulper* noch al meer weet by te brengen tot sijn verschooning. + Ick most, seyt hy, den Wijn hoewel teegen heug en meug in 't lijf gieten, of anders souden de Confraeters my *den Wijn over 't Hooft, en Kleederen gegooten hebben*.

+*5. Excuys*. Van begooten te worden.

Onder alle Baldaedigheeden ten huydigen daege gebruyckelijck onder de Suypers in haere *Matten*, + *en Drinck-gelaegen*, + is oock dese een niet van de minste, onchristelijckste, en den Hemel tergende; datmen den geenen die sijn Croes niet uyt en gulpt en in de Dermen lapt, *den Wijn over 't Hooft, in den Hals, in de Sack, of op de Cleederen giet*. Voorwaer *een Heydensch*, en onder de Heydenen een Verfoeyelijck Doen; dannoch onder genaemde *Christenen* in gebruyck, en by jonghe Wulpen en dertele Gesellen prijselijck.

+Antwoort.

+Wijn over de Kleederen gieten.

Het was ghebruyckelijck onder de *Thracen* in haere Drinck-gelaegen, + wanneer de Tullebroers so veel Wijn gedroncken hadden als sy konden laeden, *het geene overich bleef te gieten over elckanders Cleederen*. Ende dat noemden sy *κατασκεδάζειν*, dat is, *bestorten*, besprenghen, of begieten. *Suidas in Historicis*.

+In der Thracen en andere Heydenen werck.

Oock schijnt het *gieten van Wijn op de Kleederen*, + onder de *Thracen* gheweest te zijn een Teecken en Bewijs van Eere en Toe-geneegentheyt. Want, *Seuthes* den Coninck der Thracen, hebbende over

+ Soo deede Seuthes, der Thracen Koninc.

Maeltijdt gedroncken uyt den *Hoorn, aen hem gebracht van Xenophon, giet den Hoorn voorts uyt op de Cleederen van eenen welcke by hem naest sat, Athen: Lib: 4, Cap: 13*.

De *Carthageniensen*, [+] *Celtiberen, en Thracen*, so wel Vrouwen als Mannen, droncken den Wijn ongesneeden, *begooten haere Cleederen met den Wijn*, erachtende so een Leeven te zijn Heerlijck en Geluckigh, *Cal: Lib: 28, Cap: 6*.

[+]Andere Natien ooc soo doende.

Als *Empedocles* in een Maeltijdt geperst wierdt, [+] Of te Drincken; Of te lijden datmen hem *den Wijn over het Hooft goot*; soo heeft hy daeghs daer aen door den Raet doen *ter Doot doemen den Weert, en Hofmeester, door welckers Bestel het voor ghemelte also geschiedt was*. *Diog: Laert: Lib: 8, in Medio*.

[+]Is met de doot ghestraft.

Willen andere, [+] na de Maniere der *Thracen*, u den Wijn *over 't Hooft en Cleederen gieten*, Lijdt liever sulx, als dat ghy, tot quetsinge van uwe Gesontheydt, van uwe Eere, van uwe Ziele, en van uwe Zaeligheydt, selfs den Wijn gulselijck soudt *gieten in u Lichaem*. Schaedelijck is het, bemorst te worden aen sijn *Cleet*; Smertelijck is het, beseert te worden aen sijn *Lijf*; Maer het is Schaedelijck, Smertelijck, en noch daer-en-boven Schandelijck, sich selven te bevuylen en quetsen aen *de Ziele*. Een Lossigheyt is het, dat *yemant u* met Wijn begiet in 't Geselschap; Maer Goddeloosheyt is het, *sich selven* den Wijn in 't lijf te gieten tot Dronckenschap. Het eerste *Lijdt ghy*; het tweede *Doet ghy*. Ontsiet soo seer niet *te lyden* het Eerste 't welck u een ander doet; als ghy tracht *te myden* het Tweede, 'twelck ghy u selven doet. Verdraeght liever den overlast van eenes *anders Baldaedigheydt* voor dien tijdt; als dat ghy draeghen soudt de Smert van uwe *eygene Moetwilligheydt* voor alle tijdt. *Uwe Ziele is gewasschen, geheylicht*,

[+]Liever begooten als Droncken zijn.

en gherechtveerdicht, in den naeme des Heeren Jesu, + *ende door den Geest onses Godts, 1 Corinth: 6, vers 11*. Het Cleet uwer Ziele is *Heyligheyt, Maetigheyt, en Godtsaeligheyt, Tit: 2, v. 12:* Het is een Kleet van *reyn blinckende fijn Lijnwaet, Apocal: 19, v. 8:* Het is een *wit Kleet, Apoc: 3, v. 18:* Weshalven bewaert uwe Ziele, Bewaert desselfs Kleederen, dat die niet verontreynicht worden. Maeckt dat ghy sijt onder die *weynighe van Sardis, die haere Kleederen niet bevleckt en hebben, Apocal: 3, v. 4*. *Doet aen den Heere Jesum, wordt bekleedt met Cleederen en Waepenen des Lichts, en wandelt eerlijck als in den daege niet in Brasserye en Dronckenschappen*, achtervolgens de vermaeninge Pauli, *Rom: 13, v. 12, 13, 14*.

+'tKleet der ziele moet men reyn houden.

Strabo Lib: 3. + Beschrijvende den wreeden aert der *Spaenschen*, verhaelt van eenen, welcke gheverght zijnde tot Drincken, *sich selven heeft in 't Vyer gheworpen*. Voorwaer een al te stijven en dommen Drift, datmen om te ontgaen een Sonde, sich selven worpt in een ander, en noch swaerder. Een Kinderlijcke, ja Beestelijcke Daet, datmen *om den Roock te ontgaen, sich selven in de Vlamme worpt*. Maer ghy, om te ontgaen *het Helsche Vyer* ('twelck oock den Dronckaerts, Gulpers, en Swelgers bereyt is, *Luc: 16, vers 19, 23*; ende *1 Cor: 6, vers 10*.) worpt u selven in den Dronck niet. Tot dien eynde segge ick met *Augustinus, in Serm: de Temp:* + *Ick bidde en besweere u by dien Verschrickelijcken dagh des Oordeels: wanneer ghy malkanderen ter Maeltijdt noodicht, soo laet als een Duyvels Vergif van uwe Gastmaelen Verbannen zijn die vuyle Gewoonte, waer door sommige, 'tzy teegen Heug en Meug, het sy met haer Wil en Danck, sonder Maete een groote Maete Wijn drincken; Vermits die Gewoonte een Overblijfsel van de Heydenen is*. *Oock die geene die sulcx over hun eyghen, of eens anders Taefel pleegen, en helpen doen, moeten weeten datse den Duyvel geoffert ende gedient hebben*.

+Spangjaert, gheverght tot drincken, springt in't vyer.

+Dwang tot drincke*n*, een Duyvels Vergif.

Hoewel de Gaeven Godts niet en moogen misbruyckt, verquanselt, of verquist worden; + soo schijnt echter de Daedt *van Diogenes* soo geheel en al misprijselijck niet, wanneer hy, gevergt om veel en vol te drincken, *den Wijn op d'aerde goot*: En daer over bestraft zijnde, seyde, *Indien ick den Wijn uytdrinck, so ben ick ende den Wijn bedorven*. *Diogenes* oordeelde het beeter, dat de Wijn ghegooten op de Aerde alleen verlooren ginck; als datse, onmaetich gedroncken zijnde, *neevens haer oock den mensche* deede verlooren gaen.

+ Daedt van Diogenes.

Cap. XI. Datmen, en Hoemen, in een Bruyloft, Maeltijdt, of Gasterye, wel eens mach omdrincken.

MAer sult ghy Vragen, + *Magmen dan in een Bruyloft, Maeltijdt, Gasterye, of eenich ander Eerlijck Geselschap, niet eens om drincken, en vrolijck zijn?* Om te behouden het Woort Om-drincken, (welck by den Dronckaers ghebruyckelijck, en in misbruyck is.) Ick antwoorde op de gedaene Vraege Iae, + *Men mach in een Bruyloft, Maeltijdt, Gasterye, of eenich ander eerlijck Gheselschap, wel eens om-drincken, maer niet Droncken-drincken*: Men mach wel *vrolijck* zijn, maer niet *Dol en Uytsinnich*: Men mach in sommige Tijden, Plaetsen, Voorvallen, en Geleegentheyt, wel drincken *tot Dronckenschap van Genoeghsaemheyt, tot Verheugingh toe:* Want de goede Godt heeft oock den Wijn laeten voortkomen, *om het Herte des menschen te verheugen, Psal: 104, v. 14, 15*; gelijck hier vooren van ons getoont is.

+*Vraege*. Ofmen in Maeltijd*en* wel mach Om-drincken, en vrolijck zijn?
+*Antwoort*. Iae, en Hoe.

Maer *'t allen Tijden, 't aller Plaetsen, Voorvallen, en Geleegentheyt, is het allen Menschen ongheoorlooft en Verbooden, te drincken tot Dronckenschap van Baldaedigheyt; en tot een gulsighe overstallige Overdaedigheyt*.

In den Wijn, + en in andere Drancken is *een Dronc van Nootsaeckelijckheyt*; + en deselve is tot allen tijden geoorlooft: iae *Paulus* raet daer toe sijnen *Timotheum*, seggende tot den selven, *1 Timoth: 5, vers 23*, *Drinckt niet langer Waeter, maer gebruyckt een weynich Wijns, om uwe Maeghe, ende uwe meenichvuldige swackheeden*.

+Driederhande Dronck, in den Wijn.
+ Dronc van Nootsaecklijckheyt.

Dien wijsen Godt heeft den mensche alsoo gheschaepen, + dat de Ziele door Middel eenes *Temperaments van Warmte en Vochtigheyt* met het Lichaem vereenigt en gevoegt blijft. Door de *Natuerlijcke Warmte* wort verteert de *Vochticheyt*; en door sulcx soude het Eeven-Gewicht *des Temperaments* ghebroocken, en de Ziele van het Lichaem gescheyden worden door een Doodt die eygen Natuerlijck is. Maer Godt die wonderlijck in Weesen, in Naem, en Wercken is, *laet het Broot groeyen uyt der Aerde, om het herte des menschen te stercken, Psal: 104, v. 16:* Want, gemaelen zijnde van de *Mont*, gekoockt van de *Maege*, ende tot Bloet gebrouwen van de *Leever*, verspreyt sich door de Aederen in alle deelen des Lichaems, herstelt *die Radicale Vochtigheyt*, welcke van de *Warmte* verteert was, en maeckt dat het *Temperament Eeven-wichtich en eenpaerich*, en de Ziele also by het Lichaem blijft. Maer neevens de Spijse heeft Godt oock *den Dranck* gheschickt, waer door *de Warmte, die de Vochtigheyt verteert, verkoelt*, de Spijse doorvochticht en doorweeckt, bequaemer gekoockt, en door het Lichaem wordt voortgezet, en het Leeven also in den mensche wort behouden. *Noodich derhalven is den Dranck*, en het

+Waerom den Dranck van Godt gheordonneert is.

is noodigh dat de Mensche drinckt, het zy Wijn het zy Bier, het zy Waeter, ofte eenighen anderen Dranck; in alle welcke oock *een Dronck is van Nootsaeckelijckheyt*.

Oock is in den Wijn een *Dronck van Vermaecklijckheyt*: [+] en deselve is geoorlooft *op sommighe Tyden, Stonden, ende Plaetsen*. Godt gaf en gunde deselve aen den Israeliten, *geevende haer het Druyven-Bloet*, reynen Wijn, te drincken, *Deut: 32, v. 14*. Hy Belast haer dien Dronck te drincken, *Deut. 14, verss. 24, 25, 26*. ende *Deut: 16, v. 10, 11, 13, 14*.

[+] Dronc van Vermaeklijckheyt.

Meede isser in den Wijn *een Dronck van Overdaedigheydt*; [+] en deselve is *ten allen Tijden, Stonden, en Plaetsen, aen allen en allerhande menschen* Ongeoorlooft, en Verbooden. Want daer van seyt de Saeligmaecker *Luc: 21, 34. Wacht u selven, dat uwe herten niet* 't eeniger tijdt *beswaert en worden met Brasserye, en Dronckenschap*.

[+] Dronc van Overdaedigheydt.

Datmen in Maeltijden, [+] en andere eerlijcke diergelijcke Geselschappen wel eens *mach Om-drincken, maer niet Droncken;* datmen wel eenige Glaesjes mach Ombrengen, maer *niet te veel*; datmen wel magh *Vroolijck* zijn, maer niet *Baldaedigh*; wel *Verheught*, maer niet *Uytsinnich*; hebben oock geleert de geschicktste onder de *Heydenen*.

[+]Dronc van Overdaedigheyt ongheoorloft.

Caelius Lib: 28, Cap: 6, [+] verhaelt van eenen *Eubulus*, welcke deesen raet geeft, *Datmen den Eersten Romer schicken sal tot Gesontheydt; de Tweede, tot Liefde en Vermaeck: den Derden, tot de Slaep*.Maer, seyt hy, *de Vierde is de onse niet, en streckt tot Schaede, ende tot Smaetheyt*.

[+]So verstaet het eenen Eubulus.

By *Athenaeus Lib: 2, Cap: 2*, wort *Bacchus* aldus spreeckende inghevoert van deesen *Eubulus*: Ick schencke den Wijsen Luyden niet meer als drie Glaesen; *Het* Eerste, is een Glaesjen *van Gesontheyt*: Het *Tweede*, een Glaesjen van *Toe-genee-*

gentheydt, [+] *en Vroolijckheydt*: Het *Derde,* is een *Slaep-dronckjen*: en als het selve uyt-gedroncken is, dan gaen die geene welcke Wijs zijn na Huys. Maer indien het *Vierde* Glaesjen daer by komt, 'tselve is niet geschoncken van *Bacchus*, maer van de *dertele Baldaedigheydt*: Het *Vijfde*, is een Glas van *Roepen en Ghetier*: Het *Seste*, een Glas van *Broot-dronckene en gulsige Slemperye*: Het *Seevende*, een Glas van *Buylen, blonte Plecken, en blaeuwe Ooghen*: het *Achtste*, een Glas van den *Schout en Stadts-Boode*: Het *Neegende*, een Glas van *Toorn en Grimmicheydt*: Het *Thiende*, is een Glas van *dolle Uytsinnicheydt*, waer door den Gulper om verre, en in 't voetzant raeckt.

[+]Geoorloofde, en Ongeoorloofde Romers.

Asclepiades plaght te seggen, *Den eersten Dronck* is om den Dorst: *de Tweede*, tot Vermaeck: *de Derde*, tot Dronckenschap: *de Vierde,* tot Dolligheydt. *Rhodig: Lib: 28, Cap: 6*.

Athenaeus Lib: 11, Cap. 15, verhaelt van *Socrates*, [+] dat hy, zijnde op een Maeltijdt, seyde, *Men mach nu wel Drincken, nadien de Wijn, bevochtigende onse Zielen, de Sorgen en Becommernissen in slaep helpt, eeven ghelijck het Cruydt Mandragora den mensche doet. Oock verweckt de Wijn Vreugde, eeven gelijck Olie de Vlam verweckt. Gelijck het gaet met de Aert-Gewassen, soo gaet het hier met der menschen lichaemen. Wanneer de Aerdt-Gewassen al te veel worden Bedaut en bevochticht, soo konnen sy niet rysen, noch doorwaeyt worden van den Groey en Bloey-aenbrenghenden Windt: maer wanneer deselve Bevochticht worden nae den eysch, dan rysense hooch en recht op, en Frisch zijnde brenghen meerder Vruchten voort. Eeven so gaet het oock met ons: wanneer wy te veel overvallen worden door Dranck, aenstonts verswackt de Kracht onses Lichaems; het Verstandt leutert, en slaet mis; den Adem wordt ghehaelt al hygend; en wy konnen onse Meyningh met woorden niet*

[+]Segg*en* van Socrates deesen aengaende.

uytbrengen. Maer wanneer men ons dickwils Bedaut met kleyne Glaesjes, dan maeckt den Wijn ons niet droncken; maer soetelijck ghenoodicht wordende tot Gheneught, vallen in Vermaeckelijckheyt.

Ymmers blijckt uyt deesen allen, + dat oock de gemaenierste onder de Heydenen het daer voor gehouden hebben, *datmen in Maeltijden en Diergelijcke eerlijcke Geselschappen*, bywijlen wel mach drincken *een Dronckjen van Vermaecklijckheydt*; maer noyt, den *Dronck van Overdaedicheydt*, waer door de mensch Baldaedig, Dertel, Droncken, en Uytsinnich wort.

+Dronckenschap in Maeltijden lijden de Heydenen niet.

Cap. XII. Der Oude Griecken Drinck-kunsjes, Wetten, en Gebruycken: en eenige Huydendaegsche.

MAer, + ghelijck de Dronckaers veele Vonden verdicht hebben, om het Lijf vol te krijghen, en anderen vol te jaegen; so hebben sy oock *veelerhande Kunsjes* versonnen, en *Wetten* beraemt, om sulcx met meerder Vermaeck en Ordere onder den anderen te verrichten.

+Kunsjes, en Wetten onder het drincken.

Athenaeus Lib: 15, Cap: 1, 2, + ende elwers, spreeckt veel van een *Drinck-Spel*, het welck aller-eerst gevonden was by die van *Sicilien*, ende onder veele Griecken oock gebruyckelijck. Dit Spel wierdt ghespeelt met een soorte van Drinck-vaeten, ghenaemt *Cottabi*: Het Spel ging aen *na de Maeltijdt*, wanneermen wel ghegeeten had. *Men most op een bysondere wijse den Cottabus opvatten van de Taefel; men most op staen; aerdigh daer uyt drincken; het Grontsop, het Steertjen daer uytworpen; en na sulcx*

+Drinck-Spel onder de Griecke*n*.

mostmen eenige Grillen en Beweegingen doen. Die sich best queet in dit Drinck-Spel, kreegh een *Cottabus tot Drinck-prijs*; en sommighe verwaende Iongelinghen waeren moyer en moedigher daer meede, datse wel Speelen konden met de *Cottaben*, als datse Heerlijcke Oeffeningen konden doen, ten dienste van haer Vaederlant.

Aelianus Lib: 2, de varijs Historiis, [+] verhaelt van eenen *Athenienser*, ghenaemt *Diotimus*, welcke een *Trechter* sette in sijnen mondt, en sonder Adem te verhaelen verswolg den Wijn so haest, als deselve *door den Trechter in sijn Keele gegooten wierdt*. [+]Drincken door een Trechter.

Onder de *Griecken* was een Gebruyck, [+] datse door het worpen van *Cooten*, in plaets van Teerlingen, eenighe verkooren tot *Oversten in de Drinck-Gelaegen, en Maeltijden,* welcke den Naem droegen van *Oenoptae*, Order stelden op het drincken, en toe-saegen, ofmen *Gelijck en eeven veel Dronck*. Oock wiert deese Wet streng gehouden in haere Drinckeryen, □ *πίθι* □ *άπιθι* of Drinckt, of Vertreckt, *Caelius Lib: 28, Cap: 6*. [+]Opsicht op het drincke*n*.

Plinius Lib: 15, Cap 22, seyt [+] De Drinck-Konst hadde dese Wetten: *De Tong most noch staemelen*, noch yser slaen. Men most *onder het Drincken niets loosen*, noch door Braecken van booven, noch Afganck van onderen. Men most een Donckertjen over sitten tot in den Morgen-stont. *In een Teug* mostmen seer veel drincken, en in minder Teugen oock vry wat inhaelen. *Onder het Drincken* mostmen, ter goeder trouwe, niet Aedemen, noch yets weeder in het Glas spouwen. Men most den Romer *so schoontjes uytveegen*, datter soo veele niet overigh bleef 't welck geflanst zijnde teeghens de Vloer, *Flappen konde dat het klapte*. En wierden dese *Wetten in de Drinck-Gelaegen onderhouden, om allerhande Sluyckerye, en Bedroch in het Drincken voor te komen*. [+]Drinck-Wetten.

Men hielt oock *Order in het Om-drincken* onder de Griecken in haere Gasteryen. [+] Die van *Thasien* droncken uyt *groote* Glaesen, en lieten het *van de rechter-handt* in 't ronde gaen. Die van *Athenen* droncken uyt *kleynder* Glaesen, echter lieten het oock *van de Rechter-handt af gaen in het Ronde*. Den *Thessaler* drinckt uyt *groote* Glaesen, en brengt het den gheenen *welcken het lust*. De *Lacedaemoner* drinckt het ingheschoncken Glas Wijn uyt, en gheeft last weederom soo veel daer in te schencken alsser uytgedroncken is. *Athen: Lib: 11, Cap: 2*.

[+]Order op het brengen, en omdrincken.

Oock wasser een *Order op het Snyen en Menghen van den Wijn*, [+] welcke in der Griecken Gasteryen onderhouden, en waer van bywijlen in haere Drinck-ghelaeghen ghesongen wierdt, luydende aldus, *Πέντε πίνε, τρία πίνε □ μή τέτταρα*, dat is, *Drinckter Vijf, Drinckter Drie, maer en drinckter Vier niet, Plutarchus Lib: 3, Quaesti: Convival: Quaest: 9*. Hier van spreeckt *Plautus in Sticho, Act: 5*. Ende na verhael van *Athenaeus Lib: 10, Cap: 7*, soo heeft men hier meede willen aenwijsen, datmen *vijf deelen Waeters* by twee deelen Wijns most doen; en dat was dan *Vijf drincken*. Men most by *Drie deelen Waeters* een Deel Wijn doen; en dat was dan *Drie Drincken*. Maer *twee Deelen Waeters* by twee deelen Wijns te doen, dat was *Vier Drincken*; en so eene Dronck hielde de Griecken ondienstig te zijn; Vermits den Wijn also te heet, en al te krachtigh was, om de Gasten droncken te maecken, envan de Banck te helpen.

[+]Order op het snyen van den Wijn.

Meede wierdt toe-gesien, *dat geen Verscheyden, en onder een gemengden Wijn den Gasten wierdt geschoncken*: [+] Vermits sy het daer voor hielden, dat Verscheydenheydt van Wijnen haestigh droncken maeckt: en gelijck *verscheyden Volckeren en Natien in eene Stadt te saem niet wel verdraegen*; so meynden

[+] Order om niet te Schencken verscheyden en gemengden Wijn.

sy, dat *verscheyden Wijnen en Drancken* niet wel te saemen voeghen in eene Maege, *Plutarchus Lib: 4, Quaest: 1, Quaest Convio:*

Ten huydigen daege hebben de Ionge Luyden *ontelbaere Kunsjes en Grillen* Verdicht, + oock *Drinck-Wetten* gesmeet, om met Geneughte en *Drinckebroers Order* malkanderen het lijf vol te jaeghen. Sommige speelen met *Kaerten, Schyven, en Teerlingen*, en die verliest moet Drincken. Een ander *keert een Romer het onderst booven* op een Taefelbort, en slurpt den Wijn van onder. Men *vlecht Handen en Armen door malkanderen*, en weet de eene den ander te drincken te geeven, met de handt; en houdende den Romer tusschen de Lippen, den Wijn te gieten in des anders mondt; en na sulcx ghedaene over te leeveren tusschen de Lippen van sijn Drinck-genoot. Sommige *steecken een Houtjen aen*, gheevende het selve in 't ronde over, yeder seggende: *Luytje, Luytje leeft noch*; en die geene in welckers handt Luytjen uytgaet, moet een Glas in 't lijf setten op *Luytjes* uyt-vaert. Men heeft *Koppen en Kroesen met een Teerling daer in*; en die gedroncken en een ander het gebrocht heeft, hutselt den Teerling om, en is die de Kroes ontfangt verbonden, so veel Glaesen te drincken alsser Oogen zijn geworpen. Men drinckt den *Abt met sijn Monicken*, dat is den grooten Romer, met eenige kleyne daer by.

+Huydendaeghsche Drinckkunsjes.

Het was wel eer een gebruyck onder de *Asiaticen*, + datmen geen *Obbae* (dat zijn Kroesen diemen uyt-dronck en om liet gaen; misschien van *Obbibere*, dat is, *Omdrincken*, genaemt geworden) invoerde in haere Gast-maelen: Vermits sy het daer voor hielden, dat sowel de Zielen als Lichaemen minder wierden gekrenckt, wanneermen niet te veel en dronck. En het is noch wel so onder die

+Manier van drincke*n* onder de Asiaticen.

Natie, dat gemelte Croesen in haere Maeltijden niet en werden ingebracht: echter Suypen sy soo, datse, op haer beenen niet konnende staen, of gaen, oock *niet indraegen konnen, maer self uytgedraegen moeten worden, Xenophon Lib: 8, de Expedit: Cyri*. Immers soo gaet het onder veele Iongelinghen. Onder het Drincken doet de eene Dit; de ander dat, de eene wil *groote Romers* drincken en ombrenghen; een ander wil 6, 10, 12, *kleyne Glaesen* op een Taefel-bort geset, laeten omgaen: Andere willen noch het Eene, noch het Ander: Dannoch alle te saemen koomense daer in over een, *dat het Lijf vol moet, en de een den ander Droncken maeckt*.

Cap. XIII. Van Vermaerde Drinck-Kroesen, en Drinck-Hoornen onder de Oude: en van diergelijcke Huydendaegsche.

DEn *Oorloog* heeft haer Waepenen; [+] den *Jaeger* sijn Wey-tuyg; den *Zeeman, Lantman, en Ambachtsman* hebben haer Ghereetschap. Van Outs hebben oock de *Heydenen*, in haere Bruyloften, Maeltijden, Gasteryen, en Drinck-gelaegen, gehadt allerhande Ghereetschap tot het Drincken. Van de *Soorten en Naemen der Glaesen, Croesen, en Beeckers* by haer gebruyckelijck, kondt ghy leesen by *Athenaeus Lib: 11, Cap: 1, & seq*. als oock by *Cael: Rhodig. Lib: 27, Cap: 27. Athenaeus Lib: 11, Cap: 5*, [+] spreeckt van een Beecker ghenaemt den *Oliphant*, waer in drie *Choae*, of *Congien*, dat is, meer als 3 Stoopen ginghen. [+] Ende *Cap: 6*, maeckt hy ghewach van den grooten *Beecker van Hercules*. In 't selve Boeck beschrijft oock *Athenaeus den Beecker*

[+] Veelerhande Soorten van Glaesen by de Ouden.

[+]Croes, Oliphant genaemt.

[+]Beecker van Hercules.

van Nestor, so groot zijnde dat deselve, + vol geschoncken zijnde, *naulijcx van yemant opgevat kon worden*.

+Beecker van Nestor.

Men vint oock by gemelten Schrijver *Athenaum Lib: 11, Cap: 8*. + Datmen eertijts placht te drincken *uyt Hoorens van Ossen*, en dierghelijcke Beesten. By den Griecken wordt *den Hoorn* genoemt *κέρας*, ende den *Wijn snyen*, ofte met Waeter mengen om te drincken, wort genoemt *κεράσαι*, dat is te seggen, *Hoornen,* ofte *in den Hooren doen*. De *Atheniensen* lieten *silvere Hoornen* maecken, en droncken uyt deselve. De Koningen der *paeonen* deeden Drinck-beeckers maecken van *groote Ossen-Hoornen, en lieten de uyterste Randen met Gout en Silver beslaen*: en waeren sommighe van die Beeckers *soo groot, datter* 3 *à* 4 *Congien in mochten*. Ende *Xenophon Lib: 6, Exped: in de Aenvang*, verhaelt, dat de *Griexe* Crijghs-Oversten te saemen Maeltijdt houdende met de *Paphlagonen*, over Taeffel ghebruyckten *Beeckers, welcke waeren van Hoorn gemaeckt*.

+Drinck-Hoornen.

Maer het is aenmerckens waerdig, + dat eertijts *groote Personagien uyt een Hoorn droncken*; en het gehouden wiert voor een *groote Eere, wanneer sy yemant een Hoorn met Wijn brachten* en toe-droncken, om weeder uyt te drincken, en bescheyt te doen. Soo leestmen by *athenaus Lib: 11, Cap: 8*, dat den Coninck *Philippus een Hoorn met Wijn* placht te brengen den geenen, welcke hy Vriendelijck en wel onthaelen wou. Ende *Xenophon* verhaelt *Lib: 7, Expedit*: Wanneer hy ghekoomen was by den Koninck *seuthes*, so hebben sy *na de Maniere der Thracen elckanderen eerst omhelst, ende eenighe Hoorens met Wijn toe-gedroncken*.

+Uyt Hoornen drincken, gereeckent voor Eer.

Ten huydighen daeghe heeftmen *so veel Drinck-Tuygh*, + en Ghereetschap om te drincken, dat de *Griecken* self noch wel veel van de Christenen souden Leenen en Leeren konnen. Wat sietmen op de

+Huydendaeghsche Drinck-tuych.

Bruyloften, Maeltijden, Gasteryen, *een toestel van Glaesen, Romers, Beeckers, Croesen, Schaelen, Coppen, ende Fluyten*? Men heefter *groote, en kleyne; korte, en langhe:* Glaesen met *dobbele Boodems: Fluyten als Orgel-pypen* aen een gemaeckt: *Glaese holle Sweerden*, met dewelcke men (alvoorens den Wijn daer uyt ghedroncken hebbende) schermt en Schermutzeert als Helden. Men heeft *Glaese Pistolen*, die in den Drinck-Strijdt de eene Drincke-broer den anderen op de Borst set, na dat hy het gelaeden Pistool gelost, en den Wijn gelapt en geschooten heeft in sijn eygen Dermen. *Pas-glaesen, Beeckers, Kroesen, Coppen met Passen, Peegels, Ycken*, of andere Teeckenen en Mercken, koomen te voorschijn: Men stelt elckanderen *een Maete* voor, om Op en Na deselve Maete te drincken; en missende, tot een straffe, te moeten drincken *buyten en booven alle Maete ende Maetigheyt*. Men suypt uyt *Glaese en Silvere Schuytjes, Scheepjes, en Schulpjes:* En om de Herssenen immers te helpen aen het maelen, *Men blaest op een Silvere Moolen* dat de Wiecken draeyen; en de Moolen vol Wijn geschoncken moet geleeght en uyt-gedroncken eer de Wiecken stille staen. Men heeft *pocula grammatica*, gheletterde Glaesen, waer op yets ter eeren van *Venus*, of van *Bacchus* staet: Romers op dewelcke den *Prince*, of yet anders is gesneeden.

Maer doch, om den Heydenen in geenen deele te wijcken in Drincken, [+] en Manieren ontrent het selve, so heeftmen oock *in Gildens, Doelens, en in Schutteryen, in Collegien van Heem-raeden*, en andere Vergaederinge*n*, sijne *Hens-Beeckers, Glaesen, Koppen, en Hoorens*, welcke van alle nieuwe Aenkoomelingen in die Collegien, *by haere Inhuldinge of eerste Intreede in deselve*, moeten uytgedroncken, uytgegulpt, en alwaer het oock teegen Heugh

[+]Hens-Beeckers, en Hoorns.

en Meug in het lijf gedrongen en geperst worden. Sommige ghebruycken daer toe *groote Hoorens, zijnde beslaegen met Silver, en staende op een Vergulden Voet*. Sommighe gebruycken *groote Glaesen, groote Romers*; Andere *Silvere, of Vergulde Koppen*. De *Hoorens*, de *Glaesen*, de *Koppen* hebben haere Naemen, met dewelcke sy genoemt worden. Onder de Heydenen waeren vermaert den *Beecker van den Ouden Nestor, den Beecker van twee Congien*, welcke Alexander bracht aen den Maçedonier *Proteas*; gelijck oock *den Beecker van Hercules*. Maer oock nu draeghtmen sorghe, dat de groote *Gulp-Croesen* vermaert en hoogh geacht moogen worden door haer Naemen: Men geeftse den Naem van *Coningen, Graeven, en Gravinnen*. De *Rijn-Landtsche Gulp-Croes* voert den Naem van *Coninck willem*; De *Schie-Lantsche*, van *Graef Floris*; En die van *'t Landt van Steyn*, ghehoorich onder *Goudâ*, is ver-eert gheworden met den Naem van *Vrou Jacoba*.

Cap. XIV. Gesang en Speel-Tuych op Gasteryen gebruyckelijck, so van Outs, als ten Huydigen daege: Ende hoe 't selve geoorlooft, ende ongeoorlooft is.

ENde op dat den Dranck te beeter en soeter soude ingaen, [+] so hebben de Oude onder haere Gasteryen oock ghebruyckt veelerhande *Gesangen van Stemmen, van Fluyten, en Snaeren-Spel*, en andere Instrumenten, waer van gheleesen kan worden op *athenaum, Lib: 1, Cap: 7,* ende *Lib:* 4, *Cap*: 24. Ende oock in deesen deele *wijcken de Christenen*

[+]Gesang, en Snaeren-Spel onder drincke*n* by de Heydenen.

den Heydenen niet. Onder het Drincken plachten de *Medeu* haer te vermaecken met *Pijpen ende Fluyten*, + *Xenophon Lib*: *4*, *de institut: Cyri*. Hier te Lande gaet *het Veeltjen* onder den Romer; Men hoort *Fluyten en Schalmeyen, Crom-hoorens, Schuyf-Trompetten, Orgels, Cythers, Cymbalen, Bassen, Luyten, onder het Gesangh van Keelen*. En wanneer onder de *Grooten* een grooten Romer omgaet, *op Gesontheydt* ende Welvaert, men blaest *de Trompetten, Lost het grof Geschut, geeft Vyer uyt Musquetten, speelt op de Clocken*, en men brenght Burgeren en Boeren in twijffel en bedencken, ofter Onraet en Alarm, dan offer Vreugde en Vreede voor handen is.

+Oock nu onder de Christenen

Het is in sich selven wel *geoorlooft Gesang en Snaeren-Spel op Maeltijden en Gasteryen te ghebruycken*, + om de Gasten en Geesten der selver tot een eerlijcke Vreugde op te wecken: Want oock *David* heeft sijn *Sangers en Sangerssen* gebruyckt in sijn Hof, tot vermaeck van sich selven, en sijne Hoovelingen, 2 *Sam: 19, v. 35*; Gelijck oock gedaen heeft *Salomo* Davids Zoone, *Ecclesiast*. *2*, *v*. 8. Maer oncuysche *Liederen* te singhen op Maeltijden, om de herten te *ontsteecken tot Ontucht*: Snaeren-Spel te ghebruycken, + om de Gasten noch meer *gaende te maeken tot Dertelheyt*, ende te verhitten en op te hitsen in drincken, ende tot Dronckenschap; 't selve voegt den *Christenen* niet, ende is ongheoorlooft. Want God roept het Wee uyt over den sodaenigen, *welcke Lammeren eeten, Mest-Calveren Slachten, den Wijn uyt Schaelen drincken; en haer niet becommerende over de verbreeckingen Josephs: welcke op het geklanck der Luyte quinckeleren, ende bedencken haer selven Instrumenten der Musijcke, gelijck David* (passende op haere Weelde en vleeschelijcke Dertelheyt, het Heyligh en Geestelijcke werck van David) *Amos 6, v. 4, 5, 6*.

+Gesangh en Snaeren-spel, hoe geoorlooft in de Maeltijden.

+Wanneer on-gheoorlooft.

De Heere roept het Wee uyt over den sodaenigen, welcke onder het Suypen en Drincken, van den morghen tot in den nacht, *hebben Harpen, Luyten, Trommelen, Pijpen, en Wijn in haere Maeltyden*, ende onder-tusschen Godt en sijne Wercken vergeeten ende in den wint slaen, *esa*: *5, v. 11, 12*.

Sextus Empiricus adversùs Mathematicos Lib: 6, *contrà Musicos*, [+] verhaelt, Dat *Pythagoras*, siende in een Maeltijdt eenige Iongelingen aengaen, eeven als ofse Dul en Uytsinnigh waeren, gaf hy last aen den Speelman, *dat hy een Spondeum Melos* (een Soorte van seecker Maet-Ghedicht) *op-speelen soude*. Den Speelman doende als bevoolen was, *zijn de Jongelingen Bedaert, en Stil gheworden*, eeven als waerense Nuchteren geweest. Ten huydigen daege Singen de Ionge luyden *haere Drinck-Liederen in Bruyloften, en Maeltijden*; Tieren en Raesen opsen Dronckemans.

[+]Maet-Sang deede bedaeren eenige dronckene.

[+] Isser yemandt die over Taeffel opheft een *Divinum Melos*, eenen *Psalm Davids*, om het gheroep en gheraes te doen stillen, sommighe *dryven den Spot daer meede*; Andere met verheeven Keelen balcken daer teegens aen, *om door Drinck-Liederen het Psalm-singen te overschreeuwen, en verdooven*. Noch *Davids Harp*, noch *Assaphs Psalm* hebben ghehoor by hun; maer moeten beyde wijcken voor het *Gelol van dertele Jongelingen, en Maegden*: hebbende *Pythagoras, en den Speelman van het Spondeum Melos* meer ontsagh en respect ghehadt onder eenighe *Heydensche Dronckene Jongelingen*; als nu Gods Woort, en desselfs Leeraer heeft *by veele jonge Wulpen*.

[+]Huyden-daeghsche roeckeloos Singen.

Cap. XV. Van eenighe tot den Dronck geneegene Volckeren; van welcke Sommige van Outs, Sommige noch ten huydigen daege, van weegens het Droncken-Drincken befaemt zijn.

MEn leest in de Oude Verhael-Boecken van sommighe *Volckeren en Natien*, [+] *welcke tot Drincken en Dronckenschap seer geneegen zijn*. Van de *Phigalensen*, [+] een Volck naest geleegen by de *Messeniers*, wort gesegt, datse *seer Drinckachtigh* waeren, ende doch *seer Rechtveerdich*. Van de *byzantiners* wort getuygt, [+] datse *Wijn-Verslinders* zijn; Sy Verhuyren haere Huysen, laeten haere Wooningen en Vrouwen over aen Vreemden, *ende verhuysen in de Croegen, zijnde Wijn-suypers, en Roffianen van haer Vrouwen*. Onder den Wijn vermaecken sy haer met het *Fluytjen*; maer het *Trompetten-geklanck* konnen sy niet verdraegen, gantsch niet houdende van den Oorloogh. Wanneer de Stadt beleegert was, ende de Wallen heftigh wierden bestormt van de Beleggers, en de Beleegerde haere Posten en Wachten verlaetende, *gheheele daegen deur-brachten in haere gewoone Croegen;* soo heeft haeren Oversten *leonidas* last ghegeeven, *dat de Croeghen op de Wallen en beleegerde Vesten souden opgeslaegen worden*: Leerende also den *byzantiners*, (hoewel te laet) haere Wachten waer te neemen, en sonder oorsaeck haere Posten niet te verlaeten. Ende van *Byzantien* seydt *Menander, dat die Stadt Wijn-gierige Coopluyden maeckt, Aelian: Lib: 3*, *var: Histor: Cap: 14*. Ende *Athen: Lib: 10, Cap: 12*.

[+]Natien tot den Dronck geneegen.

[+]Phigalensen.

[+]Byzantiners

De Natie der *Tapyren* is so tot den Wijn-dronck geneygt, + datse *in Wijn leeft, en den meesten tijdt des Leevens verslijt daer in;* misbruyckende niet alleen den Wijn door drincken, maer oock door het wasschen en bestrijcken van haer selven met Wijn, gelijck andere Natien met Olie doen, *Ael: Lib: 3*, *C: 13*.

+Tapyren.

De *Argiven*, en *Corinthiers* (gelijck *Aelianus* seyt, + en na het Schrijven van *Athenaeus*, de *Tirynthiers*,) worden oock beschuldight, datse haer selven begeeven *tot het drincken van Wijn in Overdaedigheyt*. De *Thracen* zijn by allen bekent, + datse *veel Suypen en Drincken konnen*: Ende die van *Illyrien* zijn oock niet vry van sulcx, *Aeli: Lib: 3*, *Var*. *Hist: Cap: 15*,

+Argiven, en Tirynthiers.

+Thrace*n*, en Illyriers.

De *Eleensen zijn Dronckaers*, en Droncken zijnde tot Smaeden gheneyght. + De *Chalcidensen in Thraciâ* verachten alle goede Wetten en Gesetten, zijn boven maeten *seer tot Drincken geneegen*, Luy en Vadsich, Dertel en Onghebonden. + De *Methymners* zijn seer kostelijck in het bestellen van 't geene tot het Leeven dienstigh is; Sy Leggen, *sy Suypen, sy Drincken te saemen, ende verrichten niets twelck haere gedaene kosten weerdig is*. + De *Ariaeers* koomen daeghelijcx te saemen *om te Suypen, en het Lijf vol te Drincken*, haer selven gulsichlijck met Spijse en Dranck op-proppende. *De Celten*, of *Fransen*, + sullende Oorloogh voeren teeghen de *Ariaeers*, belasteden aen haere Soldaten, datse in haere Tenten wel opschaffen, en onder de Spijs en Dranck mengen souden *eenich Cruyt, het welck seer haest Los-lijvich maeckt*, en dan de *Ariaeers* tot haere Tenten souden koomen laeten. Welcke ghekoomen zijnde, en na haere Gewoonte Schockende en Swelghende, zijn veele van haer door de *Franschen*, of *Celten*, geslaegen; en andere *niet konnende den Afganck ophouden*, hebben haer selven geworpen in de Riviere, *Athen: Lib: 10*, *Cap: 12*.

+Eleensen, en Chalcidensen.

+Methymners.

+ Ariaeers.

+List der Franschen ontrent de Ariaeers.

De Tarentiners Soopen van des Morgens vroeg tot den Avont; [+] en dit was haere gewoonte, *Droncken te zijn, oock op den klaeren dagh*, wanneer de Marckt vol menschen was, *Aelian: Lib: 12*, *Histori: Cap: 30*. Ende *Athenaeus Lib: 4*, *Cap: 19*, seyt, *Dat het gemeene Volck onder de Tarentiners met Troepen te saemen komt, en den geheelen dagh met Suypen en Drincken door-brenght*.

[+]Tarentiners.

Men noemde de *Egyptenaeren φίλοινους*, [+] *Liefhebbers van Wijn*: droeghen oock den Naem van *Philopotae*, dat is, *Lief hebbers van Dranck*: Vermits het daer voor gehouden wierdt, dat den Wijngaert by haer in de Stadt *Plinthis* allereerst gevonden is; ghelijck oock seeckeren *Dranck van Gerste*; waer meede sy, by ghebreck van Wijn, *haer selven vermaecken*, sodaenich dat sy singhen en springhen, en alles doen dat Dronckene luyden toe-staet, *Cal: Lib: 16*, *Cap: 3*.

[+]Egyptenaeren.

Het geene verhaelt wordt van *Iohannes Bromton, Abbas Iornalensis* in sijn Chronijck, [+] beginnende van't *Jaer Christi* 588, (wanneer *augustinus* gekoomen is in Engelant) tot het *Jaer* 1198, tot de Doot van den Koninck *richardus de Eerste*, tselve is seer aenmerckens waerdigh. Hy ghetuycht van den Koninck *edgarus*, [+] dat hy al te Licht en Los toestont aen de Volckeren van *dacia* te mooghen woonen onder de *Engelschen*. Daer wierdt naeulijcx een Dorp ghevonden in *Engelandt*, in't welcke *de Dacen* niet en woonden onder de *Engelschen*; Ende is daer uyt ontstaen, dat de *dacen*, zijnde seer stercke *Drinckers*, aen den *Engelschen* geleert en nae-gelaeten hebben *dit eenige verhaelens weerdighe Stuck; Dat der engelschen Kloeckheydt om Glaesen en Coppen uyt te drincken, door de geheele Weerelt beroemt is*. Weshalven den Koninck *edgarus* ghebooden heeft, *Peegels en Passen te maecken in Kannen en in Glaesen,*

[+]Dronckenschap der Engelschen

[+]Verhaelt door *Bromton*.

op dat de *Engelschen* souden op de Maet, ende op Passen drincken.

Den Ridder *richard baker*, + verhaelt in het Leeven vande Koninginne *elizabeth, Dat de Enghelschen (welcke boven alle Inwoonderen van de Noorder-Deelen des Weerelts, tot noch toe de minste Drinckers waeren, en derhalven om haere Soberheyt prijs-waerdich) in den Neederlandtschen Oorloogh hebben leeren Dronckaers worden; en dit Gebreck soo verre in het Koninckrijck hebben uytghespreyt, datmen om 't selve in te binden, genootsaeckt wierdt Wetten te maecken*. Hoewel *baker* dit verhaelt tot Verschooningh van sijn Nati, en beswaer der Neederlanders, so blijckt doch uyt het ghetuychenis van *bromton*, dat de Engelschen door de geheele Weerelt befaemt zijn geweest *weegens haer Drincken*, al eenige eeuwen te vooren eer sy in den Neederlantschen Oorloog, ten tijden van *elizabeth*, gedient hebben.

+Verschoont door Baker.

De Volckeren gheleeghen *in het Noorden*, + zijn oock seer tot den Dronck gheneyght. Van deselve verhaelt *olaus magnus, Lib: 13*, *Cap: 4*, Datse, uyt Eerbiedigheydt tot haere Goden en Princen, *al staende Drincken*: Wedden, en om strijdt tot sweetens toe haer best doen, *Wie eerst in eene, in twee, of meer Reysen, een dick-gebuyckte Kan uytdrinckt*.

+Dronckenschap der Noorder Volckeren.

musculus (verklaerende de woorden *Gen: 18*, *v. 20*, *Het geroep van Sodom en Gomorrha is groot*, + *ende haere sonde is seer Swaer*) merckt aen, datter veele Sonden allen Volckeren ghemeyn zijn; Dannoch *dat yeder Volck een bysondere eyghen Sonde heeft, welcke met recht mach geheeten worden haere sonde*. De *cretensen* waeren door den bandt *Leugenachtich, quaede Beesten, Luye, ende Vraedachtige Buycken*. *Tit: 1*, *v. 12*. De *sodomiten* waeren bysonderlijck tot die *Stomme Sonde* geneyght, alhier ghenaemt *Haere Sonde*. *Den hooghduytschen machmen met recht toe-schrijven de*

+Dronckenschap der Hooghduytschen.

Dronckenschap, als zijnde haere sonde, een Sonde die haer eyghen en bysonder is; een Sonde die den Mensch verandert in een Beest, ende tot veele Schelmstucken aenvoert. Soo seer is deese Sonde in duytslant aengegroeyt, daegelijcx wordende noch grooter, dat alle Schaemte en Eerbaerheydt van Mannen en van Vrouwen wech is; en niet anders te verwachten staet, als dat door een bysondere Wraecke Gods dit ongeneesselijcke quaedt besocht, en wech genoomen worde.

Het Soeffen en Drincken is den Hoogh-duytschen soo eyghen en aenkleevend', [+] datse het niet konnen laeten. Dit wou den Keyser *Karel de V.* te kennen geeven, wanneer hy, in het Leeger geraeden zijnde den *Duytschen* het drincken te verbieden, seyde, *Wat sou ick den duytschen het Drincken verbieden? het soude eeven soo veel zijn, als of ick den Spangjaerden het Steelen en Rooven verboodt. gruterus in poliantheâ.*

[+]Aerdig segghen van *Karel de V.*

Maer wat den *Neederlander*, en oock daer onder den *Gelders-man, Zeeu, en Hollander* belanght, [+] der selver geneegentheyt tot Drincken, en Dronckenschap, wijckt niet voor den *Phigalensen, Byzantiners, Tapyren, Argiven, Tirinthiers, Thracen, Illyriers, Eleensen, Chalcidensen, Methimners, Ariaeers, Tarentiners; oock niet voor de Engelsche, ende den Hoochduytschen*. Het geene eertijdts gesegt wierdt in een Spreeckwoort van de *Parthers*, mach nu met waerheyt ghesegt worden van den voor-gemelten, *Hoe sy meer Drincken, hoe sy meer dorsten*.

[+]Dronckenschap der Neederlanders.

praetellus gevraeght, *Wat voor een Volck de baeoten waeren?* [+] Antwoorde; *Eeven soo een Volck, als de Potten en Kannen souden segghen van haer selven, indiense konden spreecken; Naemelijck, sy zijn so veel als een yeder Stouwen en Laeden kan*. Soudemen oock niet van sommighen in *Neederlandt* moghen segghen, [+] datse zijn *Wijn-Kruycken en Bier-kannen; Holle Buycken en Balghen, stouwende en laedende*

[+]*Praetelli* oordeel van de *Baeoten*.

[+]Past oock op sommigen in Neederlant.

Wijn en Bier, tot datse overlaeden zijn, en overloopen; *leevende in Wijn en Bier, gelijck de Vorschen in de Waeter-poelen*.

Van den *Schyten* verhaelt *caelius Lib: 28*, *Cap: 33*, + Datse seer *stercke Drinckers*, ende tot den Dronck geneegen waeren. Weshalven, alsmen yemandt tot Suypen en Drincken aenvoeren en verghen wilde, soo plachtmen (na verhael van *herodotus Lib: 6*, *Cap: 84*.) tot den selven eertijdts te segghen, *schytissate, epischytison, age scytham*; dat is, Lustigh en wacker eens om-ghedroncken *opsen Scytisch*. Maer alsmen nu ymandt aen Gulpen en overdaedigh Drincken helpen wil; so machmen met recht tot sodaenigh eenen seggen, *Nu fraey en lustich opsen Out-Geldersch, opsen Zeeus, en Hollants*. O schandelijcke Eere! ô verachtelijcken Lof! ô Roem die sich selven schaemt voor Godt, ende allen Godt-vreesende*n*; Dat genaemde *Gereformeerde Christenen* den *Schyten*, indien niet overwinnen, ten minsten gelijck zijn in het Drincken. Het is beeter den *Barbaren*, als den *Christenen* voeghende, anderen met Gulpen te konnen voor, ende te booven gaen.

+Drincken opsen Schytisch, Geldersch, Zeeus, of Hollants.

Waeren de *Phigalensen* Drinckachtigh en Natgierigh; den *Neederlander* is het meede. + Waeren de *Byzantiners* Wijn-verslinders, en onder den Wijn haer vermaeckende met Pijpen en met Fluyten; den *Neederlander* doet het meede. Verslijten de *Tapyren* den meesten tijdt haeres leevens in den Wijn; *Veele hier te Lande* doen het meede. Zijn de *Argiven en Tirynthiers* overdaedigh in het drincken; *veele hier te Lande* zijn niet minder. Zijn de *Thracen, en Illyriers* vermaert voor Dronckaers; de *Neederlanders* zijn het meede: Sy konnen onder den Dronck immers soo wel Smaeden, als de *Eleensen*; en Dertel zijn, als de *Chalcidensen*. Waeren de *Methimners* haere ghedaene Drinck-

+Neerlanders wijcke*n* niemant in drincken.

Costen niet weerdigh onder het drincken; *de Neederlandtsche Suypers*, zijn noch weerdiger noch beeter in haere Drinck-gelaegen. Plachten de *Ariaeers*, daegelijcx het Lijf vol te Suypen; waeren de *Tarentiners* droncken van den Morgen tot den Avont, en gingen op den klaeren dag droncken seylen achter straeten: Daeghelijcx sietmen diergelijck oock in *Neederlant*. Waeren de *Egyptenaeren* Liefhebbers van Wijn en Dranck: Zijn de *Engelschen* door de gheheele Weerelt beroemt van weeghens haere Cloeckheydt in Coppen en Kannen uyt te drincken: Zijn de Volckeren in *het Noorden* stercke Drinckers: Is *het Soeffen den Hooch-Duytschen* by na eygen en bysonder; Ick vrees, dat *sommige Neederlandtsche Drincke-Broers* het haer souden belghen, indien men haer in Drincken stelde beneeden de *Egyptenaeren, Engelschen, Hooch-Duytschen, of eenige Volckeren in het Noorden*.

Cap. XVI. Van sommige so Mannen als Vrouwen, welcke in veel te konnen Drincken zijn uytsteeckende geweest. En hoe Schandelijck de Dronckenschap in een Vrouwe gekeurt, en gehouden is onder de Heydenen.

MAer oock vintmen in de Oude Historien exempelen van sommighe, [+] so *Mannen als Vrouwen, welcke in veel te konnen Drincken zijn uytmuntend* en uytsteeckend geweest.

[+]Men leest van uytsteeckende Drinckers.

diotimus den Athenienser, [+] konde veel en haestigh drincken, ende den Wijn inswelgen soo als deselve *door een Trechter* wierde in sijn Keel ghegooten,

[+]*Diotimus*.

weshalven hy den Naem van *Trechter* droegh, *Aelian: Lib: 2*, *Vari: Histor: Cap: 42*.

mycerinus den Egyptenaer, + verstaen hebbende een Voorsegging dat hy niet lange en soude leeven, om dese Voorseggingh te belacchen en belacchelijck te maecken, *heeft de Nachten gheknoopt aen de Daegen*, den tijdt so verdubbelt en Verlenght, en sonder slaepen gestaedigh *met Suypen en Drincken* beesich geweest; gelijck *Aelianus* in de naest-gemelte plaetse verhaelt van deesen, en veelen anderen. *Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*.

+*Mycerinus*.

xenarchus rhodius wierdt, + om sijn veel en geweldig Drincken en Wijn stouwen, genaemt *metretes*, dat is, *een Vaetjen van eenighe Stoopen*: Want een *Metreet* was een Maete van 10 *Congien*, en yeder *Congie hielt 6 Sextarien, Cael: Lib: 29, Cap: 1. Athen: Lib: 10, Cap: 10*.

+*Xenarchus*.

Van *bonosus*, + welcke van afkomst was een *Engelsman*, wort verhaelt, dat hy boven maeten *seer veel Drincken* en stouwen konde; ende om sijn Oorlooghs-deught was hy in aensien by den Keyser *valerianus*, welcke van deesen *bonosus* plag te seggen, *Dat hy ghebooren was niet om te Leeven, maer om te Drincken*. Wanneer Gesanten gekoomen waeren van de *Hooch-duytschen*, voeghde hy sich by deselve in haer Geselschap, *Soeffende en Drinckende* met deselve; En hoewel hy veel in nam, so mocht hy doch daer teegen: Hy maeckte de *Duytsche Gesanten* droncken, om door sulcx deselve nyt te haelen, en alle haere Secreten te verneemen, selfs blijvende Nuchter en by Sinnen. Naederhandt. *bonosus door last van den Keyser probus op-ghehangen zijnde*, seyde het Volck, *Dat niet een Mensch, maer een Wijn-Vat aen de Galge hongh, aventinus Lib: 2, Annal: Bojorum*. *Caelius Lib: 29, Cap: 1*.

+*Bonosus*.

Dionysius, Koninck van Sicilien, + was een *sterck*

+*Dionysius*, Coninck van Sicilien.

Drincker, hy was Stick-siende gheworden door Suypen; dronck by vlaeghen *'t Neegentich daegen achter den anderen*, gheduyrende welcken tijdt hy Droncken was.

Antiochus, + welcke gheoorlooght heeft in *Meden*, was oock *een uytneemend' Gulper*, en wanneer hy ter begraeffenisse bestelt wierdt van den Koninck *Arsaces*, seyde deselve Spots-wijse, *O Antioche! Stoutmoedicheyt, en Wijn-giericheyt hebben u bedroogen: Want ghy had u selven ingebeeldt, dat ghy mijn Coninckrijck met groote Glaesen soudt hebben opgedroncken, Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*. +*Antiochus*.

Onder andere Drinckers is een van de voornaemste geweest den *Coninck Alexander*. + Hy dronck bywijlen soo sterck, dat hy *twee geheele daegen en Nachten* te Bedde lach, om de Drinck-Sieckte uyt te slaepen. Eens zijnde ten eeten by *Medeus Thessalus*, heeft hy Glaesen gebrocht *aen Twintig Gasten, en aen yeder der selver weederomme bescheyt gedaen,* gaende na de Maeltijdt een weynig leggen slaepen. Hy bracht een *Poculum Bicongium*, een Beecker van *twee Congien*, aen *Proteas*, die oock deselve uyt-dronck: Daer op brenght *Proteas* dien Beecker weederom aen *Alexander*, welcke oock daer op bescheyt doet. Wanneermen van ymant seggen wilde dat hy *veel kon Drincken*, so seydemen, *Ghy kond soo veel drincken als Alexander, Athen: Lib: 10, Cap: 10*. *Aelian: Lib: 12, Cap: 26*. +*Alexander*, en *Proteas*.

Den Coninck *Antiochus Epiphanes*, + een stercken Dronckaer, heeft *Droncken zijnde* bywijlen een deel *Gout gelt* op de Straeten te grabbel gheworpen, segghende, *Die het krijght, die sal het hebben, Athen: Lib: 10, Cap: 10*. +*Antiochus, Epiphanes*.

Van eenen *Heraclides* wort verhaelt, + dat hy *ongelooffelijck veel Suypen en Vreeten kon*: Men vondt sijns ghelijck in het drincken niet. Hy noodighde som- +*Heraclides*.

mighen *op een Ontbijt*; Anderen *op het Middachmael*; Anderen *op het Avontmael*; Anderen *op het Omdrincken van een Glaesjen*. De eene quam na de andere, en sonder eenigen tijt te laeten koomen tusschen beyden*, deede hy allen Bescheyt, en harde het alleen teegen alle de Voorseyde uyt, Cael: Lib: 29, C: 17*.

Deese *Heraclides* wierdt, om sijn sterck drincken, *Hercules* ghenaemt, *Plutarchus Lib: 1, Quaest: Conviv: Quaest: 6*.

Hier moet oock niet vergeeten die *droncke Zeeuge Cleo*, [+] *een Wijf* welck niet alleen teegen Wijven, maer oock *teegens Mannen Drincken konde*, en een yeder van de Banck hielp. *Aelian: Lib: 2, Cap: 41*. *Athenaeus Lib: 10, Cap: 10*, seyt, dat niemant teegens deese *Cleo* drincken dorst met gelijcke Glaesen.

[+]Het Wijf *Cleo*.

Aglais, [+] de Dochter van *Megaclis*, At en Dronck op yeder Maeltijdt 10 *Minen Vleesch* (zijnde een *Mina* twee Dragmen swaerder als een Roomsch Pont) 4 *Chaenicen Broot*, (zijnde een *Chaenix* soo een Maete Koorn alsmen op eenen dagh kon Eeten,) Ende *een Choa Wijn*, (zijnde een *Choa* so veel als een Romeynsche *Congium*; by ons ruym soo veel als *twee Stoopen*. *Caelius Lib: 15*, *Cap: 19*.

[+]Aglais, een gulsigh Wijf.

Indienmen teegens *dese Oude Dronckaers*, [+] eens soude gaen stellen sommighe *Huyden-daechsche Drincke-Broers*, ick Vreese dat de Oude het aen de Huydendaeghsche souden moeten verlooren gheeven: En voor al (ick schaeme het te seggen) dat *de Dronckene Wijven* in deese onse daeghen, in het drincken *van Wijn en stercken Dranck*, selfs voor een *Cleo*, of *Aglais* niet en souden strijcken of wijcken willen. *Diotimus* en *Mycerinus* souden nu vinden haers gelijcken; *Xenarchus* en *Bonosus*, haere Meesters; *Dionysius* sijne Mackers, die boven de 90 *Daegen* noch wel soo langh met Suypen en Drincken hem trouwelijck souden Gheselschap houden:

[+]Stercke Drinckers zijn veele nu ter tijdt.

Antiochus soude konnen by een rucken *een gheheel Leeger* van soodanige Krijgers en Helden, welcke meynen, *datse met groote Romers te veegen Scheeps-Vlooten vernielen, Beleegeringhen opslaen, Veldt-slaegen winnen, en meer verrichten konnen als Scipio, ofte hannibal*. *alexander* en *proteas* souden Baesen vinden, welcke haer om een *bicongium twee à Drie* te veegen niet en souden verleegen laeten. *antiochus* soude oock vinden sulcke Narren, welcke Droncken zijnde *haer Gelt te grabbel worpen*, ten besten geeven, ende dan seer Mildt zijn. Ende *heraclidus* soude sodaenighe vinden met Hoopen, welcke het met hem *des Morgens* in een Ontbijt, *des Middags* in een Middaghmael, *des Avonts* in een Avondtmael uytharden, en noch wel ten overvloedt *een Donckertjen* daer aen knoopen souden.

Schandelijck is de Dronckenschap *in een Man*, maer noch schandelijcker *in een Vrouwe*. + De Heydenen selfs hebben ghetoont hoe seer sy de Dronckenschap *in Vrouwen* gehaet hebben. De *Spartanen* lieten de Dochters gheen Wijn drincken; maer mosten deselve *gheheel en al haer van Wijn onthouden, of deselve gesneeden met Waeter drincken, xen: Lib: de Laecedae: Repub: in Initio*.

+Vrouwen mochten geen Wijn drincken.

In Romen mochten de Vrouwen geen Wijn drincken; + en het was onder de Vrienden gebruyckelijck *de Vrouwen te kussen*, ten eynde men soude *ruycken of oock de Vrouwen na den Wijn stoncken, plin: Lib: 14*, *Cap: 13*. *Athen: Lib: 10, Cap: 11*. *A*. *Gellius Lib: 10, Cap: 23*.

+Waerom de Vrouwen ghesoent worden.

Het *Wijf van egnatius mecerinus* is van haer eygen Man doot-gheslaegen, + om datse *Wijn uyt een Vat gedroncken hadde*; en de Man is door *romulus* van dien Dootslagh vry gesproocken, *plinius* ter naestghemelte plaetse. Ende verhaelt *valerius maximus Lib*, 6, *Cap:* 3, *Tit:* 9, dat niemandt het Feyt van

+Een Vrou ghedoot om datse droncken was.

ghemelte *egnatius* berispt heeft; yeder houdende het daer vooren, *Dat het Wijf, om de schendinge der Maeticheyt, rechtveerdich was gestraft gheworden: Vermits een Vrouwe, den Wijn te veel in neemende, de Deure sluyt voor alle Deught, en opent voor allerhande Ondeught*.

m. *Cato*, spreeckende van het Recht der Mannen over haere Overspeelige Vrouwen, + seyt oock, *Indien u Vrou heeft Wijn gedroncken,* of met een ander Man Schandelijckheyt ghepleeght, soo sal sy *veroordeelt worden, gellius Lib: 10, Cap: 23*.

+Straffe tegens Vrouwen weeghens het drincken van Wijn.

lactantius Lib: 1, *de fals*. *religion: Cap:* 22, verhaelt, + dat het *Wijf van faunus, fauna* genaemt, met Roeden van Myrthe-boomen *ter doot toe Gegeesselt is* geworden, om datse, teegen de Koninclijcke Eerbaerheyt en Gewoonte, in het heymelijck *een Pot Wijn uyt-gedroncken hadde, en was Droncken gheweest*.

+Fauna doot gegeesselt om Dronckenschap.

Hoewel wy de op-gemelte Strengigheyt in het *verbieden van den Wijn*, + en het *Straffen der Dronckenschap aen en in de Vrouwen* allesints niet en achten prijselijck te zijn; soo kanmen echter daer uyt sien*, hoe seer de Dronckenschap in een Vrouwe*, eertijts oock by de Heydenen is Verfoeyt gheworden. Godt heeft *so wel aen Vrouwen als aen Mannen* ghegunt en toe-ghestaen het ghebruyck van den Wijn, oock selfs *tot een maetighe Verheugingh*. Want, wanneer de *Israëliten*, welcke verre afgheleegen waeren van Ierusalem, *haere Thienden* hadden tot gelt gemaeckt, en sy voor dat gelt nu ghekocht hadden *Runderen, Schaepen, Wijn, en stercken Dranck*, soo mosten sy te saemen met haer gantsche Huys, (waer onder oock *Vrou-luyden* begreepen waeren) Vroolijck zijn voor den Heere, *Deut: 14, v*. *26*. Ende *Deut: 16, vss*. *11, 14*, Belast Godt, als de Israeliten, op het Feest der *Looff hutten* souden hebben inghe-

+Wijn den Vrouwen van Godt niet verbooden.

saemelt haere Vruchten van den Dorsch-vloer, ende van de Wijn-persse, dat dan *so wel de Dochter* als de Soon, so wel de *Dienstmaegt* als de Dienstknecht, en oock *de Weeduwe*, voor den Heere souden *Vroolijck zijn*. Maer het *misbruyck van den Wijn is Man en Vrou verbooden; is schandelijcker in een Vrou als in een Man*; ende seer Gehaet en Verfoeyt geworden selfs onder de Heydenen.

Maer waer is nu de Schaemte? + waer is de Eerbaerheydt van *veele Vrouwen* hier te Lande? Men vint so wel (indien niet wel so veel) *Dronckene Vrouwen als Mannen*: Sy drincken *Wijn, Bier, Brandewijn*, allerhande stercken Dranck, besoeckende de *Croeghen en Drinck-Cotten, ghelijck de Mannen doen*. De *illyriers* plachten haere Vrouwen meede te brengen in de Drinck-ghelaegen; + en het was voor de Vrouwen geen Schande, *datse het in't ronde eens brachten allen den geenen welcke in 't Gelach waeren*: Doch, na het scheyden des Gheselschaps, *wierden de Mannen, het buyckjen vol hebbende, van de Vrouwen na huys geleyt, athen. Lib: 10, Cap: 12*. Recht dit *opsen Zeeus en Hollants: Lieven en Maeytjen, Kees en Trijn,* + Man en Wijf gaen t'saemen te Bier, of om een Soopjen: Somtijts *leyt de Vrou haer Man*; Somtijts *wort de Vrou van de Man gheschort*, en na Huys geleydt: Somtijts *Swieren en Sweyen sy beyde* sodaenich, datmen niet weeten kan *wie leyt, of geleyt wort*; zijnde de *illyrische Vrouwen* hier inne beeter als sommige *Zeeusche en Hollantsche*, dat de *illyrische* haere dronckene Mannen noch vermoogens waeren na Huys te leyden.

+Dronckene Vrouwen ten huydighen daege.

+Vrouwen der Illyriers drincken in Geselschappen.

+Soo oock nu ten huydighen daeghe.

Men mach nu seggen in dees tijdt 't geene *seneca epist: 95*, + geschreeven heeft bevoorens in sijnen tijt, *Niet de Nature, maer het Leeven der Vrouwen is verandert: Sy soo wel als de Mannen blijven sitten, en drincken*

+Klaght van *Seneca* over het drincken der Vrouwen.

gheheele Nachten over; Sy gebruycken Olie, drincken teegen Mannen, eeten Sneeu om de Verhitte Maegen te verkoelen, worpen uyt door den Mont 't geene sy teegen Heug en Meug ingenoomen hebben, en al braeckende Meeten noch eens den Wijn die sy gedroncken hebben.

Cap. XVII. Dat de Dronckenschap al van Outs seer ghevordert is in de Weerelt, door de gunste der Grooten ontrent de Dronckaers; Door het opstellen van Drinck-Prijsen; Ende door Loff-Ghedichten, gedaen Houwen op de Graeven der overleedene Dronckaers, ter Gedachtenis van der selver Drincken.

HOewel de *Dronckenschap in sich selven seer Schandelijck is*, + en verfoeyt van de gheschickste en meest ghemanierde Heydenen, soo hebben doch sommige *Dronckaers*, en Liefhebbers van Dronckenschap, *zijnde ghestelt in Hoogheyt en in Aensien over anderen*, misbruyckende haer Gesag, uyt enckele Dertelheyt en Baldaedigheyt deese sonde seer begunsticht, en door sulcx voortgeset en gevordert onder haere Onderdaenen, *Prijsen en Vereeringen stellende voor den geenen welcke het meeste Gulpen en Suypen konden*.

+Dronckenschap door eenighe Grooten gevordert.

dionysius, Coninck van Sicilien, + welcke Suer en Stuer, Hors en Nors was teegen deftige en deeghelijcke Luyden, en voor sodaenighen *niet wel te spreecken*, heeft in sijn Geselschap en Gunste aengenoomen den sodaenigen *welcke door Tuyschen en Speelen, door Drincken en Clincken*, en op allerhande dertele en broot-dronckene manieren haere Goederen en Middelen hadden door-ghebracht.

+Dionysius den Dronckaeren gunstigh.

Aen soodaenighen bewees hy alle Gunste, om haer te hebben tot Mackers en Met-ghesellen in sijn seer Schandelijck en Boeffachtich Leeven, athen: Lib: 6, Cap: 17. In *festo congiorum*, op het *Feest der Stoopen*, hadde *dionysius* eenen gouden Kroon doen ophangen, + tot Prijs en Vereeringe van den geenen *welcke allereerst een congium soude uyt-ghedroncken hebben, athen: Lib: 10, Cap: 10*. *Aelian: Lib: 3, Cap: 41*.

+Stelt een Prijs voor dien meest drinckt.

philippus, Coninck van *Macedonien*, + versmaede en verachte Luyden, welcke *Zeedich, Gemaniert*, en op haere saecken wel lettende waeren: Daeren-teegen *prees hy, en hielt in eeren sodaenige*, welcke waeren Kostelijck en Overdaedigh, en haeren tijdt deur-brachten in de Drinck-gelaegen met de *Kan en Teerlingh*: Hy maeckte niet alleen, dat de Luyden selfs in een sodaenigh ongebonden leeven waeren; maer oock *datse stercke Voorstanders en Voor-vechters wierden van alle Goddeloosheyt, en Ongerechtigheydt, athen:* Lib: 6, Cap: 17. Hy hiel veel van eenen *aristonicus, dorion, zijnde Speel-luyden*, met welcke hy ghewoon was *het Lijf vol te drincken*: En hy had doorgaens by sich eenighe *Singers, Poetsemaeckers, Schudden, en diergelijcke Gesellen, welcke met hem droncken, athen: Lib: 10, Cap: 10*.

+Philippus houdt veel van Dronckaers.

alexander, de Soone van desen *philippus*, + welcke boven *alle Dronckaers de meeste was, Ael: L: 12, C: 26*, Die door een onverdraeghelijcke *Wijn-giericheyt* besoedelt en besmet heeft *sijne Princelijcke Deuchden*, van *Onvertsaechtheyt* in Gevaeren, van *Veerdicheyt* in saecken uyt te voeren en verrichten; van *Trouwe* ontrent den overwonnen; van *Goedertierenheyt* over den ghevangenen; van *Maeticheyt* in andere gewoone en geoorloofde Vermaecklijcheeden, *curtius L: 5:* Deese *alexander heeft een Drinck-strijdt ingestelt op de Uytvaert vanden Indiaenschen*

+Drinck-Prijs ghestelt van Alexander.

gymnosophist calanus. *Een Talent wiert tot een Prijs gestelt, voor den geenen die het meeste soude gedroncken hebben; Noch een Prijs van* 30 *Minae daer aen; en noch een Derde van* 10 *Minae*. Van die geene welcke *om den Prijs* gedroncken hadden, zijnder aenstonts ende op staende voet 35 *om den hals gekoomen*: Noch 6 *andere* zijn korts daer aen in haere Tenten overleeden. Den *Macedonier promachus, welcke met* 4 *Congien* was t'schoot gegaen in sijn Dermen, en met Suypen *de hoochste Prijs* ghewonnen hadde, Leefde maer *drie Daeghen* na dit gheschiedt was, *Aelianus Lib: 2, de var: histor: Cap: 41*. *athen: Lib: 10, Cap: 10*. *caelius rhodig: Lib: 18, Cap: 31*.

Wanneer een *Drinck-Prijs* opgehangen was van *periander*, [+] heeft *anacharsis van Scythiâ* dien Prijs koomen eyschen, *vermits hy de eerste Droncken was*. Sijnes bedunckens, ghelijck die gheene den Prijs van loopen heeft, welcke *eerst ten eynde van de Loop-Baen is*; soo most oock die geene *den Prijs van Drincken* hebben, welcke *eerst ghekoomen was tot Dronckenschap, zijnde het eynde, en de Overwinninge in den Drinck-strijdt, athen: Lib:* 10, *Cap:* 10.

[+]Drinck-Prijs van *Periander*.

Door de *Gunste der Grooten ontrent de Gulpers*, [+] en het stellen van *Prysen en Vereeringhen voor de Dronckaers*, ist ghebeurt, datmen Eere gestelt en ghesocht heeft *in veel te konnen Drincken*; ende hebben oock eenige *Grooten den Kleynen* in deesen met haer Exempel voor gegaen.

[+]Eer gesocht in veel te konnen drincken.

Den Coninck *mithridates behaelt den Prijs in een Drinck-gevecht*, [+] ende in veel te drincken was niemant hem ghelijck ten sijnen tijde, *caelius Lib: 29, Cap: 17*. en *plutarchus Lib: 1, Quaestio: Convi, Quaest*: *6*.

[+]Soo deede *Mithridates*

alcibiades heeft door Drincken een Naem bekoomen onder de Griecken, [+] *plin: Lib: 14, Cap: 24*.

[+]*Alcibiades*.

Iae so moy zijn *sommige Grooten* geweest met veel te konnen drincken en stouwen, [+] datse sulcx *op*

[+]Lof van Drincken gehouwen op het Graf van *Darius*.

haer Graf hebben laeten Houwen, om na haer Doot noch te konnen Roemen van haer Suypen. Soo leestmen by *athen: Lib: 10, Cap: 10*, Ende by *rhodig: Lib: 10, Cap: 11*, van *darius hystaspis*, Coninck der *Persen*, welcke *de magos*, dat zijn *de Wijsen*, hadde doen ombrenghen; dat hy *dit Opschrift hadde op sijn Graff*

> *Ick konde veel Wijn Drincken, en deselve wel verdraegen*.

arcadion konde oock seer veel Drincken, [+] ende *op sijn Graff* stont geschreeven, gelijckmen leest by *athen: Lib: 10, Cap: 10*,

[+]Grafschrift van *Arcadion*.

> *Dit is het Graff van den Drincke-broer arcadion, gesticht van desselfs Soonen dorcon en charmylus, aen den Weg werwaerts men na de Stadt toe-gaet*. *Hy is gestorven met een open en gaependen mont, terwijle hy met het uytdrincken van een Glas Wijn beesich was*.

Ter selver plaetse leestmen oock *het Graff-Dicht van den Drincker erisixenon*, [+] luydende aldus,

[+]Van *Erisixenon*.

> *Een Glas Wijn aengeleyt tweemael, kort op malkanderen, heeft van kant geholpen erisixenon, welcke een grondeloose Kolck en Wijn-welle was*.

Voor al dient hier verhaelt het *Graff-Dicht van sardanapalus*, [+] waer van geleesen wordt by *athen: Lib: 12, Cap: 7*, luydende als volght,

[+]Grafschrift van *Sardanapalus*.

> *Ick hebbe gheregeert; en soo langhe ick de Sonne aenschouwde, heb ick Gegeeten, Gedroncken, en Venus werck ghepleeght: Vermits ick wiste dat den tijdt die de Menschen leeven kort, en door veele Veranderinghen en Moeyelijckheeden vol van Onrust is: en dat andere de Vrucht en Vreugt genieten sullen van die Goederen welcke ick soude nae-laeten: Weshalven ick egheene dagh hebbe laeten voorby gaen, op dewelcke ick dit niet deede*.

Men leest ter naest-ghenoemde plaetse, dat ontrent het Graff van *sardanapalus*, in een Steen ghehouwen was *een Rechter-handt gelijck als op den Duym knippende*, met dit Gheschrift daer by in Assyrische Letteren,

sardanapalus, Soone van anacyndaraxis, heeft op eenen dag gebout
anchialen ende tarsum.
Eet, Drinckt, Speelt,
De rest is het knippen op den Duym niet weert.

Van het *Graf-Schrift deses sardanapali*, by hem selven gemaeckt, en belast te schrijven op sijn Graf-steede, wort oock geleesen by *diodorus siculus, Lib: 2, Histor: Cap: 23*.

Deese en diergelijcke Exempelen van *groote Personagien*, [+] welcke in haer Leeven, en oock nae haere Doot, hebben eere gestelt en gesocht in veel te konnen Drincken, zijn seer krachtich geweest om anderen, en voor al *gemeene Luyden*, tot navolginge te locken, en te trecken. Geen wonder is het dan, dat de Barbaren alleen *voor Mannen en rechtschaepen Carels gehouden hebben den sodaenigen, welcke veel Eeten en Suypen konden, caelius Lib: 28*.

[+]Der Grooten exempelen locken den Kleyne*n* tot drincke*n*.

Is het wonder, 't gheene men leest by *athen: Lib: 10, Cap: 10*; *lacydes* ende *timon, twee Philosophen*, [+] zijnde van een goet Vrient genoodight, om twee daeghen te saemen met andere Gasten vroolijck te weesen, droncken neevens andere genoodigde wacker om: Doch *lacydes*, de Py vol en rondt hebbende, was op den eersten dagh de eerste welcke uyt het drincken scheyden, ende weg most gaen. *timon* dit siende, sey tot de andere Drinck-ghenooten,

[+]*Timon* roemt over sijn drincken.

Gloria parta ingens, occidimus Hectora clarum,

Dat is,

Nu sal ons Lof en Eer in Drinck-gelaegen blincken.
Wy hebben afgesmeert een Hector in het Drincken.

Des daeghs daer aen als *timon* sijn Croes niet uyt en mocht, + en geen Bescheyt kon doen op het geene hem gebracht was, roemde *lacydes* weederom over *timon*, seggende

+Soo doet oock *Lacydes*.

Invalidi nobiscum ineunt certamina nati.

Dat is,

Bengels die als Wichters kruypen,
Willen teegens Mannen Suypen.

Indien het Gesach om te bewaeren en beschermen de Christelijcke Godtvruchtigheydt, + niet en was in handen van *Christelijcke Overheeden*: Indien het Ontsach voor der selver Sweert en Roede, sommigen niet weer-hiel van het schenden der Burgherlijcke Eerbaerheyt; wie weet, hoe verre de *Godt-vergeetende Dronckaeren* ten huydighen daege wel uytbarsten souden in een uytgietinge van haere Overdaedicheyt. Hoe haest souden sy haere *Drinck-gevechten en Drinck-prijsen* aenstellen en ophanghen in het openbaer, het welcke sy nu maer doen durven onder malkanderen, in haere Croegen en Drinck-ghelaegen. Hoe haest soude *den eenen Drincke-Broer den anderen* in openbaere Gedichten Roemen als een Heldt en Overwinner in veelerhande *Drinck-strijden, en Suyp-ghevechten*. En hoe meenigen *Lof* of *Graf-dicht*, ter eeren van den eenen of den anderen *Versoopen suyper*, souwer gemaeckt, ghedruckt, en onder de Burgeryen verkocht worden. Men soude daeghelijcx onder ons Dingen sien, waer over de Verstandige onder den Heydenen haer selven souden schaemen: Men soude sien herdoen en geschieden, het geene hier boven verhaelt is, van ende ontrent *dionysius, philippus, alexander, anacharsis, mithridates, darius, arcadion, erisixenon, sardanapalus, timon, ende lacydes*, gedaen ende geschiedt te zijn.

+Wat nu den Dronckaers weerhoudt, om oock niet so te doen.

Immers sietmen albereyts Beginselen van

sulcx, wanneer *de Naemen* der gheener welcke *een Getituleerde Cop,* of *Gulp-Croes semel ofte bis uytgedroncken hebben*, aengeteeckent en bewaert worden in Vergulde daer toe gheschickte *Boecken*; op dat der sodaeniger *Wijn-Helden Ridderlijcke Daeden* met deselve niet en souden sterven, maer oock na haer Doodt in goeder ghedachtenisse blijven by den Nakoomelingen; eeven als *of de Republijck aen soo een Geheuchenis ten hoochsten veel geleegen was*.

Cap. XVIII. Dat den Roem van veel te konnen Drincken Schandelijck by Godt, bespottelijck by Menschen, dannoch by den Dronckaers seer hoogh geacht is: En dat de Drincke-Broers van Oudts, en noch Huydendaeghs, Droncke-mans Practijcken aenwenden, om gemelten Roem te hebben, en behouden; Vermits sy daer door verheeven en geeert worden in de Drinck-Gelaegen.

MAer wy moeten hier een weynigh stille staen, en bemercken hoe Schandelijck voor Godt, [+] *en hoe Belacchelijck den Roem der Gulpers over haere Gulperyen* is. *David* seyt *psal: 10, v. 3*, *De Goddeloose Roemt over den Wensch sijner Ziele*. Wat is het Roemen over *Dronckenschap* anders als een *Goddeloosen Roem* der Goddeloosen over Godtloosheeden? Wie soude lijden of verdraeghen konnen *den Roem van een Hoereerder over sijn Hoeren-jaegerye?* Van een *Overspeelder over sijn gepleegde Overspel?* Van een *Dief over sijne begaene Diefstal?* [+] Eeven so onlijdelijck en onverdraeghelijck is het in sich selven, dat een Gulper, een Dronckaer, *Roemt over sijn Gulpen, en veel Drincken*: Want immers is den Dronckaer soo wel by Godt gehaet als den Hoe-

[+]Roem van veel te konnen Suypen, is Godloos.

[+]Is den Roem van Hoereerders en Dieven gelijck.

reerder, Overspeelder, en Dief; en is te saemen met deselve Verbannen uyt Gods Coninckrijck, *1 Cor: 6*, *v. 10*: Dronckenschappen en Brasseryen staende in eene ende deselve Lijste en Rolle neevens Hoererye en Overspel, *Gal: 5*, *verss: 19*, *20*, 21. Op den *Roem der Dronckaers over haere Dronckenschap*, passen de woorden *Esa: 3, v. 9, Het gelaet haeres Aengesichts*, (haere Roode Neusen*) ghetuycht teegens haer: Ende haere sonden spreecken sy vry uyt, gelijck Sodom, sy en verbergense niet: Wee haerlieder Ziele, want sy doen haer selven quaet*. *Noahs* Dronckenschap wierdt met een kleedt bedeckt door *Sem en Japheth*, welcke daerom gezeegent wierden van Noah, Gen: 9, v. 23, 26, 27. Maer den Huyden-daegschen Gulper wil Roemende *sijn Gulperye bekent* en in het licht hebben; en Vloeckt en Schelt den geenen die hem in *sijnen Drinck-Roem* wil verkorten.

Godt roept het Wee uyt *Esa: 5*, *v. 22*, [+] over den gheenen *die Helden zijn om Wijn te drincken; en die kloecke Mannen zijn, om stercken Dranck te mengen*. Die geene nu welcke Roemen van haer Suypen, *ontdecken en klaeghen haer selven aen by Godt*, en moeten rechtveerdighen sijn Wraeck-gericht, en Oordeel over haer Persoonen.

[+]Sy haelt, en rechtveerdight Gods Wraeck over haer Meesters.

O! hoe schandelijck en te beklaeghen is het, [+] dat *Christenen onder Christenen* Roemen durven over stucken, om welckers wille *Heydenen* souden Schaem-root worden. En *hoe belacchelijck* is den Roem, welcke van den Dronckaer over sijn Gieten en Gulpen wort uytgelapt. *Plautus*, (die de verdorven Manieren en Ydelheeden van sijnen tijt seer Aerdiglijck afgemaelt, en vertoont heeft op de Schouburgh) in sijne *Persâ*, *Act*: *5*, Voert in den Smullevaer *Saturio*, [+] Roemende dat sijn *Vaeder, Grootvaeder, Over-Grootvaeder, Groot-vaeders Grootvaeder; ende desselfs Vaeder, Grootvaeder en Over-*

[+]Sy is belacchelijck.

[+]Bespottelijcken Roem van *Saturio*.

Grootvaeder, altoos, eeven als de Muysen doen, eenes anders Mans Broot gegeeten hebben; ende dat niemant in veel te Eeten haer konden te booven gaen en overwinnen; roepende Haegen en Velt, en Tertende wie dat wou om teeghens haer te Eeten. Buyten twijffel hebben de Hoorders en Kijckers ghelacchen en geschaetert in de *Schou-burgh*, als sy hoorden den sotten Roem van deesen *Smeert den borst*. + Maer oock, kan ymandt sich wel onthouden van lacchen dat hem de Milte schud, wanneer hy hoort hoe sommige verwaende Iongelingen onder den anderen Roemen en Swetsen van haer Drincken? *De eene heeft een Roemer van een Stoop inghestelt en uytgedroncken; maer niemandt dorste hem bescheyt doen*. Een ander *heeft in Dry uyren tijdts, met sijn Drien, een Vaetjen van Vier-en twintich Stoopen helpen leegen, en op den Boodem setten*: Een ander *heeft een sterck Drincker van de Banck geholpen, in de Luyeren geleyt*, en den selven gedwongen, *den Neus te moeten steecken door het oir van de Kan, en te seggen, Beu Wijn, mijn lust niet meer*. Een ander brengt wat anders by; een yeder Roemt om strijdt, en wil de Eere hebben *dat hy Baes en Meester in het Drincken is*.

+Noch bespottelijcker is den Roem van Drincken.

Wanneer seecker *Quidam Roemde, + seer langh te konnen op een Been staen*, segghende tot een *Laconer*, dat hy sulcx hem niet en soude konnen nadoen: Antwoorde den *Laconer*, het is soo; maer *onder de Gansen isser niet eene of hy kan dit oock wel doen; Plutarchus in Apophth: Laconum vulg*.

+Roem van op ee*n* Been te konnen staen.

Seer aerdig belacht de *Laconer* dien Man, welcke roemde van yets waer in hy van een *Plat-ghevoete Gans* konde overwonnen worden. Immers niet minder is te belacchen die gheene, welcke *Roemt van veel te konnen Suypen*, ghelijck blijcken kan uyt dit volgende.

Als eene seer Roemde en Pochte, + *dat hy so Swemmen kon*: seyde *Aristippus* tot den selven, *Schaemt ghy u niet te Roemen van dinghen welcke der Delphinen werck zijn?* Ende als eene sich selven daer in seer behaegde, *Dat hy veel konde Drincken, sonder droncken te worden*; seyde hy tot den selven, *een Muyl-Eezel kan dat selve oock wel doen*. *Diog: Laert: Lib: 2. in Aristippo*.

+Roem van drincken bespot van *Aristippus*.

Wanneer *Aeschines en Philocrates* (neevens *Demosthenes* zijnde gheweest in Gesantschap aen den Coninck *Philippus*) den Macedonier preesen daer over, + dat hy *seer Welspreeckende, Schoon, ende een goet Drincker was*; heeft *Demosthenes* daer meede ghelacchen, seggende niet te konnen sien, *dat eenigen Koninclijcken Lof* gheleegen was in deese dinghen; vermits *het Eerste in een Rethorijcker, het Tweede in een Vrou; en het Derde in een Spongie oock gevonden wierdt, Plutarchus in Demosthene*.

+Oock van *Demosthenes*.

Dannoch *den Roem van veel te konnen Suypen* magh soo Godloos en belacchelijck zijn als sy wil; God mag daer over *het Wee* roepen door Esaiam; *Aristippus en Demosthenes* moogen deselve belacchen; *De Dronckaers* achten alle het selve niet, + maer proncken en praelen *met dien Roem*, niet minder als *met haere roode, bepuyste, ghecarbonckelde, en meer kostelijck als konstelijck gheverwde Neusen*: laetende haer selven voorstaen, datse door het Gulpen van groote Romers op de Welvaert van het Vaderlant, 's Lants Dienst meer vorderen, als *Prince Maurits* deede, wanneer hy den Slagh in Vlaenderen won; Of als *Piet Heyn*, wanneer hy de Spaensche Silver-vloot nam; of als *Prince Hendrick*, wanneer hy 'sHertogen-bosch won; Of als den *Zee-Helt Tromp*, wanneer hy in Duyns de Spaensche Vloote sloeg; Ia meer als *alle de Praedicanten en Kerck-gangers in het Landt* met haer

+Ydele Waen der Huydendaeghsche Dronckaers.

Preecken, en met haer Bidden doen. Immers sulcke roemende Dronckaers zijn sodaenighe van welcke *Paulus* seyt *Philip: 3*, *v. 19*, *Dat den Buyck haer Godt, en haere Heerlijckheydt in haere Schande is*. Dese zijn die *wilde* Baeren der Zee, haer eygen Schande opschuymende, *Jud: v. 12*, Sy zijn als de *Onreedelijcke Dieren die de Nature volghen: en achten de daegelijcxe Weelde haer Vermaeck*, *2 Pet: 2*, *10*, *12*, *13*.

Maer, + hoe gansch Goddeloos en gaer bespottelijck *den Roem der Dronckaeren* is over haere Suyperye, soo is en wordt echter deselve gansch *hooch geacht onder de Drincke-broers van Oudts, ende ten Huydigen daege*: Sy staen na die Eere, en trachten na de Overwinninghe oock door *Aenslagen en Practijcken*, om veel drinckende niet droncken te worden, maer te blijven Nuchteren; eeven gelijck *de Entvogelen* dompelende onder het Waeter, en in het Waeter swemmende, *noyt nat worden, maer droog blijven*.

+Droncke-Mans Practijcken.

Plutarchus in Lib: de audiendis Poëtis, + verhaelt van eenige *Bewaer-Middelen, en Teegen-giften*, welcke in de Drinck-gelaegen ghebruyckt wierden teegen de Dronckenschap, wordende ghenaemt *ἀμέθυςα*. Men placht te gebruycken *Croonen en Cransen van Clim-op, van Roosen, en veelerhande Bloemen, neevens verkoelende Speceryen*, om drinckende de kracht des Wijns te breecken, en te konnen drinckende blijven, *Caelius Lib: 27*, *Cap*, *26*,

+Bewaer-Middelen teeghens Dronckenschap, by de Griecken.

Den Medicijn-meester van *Drusus*, Soone van *Tiberius*, daeghde yeder uyt *om teegen hem te Drincken*; hy kon tot verwonderens toe veel Wijn stouwen, sonder dat hy Droncken wierdt. + Doch men bevont, dat hy sich Waepende teegens den Dronck in deeser voeghen; *Voor het Drincken At hy Vijf à Ses bittere Amygdalen*: en sulcx naelaetende, vermocht hy teeghens den minsten Dronck niet: De

+Bittere Amygdalen.

oorsaeck hier van zijnde *de Verdroogende, en Vochtigheyt verteerende kracht*, welcke *in de Bitterheyt is*, *Athen: Lib: 2*, *Cap: 12*. *Plutarchus Lib: 1, Quaest: Conv: Quaest: 6*. *Caelius Lib: 11, Cap: 13*.

De *Egyptenaeren* plachten voor af in haere Maeltijden *Cool te eeten*, + vermits de Dronckenschap daer door gestuyt wordt: gelijck oock sulcx, na men seyt, geschieden kan door *het Cool-Zaet*, *Caelius Lib: 16*, *Cap: 3*. Eertijdts wierdt *de Lactou* gegeeten in het *Eynde* van de Maeltijdt, + om door desselfs Coude, de Kracht des Wijns tot Dronckenschap te breecken, en bedwingen: Nu eet mense voor af in den *Aenvanck* van de Maeltijdt, om Eet-lust te verwecken, *Caelius Lib: 27*, *Cap: 28*.

+Cool, en Cool-zaet.

+Lactou.

De *Illyriers* (om veel te konnen drincken, + en *Droncke-Mans* eer te behaelen) wanneer sy willen een Rous drincken, *schorten met een breeden Riem den Buyck op:* In den Aenvanck van het drincken, *haelen sy den Riem een weynich aen*; maer nu wacker ghesoopen hebbende, *trecken sy den Riem noch dichter toe*, *Athenaeus Lib: 10*, *Cap: 12*.

+Buyck opschorten door een Gordel.

Ten huydighen daeghe hebben *de Wijn Gulpers* meede haer Practijcken, + om haer selven soo te Waepenen teegens den Wijn, datse veel Wijn inneemende weynich door den Wijn mochten gheraeckt worden; en het meeste gestout, en gelaeden hebbende, sy met die Eere mochten heenen gaen, *dat haeren Balg het meeste ingenoomen, en het minst geballast en gelaeden was*. + De Vogel *Hoppe* ghenaemt, *eet seer geerne en greetigh Druyven*, sulcx dat sy daer door droncken wordt; maer voelende geraeckt te zijn, gebruyckt *Capillus Veneris*, *het hayr van Venus*, en helpt haer selven, om weederom *van nieus* in het eeten van Druyven te mooghen aengaen, *Pierius Valer: Lib: 25*. *Hierog:* Den *Gulper* niet meer konnende, doet *voor en na het drincken*

+Dronckaers hebben nu ooc haer Vonden.

+Vogel Hoppe.

al wat hy weet, of kan, om te blijven aen het drincken, en te zijn *Baes en Meester* onder de Drinckgenooten. *Hy Braeckt en Loost*, om van nieus weer te konnen stouwen en laeden in de Maege. Gheraeckt en verwondt zijnde van den Wijn, leyt hy daer op des anderen daeghs *het hayr van den selven Hont* die hem gebeeten had. Hy gebruyckt *Praeparativen*, voor het drincken; *Praeservativen*, onder het drincken; *Restaurativen*, na het drincken; doende alles wat hem doenlijck is, om te konnen drincken, drinckende te blijven, en *den Roem van Drincken* te behouden.

Daer beneffens, + ghelijck de *Drincke-broers* alle Macht en Middel ghebruycken en aenleggen, om in haere Geselschappen die Eer te hebben, dat *niemant in het Drincken haers gelijck is*; So achten sy oock die Eere seer hoogh, ende draeghen *alle Droncke-mans respect* toe den geenen, welcke van die wel-gemelte Eere Iovisseren, ende daer meede proncken ende praelen.

+Dronckaers eeren malkanderen.

Baronius, *op het Jaer Christi 1181*, + verhaelt van een *Monick*, welcke Vicaris van den Abt des Cloosters was, dat hy *droncken zijnde*, en met een Mes ghequetst hebbende twee Broertjes van 't Convent, terwijle sy saeten aen de Maeltijt, daer over van de andere Monicken met een Stock doot geslaegen, ende *na sijn Doodt als een Heyligen Martelaer* van de Monicken des ghemelten Convents is ghe-eert en aengebeeden geworden.

+Droncken Monick als Sanct ghe-eert.

Gelijck deese *Clooster-broers* op haere Wijse ge-eert hebben een Monick, welcke droncken zijnde door een Ghevecht in 't hondert was om hals gheraeckt; soo is het oock, dat de *Drincke-Broers* op haere wijse eeren den geenen die in haer *Convent* de meeste en Meester in het drincken is, *schoon hy bywylen Pluckhayrt, een blaeu Oog geeft of krijcht; of*

oock wel een Sneedtjen leyt. Wanneer eenen Roemde, dat hy een seer *groote Gouden Croes tot Drymael uytgedroncken had in Cappadociâ*, + so wiert hem die Eere gegeeven van de andere, *dat hy meer ghedroncken had als den Koninck Alexander, Ath: Lib: 10*, *Cap: 9*. Den Gulper *Heraclides*, wierdt van de *Alexandrijnsche* Wijn-Gulpers vereert met den Naem van *Hercules, Plut: Lib: 1*, *Quaest: Conv: Quaest: 6*. Ende den grooten Drincker *Mithridates*, wierdt in de Drinck-gelaegen ver-eert met den Naem van *Bacchus*, *Plutarchus* ter gemelte plaetse.

+Dronckaers met Naemen van Goden ver-eert.

Eeven so gaet het onder de *Gulpers en Tulle-vaers* ten huydighen daege; + Kan ymandt *veele Vaenen Biers drincken, veele Stoopen Wijn stouwen, veele Halfjes op de Tanden neemen*; Heeft yemandt de *Cop van Vrou Iacoba*, *den Beecker van Coninck Willem*, &*c*. *wacker uytgeveeght*, en noch in Geselschap blijven drincken neevens andere; die wordt onder haer gehouden en geacht *een Man, een rechtschaepen Carel, een braeven Baes te zijn*: Hy krijgt de Voorsittingh in haer Convent, het Hoeckjen aen den Heert, het eerste Glas op d'Handt; hy stelt Romers, Glaesen, Drinck-Wetten, en Conditien in na sijn wel-ghevallen, *ende sijn Haen is Coninck in de Matte*.

+Huydendaeghsche Dronckebroers-eer.

Over het Doen van de *Conventualen* des voorgemelten Cloosters ontrent den Dronckenen Dootgebleeven *Monick*, heeft den *Paus Alexander de Derde*, volgens Verhael van *Baronius*, geschreeven aen het Convent, in voegen als volght, +

Wy hebben gehoort, dat sommige onder u l. door Duyvels list bedrooghen zijnde, na de wijse der Ongheloovighen, als een Sanct eeren seecker mensch, welcke onder het drincken, en Droncken zijnde, Dootgeslaegen is geworden; Daer doch de Kercke naeulijcx toelaet, datmen Bidde voor soodanige welcke in Dronc-

+Paus verbiedt den droncken Monick als Sanct te eeren.

kenschap gebleeven zijn: Want den Apostel seydt, de Dronckaers sullen Godts Koninckrijkck niet be-erven. Weshalven sult ghy lieden niet meer onderstaen, den voorgemelten te Eeren, nadien het niet gheoorlooft is den selven (*schoon oock Miraculen door hem ghedaen wierden*) *voor een Sanct te Eeren, sonder Ordere en Last van de Roomsche Kercke*.

Beeter deede deesen *Paus Alexander*, [+] als *Iohannes de Twaelfde* van dien Naeme; welcke in het Concilium ghehouden binnen *Romen*, alwaer Iegenwoordich was den Keyser *Ottho*, door Geestelijcke en Weereltlijcke wierdt beschuldicht, *Dat hy op de goede Gunst, of, op de Liefde van den Duyvel een Glas Wijn gedroncken; ende in het Teerling-Spel, aen Iupiter, Venus, en alle de Duyvelen om hulpe gheroepen hadde*, *Baronius* op het Iaer *Jaer Christi 963*, *N*: *17*.

[+]Godt verbiedt den Dronckaers te eeren.

Maer hebben wy gheen groote Reeden en goet recht, [+] om aen veele *losse onbedachte Huydendaeghsche Jongelingen, Croeg-broederen, Natte Wanten, en Mat-gangers*, den *Gulpers eerende*, en houdende in weerden, weeghens ende uyt Naeme des grooten Gods te schrijven in voegen als volght,

[+]Goddeloose Daet van den Paus Iohannes.

Wy hooren daeghelijcx, dat sommige onder u l. door Duyvels list bedroogen zijnde, na de wijse der Heydenen, in haere Cotten en Conventen hooch achten, en Droncke-Mans wijse eeren den soodaenighen welcke Helden zijn om Wijn te drincken, en kloecke Mannen om stercken Dranck te menghen; daer doch de Heere het Wee uyt-roept over deselve, en haer sijn Rijck ontseyt. Weshalven sult gy u wel neerstelijck wachten van sulcx meer te doen in toekomende: ghy en sult niet meer prijsen dien die de Heere laeckt; noch Roemen soodaenighen, welcke by Godt en by alle Vroomen verachtelijck zijn, ende veracht worden.

Cap. XIX. Van der Dronckaeren gewaende Wijsheyt en Voorsichtigheydt; zijnde in der daedt niet anders als Narreryen, en Dwaesheydt.

MAer hoe seer *de Dronckenschap en Dronckaer* Verachtelijck is by Godt en den Godtvreesenden, [+] soo laet doch den *Dronckaer*, en voor al die in Drincken boven anderen uytmuntende is, *sich selven voorstaen dat hy Eere ende Groot-achtinghe weerdigh is*. De Dronckaer *waent dat hy Wijs is en Verstandigh*; en hy stelt sich als een *Sot en Nar* aen: Hy beeldt sich in, *dat hy is Kloeckmoedich*; en betoont sich *een Bloohertighen Uyl* te zijn: Hy wil Staetigh en Deftigh zijn; ondertusschen in alles bewijst hy sich Belacchelijck.

[+]Dronckaers waenen wijs te zijn, en eerweerdigh.

Plutarchus Lib: 7, *Cap: 10*, *Quaest: Conviv:* verhaelt, het Griecx woort *O□vov*. dat is te seggen *Wijn*, [+] na het gevoelen van *Plato*, te hebben sijnen oorspronck van *□ιεθαι vovv □χειν*, dat is, *meynen datmen Verstandt heeft*.

[+]Ghevoelen van *Plato*.

Dat de *Dronckaers waenen Wijs te zijn* en Verstandigh, en doch haer selven aenstellen als Sotten, en als Narren, heeft den Spotter *Lucianus* seer aerdigh afghemaelt in sijnen *Timon*. Aldaer verhaelt hy, [+] hoe *Timon*, hebbende wel ter deegen afgerost den Vleyer *Demas*, siet tot hem koomen den *Philosooph Thrasycles*; en beschrijvende den selven, seyt hy, *Dat Thrasycles een droncken Bloet is, die sich vol en dol suypt, sulcx dat hy niet alleen Singht en Springht in het Gheselschap, nemaer oock Bulderende anderen uytschelt*. *Hy voert veel Snaps onder den Romer, en wanneer hy nu het Lijf wel vol heeft, en van Dronckenschp Taeterende*

[+]*Thrasycles* droncken praet van Maetigheyt.

en belacchelijck Staemelende is, dan spreeckt hy meest van Nuchterheyt en Maetigheyt. *Doch eyndelijck komt het met hem op Braecken uyt, hy wort by Armen en Beenen gevat, en vast houdende aen ymant der Speel-luyden, ter Kaemer en ter Maeltijdt uytgedraegen*.

Siet hoe den droncken Bloet *Thrasycles*, + *vol Wijn en Waen van Wijsheydt*, onderneemt te spreecken van treffelijcke Dinghen; en *hoe belacchelijck* dat sijn Doen in deesen is. Recht een *Schetz en Afmaelsel* van sodaenige ten huydighen daege, welcke vol zijnde van Wijn, meynen vol te zijn van Wijsheydt, *en alsdan alle Saecken van Staet en Kerck, van Religi en Politie, jae van Godt ende desselfs Besluyten, meesteren en bedillen*.

+Dronckene praeten van Wijsheydt.

Sommige verhaelen ghelijck als een leersaem *Sinnebeeldt*, + dat *Noach* plantende en mestende den *Wijngaert*, sulcx gedaen heeft met *het Bloet van Vierderhande Beesten*, Naemelijck, van een *Aep*, van een *Leeu*, van een *Swijn*, ende van een *Lam*: Willende daer meede leeren en aenwijsen de verscheyden Werckinghen van den Wijn in den menschen. Sommighen maeckt den Wijn tot Poets-maeckers, *den Aepen gelijck*: Sommighen maecktse Wreedt, en Vechtachtigh, *den Leeuwen gelijck*: Sommighen maecktse Slobberich en Slordigh, *den Swijnen gelijck*: Sommighen maecktse Stil, en Goetaerdigh, *den Lammeren gelijck*. + Laet ons eens sien, *wat al Belacchelijcke Poetsen en Grillen*, wat al Grammatsen en Aepe-rancken de Dronckene aenstellen en uytvoeren, terwijle sy droncken, *en waenen Wijs* te zijn, en Verstandigh.

+Wijngaert van Vierderhande Bloet ghemenght.

+Dronckene rechten Aeperyen aen.

Het is een Out en gemeen seggen, + *Vinum saltare Senem vel nolentem facit*, dat is, *De Wijn doet Oude Wijven Danssen, schoon sy niet en willen*. De Wijn maeckt, dat de Dronckene *Narreryen* doet, schoon hy wil Wijs zijn, *en meyn*t dat hy Wijsheyt schaft.

+Meynen Wijs te zijn, en zijn Narrisch.

Merckt eens de waerheyt van het geene ick segghe uyt dit naevolghende verhael van *Chrysologus*. [+] Ick sag eens, seyt hy, een Man die op een Maeltijt *droncken was*, en volgde hem wanneer hy na Huys ginck. *Eer hy Vol en Droncken was*, sprack hy seer bescheydelijck, was sachtmoedigh, bracht bywijlen geleerde dingen by; ende wierdt niet Toornigh als hy te met een Steeckjen kreeg. Maer wanneer nu *den Wijn in hem Meester wierdt*, ontstack hy in het Aengesicht, ontstelde in't Gemoet, was Lebbig en smaelende op anderen, Korselig teegen de Zeedige, en begon sonder oorsaeck *te knorren* op den Schencker. De Romers liet hy vallen uyt de handen, de Oogen draeyden, de Tonge sloegh Yser. Als het tijt was van opstaen en gaen, so mostmen hem op helpen: Hy liet sich gheleyden tot aen de Marckt; en daer nu gekoomen zijnde, *schaft sijnen Leytsman af*, willende nu alleen gaen, schoon hy niet en konde. Daer stondt hy als een Geck, wagghelende gints en weer, dat yeder dacht dat hy soude gevallen hebben, en over sulcx begon te Lacchen, niet konnende sonder Lacchen deesen handel aensien. *Eene sijner Vrienden komende om hem te helpen, en na Huys te leyden, kende hy den Vriendt niet; en achte dat die hem dingen Vergde, welcke sijne Eere en Achtbaerheyd te nae gingen*. Ten laetsten t'Huys zijnde geraeckt, met een deel Volck achter het gat, begint hy te *Kijven op sijn Knechten, te Schrollen op sijn Vrou*, als ofse haere Huys-saecken niet wel bestelt en had: Hy brack veel woorden den hals, staemelende, en halve woorden brabbelende onder den anderen, niet konnende yets ter deeghen uytbrengen. Hy geraeckt aen het Sitten, *kijft op sijn Huys, om dat het draeyde, en niet en woude stille staen*: Hy tiert, en roept langh en luyt, eeven als ofmen hem gheweldt wou doen. Eyndelijck *de Droncke Man,*

[+]Belacchelijc Verhael van eenen die droncken was.

die raeckt te Bedde, leydt en slaept als of hy Doot was. En nu lange geslaepen en geronckt hebbende, wort met den Dagh wacker, en komende tot sich selven, *wist niet van alle het geene in sijne Dronckenschap geschiedt was*; maer hoorende 't selve van anderen, schaemde sich by sijn Gebuyren, en Bekenden.

Hoe Wijs was dese Man terwijl hy Droncken en vol Wijn was? [+] Hy had de Wijsheyt doe alleen, bedilde alles, *Bekeef den Schencker, sijnen Vrient die hem wou geleyden, sijne Knechten, sijn Wijf, sijn Huys*: Maer Nuchter geworden zijnde, kon hy wel mercken sijne gepleeghde *Narrerye* en Dwaesheyt. [+]Dronckemans Wijsheyt.

Ick moet hier noch by voeghen een ander Verhael niet min Belachlijck als het voorgaende. [+] *Athenaeus Lib: 2*, *Cap: 2*; ende *Caelius Rhodig: Lib: 17*, *Cap: 2*, Verhaelen dat in de *Stadt Agrigenten* was een Huys, draeghende den Naem van *Galeye*, en dat uyt oorsaecke eenige Ionge Luyden in ghemelte Huys gehouden hadden een vroolijck Gastmael: Ende als haer den Wijn nu in het Hooft quam, *wierden deese Jongelingen soo Verbystert, so Uytsinnich, en van Ziel en Sin berooft, datse meynden in een Galeye op Zee te zijn, in een swaeren Storm en Onweer*: Weshalven, om geen Schip-breucke te lijden, *goyden sy alles watse vonden op de Straete*; niet beeter weetende, of sy wierpen *de Scheepsladinghe* buyten boort, op dat het Schip te beeter teegen de Golven rijsen sou. De voor-by-gaende naemen op, en Roofden alle Huys-raedt welcke was op Straet geworpen. Op aenklachte *van den Waert*, komen de Overheeden des anderne daegs, en bestraffen deese Ionge Luyden over het gedaene; Dannoch, deselve noch niet Nuchteren gheworden zijnde, antwoorden, *Datse, uyt vreese des Doodts, liever alles dat binnen Scheeps-Boort was* [+]Een ander Verhael.

hadden willen Verliesen, als in Zee verdrencken en verlooren gaen. De Overheeden verwondert zijnde over deese so groote Verbystertheyt van Sinnen in deese dronckene Gasten, seyde een der selver tot haer, *O Zee-maets, en Matroosen! uyt schrick my versteeckende onder de Koyen, heb ick onder in het Schip geleegen*. De Overheeden bemerckende, dat de Hoofden deser *Drincke-Broers* noch roockten, en noch los en beroyt waren, hebben het Geselschap bestraft, en vermaent haer niet meer soo Beestelijcken vol en dol te Suypen. De Ionghelinghen *blijvende by haren Dut en Drinck-Droom*, bedanckten de Ooverheeden, en seyden, *O ghy Zee-Goden, die ons geholpen hebben! Indien wy uyt dit Onweer, en dese onstuymighe Zee behouden t' Huys geraecken, wy sullen in ons Vaederlandt Beelden oprichten ter eeren van u l*.

Hoe wijs en Voorsichtich waeren deese Drincke-Broers by haer selven, + om haer leeven te salveren? *Hoe Eerbiedich en Godtvruchtich* waeren sy ontrent de Goden, welcke het leeven haer behouden hadden? Dannoch, wie kan sonder lacchen en schaeteren leesen *deese boertighe Narrerye*, met dewelcke sy bevangen waeren? buyten twijffel hebben sy, Nuchteren gheworden zijnde, haer selven verwondert over de Dwaesheyt, welcke sy droncken zijnde begaen hadden *onder Waen van een wijse Voorsichtigheyt, ende Eerbiedige Godtvruchtigheyt*.

+Dronckemans voorsichtigheyt.

Cap. XX. Van der Dronckaeren belacchelijcke Kloekmoedigheyt, en Manhaftigheyt.

MAer gelijck de Dronckene by haer selven *waenen datse Wijs zijn* en Voorsichtigh, + so beelden

+Dronckene meynen Cloeckmoedigh te zijn.

sy oock haer selven in, datse *Cloeckmoedigh, en Manhaftigh zijn*. Wanneerse groote Glaesen Wijn uytdrincken, meynense *Helden en kloecke Mannen te zijn, Esa: 5*, *v. 22*. Yemant van de banck te drincken, maeckt haer soo moedigh, als ofse verslaegen hadden *eenen Goliath, of Hector*. Een *groot Glas*, waer op niemandt wil of kan Bescheyt doen, uyt te veeghen met een Dronck, op 't goedt Succes van onse Waepenen; doet haer *in Waen van Manhaftigheyt so swellen*, als ofse een Leeger verstroyt, *den Sweed uyt Funen gheslaeghen, of een Scheeps-Vloote vernielt hadden*. Maer merckt doch eens *deeser Baesen Cloeckmoedigheyt*, wanneer het daer op aen komt.

Dien gheleerden *Ursinus*, [+] *in sijne Verklaeringen over Esa: 5*, *vers 22*, verhaelt, Dat de Eedelen en Krijghs-luyden in *Livonien* (genaemt *Kruys-draegers, en Broeders van de Duytsche Ordere*, zijnde daer gheleyt om het Landt te bewaeren teegens de Invallen van de *Scyten, en Moscoviters*) waeren so dertel, broodt-droncken, en baldaedigh, datse onder het drincken in haere Drinck-ghelaegen, *een Ponjaert staecken by haere Kannen op de Taeffel*, dreyghende daer meede te door-steecken den geenen, die niet met een Teugh uytdronck de Kanne welcke hem gebracht wierdt. Wanneer hun ghebootschapt wierdt, dat *de Moscoviters* in Aentocht waeren, verachteden sy haeren Vyant so smaedelijck, datse in haere Drinck-gelaegen tot malkanderen seyden, *Ick brengh u 25 Moscoviters in eenen Dronck*. Doch wanneer nu de *Moscoviters* ghekoomen waeren voor de Muyren van *Riga*, [+] ende den *Alarm* gheblaesen wierdt, *zijn dese Helden soo Verbaest geworden*, datse bestervende en beevende van haer selven vielen: Sulcx dat *haere Vrouwen, en andere Wijven*, den selven al Huyle-balckende

[+]Verhael van der Dronckene*n* Cloeckmoedigheyt.

[+]Drincken *25* Moscoviters in eenen dronck.

doende uyt-gheley tot aen de Poorten, Moedt en Couragie aenspreecken mosten, steeckende Kruyt-Naegelen in der Mannen mondt, ten eynde deselve *op den wegh niet en souden beswijcken of beswymen*, al eer sy den Vyandt gesien of vernoomen hadden.

Aenschout doch hier eens *de Dapperheyt van dese Wijn-Helden*. [+] Sy, die vol en droncken zijnde, *25 Moscoviters droncken in eenen Dronck*, en naemen op haer Tanden, Bevuylen by na haer selven van angst, wanneer teeghen den *Moscoviter* te vechten was. Die *den Ponjaert staecken* by de Kannen, tsitteren en beeven wanneer het tijdt was *den Deegen te trecken* teegens Mannen. Die so kloeckmoedige *Helden waeren op de Bier-banck*, moeten van Wijven gesterckt en gemoedight worden, om teegens den Vyant *in het Velt* te gaen.

[+]Dronckemans Moet valt in de schoenen.

Om *der Dronckenen Manhaftigheyt* noch te klaerder te doen blijcken en blincken, moet ick hier verhaelen 'tgeene geleesen wort by *Brusson: Lib: 3*, *Cap:* I, alwaer hy aldus seydt, *Wanneer Scipio Aemilianus Censor was, heeft hy Ruyter te Voet ghemaeckt seecker Jongeling, welcke voor Ruyter diende. De oorsaeck van sulcx was, om dat deesen Jongen Ruyter hadde doen backen een seer groote Taert, welckers Corsten waeren ghelijck Stadts-Vesten, ende den Naem droeg van Carthago. Hy hadde deese Taert aen syne ghenoodighde Gasten ten besten gegeeven, om deselve te bestormen, te breecken, en vernielen. Scipio, gevraeght waerom hy deesen Jongman hadde doen ontruyteren? antwoorde, Om dat hy de stadt Carthago gewonnen en geplondert heeft, eerder als ick. Scipio* belachte en verfoeyde deesen lossen lompen *Taert-Ruyter, die een kloeck en hart Soldaet op een weeck-ghebacken Taert was, en meer teegens soete Taerten en Gebacken, als teegens gewaepende Ruyteren en Soldaeten Vechten, en anderen aenvoeren dorst*.

Wat soude *Scipio* nu seggen, + indien hy sagh, hoe *geblanckette, gepoeyerde, en geparfumeerde Jongelingen*, (meer gelijckende na *Poppen*, als na *Mannen*; en van welcke men sou twijffelen, of het oock *Juffrouwen in Jonghmans kleederen zijn*) teegens malkanderen Schermutseren met *holle Glaese Sweerden*, bevoorens geschoncken vol Wijn, en Ridderlijck gegooten in haer eygen Dermen? Wat soude dien rechtschaepen Krijgsman dencken en seggen, indien hy *de Hollantsche Wijn-Ridders* sag op malkanderen lossen *Glaese en met Wijn-gelaedene Pistolen*, hebbende alvoorens deselve op, jae in haer selven afgelost; en na sulcx gedaene, deselve *setten op de Borst* van haeren Drincke-broer, eeven als of sy den selven doorschieten wouden?

+Dronckemans Manhaftigheyt.

Droncke Tullen, + *bloode Sullen*; uwe Manhaftigheyt gelt in den Oorloogh niet: *Men bestormter geen Taerten*: Men Vechter niet met *glaese Sweerden*: Noch men schieter niet met *glaese Pistolen*. Dierghelijck den Koninck *Arsaces* seyde op de Begraeffenis van *Antiochus*, machmen segghen van veele Huydendaegsche Wijn-Suypers, + *Ghy beelt u selven in, dat ghy met groote Glaesen opdrincken kondt Koninckrijcken, Steeden, Veldt Leeghers, en Scheeps-Vlooten*: Doch wijse luyden bespotten u, en kloecke Krijghs-Helden belacchen uwe Dwaesheydt. *Al u Suypen, en anderen tot Suypen uyt te daeghen; al u Vechten met Romers, en met Glaesen; al u Drincken op de Gesontheyt van den Veldt-Heer*, en den voorspoet van desselfs Waepenen; waer door ghy u selven Sot en Raesende maeckt, is immers so dienstigh voor het gemeene Best, *als of een Hoere-Vooght sijn Hoere kuste op de Welvaert van het Vaederlant*.

+Is belacchelijck.

+*Arsaces*.

Hoe gedienstigh de *gewaende Manhaftigheyt der Dronckenen is*, om Veldt-slaegen te ghewinnen; Steeden en Landen te beschermen; kan onder

anderen blijcken uyt het gheene *de Magdeburgenses* verhaelen *Cent: 11*, *Cap: 6*, [+] uyt eenen *Malmesburiensis*, Naemelijck, Dat de *Engelschen*, hebbende den gheheelen Nacht *met Drincken en Clincken* deurgebracht, des daeghs daer aen van de *Normannen* geslaegen, en overwonnen zijn geworden.

[+]Engelsche droncken zijnde, gheslaegen van de Normannen.

Ende uyt eenen *Aventinus* verhaelen de op-ghemelte, [+] Dat den *Hungaer Ovo*, met een Leeger, verdeelt in Drie Troepen, *Duytslant* ingetrocken zijnde, het selve gewonnen en Verwoest heeft, *terwyle die van Beyeren en Carinthen* Offerhanden deeden aen *Bacchus*, *Ceres*, ende *Comus*; dat is, terwijl sy Soopen, Vraeten, en bedreeven allerhande Dertelheyt, en Broot-dronckenheyt.

[+]Hooghduytschen droncken zijnde, overvallen van Ovo.

Sethus Calvisius in sijn Chronijck, [+] *op 't Iaer Christi 1366*, verhaelt, Dat *Amurathes*, hebbende ingenoomen, gesterckt, en tot sijn Hoff gemaeckt de Stadt *Adrianopolis*, door sulcx een groote*n* Schrick gebracht heeft over gansch *Europa*. De Christenen vergaederen wel *Vijftigh Duysent* sterck, om *Amurathes* weederom uyt de Stadt te slaen; en geduyrende het Beleg der Stadt, *Suypen en Drincken den ganschen Nacht*: *Sachachines* valt op de Christenen uyt, hackt en Saebelt in der Nacht veelen der selver ter neer; en met den Dagh *Vlucht het gantsche Leeger*, sonder vervolght te worden, verlaetende de Leeger-plaets en alle gereetschap in deselve.

[+]Christenen droncken zijnde, opgheslaeghen voor Adrianopolis.

De Troianen, [+] hebbende uytgestaen *een thien-jaerige* Beleegering, en haeren Vyant so Ridderlijck afgekeert van de Vesten en Muyren haerer Stadt, nu leggende *versoopen in Dronckenschap, en gelijck begraeven in den Wijn*, zijn van den *Grieck* Overrompelt, Verwonnen, Vermoort, en haere Stadt gemaeckt tot een Steen-en Asschen-hoop.

[+]Trojanen droncken zijnde, overwonnen van de Griecken.

Eeven gelijck het gegaen is met *de Engelschen, Hooghduytschen, en Troianen*, soude het gaen met

onse Republijck, + indien de Bescherminge desselfs eens aenquam *op de Manhafticheyt en Cloeckmoedicheyt van onse Hierlantsche Wijn-Ridders, Drinck-Helden, Scherm-Meesters met glaese Sweerden, Schutters met Wijn-gelaedene Pistolen, Taert-Stormers in Maeltyden en Drinck-ghelaegen*. Want der selver ghewaende Manhaftigheyt wordt met den Wijn *uytgepist, en uytgebraeckt*; bestaet maer in *Blaes-kaeckeryen*, en in Woorden; is ondienstigh en onnut ten Oorloog, welcke *Mannen* vereyscht, *Soldaten* begeert, versien met andere Waepenen en Cloeckmoedigheydt. Door het schencken van *groote Romers en Wijn-Glaesen* heeft *Bacchus* overwonnen, + en onder sijn gebiedt ghebracht het *Landtschap Lydien*, *den Bergh en 'tGeweste Tmolus*, *de Thracen*, *de Indianen*; en dese felle Volckeren, welcke door geen gheweldt van Waepenen konden worden ghetemt, zijn *door de kracht van Wijn* in't Zant geleyt, *Paschalius Lib: de Virtut: & Vit: Cap: 68*. Daer te Suypen en te Drincken is, zijn de *Drincke-Broers* kloecke Mannen, Helden, en Soldaten; maer wanneermen Vechten moet voor het Lant, zijnse *Handeloos* als Kinderen, en *Moedeloos* als Wijven. *Het Landt is verlooren, daer de bescherminge desselfs op der Dronckenen Manhaftigheyt aenkomt*.

+Dronckemans Manhaftigheyt onnut ten Oorloogh.

+Volckeren door Bacchus overwonnen.

Wanneer het Krijghs-volck van den Keyser *Spartianus* gheslaeghen was van de *Saracenen*, + en de oorsaeck van de Neederlaegh leyde *op het gebreck van Wijn*, waer door de Herten ontsteecken worden tot Cloeckmoedig Vechten; so seyde *Spartianus, Die ons overwonnen hebben, drincken Waeter*. Willende den Keyser daer meede te verstaen geeven, *Dat niet de Dronckene, maer de Nuchtere, de beste Soldaten in den Oorloog zijn*.

+Aerdig segghen van *Spartianus*.

Cap. XXI. Dat de Dronckene zijn Geheym-Clappers; ende geen Saecken van belang aen Dronckaers behooren Vertrout te worden.

***D*E Dronckene** zijn niet 'tgeene sy willen zijn, + en waenen te wesen: Sy zijn waerlijck 't gheene sy niet willen weeten datse zijn. Sy *waenen Wijs* te zijn en Voorsichtig; en vertoonen haer *Sot en Narrisch*. Sy waenen *Cloeckmoedigh* te zijn en Manhaftigh; en doch zijn *lompe bloode Uylen*. Maer aen d'ander zijde, *de Dronckene* zijn losse en onbeschaemde *Clappers en Snappers*, + welcke alles uytlappen watse weeten, en niet en konnen by haer houden het geene behoort versweeghen te worden: ende dit willen de Dronckene niet weeten datse zijn.

+Dronckene willen niet weeten watse zijn.

+Zijn Clappers van 't geheym.

Om dat de Vogel *Pica*, + dat is *Aexter*, een Afmaelsel is van *Clappige en Snappige* menschen, soo hebben de Oude deesen Vogel *aen Bacchus toe-ge-eygent*, vermits *de Dronckene* door den Wijn gheraecken aen het Clappen, *het Geheym openbaeren*, en ontdecken 't geene verborgen was, en bywijlen oock most blijven, *Pierius Valer: Lib: 23*.

+Zijn den Aexter ghelijck.

Plutarchus Lib: 3, *in Prooemio Quaest: Conviv:* seydt, Dat de Wijn *Snapachtich maeckt; Dat door t'saemen te drincken, de een des anders Hert uythaelt: sulcx datmen met recht Vraegen mach aen Aesopus, Waerom wilt ghy Vensters hebben in den Mensch, waer door de een des anders ghedachten siet? + daer doch den Wijn den mensche opent, en open leyt*. *Plutarch: de Garrulit:* seyt, *'tGeen in't Hert is van den Nuchteren, is op de Tooghe van den Dronckenen*.

+Worden gheopent door den Wijn.

Gelijckerwijs den *Wijn, werckende in een Oxhooft*,

het onderste doet boven komen: Also doet den Wijn, + werckende in de*n* mensche die Droncken is, *boven op de Tonge* komen het geene beneede*n* in het Herte lag.

+Zijn gelijc Wijn die werckt.

Een Pot welcke aen het zieden is, + worpt het onderste booven, ende laet niet rusten of stille zijn het geene in haer is. Wanneer *den Wijn de Ziel en Sinnen in den mensche heeft Verhit en Ziedend' gemaeckt,* dan kan de mensch noch rusten of stille zijn, als wanneer hy alvoorens *uytgelapt* heeft het geene hem op't Herte lagh.

+Een Siedende Pot.

Marcus Crassus, + geduyrende den Oorloog teegen *de Daven en Bastarnen,* gaf der selver Gesanten ghehoor, hieltse by sich op, met toe-segginghe van des anderen daeghs antwoort te sullen geeven op haer Voorstel. Ondertusschen *maeckte hy deselve droncken*, en quam uyt haer te weeten alle het geene aen haer zijde voor-genoomen en beslooten was. *Drexel*: Dierghelijck deede *Valerianus* door *Bonosus* aen de Ghesanten der *Hoochduytschen*. Blijckende daer uyt, *hoe ondienstich het voor de Republijck is, in Gesantschap van Belangh te senden sodaenige, welcke geneegen zijn tot Dronckenschap*: Vermits sy niet verswijgen konnen 'tgeen behoorde, maer door den Dronck connen uytgehaelt, en uytgehoort worden.

+Crassus maeckt Gesanten droncken.

Wanneer het Schip, + in 't welcke *Paulus* was, seer wierdt *gheslingert* van het Onweer, deede het Scheeps-volck *een uytworp van haer Last en Laedingh*: ende den Storm aenhoudende, setten oock buyten boort het *Scheeps-tuygh* en Ghereetschap, *Actor: 27*, *v. 18*, *19*. *De Dronckene*, wanneer sy *slingeren en suysebollen* van den Wijn, *lappen uyt* alles wat sy weeten; oock niet konnende *binnen houden* het geene voor haer Schandelijck, of Schaedelijck is: Al wat in't Herte is, *moeter uyt*, self oock het geene daer in diende te blijven beslooten en verborgen. *De Zee-Sieckt* doet uytbraecken alles wat *in*

+Dronckene zijn gelijck een Schip in Onweer.

de Maeg is, de *Wijn-Sieckt*, alles wat *in't Herte is*. Want de *Wijn* maeckt driftigh 't gheene om laegh verborgen in den mensche was; doet het *dryven op de Tonge*, en eyndelijck buyten spoelen *door het Mont-gat*.

Het is beswaerlijck *onder den Wijn* te konnen swijgen, + en verswijgen 't geene, en soo 't behoort. Dit woude *Zeno* te kennen geeven aen seeckere Gesanten welcke hem yets vraeghden. Wanneer binnen *Athenen* op een heerlijcke Maeltijdt onthaelt wierden eenige Coninckljicke Gesanten, en oock den *Philosooph Zeno* daer was, welcke *Stil sweegh* terwijl de Gesanten met andere praeteden, elck het sijne bybrengende, en ondertusschen een Glaesjen elckanderen toe-drinckende: So seyden de Gesanten, *Wel Zeno*, *wat sullen wy onsen Coninck van u bootschappen?* Waer op hy seyde, *Bootschapt hem niet anders, als datter een Ouden Man is binnen Athenen, die onder het Drincken swygen kan*. *Plutarchus de Garrulitate*.

+Dronckene konnen seer quaelijck swijgen.

Cap. XXII. Dat de Dronckene zijn uytlappers van Sotten-Clap; Snappers; gedwongen door den Wijn spreecken bywijlen de Waerheyt: Zijn Dom, vol Bottigheyt, Boertery, en stinckende Onreynigheyt; Lappende alles uyt dat in haer is.

MAer gelijck de *Dronckene Clappers,* + *en uytlappers zijn van al het geene sy weeten*, soo zijnse oock ten meerderen deele *Snappers*, welcke veel gepraets hebben, ende voortbrengen allerhande *Sotten-klap, en Geckerye, welcke niet betaemen, Eph: 5*, *4*.

+Zijn snappers, vol Sottenklap.

Haere Tonge spreeckt Verkeertheeden, Prov: 23, *v. 33*. *In de veelheyt der woorden ghebreeckt de Overtreedinge niet,* seyt Salomon *Prov: 10*, *v. 19*. Wat begaet een Droncken mensch al sonden, wanneer sijnTonge door den Wijn los, gaende, en onthockebant is geworden? gaende als een *Lazarus-klap*, sonder ophouden of stille staen. *De Dronckene* is de Clem, en het Beleyt der Reeden quijt; derhalven weet hy niet Wat, Waer, en Wanneer hy swygen, ofte spreecken moet: Maer gelijck een *Sack-pijp*, [+] off *Mosel-Sack*, geblaesen zijnde vol Wint, geluyt maeckt *so lange alsser Wint in is*; So Snapt en Raetelt de Dronckene, *so lange hy vol Wijn is*.

[+]Den Sackpijp vol Wint ghelijck.

Tot *Romen* is een Beelt geweest, genaemt *Citeria*, [+] welckers Hooft sodaenigh was gemaeckt, dat den Mont konde op en toe gaen, *maeckende een seer seltsaem Geluyt, en wonderlijck Gekaeckel*. Men voerde dit *snappende Beelt* in de Speelen, en in Vertooninghen op de Straeten, om het Volck te vermaecken, en te helpen aen het lacchen. Maer, zijn niet sommige menschen, *droncken* zijnde, dit Beelt ghelijck? *Sy praeten, sy Kaeckelen, sy voeren Allemans-Snap alleen* in Gasteryen en Geselschappen, verstreckende by den Verstandigen voor een *Citeria*; en by den Zeedigen niet meer gheacht *als een Sack-pijp*, welcke vol Windt zijnde veel en groot geluyt maeckt.

[+]Gelijck het Beelt *Citeria*.

Gerson in Tractatu de Septen Vitiis Capit: [+] verhaelt uyt het *Pastorale van Gregorius*, Dat dien *rijcken Dronckaer, en Brasser*, welcke daegelijcx leckerlijck teerde en smeerde, bysonderlijck *den brant des Helschen Vyers leet, en voelde in sijn Tonge, Luc: 16*, *v. 24*. Buyten twijffel is dit gheschiedt na Gods rechtveerdigh oordeel, vermits *de Tonge door Suypen en door Swelghen, en daer op ghevolghde Snappery en Sotten-klap allermeest ghesondight had*: en Godt

[+]Godt straft de Tonghe om ghesproocken Sotten-Clap.

Reeckenschap vordert van elck *ydel gesproocken woort*, ende (volgens sijn recht) den mensche daerom verdoemen magh, *Matth: 12*, *verss*. *36*, *37*.

Sommighe *Snappers en Losbollen*, sullen op Maeltijden onbeschoftelijck aenvallen en bespotten den sodaenigen, welcke *Stil en Zeedigh* sittende aen de Taeffel, oock niet hooren laeten het Gheraetel van haer Tonge. Maer *de Swygers* mooghen in so een Geval dencken, of oock doen, 'tgeene *Bias* deede. *Bias*, + stilswijgende in een Maeltijdt, *wierdt als een Sot uytgelacchen van een Snapper*, en seyde daer op, *Hoe soude een Sot onder den Wijn konnen verswygen wie hy is? Plutarchus de Garrulitate*.

+*Bias* bestraft een Snappert.

Het is voor eenen *Dronckenen Snapper* niet wel mogelijck, sich selven te verberghen. Dit woude *Simonides* seggen: + Wanneer hy in een Maeltijt sag, dat den Weert doorgaens stil en swijghende aen Taeffel sat, geen Praet maeckende of houdende met yemandt; Seyde hy tot den Swijger, *Indien ghy Sot zijt, soo doet ghy wel: Maer so ghy Wijs zijt en Verstandich, so doet ghy quaelijck*. *Want, na het seggen van Heraclitus, soo is het best sijne Onweetenheyt te verbergen, het welck in een Verheuginge des gemoets, onder het Glaesjen, seer swaer om doen valt*.

+*Simonides* berispt een Swijger.

Het gebeurt bywijlen, + *dat de Dronckene oock de Waerheyt spreecken, so van haer selven, als van anderen*: Dannoch geschiedt sulcx niet uyt een Deugt, noch uyt liefde tot de Waerheydt; maer om datse (*gepynicht door den Wijn*) de Waerheydt niet verheelen noch verbergen konnen, maer deselve moeten op-klappen en openbaeren, hoewel sy niet en wilden. *Plato in Convi: vel de Amore*, seyt, *De Wijn en Kinderen seggen de Waerheyt*. Ende *Pierius Val: Lib: 23*, *Hierog:* verhaelt uyt *Plato*, Datter *geen Pijn-banck stercker is om ymant de Waerheyt uyt te haelen,* + *als den Wijn*. Het is een Out Spreeckwoort, □ινος καί □λήθεια:

+Droncke Mondt spreeckt de Waerheyt.

+Wijn en Waerheyt.

Vinum, & Veritas; dat is, *Wijn en Waerheydt*. *Ambrosius de Eliâ & Iejunio, Cap: 17*, seyt, Ontrent den Gevangenen gebruycken sommige Richters den Wijn, + *in plaetse van een Pijn-banck, en door den Dronck haelen en trecken sy de Belydenis van 's Lants Verraet uyt den geenen, die noch door Pley of Pijn-banck daer toe konde gebracht worden*. Siet, deesen *Pijn-banck*, op dewelcke de *Dronckene* haer selven hebben geworpen, doet en dwinght haer *de Waerheyt* te seggen, schoon het *buyten Noot, buyten Reeden, haer selven Schandelijck, anderen Schaedelijck, jae tot Naedeel van het gemeene Beste is*.

+Wijn een Pijnbanck.

Athenaeus Lib: 2, *Cap: 2*, seyt, + Dat seeckeren *Drinck-Croes*, genaemt *Tripos*, eertijdts plaght ver-eert te worden aen den gheenen, welcke in het Drincken *overwinner* bleef: Ende dat, vermits die gheene welcke *de Waerheyt spraecken*, wierden geseght *te spreecken uyt den Tripos*. De Dronckene nu spreecken *de Waerheyt*, en openbaeren hoe sy Selve, en oock Andere zijn. + *Droncken zijnde de Waerheyt te seggen*, met een droncken Mont, *in Beuselinghen* en saecken van geen belang, is Belacchelijck: Sulcx te doen *in saecken waer aen gheleegen is eens anders Eere, en goeden Naem*; is Smaedelijck: *In saecken, welcke de Eerbaerheydt wil hebben ongeroert ghelaeten*; is het Schandelijck: Maer onder den Romer, met een droncken Mont *te seggen de Waerheyt van* 'sLants Saecken, aen welckers gheheym den Staet gheleegen is, is Straffbaer; en bywijlen te vereeren met *eenen anderen Tripos* als waer van hier boven.

+Tripos vereert den meest drinckende*n*.

+Alle waerheydt moet van Dronckene niet geseyt zijn.

De beste Waerheydt welcke uyt eens Dronckemans mondt te voorschijn komt, + is dat hy in den Dronck sich openbaert en bekent maeckt aen een ander, sodaenig als hy van binnen in sich selven is. Want, achtervolghens het Oude Spreeck-woort

+Dronckemans waerheyt.

van de Ioodtsche Rabbinen Rabbinen נ֭קס נ֭קס עֵ֭ס נ֭קס , *In Oculo, In Loculo, in Poculo*, [+], dat is, *In het Oogh, in de Kist, in de Kan*, Naemelijck *kentmen de Man*. In het *Oogh*, dat is inden *Toorn*, die sich meest in des menschen Oogen en Aengesicht vertoont: In *de Kist*, dat is, in het *schiften, scheyden, en Deelen van Gelt en Goet*, 't welck in Kisten gheslooten en bewaert wort: *In de Kan*, dat is, in *Dronckenschap*, welcke door het uyt-drincken van groote Kannen behaelt wordt; siet en bevintmen hoedaenich het Gemoedt van den mensche is.

[+]Spreucke der Rabbinen.

Belangende de rest van *Droncke-Mans-Praet*, [+] deselve is Sotten-Clap, en het hooren niet weert: Want gelijck *Athenaeus Lib: 10*, *Cap: 7*, verhaelt uyt een Boeck van *Hesiodus*, 't welck nu niet meer voor handen is;

[+]Dronckemans-klap 't hooren niet weert.

Wie de Maet in het Drincken te buyten gaet, is sich selfs en syner Sinnen niet meer machtich.

Hy lapt de schandelijcke dingen uyt, welcke stincken by den geenen welcke Nuchter zijn.

Hy heeft de minste Schaemte niet, over 't gheene hy Droncken zijnde doet, het zy dan wat het zy; daer hy anders Nuchter zijnde Zeedig en Voorsichtig is.

Dit weetende, drinckt den Wijn niet te veel: Staet op, gaet wech, eer de Wijn u Verstant bedwelmt: op dat den Buyck, dat listich en Schandelijck deel des Lichaems, u niet overvalle, en verwinne.

Behalven dat de *Dronckene zijn vol Waen van Wijsheyt, en Manhaftigheyt*; Datse zijn *Clappers van 't Geheym; Snappers vol Sotten-Clap*; [+] onweetende en bedwongene *Spreeckers van de Waerheydt*; Soo zijnse boven dit alles noch *vol Dommigheydt van Sinnen en Verstant*, ontstaende in haer (gelijck *Gerson* seyt *in Tract: de vitiis Capital:*) door de Dampen, welcke haere Herssenen beklimmen en bestormen: want *Wijn en Most neemen het Herte wech, Hoz: 4*, *11*.

[+]Dronckene zijn Dom.

Sy zijn *vol onhebbelijcke Lust*, + welcke onghestaedigh, ongebonden, en onbetaemelijck is; in haer ontstaende uyt onmaetig Eeten en*de* Drincken; waer door *de begeerende kracht der Ziele* onthockebant en ontstelt wordt; vermits de Reeden overmant, ende den Stuerman der Ziele van het Roer is. Sy zijn *vol Poets-maeckery,* + *en Boertery*; zijn Reeden-loos en sonder Herssenen; richten Grillen aen om anderen te helpen aen het lacchen, en *den vryen Slemp*, en vry-Gelagh te hebben van deselve: want *den Wijn is een Spotter, Prov. 20. v. 1*; dat is, maeckt dat de mensch een Spotter, en bespottelijcken Poets-maecker is. + Sy zijn *vol Vuylicheyt en Onreynicheyt, vol Dreck en Stanck*: Vermits de Maege, de Buyck, en alle het Ingewant soo overlaeden en gepropt is, dat het overloopt, en den Gulper ghenootsaeckt wordt, *door Schyten en door Braecken synen Dreck te loosen, en uyt te werpen*, sonder eenige acht te neemen op het geene Eerbaer of Betaemelijck is, waer van hy geen Belul en heeft.

+Zijn vol quae Lusten.

+Vol Boerterye.

+Vol stanck en Vuyligheyt.

Musculus in sijne Uytleggingen over *Gen: 9. 21* seyt, + *De Dronckenschap maeckt den mensch Dol en onbeschaemt. Het gheene de Nuchterheyt, Eers en Fatsoenshalven, met Schaemte bedeckt, dat ontdeckt die onbeschofte en onbeschaemde Dronckenschap; doende sulcx niet alleen in dingen welcke het Lichaem aengaen, maer oock die de Ziele betreffen. De Ziele heeft oock haere Naecktheyt en Schande: dannoch de Nuchterheyt soeckt deselve te bedecken, immers so wel als de Schaemte van het Lichaem. Maer de Dronckenschap, als een vuyle Stinck-Goot, lapt uyt alle Vuylicheyt en Oneerbaerheyt. Ick bidde u, wat is doch het uyten van alle die onbeschaemde Ongeschickte, Sotte, belacchelijcke, en boose Reedenen, welcke de Dronckaers voortbrengen, anders als een Ontblootinge van Schanden en Schaemtelijckheeden, welcke van binnen verborgen lagen in haere Herten?*

+Ontblooten haer eygen Schaemte.

Daer is en blijft niets verborghen en verheelt, alwaer de Dronckenschap de overhant heeft. De Dronck ontdeckt het Geheym. Veel, ja ontelbaer, zijn de sonden welcke de Dronckenschap voortbrenght; en dat vermits sy den Mensche van het ghebruyck des Verstants berooft, alle Deuren tot allerhande Schelm-stucken open stelt, en maeckt dat de Dronckene in sijn woorden en wercken niet en past op Godt, noch op Menschen, noch op het geene Eerlijck ofte Dienstich is, ja niet op sijn Leeven, of op de Zaeligheyt van sijn Ziele.

Cap. XXIII. Dat de Dronckenschap moet worden gemijdt, vermits verbooden is van Godt; van Overheeden; van Krijghs-Oversten; en van Concilien.

WY hebben tot hier toe ghenoegh geseyt van de *Dronckenschap,* [+] *en Drincke-broers*; mitsgaeders van de *meenigherhande Grillen* deeser beyden. Wat isser overich, als dat wy alle en allerhande menschen, *Koningen, Princen, Staten, Magistraten, Onderdaenen, Groote, Kleyne, Rijcke, en Arme, Mannen en Vrouwen raeden en vermaenen, de Dronckenschap te haeten, en myden*. Dit is die Sonde, [+] welcke van het *Heydendom* schijnt verhuyst in het *Christendom*: Die gheworden is een gemeene *Lant-Sonde; een Sonde oock des Hollandtschen Volcx*: Een Sonde hier te Lande niet alleen gehuys vest, nemaer gehuyst, gehooft, ne niet min ge-eert by sommigen *in Bataviâ*, als *Bacchus* in sijn Vaederlijcke Stadt *Thebe*, welck gheleegen is in *Boeotiâ*. Een Sonde, die *den Naem van Sonde bykans quijt zijnde*, daegelijcx meer en meer indringht in

[+]Afmaeninghe van Dronckenschap.

[+]Dronckenschap is een Lant-Sonde.

Hooven, Kercken, Huysen, Hoeven, onder Burgeren ende Boeren: Een Sonde, die te saemen met de Inkomsten des Landts, + allerhande Grouwelen en Schelm-stucken vermeerdert in den Lande; ende den rechtveerdighen Toorn Gods ontsteeckt over desselfs Ingheseetenen: Een Sonde, waer door *veele Geslachten vervallen, Huysghesinnen te gronde gaen, Wel-gestelde verarmen; Lasten van Diaconen, Aelmosenieren, en andere Arm-versorgers vermeerderen*: Ende (om het kort en al te seggen) een Sonde, waer door *de Vreese Godts* vervalt, de *Goddeloosheyt* opkomt, en *'s Lants Verderf* ghevordert wort.

+Schaedelijckheyt van dien.

Maer op dat een yeder te meer sich van *Dronckenschap* soude mogen wachten, + soo dient aenghemerckt, *Dat Godt die Sonde wel scherpelijck Verbiet*, en wel strengelijck in den Onboetveerdighen straffen wil. Godt verbiedt de Dronckenschap wel scherpelijck en strengelijck, met byvoeging van gedreyghde straffe, + *Esa: 5. vers 11*, seggende, *Wee den geenen die haer vroech opmaeckende in den Morgenstont, stercken Dranck na-jaegen, ende vertoeven tot in de Schemeringe, tot dat den Wijn haer heeft verhittet*. Ende *Vers 22*, *Wee den geenen die Helden zijn om Wijn te Drincken; ende die kloecke Mannen zijn, om stercken Dranck te mengen*.

+Godt verbiedt de Dronckenschap.

+Esa: 5, verss. 11, 22.

Het *Droncken-drincken, en Droncken-maecken* verbiedt en bedreyght Godt seer ernstelijck *Habakuk 2*, *v. 15*, + seggende, *Wee dien die sijnen Naesten te drincken gheeft, ghy die uwe Wijn-Flessche daer by voegt, ende oock Droncken maeckt; op dat ghy haere Naecktheeden aenschouwet*.

+Habac: 2, vers 15.

Dien *grooten Politijck Salomon*, welcke niet, gelijck de *Seeven Wijsen* van Griecken-lant, door het Oraeckel *van Apollo te Delphos*, nemaer door een Uytspraeck van den leevendigen en waerachtigen

Godt, *I Reg*. *3*, *v*. *12*, is verklaert te zijn geweest so Wijs en Verstandigh, *dat sijns gelijck voor hem niet geweest en was, noch wiens ghelijck na hem noyt en soude komen*; desen *Salomon* wijst seer aerdigh aen de Onheylen, en Eygenschappen *des Dronckenschaps, ende der Dronckenen*; en Verbodts-Wijse maent een yeder af van Droncken-drincken, seggende, + *Prov: 23*, *vss*. *29*, *30*, *31*, *32*, *33*, *34*, *35*. *By wien is Wee? By wien, och armen? By wien Kyvagien? By wien het geklag? By wien Wonden sonder oorsaecke? By wien de Rootheyt der Oogen? By den geenen die by den Wijn vertoeven: By den geenen die komen om gemengden Dranck na te soecken*. *En siet den Wijn niet aen als hy hem root vertoont, als hy in het Glas sijne verwe geeft, als hy recht op gaet*. *In sijn eynde sal hy als een Slange bijten, ende steecken als een Adder: uwe Oogen sullen na vreemde Vrouwen sien, ende u Herte sal Verkeertheeden spreecken*. *Ende ghy sult zijn als een die in t Herte van de Zee slaept; ende gelijck een die in 't Opperste van de Mast slaept*. *Men heeft my geslaegen, sult ghy seggen, ick en ben niet sieck geweest: Men heeft my gebeuckt, ick en hebbet niet gevoelt*. *Wanneer sal ick opwaecken? Ick sal hem noch meer soecken*.

+Prov: 23, vss. 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35.

Ende onsen ghezeegenden *Saelichmaecker Jesus Christus* vermaent allen menschen, + *Luc*. *21*, *v*. *34*, haer te wachten van Dronckenschap, segghende, *Wacht u selven, dat uwe herten niet tot eenigen tijdt beswaert en worden met Brasserye, en Dronckenschap*.

+Luc: 21, vers 34.

Paulus, (dien grooten Leeraer der Heydenen, en Verkondiger des H: Evangeliums onder deselve, *Actor: 22*, *v. 21: Rom: 1*, *v. 5: Gal: 1*, *v. 16*,) verbiedt de Dronckenschap aen allen bekeerden Heydenen, door den Geloove ghekoomen zijnde van het Heydendom, tot het Christendom, seggende *Rom: 13*, *vers 13*, + *Laet ons als in den Dagh eerlijck wandelen, niet in Brasseryen, en in Dronckenschappen*. Ende

+Rom: 13, vers 13.

I Thess: *5*, *v. 6*, *7,* [+] *Laet ons niet slaepen gelijck de andere, maer laet ons waecken ende Nuchteren zijn: want, die slaepen, slaepen des Nachts: ende die Droncken zijn, zijn des Nachts droncken*.

[+]1 Thess: 5, verss. 6, 7.

Petrus, (die het Apostelschap bediende onder de Besnijdenisse, dat is, onder den Ioden *Gal: 2*, *v. 8*,) schrijvende aen de Ioden, zijnde verstroyt *in Ponto, Galatien, Cappadocien, Asien, ende Bithynien*, [+] *1 Petr. 1*, *v. 1*, Vermaent deselve, *Datse sullen Nuchteren zijn*, [+] *Vers 13*, ende *1 Petr: 4*, *v. 3*, seyt hy, *Het is ons genoech, dat wy den voorgaenden tijdt des Leevens der Heydenen wille volbracht hebben, en hebben gewandelt in Ontuchticheeden, Begeerlijckheeden, Wijn-suyperyen, Brasseryen, Drinckeryen, en grouwelijcke Afgoderyen*.

[+]1 Petr: 1, vers 1.

[+]1 Petr: 4, vers 3.

Wie sal nu durven doen het geene *Godt verbiedt*, [+] *die een Richter van de gantsche Aerde is*, *Gen: 18, v 25*? Wie sal geen Ontsagh betoonen ontrent de Wetten van dien eenigen *Wet-geever, die behouden en verderven kan, Jacob: 4*, *v. 12*? *Romulus*, en na hem de *Roomsche Burgemeesteren*, lieten voor haer draegen *een Bijl, en Bondel Roeden*, tot teecken datse straffen konden aen den *Hals*, en aen den *Lijve*; ten eynde de Onderdaenen haer ontsien souden der selver Beveelen te schenden. Godt, die *een Coninck aller Coningen, een Heere aller Heeren is*, *1 Tim: 6*, *v. 15*, heeft *Bijlen*, die hy leyt aen de wortel der Boomen, *en uythouwt alle Boom die geen goede Vrucht voortbrenght, Matth: 3*, *v. 10*: De *Pestilentie gaet voor des Heeren aengesicht, ende de vyerige Coole gaet heenen voor sijn voeten, Hab: 3*, *v. 5*: Hy laet den Engel voor hem draegen *een vlammich Sweert, Gen: 3*, *v. 24*; Een *Wraeck-sweert, dat sijn Verbont wreeckt, Levit*: *26, vers 25*: Hy heeft veelerhande Plaegen en Straffen, zijnde gelijck als *Bondels van Roeden*, waer meede hy Kastijden en Straffen kan den geenen, die sijne

[+]Reedenen waerom men Godt ghehoorsaemen moet.

Gebooden schenden, waer van ghy leesen kond *Levit: 26, verss*. *14*, *15*, *&c*. en *Deut: 28*, *verss*. *15*, *16*, *&c*. Ontsiet u derhalven, de Beveelen deses Godts te schenden door *Dronckenschap*. Van Godt hebben wy ons Weesen, *ende bestaen door hem, Col*: *1, v*. *17: In Godt leven wy, beweegen ons, ende zijn wy, Act: 17*, *v*. *28*: Derhalven is het een Dwaesheydt, oock in den *Dronckaerts*, datse haer selven houden willen *buyten de Gehoorsaemheydt* van den geenen, *in den welcken* sy zijn en leeven, en *buyten* den welcken sy niet zijn en konnen.

Maer niet alleen wordt *de Dronckenschap* verbooden van Godt, + maer oock van menschen; *van Overheeden in de Politie; Van Oversten in den Oorloogh; van Opsienderen in de Kercke*.

+Dronckenschap wort oock verbooden van menschen.

Dat *Overheeden in de Politie* de Dronckenschap verbieden, + is kenlijck.

Plato in sijne t'Saemen-spreeckinge tusschen *Socrates en Minos*, ontrent het eynde, seydt, *Dat onder alle de Griecken en Barbaren geene waeren welcke sich onthielden van Drinck-Gelaeghen, als de Cretensen, en Lacedaemoniensen, die oock sulcx van de Cretensen geleert hadden*. Ende in *Cretâ* wierdt oock onder de Wetten van *Minos* ghevonden dese, + *Ghy en sult niet te saemen Drincken tot Dronckenschap*.

+Wordt verbooden van Overheede*n* in de Politie.

Plato Lib: 3, de Republ: + een weynich verby het Midden, belast, *Datmen sich onthouden sal van Dronckenschap*. Maer boven al, so schijnt hy sulcx te vereyschen in sodaenighen, welcke ghestelt zijn over anderen: vermits het (gelijck hy seydt) *niemandt minder past als een Wachter, droncken zijnde niet te weeten waer hy is: oock het seer belacchelijck staet, dat een Wachter van noode heeft een Wachter die hem gaede slae*.

+Van *Minos*

+Van *Plato*.

Plato de Legibus, Dialog: 2, stelt een Wet, *Dat de Kinderen tot haer Achthiende Jaer toe gansch gheen*

Wijn gebruycken mochten. Daer na wort haer een Maetich ghebruyck des Wijns gegunt, tot op het Dertichste Jaer haeres Ouderdoms: Dan noch sullen de Jongelingen gheheel en al haer selven onthouden van Dronckenschap en Wijn-gulperye, &c.

Achtervolghens de Wet van *Solon*, [+] wouden de *Atheniensen* hebben met de Doot gestraft, *een Prince welcke Droncken was. Diog: Laert: in Solone.*

[+]Van *Solon*.

Ende, uyt kracht van de Wet *Lycurgi*, [+] mochten de *jonge Dochters*, of geen, of immers seer weynig Wijn nuttigen, *Xenophon in Republ: Laced: in't begin.*

[+]Van *Lycurgus*.

Carel de Neegende, en *Henrick de Derde*, [+] beyde Coninghen van Vranckrijck, hebben by *Placcate* aen allen Herbergiers Verbooden, *Ymant der Burgeren of Ingeseetenen, van wat Staet deselve oock mochten zijn, te setten om te Drincken; ten waere hy quam met een Vremdelingh, oft een sodaenigen welcke daer ter plaetse noch woonsteede, noch Huys-Vesting hadde: op poene van, anders doende, arbitralijck gestraft te worden. Chokier in Thesauro Politicor: Aphoris: Lib: 5, Cap: 19.*

[+]Van Koningen van Vranckrijck.

Was dese of diergelijcke Wet door hooger hant gestelt teegens de *Drinck-Cotten hier te Lande*, men sou in de Herbergen niet vinden soo veele *droncken sletten*, welcke, alvoorens haere Middelen in de Croeghen hebbende Verdroncken en Vertuyscht, haer selven begeeven *of tot den Beedel-Sack*, of tot *Schelmery, Dievery, Moordery, en allerhande Deugenieteryen*; laetende Vrou en Kinderen *tot Laste en Beswaer* van Vrienden, Arm-versorghers, en Godts-huysen.

Fricius Modrevius Lib: 2, [+] de Legibus, Cap: 11, verhaelt, dat den loosen *Mahometh*, bemerckende der *Turcken* geneegentheyt tot gemack, en *Droncken drincken*, den selven Wijn te drincken verbooden heeft; vermits hy wel merckte, datse *door het gebruycken van den Wijn* gheraecken souden tot haeren onder-

[+]Van *Mahometh*.

ganck. Ende getuygen de *Magdeburgensen*, *Cent: 7*, *Cap: 15*, Dat eene die Droncken was, *achtervolgens de Wet van Mahometh, met Tachtentich Slaegen most geslaegen worden*.

In den *Alcoran Lib: 2, Cap: 12*, seydt *Mahometh*, *Wacht u wel voor den Wijn: ende en Speelt niet in het Bert-Spel, want dat is Verbooden, en een Vondt des Duyvels, om Twist en Gekijf te stichten onder menschen, en deselve af te houden van het Goede, en te beweegen tot het Quaede*.

Onder de *Antwoorden* op de Vraeghen welcke den Iode *Abdias* voor stelde aen *Mahometh*, om te weeten *wat 1*, *2*, *3*, *4*, *5*, *tot 100 toe* was, vintmen in den *Alkoran* (ofte Alfurkan) *Lib: 1*, *Cap: 13*, dese Antwoort van *Mahometh*.

80, *zijn so veele Roeden, of Geesselingen, diemen aen* een *Gulsich,* of Droncken *mensche geeven sal*. Ende *Lib: 2*, *Cap, 2*, staet aldus, *Den geenen die geerne Wijn drincken, en in het Bert Speelen, sult ghy Vermaenen dat sulcken Spel ende Drincken een seer groote Sonde is*. Ende *hoewel dese dingen den mensche aenghenaem zijn, ende dat sy oock somtijdts wel eenighe profijten daer van bekoomen, soo is het doch een schaedelijcke Sonde*.

Iacobus, [+] den eersten Draeger der dry Croonen, naemelijck, van *Engelandt, Schotlant, ende Yrlant*, heeft, door een opentlijck Besluyt van de Standen des Rijcks, *de Dronckaerts getoomt en ingebonden, Ionhston in sijn Historien, op het Jaer 1607*.

[+]Van Coninck Iacobus.

Oock is de *Dronckenschap verbooden en gestraft van Crijchs-Oversten in den Oorloog*. [+] *Carolus Magnus* deede een Verbodt, dat niemant in het Leeger, of geduyrende den Velt-Tocht, *een ander tot Drincken vergen, uytdaeghen, oft dwingen mocht*. Ende die *Droncken* wierdt bevonden in het Leeger, was gedwongen na dien tijt *niet anders te drincken als Waeter*. *Aventius Lib: 4*, *Annal: Bojorum*.

[+]Dronckenschap verbooden van Krijghs-Overste*n* in den Oorloogh. Van *Carolus Magnus*.

Antigonus, [+] siende eenige Soldaten in haer Harnasch *speelen in de Clos baen*, hadde goet behaeghen in dat Schouspel: Hy doet *de Officiers* deser Soldaten tot hem roepen; en verstaende dat deselve *te saemen saeten en Droncken*, heeftse ghecasseert, en hunne Offitien gegeeven aen die Soldaten, *welcke Geharnascht, en tot de Waepenen gereet, te saemen speelden in de Clos baen*. *Plut: in Apophthen*:

[+]Ghestraft van *Antigonus*.

Meede hebben die gheene, [+] welcken *het Opsicht over Godts Gemeynte* is aenbevoolen, in haere Vergaederingen Wetten ghemaeckt, waer by *de Dronckenschap* aen allen is Verbooden. Het *Synodus Turonensis*, [+] gehouden in den *Jaere 813*, door last van *Carolus Magnus*, stelt dit *48 Cap*:

[+]Verbooden van Kerckelijcke, in de Gemeynte.

[+]Synodus *Turonensis*.

Onsen Saelichmaecker leert in den Euangelio, dat de Geloovigen haer niet begeeven moeten tot Dronckenschap, en Gulsicheyt; seggende tot sijne Toehoorderen, Siet toe, dat uwe herten niet beswaert en worden met Dronckenschap of Brasserye. Dese Sonden worden nu kleyn gheacht by de Menschen; Dannoch het en is niet te seggen, hoe groote Quaeden uyt deselve voortkomen. Want, na het segghen der Natuer-kundigen, daer uyt komen voort schaedelijcke Zieckten des lichaems. Ende hoe schaedelijck de Dronckenschap zy om des menschen Ziele te krencken, kan men seer licht vatten, vermits sy een Oorspronck en Oorsaeck is by na van alle Schelmstucken, welcke in der haest bedreeven worden van menschen.

Het *Synodus Moguntinae*, [+] gehouden ten Iaere, en door Last als vooren, stelt deesen *46 Cano*:

[+]Synodus *Moguntina*

Wy beveelen, dat de Sonde van Dronckenschap, waer uyt alle sonden voort komen, geschouwt sal worden in aller Manieren. En so ymant sich daer voor niet wachten wil, den selven willen wy dat van de Kercke verbannen zy, ter tijt en wijlen behoorlijcke Beeterschap beweesen wort. Magdeburg: Cent: 9, Cap: 9.

Seecker *Concilium*, [+] gehouden binnen *Romen*, *in den Jaere 1215*, onder den Paus *Innocentius*, heeft desen *15 Canon* ter neer gestelt,

[+]Concilium van *Romen*

Van Gulsicheyt en Dronckenschap sullen sich alle Geestelijcke Persoonen vlytich wachten: Derhalven sullen sy den Wijn voor haer selven, en haer selven voor den Wijn maetigen. Niemant sal tot Drincken aengeport worden, nadien de Dronckenschap het Verstandt doet dwaelen, en den mensche ontsteeckt tot Ontucht.

Wy willen geheelijck en in den gront vernieticht hebben dat Misbruyck in sommige Gewesten, waer door de Dronckaers op haere wijse elckanderen verbinden, om gelijcke Droncken te doen; Ende in haere Drinck-Gelaegen meest roemen den geenen, die daer de meeste Droncken maeckt, ende de grootste Glaesen uytsuypt. Magdeburg: Cent: *13*, *Cap: 9*,

Immers behoorde dan sich yeder te wachten *van Dronckenschap*, een Sonde welcke als grouwelijck en afschouwelijck *Verbooden is van Godt, ende van Menschen*. Overheeden verbieden de Dronckenschap, vermits deselve *ondienstigh in de Politie is*. Sy wordt verbooden van groote Capiteynen en Oversten in den Oorloogh, vermits *Disorder in Tochten*, *en Brabbelingh in Wachten brenght*. Sy wordt verbooden van Kerckelijcke Vergaederinghen, vermits sy *voor het Lichaem Schaedelijck, voor de Ziele verderffelijck, en by anderen Aenstootelijck en Ergerlijck is*.

Cap. XXIIII. Wort getoont, dat de Dronckenschap de Gesontheyt quetst; het Leeven verkort; de Gebreecken des Ouderdoms oock den Jongen Luyden aenbrenght: Swaermoedigh maeckt; en aenport, om sich selven het Leeven te beneemen. Exempelen van sommige, welcke door Drincken haer selven hebben omgebracht; en die de Gicht daer door hebben op haer Hals gehaelt.

MAer, [+] ghemerckt in dese Laetste en verdorven Eeuwe des Weerelts menschen ghevonden worden, *welcke Godt niet en vreesen, en geen Mensche en ontsien*, hoedaenigh sich bekende te zijn dien Richter *Luc: 18*, *v*. *23*. En derhalven, ongheacht de *Gebooden van Godt en van Menschen*, de Dronckenschap pleegen en hanteeren daegelijcks: Soo wil ick den sodaenigen vermaent en ghewaerschouwt hebben, datse dan ten minsten, *uyt Liefde en Ontsach tot en van haer selven*, haer onthouden van de Dronckenschap, welcke *de Gesontheyt en het Leeven van den Mensche so Schaedelijck, Krenckende, en Cortende is*.

[+]Dronckenschap quetst de Gesontheyt.

Plinius Lib: *14*, *Cap: 22*, [+] getuygt, *Dat uyt de Dronckenschap ontstaen bleecke en hanghende Kaecken, Gebreecken der Oogen, Beevende Handen, Struyckelende Voeten, ysselijcke Droomen, onrustige Nachten: Ende de hoochste Prijs der Dronckenschap is een schrickelijcke Lust, een vermaeckelijck Quaet*. *Wanneermen sich heeft Droncken ghedroncken, comt des anderen daechs een stinckende Adem ter Keelen uyt; de Memorie is wech, het Verstant en Wijsheyt zijn gestorven, en by na alles is vergeeten watter gepasseert is*.

[+]Beweesen uyt *Plinius*.

Rhodig: Lib: *28, Cap: 32*, verhaelt uyt *Avicenna*,

Dat een *ghewoone Dronckenschap groot quaet veroorsaeckt,* + *vermits de Leever en Herssenen daer door verdorven, de Zeenuwen verswackt; Beevinge, Schuddinge, Treckinge, Lammicheyt, ende Beroertheyt veroorsaeckt worden: komende 't selve by, om dat de Doorgangen van de Animale Geesten verstopt, en de bevochtigende kracht der Herssenen te overvloedigh, en te sterck wort*.

+Uyt *Avicenna*.

Fernelius Pathologiae Lib: *1*, *Cap: 14*, + seyt, *Gelijck de Kalck, ghegooten zijnde aen de Wortel van een Boom, desselfs Vruchten vroeger doet Rijp worden, en doch den Boom doet uytgaen: Soo is het oock, dat een al te heet Voedtsel,* + *en voornaemelijck den Wijn, de Geesten en Krachten van den mensche verwackert*. *Dannoch den Doot verhaestet*. *Want, door dien den Wijn de Wermte des lichaems Vermeerdert, Vermindert sy desselfs Weesen: en terwijle sy den Geest en Wermte van de ingheboorene Wermte door haer waesemen coestert, soo verstroyt en verteert sy het inghebooren Vocht, in welck Vocht de voornoemde Wermte heeft haer Weesen en Bestendigheyt*. *Immers, sy maeckt wel het Leeven van den mensch Frisscher, en beeter Gemoedt; echter oock Korter, en min Duyrende*.

+Dronckenschap verkort het Leeven.

+Beweesen uyt *Fernelius*.

Merckt hier op ghy *Kalck-Drinckers,* dat is, *Brandewijn-Suypers,* welcke Mannen zijn om stercken Dranck te drincken.

Macrobius Saturnal: Lib: 7, *Cap: 6*, + seyt, *Dat die geene welcke dickwils Droncken zijn, oock seer haest Oudt worden*. *Sommige worden vroeg, en voor den tijdt van behoorlijcken Ouderdom, of Cael, of Grijs; 't welck door gebreck van warmte komt*.

+Dronck brenght gebreecken des Ouderdoms aen.

In 't selfde Capittel, *Nuchtere Oude Luyden zijn onderheevich de ghebreecken van de Dronckene: want haere leeden Schudden ende Beeven, haer Tonge taetert, sy zijn vol Praets, en haestich tot Toornicheydt: en dese Gebreecken vindtmen ymmers so seer in de Dronckene Jonge luyden, als in Oude welcke Nuchteren zijn*.

Het is oock sodaenich, dat *Jonge, en veel Droncken-drinckende* Mannen, ymmers so seer als Oude en afgeleefde, *tot de Voort-teelinge* onbequaem zijn. Waer van de Reedenen konnen geleesen worden by *Aristoteles Lib*: *Problem: Sect: 3*, *Quaest: 22*.

Oock soo wil *Plato Lib: 6, de Legibus,* + *Dat Nieu-getrouwde haer voor al wachten moeten van Dronckenschap; Vermits een Dronckene, zijnde in een Dollicheyt van Lijf en Ziel, en eeven als van Sinnen berooft, tot de Voort-teelinghe niet dienstich is; maer wel, om te Teelen een Vrucht welcke Wanschaepich en wanschickich, Mismaeckt en Slim ghestelt van Leeden, ende den Ouderen niet gelijckende is*. Siet oock daer van by *Plutarchus, in Libro de Instituendis Liberis*.

+Oock wanschaepene Kinders.

Aristoteles Lib: Problem: Sectio: 30, + seyt, *Dat veele Dronckaers haer selven dooden, en het Leeven beneemen door den Strop: komende 'tselve te geschieden, door dien de Natuerlijcke Wermte in den mensch, door de Wermte des Wijns wort uytgebluscht: waer uyt dan Koude, en uyt die Koude volght Droefheyt en benaeutheyt sonder oorsaeck, mitsgaeders een begeerte om sich selfs te dooden*. *Sulcx dat Jonghe Luyden, in welcken de Natuerlijcke Wermte, door den Dronck naemelijck, begint te vergaen, meer als Oude Swaermoedich worden, ende na den Strop loopen*.

+Dronckaers swaermoedig, soecken haer selfs te dooden.

Volghens verhael van *Athenaeus Lib*: *10*, *Cap: 7*, + seggen de *Lacedaemoniers*, dat den Coninck *Cleomenes*, hebbende veel verkeert onder de *Scyten*, en drinckende, (na der selver gewoonte) ongewaeterden Wijn, *door sijn overvloedig Suypen en Drincken, van Sinnen is berooft gheworden*. Ende van deesen *Cleomenes* ghetuycht *Herodotus Lib*: *6*, *Cap: 75*, *en 84*; *ende Athen: Lib: 10, Cap: 10*, Dat hy Droncken en Uytsinnig zijnde, *sichselven doorsteecken en gedoot heeft*.

+Gebleecken in *Cleomenes*.

Merckt hier op ghy *Dronckaers*, welcke door

Drincken u selven brenght tot *Swaermoedigheydt*; en door sulcx aen den Duyvel, *den Menschen-Moorder, Joh: 8*, *v. 44*, voordeel geeft, om u met Lijf en Ziele te brengen tot u tijdtlijck ende eeuwige Verderf.

Oock hebben sommighe *door Gulsich drincken*, + op staende voet *haer selven het leeven benoomen, en verkort*; door Dranck uytblusschende *de Lampe* van haer Leeven, 't welck noch frisch was, en (na den loop de Nature) noch langer konde duyren: doende eeven als ymandt *die een Lampe uytblaest*, welcke, noch zijnde versien van Olie en Lemmet, langer branden en lichten kon: Of oock als sodaenig een, die *met een Mes, of Schaer afsnyt een Draet*, welcke ghespoelt zijnde op een Pijpe, noch langer en verder afrollen en loopen kost.

+Dronckaers die haer selven het leeven benomen hebben.

Van die gheene welcke *droncken om den Prijs* op de Begraeffenis, + ofte Uytvaert van *Calanus*, zijnder aenstonts en op staende voet, *35 om den Hals gekomen: Ses zijn korts na haer drincken overleeden*: Ende den Macedonier *Promachus*, welcke *4 Congien* Wijn in sijn Lijf gedroncken, ende daer meede *een Talent*, den opgestelden *Drinck-prijs* gewonnen had, is *na Dry daegen gestorven, Aelian: Lib: 2*, *Cap: 41*, *de Var: Histor*: Immers hebben dese menschen haer selven *verdroncken, niet in Waeter, maer in Wijn; niet in Grachten, maer in Glaesen*; en zijn Moordenaers geweest van haer eygen selven: gelijck oock veele zijn ten huydigen daege.

+Omghekomen Gulpers in de Uytvaert van *Calanus*.

Den grooten *Alexander*, + die teeghens soo veele en veelerhande Gevaeren is staende gebleeven; Die so veele Tochten en Reysen te Waeter en te Lande, so veele swaere en gevaerlijcke Veldt-slaegen, soo veele koude en rouwe Winters, in Reeghen en Windt, en andere Ongemacken onder de Tenten heeft uytghestaen en verdraegen, *is omgekoomen*

+*Alexander* heeft sich doodt ghedroncken.

door dien grooten Drinck-Kroes uyt te Suypen. Wanneer hy ter Maeltijdt was by *Thessalus Medius*, eyschte hy sijnen *Poculum Bicongium*, *dien Crous van Hercules*, waer in eenighe Stoopen ginghen. Hy brenght deesen Croes aen *Proteas*, welcke aennam daer op Bescheyt te doen, ghelijck hy oock deede. Korts daer aen eyscht *Proteas* den selven Beecker, brengtse aen *Alexander*, versoeckende van den selven oock daer op te willen Bescheyt doen. *Alexander* neemt den *Bicongium* aen, *drincktse rechtschaepen uyt*, en niet konnende den selven verdraegen, *set het Glas uyt de hant, leyt sich needer op sijn kussen, en van dien tijdt af sieck zijnde*, is hy daer aen ghestorven, *Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*: *Diodorus Siculius L: 17*, *C: 117*. *Curtius Lib: 10*, verhaelt wel *dat Alexander met dien Dronck soude zijn vergeeven*; en wat woorden hy noch vier daeghen daer nae soude hebben gesproocken teegens *Pordicca*, aen welcken hy *den Ringh van sijne hant* gegeeven hadde: Dannoch bekent oock, *dat hy, noch niet hebbende dien Crous van Hercules uyt-gedroncken, haestelijck heeft Versucht eeven als of hy doorsteecken en Verwondt wierdt*.

Men seyde onder het gemeene Volck, dat *Alexander* gestorven was door Ongenae van *Bacchus*, welcke aen hem quam wreecken *de Belegering van Thebe, Bacchi Vaederlandt*, welck Beleg van *Alexander* ondernomen was. Maer seecker ist, dat Godt (*die het aengesicht der Vorsten niet aen en neemt, Hiob 34*, *vers 19*: Die den dronckenen *Belzazar* verschrickte, dat hy storf, *Dan: 5*, *verss*. *4*, *5*, *6*, *30*.) den Droncken Vorst *Alexander* door ende in den Dronck heeft laeten omkomen, *Vermits hy Droncken en door Dronckenschap sich selven meest teegen Godt besondighde*; tot een Waerschouwinge van alle menschen, oock van *Doorluchtige Personagien*, haer selven daeghelijcx verloopende in Dronckenschap.

Nadien dan *Dronckenschap de Gesontheyt quetst;* [+] *het Leeven verkort; Gebreecken des Ouderdoms aenbrenght; de mensche Swaermoedigh maeckt, en aenraet tot ombrengen; en ombrenght*; So is die geene Liefdeloos, Ongenaedigh, en Wreet *teegens sich selven*, die door Dronckenschap sijn Nature verkracht, en geweldt aendoet. Iae met recht mach men soo een mensch noemen *een Eerts-booswicht*; Vermits hy sich selven quaedt doet. *Sich selven te Verhangen aen een Bast, te doorsteecken met een Mes, te Versmooren in het Waeter, verschilt niet veel van sich selven te Verdrencken in Bier, of Wijn, of andere stercke Waeteren*.

[+]Sorg voor Gesontheyt moet Dronckenschap doen mijden.

Naest de Zaeligheyt is het Leeven; en naest het Leeven *de Gesontheyt*, het geene ons menschen het Liefste is. *De Gesontheyt is een onbekenden Rijckdom*, die alle Rijckdommen overtreft en gaet te boven: Sonder de Gesontheyt is het Leeven suer, en den Rijckdom maer een Ballast; jae de Doot is beeter als een Leeven vol Sieckte, Pijne, en Ongesontheydt. Weshalven behoorde de mensch, *uyt Lust en Liefde om de Gesontheyt*, die weerdige Gesontheyt, te behouden en bewaeren, sich te wachten van de *Dronckenschap*, welcke aen de Gesontheyt so naedeelich is.

Hoe verveert zijn veele voor de *Gicht?* [+] en doen doch daeghelijcx haer best, om *door Drincken* deese Plaeghe, als een *Drinck-prijs* te behaelen. *Rhodig: Lib: 28*, *Cap: 29*, verhaelt uyt Oude Schrijvers, dat dien Vermaerden *Poët Ennius ghestorven is aen de Gicht*, die hy door te veel Suypen en Drincken sich hadde op den hals gehaelt, gelijck *Serenus* aenwijst in dees Gedichten,

[+]Gicht van *Ennius* behaelt door Drincken.

> *Ennius ipse Pater, dum pocula siccat iniqua,*
> *Hoc vitio tales fertur meruisse dolores*.

Dat is,

> *Selfs Vaeder Ennius, door Kroesen uyt te veegen,*
> *Heeft, so men segt, tot loon dees Droes op't lijf gekreegen*:

Cap. XXV. Dat het Droncke-Mans-Leeven een Ellendigh en Ongesont Leeven is: En die geene seer belacchelijck zijn, welcke, stercken Dranck drinckende, seggen, haere Gesontheyt op te neemen.

***C*Lemens Alexandrinus** seyt *Lib: 2*, *Paedag*: *Cap: 2*, + Dat de *Dronckaers alle Maetigheydt willen verbannen hebben uyt de Maeltyden, achtende het Onmaetigh Suypen het beste leeven te zijn*. *Doch, wat is sodaeniger menschen Leeven anders als een Smullen en Smeeren, de Kelder-Coors hebben, de Bad-stooven besoecken, Wijn vernielen, Suypen, Leedig zijn, Kacken en Pissen? Sommige siender uyt als ofse half doot waeren, gaen struyckelen en stromp-voeten, hebben Kranssen hanghen om den Hals; schencken malkanderen den Wijn uyt goethertigheyt, selfs vol Wijn, en den grooten Flap-kannen gelijck zijnde: Andere, Slaeperich en Vaeckerig, besmult en bestort, bleeck en half doot, knoopen den Nacht aen den Dagh, en voeghen de Dronckenschap van huyden tot de Dronckenschap van gisteren*.

+Dronckaers leeven is ellendigh.

Origines seyt, *Die boven den Dorst en Maete drinckt, bevint sijn Lichaem ontstelt, sijn Beenen waggelende; het Hooft, en Slaepen des Hoofts beswaert, den Mont onthockebant, en de Tonghe Droncke-Mans Reedenen, en afgebeeten woorden voort-brengende*.

Immers is het *Dronckemans Leeven een Elendig Leeven*, + een leeven vol Ongesontheyt, en derhalven ongeneuchlijck. Want, na verhael van *Athenaeus Lib: 10*, *Cap: 7*, uyt eenen *Crobylus*, *Wat geneuchte kan het wesen altoos Droncken te zijn? Nadien ghy u*

+Is een onghesont leeven.

*selven, noch zijnde in leevenden Lyve, berooft van Verstant, het grootste goet dat de*n *Mensche is gegeeven?* Het geene *Syrach: Cap: 37*, *v. 31*, *32*, seyt van de *Gulsicheyt ontrent de Spyse*, machmen oock seggen van de *Gulsicheydt ontrent den Dranck*; *Door veel Spyse komt Sieckte, ende de onversaedelijckheyt naedert tot Buyck-pijn*. *Door de Onverzaedelijckheydt zijnder veele ghestorven; maer die daer op let, sal sijn leeven verlengen*. Soo oock meede, Door *veel Drincken* komt Sieckte, en het *onverzaedelijck Gulpen* naerdert tot Ongesontheyt: *Door drincken* zijnder veele om hals gekomen: maer die sich daer van wacht, bewaert sijn leeven in Gesontheyt.

Het was eertijts onder de *Griecken* gebruyckelijck, + dat die gheene welcke de Kercken der Goden besochten, *een stuckjen Broot, Koeck, groen Rijsjen, of een weynich van de Olie en Specerie*, welcke den Goden was opgeoffert, uyt den Tempel na Huys naemen, geevende aen het wech-ghenoomene den Naem □*γίεια*, *Sanitas*, dat is, *Gesontheyt*, vermits sy het daer voor hielden, dat het geene uyt die Heylige Plaetsen gebracht wierdt, *tot bewaeringe der Gesontheyt* dienstig was, *Casaub: in Anim: in Athen*.

+Wat de Griecken hielden gesont te zijn.

Meede getuycht *Athenaeus Lib: 3*, *Cap: 29*. dat het *Broodt, 't welck in den Dienst der Goden wierde te proeven gegeeven, den naem droeg van* □*γεια Mα*□*ζα* (misschien schuylt hier den verborgen Naem van de *Paepsche Misse*, ende van het *Mis-Broot*) dat is, + *Gesont-Broot*. Ick bemercke, dat oock sommige *Tulle-broers* lacchen met der *Griecken* op-gemelte Slechtigheyt. Maer, indien de *Griecken* saegen, hoe daegelijcx des Morgens, des Middags, ende des Avondts, + *de Croegen, en Brandewijns-Cotten* betreeden en besocht worden van veelen, welcke (het Lijf alvoorens gelaeden hebbende met stercken Dranck, een Pestilentiael Vergif voor het lichaem)

+Naem der Misse.

+Gesontheyt in stercken Dranck gesocht.

seggen *daer gheweest te zijn om haer Gesontheyt, en een Gesontheyt te hebben opgenoomen*; ick meyne sy souden schaeteren over dier Droncken Tullen Dwaesheyt.

Indien de *Griecken* saegen, [+] hoedaenich de meeste zijn ghestelt welcke tot deese *Croeghen en Drinck-Cotten* uyt en in gaen, (eeven ghelijck de Ouden ginghen na de Steeden *Epidaurus, Coo, ende Tricca*, tot den Tempel van *Aesculapius*, om aldaer te haelen haer *Gesontheyt*, *Strabo Lib: 8*,) Dat sommige hebben *druypende Ooghen, roode Neusen, bepuyste Wangen, beevende Handen, strompelende Voeten, taeterende Tongen, gescheurde en gelapte Kleederen*: Dat andere, *Loot-verwich, Bleeck, en Doots van Aengesicht, Onderschoort met Crucken, Uytgeteert, en Maeger als een Schrimminckel*, van daer koomen: Dat sommighe *bevuylt, bespooghen, en bemorst*, niet konnende hooren of sien, noch spreecken, noch gaen, (hebbende *de gewaende Gesontheyt in* het lijf) daer uyt geleyt en gedraegen worden; Ick meyn de *Griecken* belacchen souden deeser Luyden Sotheyt, welcke seggen *te haelen en vinden haer Gesontheydt, juyst ter plaetse daerse deselve laeten, en verliesen*.

[+]Is seer belacchelijck.

Eertijts was *den Alssem* oock by den *Romeynen* gebruyckelijck onder den Dienst der Goden. [+] Ende vermits *den Alssem* een seer gedienstigh Cruyt is ter Gesontheydt, soo heeftmen *Alssem te drincken gegeeven* aen den geenen, welcke in seeckere *Oeffening van Waegen te beryden* overwinner bleef. Het schijnt *de Ouden* het voor seer eerlijck ghehouden hebben, *dat de Gesontheyt tot een Prijs aen yemant geschonken en gegeeven wiert, Plinius Lib: 27*, *Cap: 7*, Maer nu ten huydighen daege, ghelijck veele haer Versuypen *in Spaensche, Fransche, en ghebrande Wijnen,* so verdrincken sommige haer selven *in den*

[+]Alssem gebruyckelijck by de Romeyne*n*.

Alssem-Wijn. Het geene in sich selven, en wel gebruyckt, seer dienstigh is *tot versterckinghe van de Maege*, misbruycken sy tot *Verswackinge* van deselve: + Het geene in sich selven, en wel gebruyckt *ter Gesontheydt seer behulpsaem is*, misbruycken sy tot krenckinghe *en verkrachtinge der Gesontheyt*: Voorgeevende *haere Gesontheyt op te neemen, neemen sy deselve wech: Waenende haer Gesontheyt te drincken, verdrincken sy de selve*; en berooven haer van dien Schat welcke so kostelijck en so dierbaer is. + Ghelijck *een Schipper*, hebbende sijn Schip moetwillens laeten *vol Waeter loopen*, het selve al sweetende, en hygende na den Adem weederom *moet Uyt-pompen*, indien hy niet wil sincken: So laeten sommige haer selven *vol Wijn en stercken Dranck loopen*; en moeten met Drancken, om te Braecken, Purgeren, 't selve al sweetende en Hygende van Bangigheyt en Benaeutheydt weederomme uytdrijven, om te verhoeden Schaede en Verlies van haere Gesontheyt.

+Wordt nu in Wijn misbruyckt

+Gelijckenis.

Cap. XXVI. Dat de Dronckenschap den Mensche, en de Dronckene Mensch de Natuer verandert; wordende de Mensch door den Dronck ontmenscht; den Houten Beelden gelijck ghemaeckt; oock den Beesten, en in't bysonder dat gulsigh Dier *Rosomagus*.

BEhalven dat de *Dronckenschap van Godt ende van Menschen Verbooden,* + *ende aen de Ghesontheyt so nadeelich is*, en daerom behoorde Vermijdt te worden; Soo brenght sy noch eene *Wanschickigheyt, Wangelaetenheyt, en Veranderinge* in en aen

+Dronckenschap brenght groote Veranderingen in en aen de*n* mensche.

den mensche, datse oock daerom by allen Verstandigen mach gehouden wesen voor een Grouwel.

De *Dronckenschap* verandert des Menschen Gesten en Manieren. + Want, ghelijck *Gerson, in Tractatu de Passion: Animae*, seyt, *Door de verscheyden Gestaltenissen van het Bloedt, van de Vochtigheeden, en van de Geesten* (*welcke Verscheydentheyt door den Wijn en de Krachten van deselve veroorsaeckt wordt*) *worden verandert de Driften en Gheneegentheeden van de Ziele; gelijck 't selve allerbest gesien kan worden in de Dronckene*. *Want, sommige menschen, zijnde Nuchter, zijn Zeedich, gheset, en bedaert van Sinnen; maer Droncken zijnde, worden sommige verruckt tot groote Heevicheyt; Sommige tot Droefheyt en Swaermoedigheyt; Sommige tot een uyt-gelaeten Vreughde; Sommighe tot Hoope; Sommige tot Vreese; Sommighe tot Stoutmoedicheyt; Sommige tot Haet en Wreevelmoedigheyt; Andere tot Vriendelijckheyt en Meewaerdicheyt*.

+Sy verandert de Manieren.

De Dronckenschap verandert in den Mensche *het Lichaem te saemen met de Ziele*. + Want, gelijck *Origines Homil: 7, Cap: 10, in Levit*: seyt, De *Dronckenschap in Wijn is allenthalven schaedelijck*; *Sy alleen verswackt neevens het Lichaem oock de Ziele*. *Somtijts kan het wesen, na het segghen des Apostels, wanneer het Lichaem kranck is, dat dan de Ziele des te stercker wort; en als de uyterlijcke mensch bedorven wordt, dat dan de Inwendige vernieut*. *Maer in de Sieckte van Dronckenschap wordt Lijf en Ziel te saem bedorven, en de Geest wordt te saemen met het Lijf ghekrenckt: Sy verswackt alle de Leeden, verslapt de Handt, den Voet, de Tonge; sy verdonckert de Oogen, en het Verstant wort bedwelmt door Vergeetenheyt, sulcx dat het noch weet, noch gevoelt, dat de Mensche een Mensche is*.

+Sy verandert beyde Lijf en Ziel.

Magdeburgenses Cent: 11, Cap: 6, + verhaelen uyt eenen *Petrius Blaesensis, Epist: ejusdem 59*, dese woorden; *Indien ghy voor de Zaeligheydt van uwe Ziele, of ten*

+Wort naerder getoont uyt eenen Blesensis.

minsten voor de Gesontheydt van u Lichaem waerdt bekommert, ghy soudt meer de Ziele, en minder het Lijf; minder den Buyck, en meer den Geest dienen. Ghy tracht na het Verderf van uwe Ziele, en tot beswaernis van de selve, biedt ghy hulpe aen den Buyck, welckers Gulsicheyt nadien sy een alles verslindende Verslindens-Lust heeft, de Ziele doot, en het Licht van den Inwendigen mensche Verduysteren doet. Want in een soo groote overlaedinge van het Lichaem, kan de Ziele (*als beslooten zijnde in een duystere gevanckenis*) *in het Geestelijcke Licht geen Adem scheppen. De Leeden, niet connende haeren plicht doen, door lanckwijlighe Vadsicheyt en Loomheyt, verwachten de Sieckten, welck sy* (*doch al te laet*) *ghewaer worden: En veele, zijnde Sieck geworden door Dronckenschap, soecken haere Kelder-Koors, of Drinck-Zieckte, te geneesen door Spouwen en Braecken, schandelijck uytwerpende het geene sy schandelijck ingegulpt hadden.*

Immers blijckt uyt dit verhaelde, [+] dat de *Dronckenschap* veranderende ver-ergert so wel de Ziele als het Lichaem: Meede hoe waerachtigh het is 't geene de Saelighmaecker seyt *Luc: 21, v. 34*, Dat door Dronckenschap en Brasserye *de Herten beswaert worden*.

[+]Oock uyt Luc: 21, vers 34.

Maer, [+] ghelijck de *Dronckenschap* een groote Veranderinge brenght in den mensch, so brengt de Dronckene oock *een groote Verandering in de Nature*, slaepende des Daeghs, en drinckende des Nachts; alsoo voor haer selven *den Dagh in den Nacht; ende den Nacht in den Dagh veranderende*.

[+]Dronckaers veranderen de Nature.

Seneca Epist: 122, Seyt daer van seer aerdigh: *Daer zijnder die de Plichten van Dag en Nacht onder een verwerren; en haere Ooghen, noch beswaert door 't geene 's daeghs te vooren is ghedroncken, niet en openen voor den Nacht weederom op handen is. Sy zijn den Antipoden gelijck, by welcken het Avont wordt, wanneer de op-gaende Son ons toe-brenght den Morghen-Stondt.*

Niet het Lant, maer het Leeven maeckt dat het den sommigen also gaet. In eene en deselve Stadt zijn Antipoden, zijnde sulcke menschen welcke, ghelijck M. Cato seydt, noyt de Sonne hebben sien op of onder gaen. Meynt ghy dat sodaenighe menschen weeten hoemen leeven moet, welcke niet weeten wanneermen leeven moet? Vreesen sulcke Luyden den Doodt; welcke haer selven, noch zijnde in levendigen lijve, in de Doot begraeven? zijnde Vogelen beduydende ymmers so grooten quaet en Ongeluck, als die Voghelen welcke by Nachte vlieghen: Sy moogen met Wijn en Oly haere Nachten overbrengen, en met Smullen en Smeeren haere verkeerde Waeck-tijdt houden; echter sy houden geen Maeltijdt, maer haer eyghen Uytvaert; Hoewel de Uytvaerden der Dooden gehouden worden by Daege.

Siet wat een *Veranderingh de Dronckaer in de Nature brenght*: Hy slaept by Daegh, en waeckt by Nacht: Het aenkomen van de Nacht is by hem sijn Morgen-stondt; ende den Morgen-stont is de aenkomste van sijnen Nacht by hem. *Hy begraeft sich selven in den Wijn, terwyle hy noch leeft; en zijnde leevendich Doot,houdt hy sijn eygen Uytvaert by Nacht*; daer doch der Dooden Uytvaerden gehouden worden by Daege. Hy leeft *om te drincken*, en gulsichlijck te Suypen; daer hy behoorde te drincken, *om Maetichlijcken te leeven* op der Aerden.

De Dronckenschap verandert den mensche sodaenigh, [+] dat hy inder waerheyt, *noch Leevendich, noch Slaepende, noch Doot*, maer ick weet niet wat en is. Een Droncken mensche heeft in sich *de leevendighe* Ziele, en doch hy en kan niet doen de Plichten *van een leevendich* mensche. Een droncken mensche *is Slaeperich*, ende den Slaependen ghelijck; en doch *hy Slaept niet*: Hy is den *Dooden* ghelijck, daer hy doch *niet Doot en is*. Wat is hy dan? Hy is *een ontmenscht mensche, een Beest in*

[+]Dronckenschap doet dat de Mensch noch leevendigh, nochSlaepende, noch Doot is.

eens Menschen gedaent. + Hy is den Houten Beelden, en *Afgoden der Heydenen* ghelijck, welcke *hebben eenen Mont, maer en spreecken niet: Sy hebben Ooghen, maer en sien niet: Sy hebben Ooren, maer en hooren niet: Sy hebben een Neuse, maer sy ruycken niet: Sy hebben Handen, maer en tasten niet: Sy hebben voeten, maer sy en gaen niet, Psal: 115*, *v*. *5*, *6*, *7*. *Apulejus* in sijn Boeck *de Asino Aureo*, verhaelt, + hoe hy een wijle tijts verandert in een Eezel, *leefde eenes Menschen leeven onder eenes Eezels Ghedaent*. Maer de Dronckene door den Dronck veranderdt zijnde in *Beesten*, leeven en leyden *eenes Beesten leeven*, *onder Gedaent en Gestalte van een Mensche*. Seer aerdich heeft den blinden Poët *Homerus* dese Veranderinge afgemaelt in de *Bootsgesellen van Ulysses*, welcke hy seyt door de Drancken en Drinck-Croesen van *Circe* te zijn verandert geworden in *Swynen*; + en daer na weederom in *menschen*. Het is de *Dronckenschap*, welcke doet den Mensche voor een tijdt *den Aepen, Schaepen, Tygers, en Swijnen ghelijck zijn*; maer wanneer hy weederomme is Nuchter geworden, betoont hy sich selven als een mensche.

+Maeckt hem den Houten Beelden gelijck.

+Een Beest onder eens menschen gedaent.

+Verandert hem in Swijnen.

So lange de *Dullicheyt* en Uytsinnicheyt besat en beheerschte de Ziele van den Coninck *Nebucadnezar*, + *so meynde hy een Beest te zijn*, en stelde sich Beestelijck aen. Maer, wanneer de *Dullicheydt* van hem geweecken, en hy weeder tot sijn Vernuft gekomen was, loofde hy God, bediende sijn Coninckrijck, en stelde sich als een *Reedelijck mensche aen*, *Dan: 4*. *v*. *33*, *34*. Eeven so gaet het met *de Dronckene*: so langhe sy droncken zijn, weetense van Godt, noch van haer selven niet; stellen haer *Beestelijck, en niet als menschen aen*: Maer wanneer de Dronckenschap van haer gheweecken is, dan komen sy tot Bescheyt ende *menschelijcke Reedelijckheyt*.

+Maeckt hem Nebucadnezar gelijck.

Ia soo verandert de Dronckenschap den men-

sche, dat hy den aldervuylsten onreedelijcksten onder allen Beesten, *den Rosomagus ghelijck is*. + Dit blijckt uyt het geene *Andreas Fricius Modrevius* verhaelt *Lib: 1. de Moribus, Cap: 23*, alwaer hy aldus seyt, De *onreedelijcke Beesten* overwinnen ons in Maetigheyt, welcke *niet meer drincken* als haer noodig, en haer Natuer vereyschende is. Weshalven het te beklaegen is, dat de *Dronckenschap* onder de Christenen so heeft toe-genoomen, dat deselve van niemant kan geneesen worden. By na alle menschen begeeven haer tot Suypen, *Overheeden en Onderdaenen, Geestelijcke en Weereltlijcke*. Daer zijnder welcke eer sy tot Slemperyen en Suyperyen haer begeeven, door Medicijnen *haer Maegen en Buycken op-ruymen*, en leedigh maecken, op datse in deselve te meer laeden en stouwen mochten. Sommige schaemen haer niet, uyt de Slemp-Maelen en Drinck-gelaegen te gaen, *om haer Buyck en Maeg te ontlaeden en ontlasten; en na sulcx gedaene weeder te keeren*, en van nieus op met Suypen en Swelghen aen te gaen. *Matthias Mechovita*, een gheleert Medicijn-meester, en Ster-kundighen, verhaelt van een Beest, ghenaemt *Rosomagus*, 't welck een groot Aes, of Creng gevonden hebbende, soo veel daer van inschockt, *dat den Buyck gespannen en gepropt staet*. Daer na dringht het sich met ghewelt door *tusschen twee Boomen*, staende dicht by den anderen, *en perst van achteren uyt 't geene van vooren al te Gulsig was ingenoomen*: Keerende van daer weeder na het Aes, inschockende als vooren, *laedende en lossende* in voeghen als verhaelt, *tot dat het gheheele Aes ingegeeten, en uytgescheeten is*. Van dit Beest *Rosomagus* wordt gheleesen by *Olaus Magnus, Lib: 18*, *Cap: 5*, *en 7*. Het wort gevonden in de Noorder Deelen van *Sweeden*, en draegt daer den Naem *Ierf*: by de Hoogh-duytschen, *Viel-Fras*: by de

+Het vuylste Beest Rosomagus.

Slavoners, *Rossomaka*: by de Latijnen, *Gulo*. Het schijnt gheschaepen, om te beschaemen sodaenige menschen, welcke *Suypen en Swelgen tot Braeckens toe, en na sulcx ghedaene weederom van nieus aengaen*.

Eeven so doen sommige *Suypers ende Swelgers*, [+] welcke door Medicijnen ruymte maecken in haer Bast en Balg, om veel daer in te laeden; en sonder eenige schaemte, *na datse Gelost, Gespoogen, en Gebraeckt hebben, weeder komen om van nieus op te Suypen en te Swelgen*.

[+]Dronckene dit Beest gelijck.

Ghelijck *de Schippers*, [+] wanneerse in Storm en Onweer door Waeter-worpen overlaeden zijn, worden verlicht *door Pompen, en het uytwerpen haerer Laedinge*; So moeten *de Dronckene* by wijlen verlicht en geholpen worden *door het Uytbraecken*, van 't geen de Maege overlaeden had. Somtijdts lijdt *den Zeeman* Schip-breuck door Storm en Wint, door Weer en *Waeter van buyten*: Maer de *Dronckaer* verweckt een Onweer in sich selven door *Wijn-Vlaegen* en Drinck-Buyen; en stelt sijn Ziele in gevaer, om te lijden Schip-breuck.

[+]Zijn den Schippers ghelijck, welcke in Onweer zijn.

In sommige *Beesten* heeft de Nature *Deughden* ingedruckt, [+] om den menschen op te wecken tot navolginge. In andere worden *Ondeugden* gespeurt, om den *Reedelijcken mensche* oock hier door van de Ondeught af te schricken. Immers behoorde dan yeder mensch een Affkeer te neemen van de *Dronckenschap*, welcke den mensche Wanschickigh en *Wangelaetich* maeckt; Die in Lijf en Ziel *een Veranderingh* tot swackheyt brenght; die den mensche *ontmenscht*; Die hem den *Houten Beelden*, den onreedelijcken *Beesten*, ende den *Dullen* en onsinnigen gelijck maeckt; Die hem doet naevolgen het Gulsigh Beest *Rosomagus*, door welckers Beestelijcke Gulsigheydt den Dronckaer van de sijne behoorde

[+]Dronckenschap moet gheschout worden.

afgeschrickt te worden. De Liefde en Eerbiedigheyt tot de Menscheyt, en Menschelijcke Nature; + *De Lust om een Mensch te blijven, een Godts-Beeldt-draegende Schepsel*, een Heerscher over alle Schepselen, behoorde ons te beweegen om te verfoeyen en vervloecken de Dronckenschap, *die den mensche tot een Beest*, ja snooder als een Beest maeckt; die *de Menscheyt* door den Wijn verdreeven hebbende *buyten den Mensche*, ghebonden en gheboeyt houdt den geenen, die van Godt tot een Heerscher over alles, oock over den Wijn gestelt was.

+Lust om een mensch te zijn, verfoeyt het Beestigh drincken.

Cap. XXVII. Dat de Dronckenschap den Mensche gelijck maeckt den Beseetenen van den Duyvel; ende den geenen welcke de Vallende Sieckte hebben.

MAgh oock dit niet gelden by *den Gulper*, + om hem tot Afstant van Dronckenschap te beweegen, vermits hy (*de Menscheyt* smaedende) betoont liever te willen *een Beest* zijn als een *Mensche*; immers weynigh of niets hem daer aen te laeten zijn gheleegen, dat hy den Onreedelijcken Beesten gelijck is: So laet ons eens sien, of den Dronckaer *door die gemeene Afgrysinge die alle menschen hebben van den Duyvel*, welcke een Vyant van Godt en van Menschen is, van de Dronckenschap soude konnen afgeschrickt worden.

+Schrick voor den Duyvel moet afschricken van Dronckenschap.

Wie isser so overgeeven boos en godloos, + dat hy soude willen en wenschen van den *Duyvel Lichaemelijck beseeten te zijn*, ende geregiert te worden? Dannoch, de *Dronckenschap* (gelijck *Basilius*, seyt) *is een Vrywillige Inhaelinge, en Inneeminge van den*

+Dronckenschap is een inhaelinge van den Duyvel.

Duyvel in de Ziele; waer door de Dronckaer voor een wijle tijts *vrywillich Beseeten, en een Beseetene is*. De waerheyt van het seggen *Basilij* kan hier uyt beweesen worden en blijcken, Om dat de Dronckene *den Beseetenen van den Duyvel* seer gelijck zijn.

Die menschen welckers Ziel en Sinnen *de boose Geest beseeten* heeft, [+] zijn sodaenig datse noch Reeden noch Bescheyt gebruycken, maer toomeloos en onbesuyst loopen tot haer eyghen verderf en onderganck. Eeven sodaenich zijn oock *de Dronckene*, so lange sy van de Dronckenschap beseeten zijn.

[+]Beseetene en Dronckene zijn elckanderen gelijck.

Die *Beseetene Matth: 12*, *vers 22*, [+] was van den Duyvel *Blint en Stom* ghemaeckt; Het was *eenen Stommen*, dat is, Stom-maeckenden *Duyvel*, welcke dien mensche beseeten hadt, *Luc*. *11*, *v*. *14*. De *Dronckenschap* maeckt sommigen *Stom en Blindt*, [+] datse noch sien noch spreecken konnen, soo lange als sy Droncken zijn. Ende gelijck *Christus* den Stommen Duyvel uytdreef, en maeckte dat *de Stomme sprack Luc: 11*, *v*. *14*; So maeckt de goetheyt Godts alleen, dat den Dronckaer, die sich selven hadde *Stom ghesoopen*, weederomme tot sijn Spraecke komt, en tot Godt bidden kan om Genaede.

[+]Beseetene is Stom.

[+]Oock sommighe die Droncken zijn.

Die *twee Beseetene* welcke den Heere Christo onttmoeteden in het Lant der *Gergesenen*, [+] onthielden haer in de *Doodts-graeven; waeren seer Wreedt, also dat niemant door dien wech konde voor by gaen, Matt: 8*, *v*. *28*. De Dronckene onthouden haer gemeenlijck in de *Croegen en Drinckgelaegen*, [+] welcke in der daet niet anders als *Graeven der Ziele* zijn; Aldaer begraeven sy haer selven onder den Wijn en stercken Dranck; Aldaer *begraeft de eene Doode den ander, Matth: 8*, *v*. *22*; terwijl de eene Gulper den anderen droncken maeckt, *en helpt onder de Cluyten van de Dronckenschap*: Aldaer volghen sy haere

[+]Beseetene sich onthoudende in de Graeven.

[+]Dronckene in de Croegen, welcke Graeven zijn.

Wellusten, *en zijn leevende gestorven, 1 Tim: 5*, *v. 6*: Aldaer zijn der Dronckaeren *Kibroth Taava*, dat zijn *Lust-Graeven*, in dewelcke sommige van haer *sterven met de Kan in de hant, met den Romer aen de lippen, met het Soopjen in den mont*; Eeven als der Israeliten veele in haere *Kibroth Taava* omquaemen, *stervende met het Vleesch tusschen haere Tanden, Num: 11*, *verss*. *33*, *34*.

Oock waeren de opgemelte *Beseetenen seer Wreet*, + *en maeckten dat niemandt door dien wech daerse haer onthielden konde voor by gaen*. De *dronckene* zijn Wreedt, en wrockende, en wreeckachtich, + sy zijn Vechtachtich, en ranssen yeder een aen: *Sy hangen het Mesjen op, steecken het op de Hoet, of by de Bier-Kan*; schrabben op de Straeten, voor yeders voeten, *roepen Haegen en Veldt; Grijs of Graeu; die lust die kom*: Sy maecken het Kroechjen leedigh, de Straeten onveyligh, dat niemant deselve passeren durf.

+Beseetene Wreedt, en slaende.

+Oock sommighe die Droncken zijn.

Die Man welcke over langen tijdt met Duyvelen was *beseeten* gheweest, + *was met geen Cleederen bekleet, Luc: 8*, *v. 27*. De *Dronckaers* zijn gemeenlijck Cael, Naeckt, en Beroyt; sy moeten *Verscheurde Cleederen draegen, Prov: 23*, *v. 21*; + Want sy versuypen de Cleederen van haer Lijf, en alles watse roeren en waegen hebben. *De beseetene Man bleef in geen Huys, Vers 27*: De *Dronckaers* konnen haer oock seer swaerlijck in haere Huysen houden, zijnde *nergens nooder als t'Huys*; en nergens liever als in de Drinck-ghelaegen. De *beseetene*, Christum siende, seyde met *een groote Stemme*, *Wat hebbe ick met u te doen, Jesu ghy Soone Gods des Allerhoochsten? Vers 28*. De *Dronckaers*, van de Dienstknechten des Allerhoochsten Godts aengesproocken, en bestraft wordende over haere Dronckenschap, seggen met een onbeschaemt aengesicht,

+Het Doen eens Beseetenen Luc: 8.

+Ghepast op den Dronckenen.

met stijve Kaecken, en met Harde en Norsse woorden, *Wat hebben wy met u te doen; Wat gaet het u aen dat wy Drincken, en onse eyghen Gelt verteeren? 'tselve en raeckt u niet, en sulcx en roert u niet*. De *Beseetenen man verbrack alle boeyens*, banden, en keetenen, met dewelcke hy gebonden wiert; en hy wiert *van den Duyvel gedreeven in de Woestijnen, v. 29*. De *Dronckaers* bespotten en verachten alle Aenspraecken, Biddinghen, en Vermaeninghen van Godt, en van sijne Dienaeren, waer door sy haer tot ghehoorsaemheydt Christi en sijner Gebooden brenghen willen; seggende de Dronckaerts onder en tot malkanderen, *Wat hebben wy te doen met Praedicanten, en met der selver Vermaeningen? Komt laet ons haere Banden verscheuren, ende haere Touwen van ons werpen, Psal: 2*, *v. 3*. So worden sy gejaeght en ghedreeven van de Dronckenschap, van dien *dronckenen Duyvel*, datse dwaelen en verdwaelen op de Weegen der sonden; en eyndelijcken, Wildt en Woest gheworden zijnde door den Dronck, *omkoomen in de Wildernissen en Woestynen van Ongerechtigheyt*. Den Naem des *Duyvels* welcke deesen Man beseeten had, *was Legio*: want *veele Duyvelen* waeren in hem ghevaeren, *Vers 30*. De *Dronckenschap* welcke den Dronckenen besit, is een Sonde, welcke met recht ghenaemt mach worden *Legio*: want sy een Oorspronck en Oorsaeck *van veele andere, en allerhande Sonden is*.

De *Duyvelen*, [+] wordende ghedreeven buyten den Beseetenen, baeden Christum *dat hy haer doch niet ghebieden wouden te vaeren in den Afgrondt*, alwaer haer Huys en Wooninghe is; maer aen haer vergunnen, *te moogen vaeren in een Cudde Swynen, weydende op 't Geberchte, Matth: 8*, *v. 30*, *31*. *Marc: 5*, *verss. 10*, *11*. *Luc: 8*, *v. 31*, *32*. [+] Wanneer de Dronckenschap nu gheweecken is van de Dronckene, soo

[+]Duyvelen bidden te mooghen vaeren in de Swijnen.

[+]Ghepast op de Dronckene.

wenscht hy *niet te blyven in sijn Huys*, om aldaer de Plichten sijns Beroeps te doen; Maer doe hy eerst begon Nuchteren te worden, seyde sy al tot sich selven, *wanneer sal ick opwaecken? Ick sal den Wijn noch meer soecken, Prov: 23*, *vers 35*: Hy verlanght weer na sijn Out Geselschap in de *Drinck-Cotten*, en sijn begeerte is, te mooghen wesen onder de *Droncken Swynen in de Drinck-gelaegen*: en nu daer zijnde, *keert hy met de gewasschen Zeuge tot de wentelinge in het Slijck, 2 Petr: 2*, *v. 22*; Hy maeckt sich selven *tot een Swijn*, om den droncken Duyvel weeder in hem te laeten ingaen, en van den selven *Beseeten te worden*.

De *Duyvelen*, + gevaeren zijnde in de *Cudde Swynen*, deeden deselve *in het waeter storten, ende daer in Versmooren, Matth: 8*, *v. 32*. *Marc: 5*, *v. 13*. *Luc: 8*, *v. 33*. De *Dronckenschap*, + gevaeren zijnde in den *Dronckaer*, doet bywijlen den Dronckenen *storten in het waeter, en Versmooren in het selve*.

+Duyvel versmoort de Swyne*n*.

+Dronckenschap de Dronckene.

Weshalven, + behoorden alle menschen sodaenigh een Afschrick als sy hebben *van den Duyvel*, ende van des Duyvels *Beseetenen*, oock te hebben van de *Dronckenschap, welcke een Duyvel in des menschen Ziel en Lichaem is*; ende van den Dronckenen, welcke *eenen Beseetenen* gelijck is.

+Afschrick van Dronckenschap.

Hoe Wanschickigh, + en Afschouwlijck is de mensch die in een *vallende Sieckte* leydt? Hy valt plotselijck ter Aerden needer, *schuym-beckt, sluyt Handen en Oogen, is den Dooden gelijck, en sonder gevoelen: hy stort in Vyer, in Waeter*; en vallende, valt doot, of quetst sich selven, ende gevoelt het niet. Eeven soo is het met *den Dronckenen* ghestelt; *Hy valt, hebbende een vallende Sieckte; Hy Schuym-beckt, en knerst op de Tanden*, de Handen dreygen, de Oogen dryven; *men Beuckt hem, en hy Gevoelt het niet, Prov: 23*, *vers 35*: Hy valt in 't Waeter, in 't

+Dronckenschap de vallende Sieckt ghelijck.

Vyer; en wordt of Beseert, of Doot daer uyt getrocken.

Gelijck de *Hoonich-Byen* met een groot gemommel en gerommel swermende in *de Linde-Boomen*, [+] van de Bloeyselen der selver soo veele en so gieriglijck inneemen, datse vol en droncken zijnde *van booven needer vallen, en een wyle blyven leggen op de Aerde*: So is het oock, dat de *Nat-gierige Gulpers* blijven onder het Ghewoel en Gejoel, onder het Geroep en Geraes in de Drinck-Gelaegen, ende aldaer den Dranck so gulsichlijck inneemen, datse (*Vol zijnde, en doch niet Sat; overloopende, en doch meer begeerende*) ter needer vallen, en blijven leggen, tot dat men haer ophelpt; of den Dranck van haer gheweecken is. Wacht u derhalven van de Dronckenschap; *een Vallende Sieckte*, die uwe Ziele ongevoeligh maeckt, hoewelse van Sonde in de Straffe *valt*; en waer door Sommighe uyt haere Welvaert in Quaelijck-vaert, uyt Rijckdom in Armoe *vallen*, en storten in den Afgront.

[+]Hoonich-Byen droncken.

Cap. XXVIII. Dat de Dronckenschap onder den Cleynen en geringen Luyden veroorsaeckt veelerhande Gekijf, Gevecht, Dootslach, en Moorderye: Maer onder den Grooten en Machtigen een Oorsaeck is van noch grooter Onheyl.

***I*Sidorus Pelusiota, Lib: 1**, *Epist: 279*, [+] schrijvende aen eenen *Clearchus*, seyt, *De Dronckenschap is een Oorsaeck van so veele Sonden, dat hy, die een Aenhoorder is geweest van de Verborgentheeden des Hemelschen Paradijs, de Dronckenschap ghestelt heeft buyten Godts Coninckrijck. Weshalven moeten wy deese swaere Sieckte niet licht achten*.

[+]Dronckenschap oorsaeck van veel quaet.

Dat de *Dronckenschap* een Oorsaeck van veele Sonden is, + blijckt oock onder anderen daer uyt, om dat uyt deselve ontstaen meenigherhande *Twisten, Krackeelen*, en Gekijff. *Waer zijn Kijvagien?* Salomon antwoort *Prov: 23*, *v. 29, Daer men by den Wijn sit*. Oock seyt *Syrach Cap: 31*, *verss*. *33*, *34*. *Veel Wijn ghedroncken, Veroorsaeckt Bitterheydt der Ziele, door Twistinge en Ongeval*. *De Dronckenschap des onwijsen Vermeerdert sijne Gramschap tot aenstoot; verminderdt Sterckte, ende brenght Wonden*.

+Oorsaeck van Gekijf.

De Ervarentheyt leert ghenoeghsaem, + dat de *Dronckenschap* een Oorsaeck van veel Gekijf ende Krackeel is: Onnoodig 'tselve in het breede te bewijsen.

+Van Vechten en Dootslaen.

Doch het blijft veeltijdts onder de Dronckene by het Gekijf niet; maer *het komt van Kyven tot Vechten, van Vechten tot Quetsen, en van Quetsen tot Dooden*. Wonden sonder oorsaecke vintmen in de Drinck-gelaegen, onder de Dronckene, *Prov: 23*, *vers 29:* en meest alle Doot-slaegen en Man-slachtinghen gheschieden *onder den Dronck van en aen Dronckenen* onder den anderen. Die Dienstknecht welckers Heere vertoefde te koomen, *begon te eeten en te drincken met de Dronckaers, en sijne Meede-Dienstknechten te slaen, Matth: 24*, *48*, *49*. *Luc: 12*, *45*: Want de Dronckenschap voert tot Vechten aen.

Augustinus Lib:1, *Sermon: ad Frat: in Herem: Serm: 33*, verhaelt, + Hoe de Soon van een Aensienlijck Burgher in *Hippon*, ghenaemt *Cyrillus*, vol en droncken zijnde, *sijn eygen Vaeder* wreedelijck omgebracht, *sijn eygen Moeder*, swanger zijnde, verkracht; en *een sijner Susteren* ghesocht heeft te Schoffieren; *twee der selver doodelijck hebbende Verwondet*.

+Grouwelijcke Exempele*n*.

Heeft niet hier ter Steede een Man, Droncken zijnde, + *sijn eygen Vrouwe met een Mes doodelijcken gequetst; en sich selven seer wreedelijck het Herte af-*

+Eygen-Moort

gesteecken? Heeft niet een Soon, + droncken zijnde, *sijn eygenen dronckenen Vaeder door-steecken;* en is door Handen van de Iustitie daer over gedoot geworden? Behalven dat oock in korten tijdt, + verscheyden Doot-slaegen *van, ende aen Dronckenen, in haere Drinckgelaegen*, zijn begaen geworden.

+Vaeder-Moort.

+Burger-Moort.

Het gaet ten huydigen daege onder de *Dronckaers*, ghelijck *Philo Iudaeus Lib: de Vitâ Contemplativâ* verhaelt: + *Het gemeene Volck* (seydt hy) *hebbende haer selven Vol gedroncken, en alle Besey en Reeden uyt haer verbannen, stelt sich aen gelijck de dolle Honden; niet ofse Wijn, maer ofse een Dranck van Dulligheyt gedroncken hadden*. *Sy vlieghen malkanderen aen, byten, krabben, Slaen, schenden Neus en Ooren, Handen, en andere Deelen van het Lichaem; Vechten en Pluyckhayren met haere Neeven en goe Bekenden, met dewelcke sy gegeeten en gedroncken hebben; Snyen en Kerven in het hondert, eeven als ofse waeren in een Scherm-School, waer in yeder sijn best doet om sijn Parthy met Tas-haecken en ander Scherm-tuych af te smeeren: Slaende, en wordende geslaegen; Quetsende, en wordende gequetst; zijnde gesont, goede Maets, en Vrienden ghekomen te saemen; en scheydende als Vyanden, ghequetst en verminckt van den anderen; De een gaende na den Schout; een ander na den Richter; een ander na den Rechts-geleerden; een ander na den Medicijn-meester, om Wraeck, om Voorspraeck, en Geneesinge*.

+Vechteryen der Dronckenen ghemeenen luyden.

Maer hoewel de *Dronckenschap* een Oorsaeck van veel quaet is onder den gemeenen en *geringen Luyden*, + soo is doch de *Dronckenschap in den Grooten* noch veel schaedelijcker voor het gemeene Beste. Den Viervorst *Herodes*, beschoncken en bestooven zijnde van den Wijn op sijn Gheboorten-dagh, spreeckt een los en onbedacht woort; en om het selve woort niet te krencken, + geeft hy last om *te onthoofden Joannem den Dooper*, beroovende de

+Dronckenschap in de Grooten, is oorsaeck van meerder quaet.

+Gebreecken in Herodes.

Kercke Gods van een soo voortreffelijck Leeraer, *Matth: 14*, *verss*. *6*, *7*, *9*.

Alexander de Groote, [+] droncken en vol van Wijn, *doorsteeckt met eygen hant sijnen getrouwen Vriendt en Dienaer Clitum, Curt: Lib: 8*. Op aenraedinge van een *dronckene Hoere*, heeft *Alexander* (selfs met sijne by-hebbende Oversten *droncken zijnde*) in brant doen steecken, *en met eygen handen helpen in Brandt steecken, de Koninckklijcke Stadt Persipolis*, maeckende deselve tot een Asschen-hoop, *Curt: Lib: 5*.

[+]In Alexander.

Cap. XXIX. Dat veele Dronckene geweest zijn een Oorsaeck van haer eygen Doot.

GElijck de *Dronckenschap* een oorsaeck is van Dootslag, [+] en van veelerhande quaet, het welck van de Dronckene gedaen wordt *aen anderen; Soo is oock de Dronckenschap bywijlen den Dronckenen selfs een oorsaeck van haere Doot gheweest*, haer selven door den Dronck hebbende onbequaem ghemaeckt, om sich teegen eenigh aengedaen Gewelt te konnen Verdeedigen, of andere tot Verdeedinge te konnen gebruycken. Den dronckenen Coninck *Belzazar*, [+] siende de schrijvende Vingheren aen de Wandt, is so Beroert en Ontstelt geworden over dat Gesichte, *dat hy geworden is als eenen Dooden*; en niet konnende *eenige Order stellen* op sijne Saecken, is noch in dien nacht om-gekoomen, *Dan:5*, *verss*. *5*, *6*, *30*.

[+]Dronckene oorsaec van haer eygen doot.

[+]*Belzazar*.

Wanneer het herte van *Ammon* vroolijck was van den Wijn, [+] wierdt hy overvallen, *en doot geslaegen van Absolons* knechten, *2 Sam: 13*, *v*. *28*, *29*.

[+]*Ammon*.

Terwijle *Ela* den Koninck Israels sich droncken gedroncken hadde, [+] in het Huys van den Hof-

[+]*Ela*.

meester te *Tirza*, wierdt hy doodt gheslaeghen van *Zimri, 1 Reg: 16*, *v. 8*, *9*, *10*.

Holofernes, + hebbende soo veel Wijns gedroncken op seeckeren dagh, als hy oyt te vooren niet gedaen en hadde, en nu wel droncken zijnde van Wijn, *is omghebracht door de hant van het Wijf Iudith, Judith 12, vers 20*. en *Judith 13, v. 3*, *9*. +*Holofernes*.

Den Keyser *Commodus droncken* en vergheeven zijnde, + wort door het *toe-douwen des Keels verstickt door Narcissus*, daer toe om-ghekocht door *Electus, Laetus*, *en Martia*, welcke des Keysers Bysit was, *Herodianus Lib: 1*, *Cap: 17*. +*Commodus*.

Ende hoe veele zijnder, welckers Leeden door Dronckenschap niet konnende haeren Plicht doen, *zijn gestrompelt en doot-gevallen?* + *Elpenor* (na verhael van *Clemens Alexandrinus Lib: 2*, *Padag: Cap: 2*.) een van de Mackers van *Ulyßes*, die door den Dronck van *Circe* was verandert gheweest in een Vercken; naederhant weeder gekoomen zijnde tot eenes Menschen-gedaent, is droncken zijnde *ghevallen van een Ladder, en heeft den Hals gebroocken*. +*Elpenor*.

Clemens, + ter ghemelte plaetse, seydt, *Daer is een Gesternte, van den Sterre-kijckers genaemt Acephalus, dat is, sonder Hooft, welcke het Hooft in de Borst heeft*. De Suypers en Slempers moogen hier by wel vergheleecken worden, vermits *haere Reeden niet in het Hooft, maer in den Buyck leyt*. Doch, nadien sommige Dronckaers ooghen hebben in haer Hooft, en nochtans niet en sien; wijcken van den wegh, loopen in het Waeter, Versmooren in het selve; soo moogense oock met recht by den *Acephalus* vergheleecken worden; nadien sy Herssen-loos en Sinne-loos geworden zijnde door den Dronck, *een Oorsaeck van haer eygen Doot zijn*. +Dronckene verdrinckende in 't waeter.

Cap. XXX. Dat de Dronckenschap den Mensche aenvoert tot allerhande Ontucht, en Onkuysheydt.

MAer booven het albereyts verhaelde Quaedt, [+] waer van de *Dronckenschap* een Oorsaeck is, soo brenght die bewuste Sonde oock den mensch *tot Onkuysheyt, Onreynigheyt, Hoererye, en Overspel*.

[+]Dronckenschap oorsaeck van Ontucht, en Overspel.

Dit wil den Coninck *Salomon* te kennen geeven *Prov: 23*, *vers 33*, [+] wanneer hy tot den Dronckenen seydt, *Uwe oogen sullen na vreemde Vrouwen sien*.

[+]'t Blijckt Prov: 23, vers 33.

Oock hebben *de Ouden* 't selve willen aenwijsen, [+] wanneer sy den Wijn den naem gaeven van *Lac Veneris*, dat is, *den Melck van Venus, Ath: Lib:10*, *C: 15*.

[+]Wijn is Venus Melck.

Pausanias Lib: 2, [+] verhaeldt, dat in den Tempel van *Aesculapius* de Dronckenschap afgemaelt was, drinckende uyt een Glaesen Schaele, door welckers Heldere doorluchticheydt *sich vertoonde het Aenghesicht van een schoone Vrouwe*. Hier meede hebben sy willen afbeelden, *Dat de Dronckenschap doet na vreemde Vrouwen sien; Dat Wijntjen en Trijntjen veeltijts met malkanderen te saemen gaen*.

[+]Dronckenschap en Ontucht gaen te saemen.

Immers is dien vromen *Loth*, [+] welcke in *Sodom*, midden in die Speloncke van Hoeren en Boeven is Kuysch gebleeven, door Dronckenschap overwonnen zijnde, vervallen *tot Bloedt-schenderye met sijn eyghen Dochters, Genes: 19*, *verss 32*, *33*, &c. Dierghelijck deede *Cyanippus van Syracusen*, [+] welcke droncken zijnde verkrachte sijn eyghen Dochter *Cyane*. Oock *Arnutius*, [+] overvallen van Dronckenschap, onderstondt te doen het selve. *Plutarchus in Casib: compar:*

[+]Dronck, brenght Loth tot Bloedt-schande.

[+]Oock *Cyanippus*.

[+]*Arnutius*.

Hoe Dol, en Onbesuyst, (eeven als een Stier, of weelderigen Hengst) tot alle Ontucht de mensch gemaeckt wort door de *Dronckenschap*, [+] is gebleecken in den dronckenen *Cyrillus van Hippon*, welcke droncken zijnde *verkracht heeft sijn eyghen Moeder, welcke Swanger was; en socht te Schofferen eene van sijne Susters*. *Aug: Lib: 1*, *Serm: ad Frat: in Here: Serm: 33*. Sulcx dat in dit Exempel bysonderlijck blijckt de waerheyt van 't geene eertijdts seyde *Alfonsus*, [+] Coninck van *Arragonien*; welcke ghevraeght zijnde, *Waerom hy een soo groot afgrysen hadde van de Dronckenschap?* Antwoorde, *Om dat ick weet, dat Ontucht en Dollicheyt de Susters van den Wijn zijn*.

[+]*Cyrillus*.

[+]Seggen *Alfonsi*.

Tot wat Schandelijckheeden de menschen vervallen door *Dronckenschap*, [+] kondt ghy leesen by *Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*: alwaer hy verhaelt, dat Nysaeus, de Soone van *Dionysius*, hebbende bekomen het Opperste Gesagh in *Syracusen*, sich begeeven heeft tot Brasserye en *Dronckenschap*, en door sulcx gheworden is soo Baldaedigh, *Dat hy Schenderye dreef met Jongens, en met Vrouwen*.

[+]Ontucht van den dronckenen *Nysaeus*.

Charidemus Orites was doorgaens Droncken, [+] deede niet als Suypen ende Swelgen: Hy dorst stoutelijck *Eedele eerelijcke Vrouwen schenden*: En van den Raedt tot *Olynthen* vorderen de overgaeve van eenen *schoonen Jongen*, tot Schenderye, en Grouwel-pleeginge met den selven.

[+]Van *Charidemus*.

Den *Schandelijcken Dienst*, welcke van de *Egyptenaeren* ghedaen wierdt aen de Goddinne *Isis*, ende *Osiris*; en van de *Griecken* aen *Bacchus*, welcken de *Egyptenaeren* seyden dat *Isis* en *Osiris* was: Het draeghen van de *Phalloi*, van het *Manlijck Lidt* om den Hals der Vrouwen; Het omvoeren van het selve Lidt door alle Wijcken en Straeten, *en het Croonen desselfs door een der eerbaerste Matronen*: De Nacht-diensten aen *Bacchus* ontrent de *Alcyo-*

nische Poel, door dewelcke *Bacchus* op-ghekoomen was, weeder-brengende sijn Wijf *Semele* uyt den Affgrondt: waer van geleesen wordt by *Herodotus Lib: 2*, *Cap: 42*, *48*,*49*, *Pausanias Lib: 2*. *Cal: Rhodig: Lib: 4*, *Cap: 6*, *Livius Lib: 39*, *Cap: 8*, *9*, *&c*.

Deese dingen bewijsen, en doen blijcken, dat oock, volghens der Heydenen ghevoelen, *alle Ontrucht, Onreynicheyt, en Oneerlijckheyt, vergeselschapt en vereenicht gaet met de Dronckenschap*.

Wacht u derhalven van *Dronckenschap,* welcke een Oorsaeck van allerhande Gekijf en Vechterye, [+] oock van Dootslagh *onder den Kleynen* is; en onder de *Grooten* een oorsaeck van noch grooter Quaet: Een Sonde die meenighen mensch heeft doen verliesen het Leeven, 't welck soo dierbaer, Lief, en Weerdich is: Een Sonde *die tot Ontucht, Onkuysheyt, Bloetschenderye, en Verkrachtinge van de Nature brenght* den geenen welcke sich daegelijcx daer in verloopen. De Oude *Griecken* seyden, [+] *dat Priapus* (de Godt van alle Ontucht en Onkuysheydt) *een Soone van Bacchus ende Venus is*: Ende dat vermits die geene welcke Droncken en vol Wijn zijn, *aengeprickelt worden tot Venus*, dat is, tot Ontucht.

[+]Dronck, oorsaeck van al dit Quaet, moet gemijdt worden.

[+]*Priapus,* een Soon van Bacchus en Venus.

Cap. XXXI. Dat de Misdaeden van de Dronckene bedreeven en begaen, noch verkleynt, noch verschoont; maer veel eer Vergroot en Verswaert worden door de Dronckenschap; ende derhalven by Godt ende den Ooverheeden ten hooghsten Straffbaer zijn.

SOmmige *Dronckaers* sien, [+] bevinden, en bekennen wel, dat de Dronckenschap een Oorspronck

[+]Dronckenschap verschoont noch van Sond, noch van Straf.

en Oorsaeck van Ghekijf, Gevecht, Dootslach, Ontucht, en veele andere Schelmstucken is; Dannoch sy meynen, *dat alle die Sonden welcke van den Dronckenen in Dronckenschap door den Dronck begaen worden, soo swaer en Strafbaer niet ghehouden worden by Godt en Menschen, als wel die welcke yemant begaet wanneer hy Nuchteren is*. Iae sommige beelden haer selven in, *dat oock in en door den Dronck begaene Schelm-stucken behoorden Verschoont, en door de vingeren gesien te worden*.

Maer wat is dit voor een valsche, [+] en recht eenes *Droncke-mans Inbeeldinghe*; zijnde ver van alle Waerheyt, en Billickheyt? Want immers spreeckt Godt niet alleene het Wee *over den Dronckenen*, nemaer oock *over alle Wulpsheyt, Dertelheyt, Brootdronckenheyt, en Godtvergeetenheydt*, welcke de Dronckene pleegen onder haere Drinckeryen, *Esa: 5*, *v. 11*, *12*. Godt dreyght niet alleen met sijne hoochste Onghenaede *den Dronckenen*, nemaer oock den geenen welcke, *Droncken zijnde, anderen helpt droncken maecken, om de selve te bespotten, Habac: 2*, *v. 15*.

[+]Godt straft Sonden begaen in Dronckenschap.

Oock heeft Godt gestraft den Coninck *Belzazar*, [+] om dat hy, *Droncken zijnde*, tot smaetheyt van den Allerhoogsten Godt, ende *tot Roem van de Goude, Silvere, Koopere, Ysere, Houte, ende Steene Goden*, den Wijn dronck, en deede drincken *uyt die Goude en Silvere Vaeten*, welcke sijnen Vaeder *Nebucadnezar* gherooft hadde uyt den Tempel Godts binnen Ierusalem, *Dan: 5*, *verss. 1*, *2*, *3*, *4*.

[+]Gebleecken in *Belzazar*.

Ende *dien Rijckeman*, [+] welcke sijnen tijdt doorbracht met goe Chier te maecken, te drincken, en vroolijck te zijn, *wiert in de Helle bysonderlijck gestraft aen syne Tonghe*; met dewelcke hy Brasserye en Suyperye gepleegt, *en, nu Vol en Droncken zijnde, veele ydelen Clap en onnutte woorden gesproocken hadde, Luc: 16*, *v. 24*, *&c*.

[+]In den Rijckeman.

Hoewel het by den Heydenen daer voor ghehouden wierdt, + dat *Bacchus*, zijnde op sommigen Vertoornt, tot teecken en bewijs van sijne Ongunst en Onghenae, deselve *vallen liet in Dronckenschap*: So hebben sy echter geoordeelt, *dat alle Schelmstucken welcke begaen en gedaen wierden in Dronckenschap*, haetelijck waeren by de Goden, en strafbaer by de menschen; Blijckende sulcx uyt dit volgende.

+Sonden begaen in den Dronck, Strafbaer by de Heydenen.

Plutarchus in Casibus compar: verhaelt, + Dat *Cyanippus van Syracusen* egeene Offerhanden deed aen den Godt *Bacchus*; welcke daerom vertoornt zijnde, *maeckt Cyanippum Droncken: Cyanippus droncken zijnde, Verkracht sijne eygen Dochter Cyane in een duystere plaetse*. *Cyane* treckt den Ringh van de handt haeres Vaeders, en geeftse aen haer Minne-Moer, om aen den selven Ring te konnen bekennen die die haer gheschoffiert hadde. Naederhant als *Cyanippus* besocht was met de Pestilentie, en *Apollo* aen desselfs Afghesanten ghegeeven had deese Antwoort,

+Blijckt in Cyanippus.

De Goden hebben geen behaegen aen de Offerhanden der Goddeloosen:

So verstonden wel die Booden niet wat de Meyninghe van *Apollo* was: maer *Cyane* den Sin wel vattende, *Grijpt haer Vaeder by het Hayr, ende doorsteeckt hem; daer op volgens snijtse haer selven de*n *Hals af, booven op het Lijck van haeren dooden Vaeder*.

Ter gemelte plaetse verhaelt *Plutarchus*, Wanneer het Feest van *Bacchus* gheviert wierdt binnen Romen, + soo heeft *Arnutius* (van Kints-been aen gewent zijnde niet anders te drincken als Waeter) bespot de kracht van *den Vaeder Sorch-vry*. *Arnutius hier door geraeckt in Onghenae van Bacchus, wordt Droncken, en onderneemt te Schenden sijn eygen Dochter*. Dese uyt den Ringh bekennende haeren Vaeder, en booven haere Iaeren zijnde Stoutmoedigh,

+In Arnutius.

*maeckt haer Vaeder Droncken, voert hem Gekroont en gekranst zijnde voor de*n *Altaer des Blixems, en schreyende brengt om Hals den Laegen-Legger van haer Maegdom*.

Dat oock de *Heydenen Ghewroocken en Gestraft hebben 'tgeene in Dronckenschap gedaen was*, + blijckt by *Pausanias Lib: 4*, alwaer hy verhaelt, dat sommige Iongelingen *door Wijn en Wellust* zijnde ontsteecken, hebben ghesocht te Schoffieren eenige gevanghen Maeghden: *maer hier door hebben sy haer selven de Straffe des Doots op den Hals gehaelt*.

+Dronckene om haer quaet doen ghestraft.

Ende *Lib: 6*, verhaeldt *Pausanias*, Wanneer eene der Met-gesellen van *Ulyßes*, zijnde *Droncken, hadt geschonden een Maeght van Temeßa*, soo hebben de Inwoonderen der Stadt, + om te Wreecken het aengedaene Ongelijck, *den Dronckenen Maeghden-Schender met Steenen doot geworpen*.

+'t Selve blijckt uyt exempelen.

Meede verhaeldt *Baronius op het Jaer Christi 533, uyt Procopius*, Dat *Belizarius heeft aen een Pael doen rijgen twee Soldaten, zijnde Maßageten* (zijnde die Natie bysonderlijck tot den Dronck geneycht) *welcke doorsteecken hadden eene van haer Cameraeden, welcke met die Dronckene Massageten gelacchen en gespot hadde*.

Iae het isser so verre van daer, + dat de Schelmstucken welcke begaen worden in Dronckenschap *behoorden verschoont te zijn*; Of dat de Dronckenschap als *een Verschooninge, of Verminderinge van Straffe* behoorde te worden aengemerckt: Dat in het teegendeel gemelte Schelmstucken *Swaerder* Straffe verdienen, en behoorden *Swaerder* ghestraft te worden.

+Dronckenschap verswaert de Straf.

Want, nadien de *Dronckenschap* in sich selven strafbaer, ende een Moeder van alle Deugenieteryen is: Ende daer *meer Dronckene, als Nuchtere* gevonden worden, welcke haeren Naesten Schelden, Slaen, Quetsen, ofte andersints beleedigen

en mishandelen: + Soo oordeelde *Pittacus* het dienstig te zijn voor het gemeene Beste, *dat die geene met swaerder Straffe bedwongen wierden,* welcke meer gheneegen waeren om quaedt te doen; als andere Nuchtere, welcke minder tot sulcx hellen, en gheneegen zijn: Weshalven geboot, *dat een Dronckene swaerder ghestraft sou worden*. *Diogen: Laert: in Pittaco, Lib: 1*, *Cap: 5*.

+Wet van *Pittacus*.

Aristoteles Lib: 2, *de Republ: in fine*, seyt, + *Dat Pittacus hadde ghestelt een Wet, beveelende dat die geene welcke Droncken zijnde een ander sloegh, swaerder soude ghestraft worden, als eene welcke Nuchteren zijnde oock dierghelijck ghedaen hadde*. *Ende dat, vermits niet soo seer onder de Nuchtere, als wel onder de Dronckene en Vol-gesoopene Menschen, gevonden worden sodaenige welcke Baldaedigh, Smaedelijck, ende Moetwillich zijn teegen anderen*.

+Reeden van dese Wet.

Ende *Lib: 1*. *Ethic: Magn: Cap: de Iustitiâ*, + seyt den wel-ghemelten *Aristoteles, Wanneer de Dronckene eenich quaedt bedryven, buyten twijffel, sy doen dan Ongelijck*. *En Onweetenheyt van sulcx ghedaen te hebben Verschoont haer niet: Vermits sy haer selven een oorsaeck van die Onweetenheydt zijn: en het hebben in haer macht ghehadt, soo veel Wijn niet in te Swelghen, datse Onweetende souden Quaet doen*.

+Waerom Dronckaers quaedt doende niet te verschoonen zijn.

Immers de *Dronckenschap rechtveerdight noch Verschoont de Sonde niet,* welcke van den Dronckenen begaen is: *Sy bevrijdt, of vermindert den Dronckenen van de verdiende Straffe niet:* Maer sy *Vergroot* de Schuldt, en *Verswaert* de Straffe, beyde by Godt, ende den Menschen.

Cap. XXXII. Dat de Dronckenschap den mensche brenght tot Armoede, en den Beedel-Sack; Mitsgaeders op wat Wijse sulcx komt te ghebeuren.

DE *Tijdtlijcke Middelen en Goederen*, [+] welcke Godt ons Menschen verleent tot Teer- en Reys-gelt hier beneeden op der Aerden, zijn by allen menschen seer aenghenaem. Om deselve te bekoomen Woelt en Werckt den Mensch, hy Slaeft en Draeft, Reyst en Rotst, Verdraegt en staet uyt de Hette en steeckte der Sonne, neevens veelerhande Periculen en Ghevaeren, te Waeter en te Lande. *Ende deese Goederen worden Onnuttelijck Verquist, Vermorst, en deur-gebracht door de Dronckenschap*.

[+]Dronckenschap maeckt Arm, en Beroyt.

Salomon seyt daer van *Prov: 21*, *v. 17*, [+] *Die blijtschap lief heeft, die sal Gebreck lijden: Die Wijn bemint, en Olie lief heeft, en sal niet rijck worden*. Ende *Prov: 23*, *v. 20*, *21*. *En zijt niet onder de Wijn-suypers, nochte onder de Vleesch-Vreeters: want een Suyper ende Vraet sal Arm worden, ende de Sluymerige doet Verscheurde Cleederen draeghen*. Oock seydt *Syrach Cap: 19, v. 1*, *Een Arbeyder die een Dronckaert is en sal niet Rijck worden*.

[+]Wordt ghetoont uyt de Schrifture.

Ende oock, [+] hoe kan het anders weesen, of *een Dronckaer moet Verarmen*, Cael ende Beroyt worden? Want aen d'eene zijde *maeckt hy door den Dronck sich selven onbequaem, en onvermooghend* om de Plichten sijns Beroeps te doen, en yetwes te gewinnen: [+] Aen d'ander zijde, soo *Versuymt en Versuypt hy by wylen op eenen dag de Winst van veele daeghen*, en 't gheene hy te vooren in eenige Weecken gewonnen had. Immers dit set ten achteren, en doet naederen tot Armoe.

[+]Reedenen waerom Dronckaers verarmen.

[+]Versuym van Beroep.

Daer beneffens sietmen oock ghemeenlijck, + *dat de Dronckaers drijven Malle Coopmanschappen, ende Malle Weddinghen* doen, waer door sy winnende verliesen, en verliesende alles quijt gheraecken: waer doorse van haer Veederen laeten, en*de* van haeres Gelijcken gepluckt worde*n*, gelijck als Vincken. Oock zijn de Dronckaers veeltijts Mildt, *geeven ten besten, en in't Gelach*; Noodigen haere Kaeten op Collations; Voegen (ghelijck *Habakuk* seyt) *haere Wijn-Flesschen daer by, om Droncken te maecken*, en haere goede *Drincke-Broers* wel te onthaelen. Ende gelijckerwijs *Actaeon op-gegeeten wierdt van de Honden welcke hy voede*; en gelijck *verhongerde Voghelen in een Coye* elckanderen de Veeren uytpicken, plucken, en bloot maecken; Eeven soo is het, dat *de Dronckaer*, doende in maniere als verhaelt, van sijne aenghehaelde en wel onthaelde *Drinck-genooten* opgegeeten, ghepickt, gepluckt, *Naeckt ende Cael gemaeckt wort*.

+Slempen geeven.

Boven dit alles, + nadien *de Ooge van den Dronckaer oock na vreemde Vrouwen siet*, dat is, na Hoeren ende Snoeren, *Prov: 23*, *v. 33*: Ende vermits de *Hoere een diepe Gracht, ende een enghe Put is, Prov: 17*, *vers 14*, en *23*, *vers 27*; Een diepe Gracht, waer in Lijf en Ziel, Goedt en Bloedt verslonden wort; en so eene *enge Put*, waer uyt men niet licht en kan geraecken: Soo wordt oock de *Dronckaer* gepolt en gestreelt *van de Hoere*, welcke oock haer beste doet om een Roof of Buyt te bekoomen van den selven.

+Sien na Hoeren.

Hier by komt noch *den Teerlingh,* + *de Caerte, en allerhande Tuysch-Spel*, waer door het geene noch van des Dronckaers Middelen overig was voorts verslonden, en gheheel en al wordt door-gebracht. Hoewel den Keyser *Iustinianus Cod: Lib: 3*, *Tit: 43*, seer scherpelijck verbiedt het *Speelen met Kaerten*

+Tuyschen en Speelen.

of Teerlingen; Soo gelt dit doch by de *Natte Wanten* niet. De *Teerling* moet by de Kan, om de Middelen voort te helpen, en te *Verteeren*; en den Meester te maecken tot een *Teerling*, welckers Middelen *Verteert* worden, en selve *Uyt-teert* in Hongher en in Armoe. Het *Troef-Spel* moeter by, op dat hy immers ter deeg soude konnen *Getruft*, dat is, Bedroogen worden van Schalcken. Eerst wordt *het Gelt verspeelt*; Dan *Leentmen*, en neemt op van anderen: Dan volgen *Juweelen en Cleynodien*, welcke verkocht worden: Men beswaert *Huys en Hoff, Landt en Zant, Rente-brieven, Inkomsten, en Lijf-Renten*, welcke van den Voor-ouderen nae-gelaeten, ende ge-erft zijn; Men *Verset* deselve, en eyndelijck men *Verkooptse*, en laptse door het Keel-gat: Men Lorst, men *Borcht op Erffenissen* en Besterffenissen welcke te verwachten zijn: En eyndelijck *de Kerf-Stock zijnde Yser,* en Kisten en Kassen leedigh geworden, men loopt met naeckte Billen, en begeeft sich tot Steelen en Bedrieghen, valt den Armen tot laste, *en komt tot den Beedel-Zack, en Beedel-Corf*.

De Propheet *Joel Cap: 1*, *v. 3*, *4*, *5*, seyde eens tot den Ioden, [+] *Vertellet uwen Kinderen daer van, ende laet het uwe Kinderen haeren Kinderen vertellen, ende der selver Kinderen aen een ander Gheslachte: Wat de Rupse heeft overgelaeten, heeft de Sprinckhaen afgegeeten: Ende wat de Sprinckhaen heeft overgelaeten, heeft de Cruyt-Worm afghegeeten: Waecket op ghy Dronckene, ende weenet, ende huylt alle ghy Wijn-suypers, om den Nieuwen Wijn, dewyle hy van uwen monde is afgesneeden*. Ick mach segghen tot den *Dronckenen*, welcke bevoorens gheweest zijnde in goeden doene, nu alles quijt is dat hy te Roeren of te Waeghen hadde; Vertelt dit aen uwen Kinderen, ende laet het, tot haerer Waerschouwinghe, alle menschen

[+]Dronckaer raeckt het sijne quijt.

hooren; *Wat de Gulpery liet overblijven, dat verteerde de Slempery: Dat de Slempery liet overblijven, dat verteerde de Hoere: Dat de Hoere liet overblijven, dat verteerde den Teerlingh* Weshalven waeckt op ghy *Drincke-Broers*, Verfoeyt en Beweent uwe Dwaesheydt, waer door ghy uwe Middelen soo schandelijck verteert, en u selven neevens Vrouw en Kinderen geholpen hebt in Armoe.

Men siet daegelijcx gebeuren, + *dat Dronckenschap in Armoe helpt*. Wanneer *Diogenes* eenes Dronckaers Huys te koop sag staen, seyde hy, *Ick hebbe al langh gedacht, dat die Man na so een sterck drincken, noch Huysen Braecken sou*. Hoe veele zijnder, welcke, na lanckduyrigh Gieten en Gulpen, *uytbraecken Huysen en Hof-steeden, Landeryen, en Brieven*, welcke haere Voor-Ouderen eerlijck gewonnen, en dese Suypers so oneerlijck verteert hebben. Sy moogen dit Deuntjen te met eens op-singhen onder haere Confraters, +

+Segghen van *Diogenes*.

Dives eram, dudum: Sed me faciunt tria nudum;
Alea, Vina, Venus: Tribus his sum factus egenus.

+Dry dinghen die Cael maecken.

Dat is:

Ick was eens Rijck, en wel Begoet;
Dry maeckten my een Kaelen Bloet:
De Wijn, de Hoer, de Dobbel-steen;
Hier met ging al mijn Goetjen heen.

Wanneer *Attilius* door Drincken en Clincken vervallen was tot Armoe, + ende sijnen Staet beklaeghde; kreegh hy dese woorden tot Troost van den Keyser *Tiberius, Serò experrectus es,* dat is, *Ghy zijt te laet wacker geworden*. *Seneca in Epistol: Epist: 122*. Ick wil allen Dronckaers deese woorden geeven tot een Waerschouwinge; + Indien sy haer niet willen wachten van Dronckenschap, om dat deselve *van Godt en Menschen is Verbooden; Quetst de Gesont-*

+*Attilius*.

+Waerschouwingh aen de Dronckaers.

heyt; So een veranderingh brenght in den mensche, dat hy den Onreedelijcken Beesten, ende den Beseetenen van den Duyvel gelijck wordt; Om datse een Oorsaeck van Gekijff, Gevecht, Dootslach, en van allerhande quaet is; Soo laeten sy dan haer selven van dees Sonde wachten, daerom datse den mensche *vervallen doet tot Armoe, ende tot den Beedel-sack brenght*.

Den Keyser *Claudius*, [+] een Nazaet van *Caligula*, en Voorzaet van *Nero*, was ghewoon veel Wijn te Gulpen, oock so, dat hy dickwils *Vol en Droncken zijnde uyt de Maeltijdt placht gedraegen te worden, Dion Lib: 60*, *in Fine*. Ende van deesen Keyser seyt *Seneca, in Ludo de Morte Claudij*, Dat hy nae sijn Doot *ghedoemt zijnde van Aeacus, om vergeefs werck te doen, en om daer toe te hebben een oneyndelijcke Lust en Treck, sonder doch yetwes te verrichten*; den selven opgheleyt is gheworden, *met den Teerlingh te moeten Speelen in een Boodem-loose Speel-Bort: soeckende gestaedich nae de vluchtende Teerlingen, en niet vorderende*.

[+]Straffe van *Claudius*.

Voorwaer een bequaeme Afmaelinghe, [+] en Afmaeninghe van *de Tuysscherye*, die een verdoemelijcken *verlooren Arbeydt* is; waer toe de Dronckenschap veelen soo heet en brandend maeckt, datse aenstonts, gheseeten zijnde op de Bier-banck, *eyschen het Caert-Spel, of het Speel-Bort*; waer inne sy als in eene *Boodem-loosen Mande*, of *grondeloosen Colck*, werpen alle haere Middelen; Speelende en Tuyschende *sonder te konnen Sat of moede worden*; Grijpende en soeckende na den Teerlingh, hoewelse van hen vlucht *door gebreck van Tijdt, van Middelen, van Macker en Meede-Tuyscher*.

[+]Ghepast op de Tuyschers.

Cap. XXXIII. Dat de Dronckenschap van Verstant berooft: En alle Eere, Aensien, en Ontsagh doet verliesen den geenen welcke in Staet en Hoogheyt zijn.

MAer ghelijck de *Dronckenschap* den Mensche berooft van sijne Tijdtelijcke Middelen, + soo *berooftse oock den selven van sijn Verstant*. Want, ghelijck daer staet *Hoz: 4*, *v. 11, Hoerery, Wijn, en Most neemen het Herte* (dat is, het Verstant, en Oordeel) *wegh*. Ende *Esa: 28*, *v. 7*, wijst de Heere aen, Hoe de *Dronckenschap* den Gheestelijcken en Weereltlijcken *het Verstant beneemt* soodaenigh, datse onbequaem zijn om haer Ampt te doen, seggende, *Sy dwaelen van den Wijn, en doolen van den stercken Dranck: De Priester, en de Propheet dwaelen van den stercken Dranck, sy zijn verslonden van den Wijn, sy doolen van stercken Dranck; sy dwaelen in 't Ghesichte, sy waggelen in t Gerichte*. En waerlijck het is so gelijck den Man Godts seyt: Want ghelijck het *Waeter het Vyer, soo bluscht den Wijn de Reeden uyt*. Het Zee-waeter overstolpt en vernielt de Scheepen; Den Wijn overvalt en verdrenckt het Verstant; want de Zielen der Dronckenen legghen in den Wijn versmoort. De *Dronckene verslinden den Wijn, en den Wijn verslint haer Reeden*, haer Verstant, en Oordeel.

+Dronckenschap berooft van Verstant.

Door veel, + en onmaetich Drincken is den Coninck *Cleomenes Sot en van Sinnen berooft geworden, Athen: Lib: 10*, *Cap: 7*. Men siet en bevindt daeghelijcx, dat veele door overstallig Suypen, haer Verstant en Sinnen versuypen, gaende *als halve of heele Gecken* acher Straete.

+Cleomenes Sot ghedroncken.

Den naem *Bacchus* komt van *βακχε□ν*, dat is, *Tieren, Raesen, Dol zijn, en Schabullen*. Oock wort *Bacchus Mα□νολος*; [+] dat is, *gantsch Raesende, en Uytsinnich* genaemt: Ende de *Priesterssen* welcke hem dienden, droegen den Naem van *Mα□ναδες* dat is, *Dolle en Uytsinnige*. Hier meede hebben de Heydenen willen aenwijsen, dat de Dronckenschap den mensche *Uytsinnich, Dol, en Raesende maeckt, so lange als hy droncken is*: Ende dat die *Drincke-Broers* de beste Dienaers van *Bacchus* zijn, welcke haer Verstant, haer Memory, en haer Sinnen Versoopen hebbende, *Dol, Raesende, en Uytsinnigh zijn geworden*; gheheel zijnde quijt, het geene waer door sy menschen waeren.

[+] *Bacchus*, wat te segghen is.

Boven dit, [+] so *berooft de Dronckenschap den Mensche* (*en voornaemelijck den gheenen welcke in Staet en Hoocheyt Verheeven en Geset zijn boven anderen*) *van behoorlijcke Eere en Aensien*; sy brenghtse in Cleynachtinge, Verachtinghe, en Bespottinghe by den geenen, welcke haer, om haerer Ampten wille, Eerbiedigheyt en Ontsagh schuldigh zijn.

[+] Dronckenschap doet eer en aensien verliesen.

Dien Eerweerdigen Vaeder *Noah*, [+] wanneer hy *Droncken was, wierdt Bespot van sijn eygen Soone Cham, Gen: 9*, *v. 20*. Dronckene *Heeren* worden belacht van haere Nuchtere *Knechten*. Een *Jongen* durf doorsteecken den *dronckenen Ammon*, [+] die eenes Coninck Soone was, *2 Sam: 13*, *vers 29*. Een *Overste der Waeghenen*, durft door-steecken *den dronckenen Ela*, die een Coninck in Israel was, *1 Reg: 16*, *verss. 8*, *9*, *10*. Een *Wijf* durft het Hooft afhouwen, van den *dronckenen Crijghs-Oversten Holofernes, Judith 13*, *vers 9*.

[+] Noach, droncken zijnde, wort bespot.

[+] Vorsten, droncken zijnde, hebben geen respect.

In hoedaenigh een Cleynachtinge *de Dronckenschap* oock den *Grooten* brenght, [+] kan blijcken uyt het exempel van den Keyser *Tiberius*, welcke, seer

[+] Tiberius Biberius genaemt.

gheneegen tot Dronckenschap, bywijlen *soop twee Daeghen achter den anderen*; en nu droncken zijnde, *uytlapte alle Secrete saecken*. Weshalven hy in het Leeger onder de gemeene Soldaeten, met eenen verachtelijcken *Toe-naem* in plaetse van *Tiberius, Biberius*, dat is, *den Dronckaer*, gheheeten wierdt. Gelijck verhaelt wort van *Suctonius*.

Antiochus zijnde den meesten tijdt *droncken*, [+] en met een droncken Hooft de saecken des Rijcks bestellende; *liet de Regieringhe meest aenkoomen op twee Gebroeders, Ariston en Themison*. Voorwaer een kleyne Reputati voor een Coninck.

[+]Cleyn ontsag van Antiochus.

Antiochus Epiphanes, [+] dat is den Doorluchtighen welcke *Droncken zijnde bywylen Gelt te grabbel smeet: Die met sijn Coninckklijck geborduerde Cleet* (*hebbende op het hooft een Krans van Roosen, en Steenen onder den Arm om te goyen den gheenen die hem souden volghen*) *bywijlen achter Straete ging*: Die in de gemeene Bad-stooven sich ging baeden, en aldaer in teegenwoordigheyt van een grooten hoop Volcx komende van de Marckt en Straeten, *een Emmer met kostelijcke Olye deede gieten over het hooft van een ghemeen Man, welcke tot den Coninck geseght hadde, dat hy geluckich een seer wel-rieckende was; Lacchende Antiochus daer over sodaenich, dat hy door de gladdicheyt van die plaetse ter needer viel*: Die met gemeene Luyden, *met Jan Rap en sijn Maet, het lijf bywijlen vol dronck*: en dierghelijcke Sotteryen meer aenstelde) raeckte quijt alle sijne Reputaty en Achtbaerheydt. *De Guychelaers en Speelders*, [+] met dewelcke hy bywijlen malde, *wonden hem in sijn Cleederen, en setteden hem op de Aerde*; sulcx dat sich yeder over die Cleynachtinghe schaemde: En wierdt hy daerom in plaetse van *Epiphanes*, ghenaemt met een smaedelijcken *Toe-naem Epimanes*, dat is, *den dollen Sot, en Uytsinnigen, Athenaeus Lib: 10*, *Cap: 10*.

[+]Narreryen van Antiochus Epiphanes.

[+]Verachtelijcken Naem ghegheeven aen den selven.

Op een Gulp-Mael wierdt *Dionysius Siculus* (zijnde een seer schandelijcken Droncker) sonder eenigh Respect of Eerbiedigheydt, + van eenen der Gasten *by sijnen Naeme Dionys* ghenoemt, *Athen: Lib: 10*, *Cap: 7*.

+Cleynachtingh ontrent den droncken *Dionys*.

Novellius Torquatus Mediolanensis, + welcke Burgemeester, en doch eenen grooten Droncker was, hebbende in eene Reys uytgegulpt *Dry Congien*, in het aensien van den Keyser *Tiberius*; wierdt met eenen belacchelijcken Naem *Tricongium, Dry-Stoopje*, genaemt onder de Gemeenten, *Plinius Lib: 14*, *Cap: 22*.

+*Torquatus* Tricongium ghenoemt.

Philippus Coninck van Macedonien, + oock *seer geneegen tot Drincken, en tot Dronckaers*, ghelijck hier booven van ons verhaelt is, liet de sorgh voor sijn Koninckrijck meest aenkoomen op *Antipater*, en willende het Lijf vol drincken, plagh te segghen, *Wy moeten eens om-drincken, het is ghenoegh dat Antipater Nuchter blijft*. (Eeven gelijck sommighe *Heeren*, haer selven Vol en Sot drinckende, het achten genoegh te zijn, dat *haere Lackeyen, Knechten, of Booden haer selven Nuchter houden*, om haere Heerschappen te konnen onderschooren, in de Coets geleyden, te Paert, of te Bedde te helpen.) Hy hadde doorgaens by sich eenighe *Speel-luyden, Poetsemaeckers, en andere dronckene Tullen, met dewelcke hy te saemen dronck*. Op seeckeren tijdt sittende beesigh met het *Teerling-Spel*, en wordende gebootschapt *dat Antipater quam*, heeft hy met Verbaestheyt en Ontsteltenis *het Speel-bort geworpen op sijn Coetse, Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*. Merckt hier het Respect en Ontsagh, 't welck een *Droncken Coninck by sijnen Nuchteren Minister* heeft; jae veel eer 't welck *een Nuchteren Minister by sijnen dronckenen Coninck* heeft.

+Ontsagh van den dronckenen Philippus aen Antipater.

En voorwaer, + geen wonder is het, dat de *Dronckenschap den Grooten berooft van alle Eer en Aensien*,

+Reedenen waerom dronckene Vorsten geen respect hebben.

en den selven ten Spot stelt by den gheringhsten: want door *den Dronck* doen de *Groote* sodaenighe dingen, welcke Verachtelijck en Bespottelijck zijnde in haer selven, oock *haere Personen Verachtelijck en Bespottelijck* maecken by anderen: gelijck 't selve uyt het albereyts geseyde, als oock uyt het volgende gesien kan worden.

So droncken is bywijlen dien grooten *Alexander* geweest, [+] dat hy, zijnde aen het Gulpen en Hollen, *twee Eezels voor sijn Carotze heeft doen Inspannen*, Rijdende met deselve op de Straeten. *Athen: Lib:10. Cap: 10*. Wat Man of Vrou, Iong of Out, Cleyn of Groot, heeft dees Daedt van *Alexander* sonder Lacchen konnen aensien? Het is niet moogelijck, dat de Onderdaenen, siende de Grillen en Narreryen van haere *dronckene Vorsten*, in haere Herten behouden konnen het behoorlijcke Respect ontrent deselve. Maer het gaet, in soo een geval, ghelijck *Cyrus* seyde tot *Astyages*. Welcke Droncken zijnde onder sijne dronckene Gasten joelde en woelde,

[+]Belacchelijck Feyt van den droncken Alexander.

Ghy lieden deed dingen, [+] *die ghy van ons Kinderen niet en soud willen ghedaen hebben. Een yeder Riep en Tierde in het Hondert, en de eene verstont den anderen niet. Elck Lolde en Song seer belacchelijck; en hoewel niemandt nae het Gesangh hoorde of luysterde, swoert ghy doch alle te saemen, dat de Man Hups en Fraey gesonghen had. Behalven dat, als een yeder roemde van sijn Sterckheyt, en ghy te saemen opstont om te Danssen, so konde niemant recht op sijn Cooten staen, veel minder Danssen na de Maete. Alle dingen waeren UL vergeeten, Ghy en dacht niet dat ghy Coninck waert; ende uwe Gasten dachten niet, dat ghy haeren Prince waert. Xenophon Histor: Lib: 1.*

[+]*Cyri* reeden aen *Astiages*.

Ick mach dan hier, tot Slot van dees Propooste, segghen met dien grooten Politijck *Salomon, Prov: 31, verss. 4, 5, Het komt den Coninghen niet toe,*

o Lemoel: Het komt den Coninghen niet toe, [+] Wijn te drincken; ende den Princen, stercken Dranck te begeeren: Op dat hy niet en drincke, ende het Gesette vergeete, ende de Recht-saecke aller verdruckten niet en verandere. Het en past den *Grooten* niet Dronckenschap te pleegen: want *door den Dronck* vervallen sy van Gerechticheydt tot Onrecht; van Staeticheyt tot Sotticheydt; en verliesen *Eere, Aensien, en Ontsagh*; en vallen in Cleynachting, Verachtingh, en Bespottinge by den minsten en geringsten Onderdaen: Want, gelijcker staet *Esdrae, Cap: 3*, *v*. *20*, *22*. *Den Wijn maeckt het Verstant des Conincks ende des Weesen eenerley Verstant, ghelijck oock het Verstant des Dienst-knechts en des Vryen, des Armen ende des Rijcken: Hy maeckt alle Herten Rijck, ende en ghedenckt niet aen den Coninck ofte Vorst; en hy maeckt, dat een yeder van Talenten spreeckt*. Onder het drincken wil yeder eeven veel Mans, en niemant de Minste zijn: *Den Calis* sal dan niet wijcken voor *den Rijcken*; want dan is *den beroyden Rijck*, en hy weet niet dat hy den Calis is: De *Swacke* sal niet wijcken voor *de Sterckte*; want hy meynt Sterck, en de Sterckheyt in den Dronck te zijn: Den *Beedelaer* sal niet swichten voor den *Burghemeester*; want onder het drincken houden sy den gheenen *voor Coninck, en voor Keyser*; die anderen met Drincken overwonnen heeft.

[+]Dronckenschap voegt den Overheeden niet.

Cap. XXXIIII. Dat de Dronckenschap het Hert beswaert, en in het selve uytbluscht alle Goddelijcke Overleggingen; Mitsgaeders alle Liefde en Meedoogentheyt ontrent den Naesten, en Elendigen. Datse onbequaem maeckt om Godt te bidden; Om te Waecken teegen het Vleesch, de Weerelt, en den Sathan. Datse den mensche maeckt onvoorsien teegens den Doot, en Onbereyt teegens het Oordeel.

MAer ghelijck de *Dronckenschap de Gesontheydt quetst; + den Mensche tot een Beest maeckt; Hem den Beseetenen van den Duyvel gelijck doet zijn; Veroorsaeckt Gekijff, Gevecht, en Doodtslach; Brenght tot allerhande Ontucht en Oneerlijckheyt; Doet vallen tot Armoe en den Beedel-Sack; Berooft van Sinnen en Verstandt; Eer en Aensien doet verliesen*: So is het oock noch daer-en-boven, *dat de Dronckenschap* (volghens het Getuygenisse *Christi, Luc: 21*, *v. 4*.) *Het Herte van den Mensch Beswaert*: De Saelichmaecker willende daer meede te verstaen gheeven, dat de mensch *door Dronckenschap* so Loom en Vadsich, so Dom, en Bot, so Onachtsaem en Ongevoeligh wort ghemaeckt, dat hy niet en kan betrachten die Dingen, welcke de Saelicheyt belanghende en betreffende zijn: Maer sijn Ziele, sijn Reeden en Verstant, *legghende Versmoort en Verdroncken in den Wijn*, wordt t' onder gehouden, en neederwaerts ter aerde so ghedruckt door Dronckenschap, als door eenen swaeren Last, *dat hy niet anders bedenckt als 't geene Aerdtsch is, en boven al, het geene den Wijn aengaet, ende de Gulperye*; niet konnende soo een Hert, 't welck beswaert is met Dronckenschap, *sich selven op-beuren, of Verheffen tot den Hemel, of tot Godt; noch oock tot het gheene*

+Dronckenschap beswaert het Herte.

Hemelsch, Goddelijck, en tot Godts Eere, en des Menschen Saelicheyt streckende is.

Dat het gheene wy segghen waerachtigh is, blijckt uyt dit naevolgende.

1. De Dronckenschap bluscht in des menschen Herte uyt, + *alle Goddelijcke Meditatien*, en Betrachtingen, sulcx dat de Dronckene *niet eens en Dencken aen dat Heerlijcke Werck der Scheppinge*, waer door Godt yet uyt niet ghemaeckt, en yeder dinck een Wesen gegeeven heeft, en oock sy selfs *haer Wesen hebben, Actor: 17*, *v. 28*. Sy en Dencken niet eens aen *het Werck der Onderhoudinge*, waer door Godt alle dingen *doet bestaen, ende bestendich zijn, Col: 1*, *v. 17*. Sy en Dencken niet *aen het Werck van Godts Regieringhe*, waer door hy maeckt dat alle dingh in Ordere en Geschicktheydt is. Sy en dencken niet eens *aen dat ghenaedige Werck der Verlossinge*, waer inne Godt vertoont heeft de Diepten, de Afgronden, en Ingewanden sijner Bermhertigheyt, ons *schenckende sijnen eenighen ghebooren Soone, Joh: 3*, *v. 16*: waer inne *Godt geopenbaert is geworden in den Vleesche, welcke opgepast is geworden van de Engelen, 1 Timoth: 3*, *vers 16*. Sy en dencken niet eens *aen de Genaede Godts* ons in Christo geschiedt; noch aen de Heerlijckheydt en Zaeligheydt ons in Christo aenghebooden, en verkondight door het Evangelium, *in alle welcke Dingen de Engelen begeerich zijn te sien, 1 Petr: 1*, *v. 12*. Sy en gedencken niet aen de *tegenwoordige Oordeelen Godts*, welcke den Aertbodem drucken; noch aen *de toekomende*, welcke den Aerdtbodem dreygen. Want gelijcker staet *Esa 5*, *v. 12*. *Sy en aenschouwen het Werck des Heeren niet, ende sy en sien niet op het Maecksel sijner Handen*. Alleen gaen der Dronckaeren gedachten over de *Croegen en Drinck-ghelaegen, over den Wijn, ende de Wijn-Suyperye*: Alle haere t' Sae-

+Dronckenschap bluscht uyt alle Godtlijcke Meditatien.

men-spreeckinghen zijn van Gulpen, ende de eene seyt tot den anderen, *Komt herwaerts, ick sal Wijn haelen, en wy sullen stercken Dranck Suypen, ende den Dagh van morghen sal zijn als deese, ja grooter en veel treffelijcker, Esa: 56*, *v. 12*. Alle haer *Overleg* is van den Wijn; en noch niet ter deegh zijnde Benuchtert van den ghesoopenen Wijn, segghen sy, *Prov: 23*, *vers 35*, *Ick sal hem noch meer soecken*.

2. Oock *bluscht de Dronckenschap in den Mensche uyt alle Liefde ontrent den Naesten*, [+] en alle menschelijck Mee-lijden en Mee-dooghen ontrent den Elendigen. Want, of *de Gemeynte Godts Sucht* en Weent over haere Verdruckinge, en desselfs Traenen loopen over de Kinne-backen, *Thren: 1*, *vers 2*. Off de Heere Iesus *Weent over de Boosheyt van Jerusalem, Luc: 19*, *v. 41*; of hy om der menschen Sonde al Hygende *Bloet sweet, Luc: 22*, *v. 44*; of hy in sijne gebenedijde Ziele *Bedroeft is totter Doot, Matth: 26*, *v. 38*; of hy hangende aen het Cruyce uytroept, *Mijn Godt, Mijn Godt, waerom hebt ghy my verlaeten, Matth: 27*, *v. 46*: Of *Duytslant* in Verwoestinge, *Yrlant* in sijn Bloedt, en *Engelant* in Verwerringh leyt, of de Bergen en Steenrotzen *in Piedmont* besoedelt worden met menschen Bloedt, en Gods Kercke aldaer is ghelijck een kirrende *Duyve, in de Klooven der Steenrotzen, en in't Verborgene van Steyle Plaetsen, Can: 2*, *v. 14*: Of de *Pestilentie* onder ons woedet, en veele Honderden jae Duysenden hier te Lande wech ruyckt; of *gheruchten van Beroerten, en nieuwe Oorloogen* den Staet ontrustighen: Off *Vrou en Kinderen Honger en Ghebreck, Coude en Commer lijden*; Alle deese dingen *gaen den Dronckaer aen sijne koude Kleederen niet*, Hy Drinckt en Klinckt, hy Gulpt en maeckt goe Chier; ende gelijcker staet *Amos 6*, *v. 3*, *4*, *5*, *6*, *Hy stelt den boosen dag verre; Hy quinckeleert op het geklanck der Luyte;*

[+] Bluscht in 'tHerte alle Liefde uyt.

Hy drinckt den Wijn uyt Schaelen; maer hy en bekommert hem niet over de Verbreeckinge Josephs.

3. Meede *maeckt de Dronckenschap den mensche onbequaem om Godt te Bidden*. + In het Gebedt moet wesen *een Ernst en Aendacht in het Herte*; Men moet *het Herte te saemen met Handen tot Godt in den Hemel opheffen, Tren: 3*, *vers 41*. Maer wat geestelijcke *Ernst en Aendacht* tot Godt kan daer wesen in een mensch die *Droncken* is? Sijne Leedemaeten zijn verkracht en verstuyckt door den Dronck, *sijn Herte is Beswaert en Versmoort door Dronckenschap*: + Sijn Tonge kan niet spreecken, sijne Knyen kan hy niet buyghen, Handen niet op-heffen; en sijn Herte gedenckt aen Godt niet. Hoe sal hy dan Bidden konnen *met Ernst en Aendagt, en sijn Herte te saemen met de Handen* konnen opheffen tot Godt in den Hemel?

+Maeckt onbequaem om Godt te Bidden.

+Neemt aendacht wech.

In het Gebedt moet wesen *een gebroocken Geest, + een Herte dat verslagen is, Psal: 51*, *v. 19*: Hoe kan de Dronckene dan tot Godt bidden, welckers Herte *vol Droncke-mans Moedt, en Verwaentheyt* en ydele Opgeblaesentheyt is?

+Oock Neederigheyt.

In het Gebedt moet wesen *Boetveerdicheyt, + en een Voorneemen het Quaede te laeten, en het Goede te doen*; andersints is het den Heere eenen Grouwel, *Prov: 28*, *v. 9*; *Esa: 1*, *v. 15*, *16*, *17*, *18*: *Joh: 9*, *v. 31*. Hoe sal nu den *Dronckaer* Godt konnen Bidden sodaenigh dat het hem behaeght, dewelcke, Droncken zijnde, *geen voorneemen heeft de Dronckenschap te verlaeten*, maer alsdan seydt van den Wijn, *Ick sal hem noch meer soecken, Prov: 23*, *v. 35*.

+En Bekeeringh.

In het Ghebedt is vereyscht *Geloove, + en Vertrouwen op Godt door Christum*: Men moet *gelooven datmen ontfangen sal, Marc: 11*, *v. 24*; *Men moet niet twijffelen, en in den Gebeeden zijn Ongestaedich eeven als de Golven en Baeren der Zee, welcke van den*

+Dronckemans Ghebedt is niet alst behoort.

Wint gewaeyt ende gedreeven worden, Jac: 1, *v. 5*, *6*, *7*. Het Gemoedt dient in den Gebeede *wel geset*, het Geloove *wel gegrondt*, en het Vertrouwen op de Genaede en Waerheydt Gods in Christo *wel gebout te zijn*. Maer wie sal deese dinghen soecken, ick laete staen vinden, in *een Droncken* mensche? In een Dronckene *draeyen de Ooghen, dryven de Sinnen, roocken de Herssenen; desselfs Herte is beswaert; de Herts-Tochten zijn aen het Hollen; de Reeden is Verkracht, en buyten den Mensch ghejaecht*; Den Wijn heeft een swaeren Storm en Onweer van binnen in hem aengherecht; en de hollende Driften der Ziele hebben alles in Roer gheholpen: Zijnde de Dronckene eeven als *een Schip, 't welck sonder Ancker, sonder Roer, sonder Stierman, en vol Oproerighe en Twistende Matroosen*, in de Golven en Baeren van een onstuymige Zee drijft. Niet moogelijck is het, *dat een so gestelt mensche bequaem kan zijn om Godt te Bidden met Geloove, en Vertrouwen*.

4. Daer beneffens maeckt de *Dronckenschap*, [+] dat de Mensche onbequaem is om sijne *Geestelijcke Tochten en Wachten teegens den Sathan, de Weerelt, en het verdorvene Vleesch* te konnen waerneemen na behooren. Om met een Heylige Sorghvuldigheyt en Bekommeringe te waecken over sijne Zaeligheyt; *so en moetmen niet Slaepen gelijck de andere, maer men moet Waecken ende Nuchteren zijn, 1 Thess: 5*, *v. 6*. Om volkomentlijck te konnen hoopen op de Ghenaede, die ons in de Openbaeringhe Christi wort toe-gebracht, *moetmen opschorten de Lendenen des Verstants, ende Nuchteren zijn, 1 Petr: 1*, *v. 13*. Om te konnen ontwaecken uyt den Slaep, (van Roeckeloosheydt en Onbekommertheyt naemelijck) soo moetmen sich wachten van *droncken te worden in Wijn waer in overdaet is, Ephes: 5*, *v. 14*, *18*. Om in den dagh der Saeligheyt die ons genaedert

[+]Dronck maeckt onbequaem te Waecken voor de Saelicheyt.

is, eerlijck en aenghedaen met de Waepenen des Lichts te konnen wandelen; *so moetmen sich wachten van Brasseryen en Dronckenschappen, Rom: 13*, *verss*. *11*, *12*, *13*. Een Dronckene kan geen van deesen allen doen; *Weshalven is onbequem om te Waecken voor sijn Zaelicheyt*.

De Stadt *Troyen*, [+] ligghende begraeven in Dronckenschap en Slaep, is van den *Grieck* overvallen, en ghemaeckt tot een Asschen-hoop. De *Engelsche* droncken zijnde in haer Leeger, worden gheslaeghen van de *Normannen*. De Soessende *Hoochduytschen* worden gheslaegen van *Ovo*. Het *droncken Christen-Leeger* wort van de*n Turck* geslaegen, en verjaeght van voor de Stadt *Adrianopolis*. *De dronckene,* niet Waeckende, noch zijnde op haer Hoede, maer zijnde sorgheloos en onbekommert, konnen oock seer licht onder-kroopen worden *van de Weerelt, en van het Vleesch, het welcke teeghen den Geest begeert, Gal: 5*, *v*. *17*; *Het welck Strijdt teegen de Wet onses Gemoets, en ons soeckt Gevangen te neemen, Rom: 7*, *vers 23*: Sy konnen seer licht overvallen en overweldight worden *van den Sathan, die een Menschen-Moorder is, Joh: 8*, *v*. *44*; *Dien Vyandigen mensche, Matth: 13*, *v*. *28*; *Die Teegen-Partye, die om-gaet als een brieschende Leeuw, soeckende wien hy soude moogen Verslinden, 1 Petr: 5*, *vers 8*.

[+]Dronckene zijn licht te overwinne*n*.

Om den *Duyvel te konnen Teegenstant doen, [+] moet men Waecken, Nuchteren, en Sterck in den Geloove zijn, 1 Petr: 5*, *verss*. *8*, *9*. Om te konnen *staende blyven tegen de Omleydingen des Duyvels*, ende teegens de Verleydingen van Vleesch en Bloedt, so moetmen *met de geheele Waepen-rustinge Godts zijn aengedaen; Men moet Bidden, ende in den Gebeede Waeckende zijn, Ephes: 6*, *v*. *11*, *12*, *13*, *18*. Maer de *Dronckaerts* Slaepen in de Sonde, begraeven en bedolven leggende onder den Wijn: weshalven *zijn onbequaem*

[+]Bieden geen Teegen-stant.

om haere geestelijcke Wachten voor haere Zaelicheyt te konnen waerneemen. Sy zijn licht te overwinnen van de *Duyvel, en haer Vleesch*; want sy en Waecken niet, ende bieden geen Teegenstant.

5. Boven dit alles, + so maeckt de *Dronckenschap den mensche onbequaem om af te wachten den Doot, die allen menschen eenmael gestelt, Hebr: 9*, *v. 27*; en welckers stondt en *Uyre so onseecker is, Eccl: 9*, *v. 12*. De *Dronckaer* seydt met den Goddeloosen *Esa: 28*, *v. 15*, *Ick hebbe met de Doot een Verbondt gemaeckt*: Maer de Doot wordt *een Straet-schender*, en valt hem onverwacht aen. De *Dronckaer* seyt met dien Rijcken mensche, *Luc: 12*, *v. 16*, *19*, *Mijn Ziele, ghy hebt ghenoegh voor veele Jaeren, neemt Ruste, Eet, Drinckt, ende zijt Vroolijck*: Maer hy vint sich oock met dien Rijcken mensche bedrooghen; vermits *Vers 20*, Godt tot hem seyde, *Ghy Dwaes, in deesen Nacht salmen u Ziele van u af-eyschen*. De *Dronckaer* seydt met dien boosen Dienst-knecht *Matth: 24*, *v. 48*, *39*, *Mijn Heere vertoeft te komen*: Hy begint sijn Meede-diensten te slaen, *ende te Eeten ende te Drincken met de Dronckaerts*: Maer hy bevint sich al weederomme met dien boosen Dienst-knecht bedrooghen. Want *Vers 50*, *51*, *De Heere komt ten Daege, in welcke de Dienstknecht hen niet verwachte, ende ter Uyre, die hy niet en wiste*; Hy drijft deesen Dienstknecht ten Huyse uyt, en doet hem setten in een plaetse, daer Weeninghe, en Knerssinghe der Tanden is.

+Dronck maeckt den mensch onvoorsien teeghen de Doot.

De *Dronckaer* onverwacht en onversien overvallen wordende van de Doodt, + stelt sijn Ziele in het uyterste Gevaer van den *eeuwighen Doodt* en Verdoemenis. *Saeligh zijn de Dooden die in den Heere sterven, Apocal: 14*, *vers 13*: Maer Verdoemt zijn alle die Dooden, welcke ghesmoort en *ghestorven zijn in haere Sonden, Joh: 8*, *verss*. *21*, *24*.

+Stelt in gevaer van Verdoemt te worden.

In het pleeghen van sommighe Sonden, kan de mensch, wanneer *de Doot* hem onverwacht komt aenvallen, noch toonen Berou en Leetweesen over sijne Sonde, en tot den Heere bidden om Genaede: Maer *een Dronckene* kan gheen van beyde doen; zijnde *als een Beest of Block*, kan hy noch Berou toonen, noch om Genaede roepen: Hy sterft in een Beestelijcke Sonde, en hy sal moeten als een *Beestelijck Sondaer* voor Godt verschijnen, en gheoordeelt worden.

Ammon droncken zijnde sterft, [+] doorsteecken zijnde van eene der Knechten Absoloms, *2 Sam: 3*, *v. 28*. Den Coninck *Ela sterft droncken*, zijnde om-ghebracht van *Zimri*, *1 Reg: 16*, *verss. 9*, *10*. *Belsazar sterft droncken*, zijnde ghedoot geworden in dien Nacht, wanneer hy met sijne Vorsten en Eedelen het lijf wel vol gesoopen had, *Dan: 5*, *v. 1*, *2*, *4*, *30*. *Hoe veele Dronckaers sterven, droncken zijnde*, in een Hert-vanck, in een Sincking, of Beroertheyt; vallen van een Paert, van een Waegen, van een Schuyt, van een Ladder, *ende zijn doot, en droncken?* Wat doet de *Dronckene* in gemelte Gevallen, of leggende in het Waeter? Kan hy sich bekeeren? Ach! hy en heeft geen Besey, en het schijnt oock te laet tot sulcx. Roept hy, [+] bidt en smeeckt hy tot Godt om Genaede? Ach! sijn Tonge is ghebonden, *en sijn Herte is beswaert door Dronckenschap*: Reeden en Verstant, Tael en Spraeck is wech; wat kan hy doen van 't gheen een Boetveerdigh mensche voeght, die ghestelt is *als een Beeste?* Dannoch de *Dronck leevert hem in soo een gestalte over aen de Doot; de Doot aen Gods Oordeel; ende Gods Oordeel, aen &c*. Wat sal ick seggen? de Heere is Bermhertigh, de Heere is Rechtveerdig: *ende als de Boom na het Zuyden, of als hy na het Noorden valt, in de plaetse daer den Boom valt, daer sal hy wesen, Ecclesiast: 11*, *vers 3*.

[+]Eenighe, droncken zijnde, ghestorven.

[+]Hoe ghevaerlijck dit zy.

6. Neevens den gewissen seeckeren Doot, + en de onseeckere Tijt en Uyre van deselve, staet oock voor den Mensche te verwachten *het van Godt ghestelde Oordeel*, welckers Dagh en Uyre (gelijck oock des Doots) de Heere voor ons verborghen heeft. *Soo vertroostelijck* deesen Dagh sal wesen voor de Geloovige en Godtvreesende; *soo Vreesselijck* en Verschrickelijck sal oock deselve zijn voor den Ongheloovigen, en Goddeloosen. Godt wil, dat de betrachtinge van *dit Laetste Oordeel*, allen menschen opwecken sal tot Oeffeninge van de Deught; ende om met een Heylige Sorghvuldigheyt en Bekommeringhe, te wercken onse Zaeligheydt in Vreese ende in Beeven.

+Dronck maeckt den mensch onbereydt teeghen het Oordeel.

Onsen Saelighmaecker, + hebbende in het breede gesproocken *van dit Oordeel*, vermaent daer op sijne Toe-hoorderen, haer selven te wachten, *dat haere Herten niet t'eeniger tijdt beswaert en worden met Brasserye en Dronckenschap, om niet onversiens van dit Oordeel overvallen te worden, Luc: 21*, *v. 25 &c. 34*, *35*. Hy vermaent haer *om t'aller tijdt te Waecken, ende te Bidden, datse voor dat Oordeel souden staen mogen, V. 36*. De Heere vermaent ons allen, om teegens deesen Dag ons selven wel te bereyden, seggende *Matt: 24*, *vers 42*, *Waeckt, want ghy en weet niet in wat Uyre de Heere komen sal*. Hy wil, dat wy teeghens sijne Comste ten Oordeel, *onse Lampen wel versien sullen*, om op de komste des Bruydegoms te passen, en wel ghereet zijnde met den selven *in te gaen in sijne Bruyloft*; belastende tot dien eynde, *Dat wy sullen Waecken, vermits niet en weeten den Dag noch de Uyre, in de welcke de Soone des Menschen komen sal, Matth: 25*, *verss. 1*, *4*, *6*, *7*, *10*, *12*. Gemerckt meede deesen *Dag des Oordeels* koomen sal gelijck een *Dief in der Nacht, en gelijck de Baerens-noot komt over een bevruchte Vrouwe*; So wil den Apostel, dat wy niet en sullen

+Men moet Waecken teeghen den dagh des Oordeels.

Roeckelooslijck en onbekommert blijven *Slaepen in de Sonde, Maer dat wy sullen Waecken ende Nuchteren zijn; om van dien Dagh niet onvoorsiens overvallen te worden, 1 Thessal: 5*, *verss*. *2*, *3*, *4*, *5*, *6*.

Maer, + niet teegenstaende het geene verhaelt is, wat Praeparatie of Voor-bereydinghe maeckt *den Dronckaer* teegens deesen Dagh? En wat Sorghvuldigheydt of bekommeringh kan daer wesen in een droncken mensch, om niet onbereydt in dien Dagh van Godt overvallen te worden? Want, *in plaetse van Waecken, soo Slaept hy in de Drinck-gelaegen*, gherust zijnde in sijn Drincken, eeven als *Sissera* sliep, en gherust was in de Tente *Jahels, Jud: 4*, *verss*. *18*, *19*, *20*, *21*. Hy slaept in den Schoot van Hoeren en Weerdinnen; ghelijck *Simson in de Schoot van syn ontrouwe Delila, Iud: 16*, *vers 19*. Hy slaept, en is gerust, en sonder sorge midden onder sijne *Drincke-broers*; ghelijck *Jona* sliep, en onbekommert was in het Onweer, midden onder de Schip-luyden, *Jona: 1, v. 5*. Hy slaept, gelijck *die Vijf dwaese Maeghden*; en hebbende met haer sijnen tijdt versuymt, en *syn Lampe* niet bereydt; wordt hy oock met deselve *uyt-gheslooten buyten de Bruyloft van den Bruydegom, Matth: 25*, *verss*. *10*, *11*, *12*.

+Dronckene Waecken niet, maer Slaepen.

Wel aen dan, + nadien de *Dronckenschap het Herte beswaert*, en in het selve uytbluscht alle *Goddelijcke Betrachtingen*: Nadien de Dronckenschap uyt het Herte *wech neemt alle Liefde*, en Meedoogentheyt: Den mensche onbequaem maeckt *om Godt te konnen Bidden*; Als oock om behoorlijck te konnen *Waecken voor de Zaelicheyt*: Nadien *de Dronckenschap* maeckt, dat de mensche *onbereyt is teegen de Doodt; ende teegens het Oordeel*; en derhalven Perijckel loopt, om tot sijne eeuwighe Verdoemenis onverwacht overvallen te worden van deselve: *Soo wacht u selven, dat uwe Herten niet tot eeniger tijdt*

+Dronckenschap moet geschuwt worden.

Beswaert en worden met Brasserye, ende Dronckenschap, en Sorchvuldicheeden deeses Leevens, en dat u dien Dagh niet onvoorsiens en overvalle: Want ghelijck een Strick sal hy koomen over alle die geene, die op den gantschen Aertboodem geseeten zijn, Luc: 21, verss. 34, 35.

Cap. XXXV. Dat de Dronckenschap voor eeuwich en altoos den onbekeerden Dronckaer bant, en Balling maeckt buyten Gods Koninckrijck: En dat dien schoonen Hemel, om een Dronck of Teuge Wijn en Bier, van hem Vertrijffelt, Verquanselt, en Verwenscht wordt.

ICk hebbe aengeweesen veele Onheylen en Swaerigheeden, [+] welcke de *Dronckenschap* over den mensche brenght; maer boven alle deselve is deese noch de meeste, swaerste, en verschrickelijckste, *Dat de Dronckenchap den mensche uyt den Hemel bant*, en voor eeuwigh Ballingh maeckt buyten Gods Koninckrijck. Dit blijckt uyt de woorden Pauli *1 Cor: 6, v. 10*, segghende, *En dwaelt niet, noch Hoereerders, noch Afgoden-dienaers, noch Overspeelders, noch Ontuchtighe, noch die by Mannen legghen, noch Dieven, noch Gierigaers, noch Dronckaers; geen Lasteraers, gheen Roovers, en sullen het Coninckrijcke Godts be-erven*. Ende *Gal: 5, v. 21*, seyt hy oock van Dronckenschappen, en Brasseryen, *dat die sulcke dingen doen het Koninckrijck Godts niet en sullen be-erven*. Dese dingen verstaet den Apostel van sodaenige *Dronckaers*, [+] welcke hertneckelijck in Dronckenschap volharden, *haer selven van die Sonde niet Bekeeren*, maer sonder Berou en Boete eyndelijck in die Sonde sterven; wordende verlaeten van den

[+]Dronckenschap sluyt uyt den Hemel.

[+]Verstaet dit van Onboetveerdige Dronckaers.

Dronck en van haere Kitte-Broers, eer sy de Dronckenschap en Drinck-ghelaegen verlaeten wilden, of verlaeten hadden.

Indien yets, [+] so behoorde immers deese Straffe den mensche te weerhouden van de *Dronckenschap*. Wanneer *Cain* van Godt ghebannen was, en sich voor desselfs Aengesichte most verberghen, soo most hy mymerende swermen en doolen op de Aerde, altoos zijnde *vol Vrees en Angst van Dootgeslaegen te worden, Genes: 4*, *vers 14*. O! wee den *Dronckaer*, [+] die een Bandijt is buyten het Koninckrijck van Gods Genaede, en Heerlijckheyt, buyten welcke Rijcken alles Vreesselijck en Verschrickelijck is. Wanneer *Absolon* was weeder-gekeert uyt sijne Ballinghschap *van Gesur* tot Ierusalem, en hy ghelast was *te keeren in sijn Huys, en niet te komen onder de Oogen en het Gesicht van synen Vaeder en Coninck David*; soo viel dit soo swaer en onverdraeghelijck voor dien Ionghelingh, dat hy (hebbende den tijdt van *twee volle Jaeren* niet mooghen sien het Aengesichte van den Koninck) liever den Doot woude sterven, als langer van het Aengesichte sijnes Vaeders te sien, verbannen te blijven. Maer hoe onverdraegelijck sal het wesen voor den *onbekeerden Dronckaer*, voor eeuwich en altijdt Verstooten te zijn uyt Godts Coninckrijck, en verschopt te blijven van voor Godts Aenghesicht; by het welcke *een versaedinge der Vreughden is, Psal: 16*, *vers 11*. O Wee! o Wee! den onbekeerden Dronckaer, dien voor eeuwich en altoos ontseydt is het aenschouwen van Godts Aengesicht, *in het welcke te sien de Saelicheyt is geleegen, Matth: 5*, *vers 8*.

[+]Krachtighe afmaeninge van Dronckenschap.

[+]Dronckenschap verbant van Gods aengesicht.

Scheydt dan *in tijdts* af van de *Dronckenschap*, welcke u *voor altijdt* van Godt afscheyt. Blijft uyt de Croegen en Herbergen, welcke u doen Ballingh zijn buyten den Hemel. Ghedenckt *om een hoe*

gheringhe Saecke ghy Vertrijffelt en Vertuyscht de Zaeligheydt van uwe Ziele. Om een kleynen en *korten tijdt* te genieten het geselschap van *dronckene Sneulen*, verbant ghy u selven van het heerlijcke geselschap Gods, *der H: Engelen, ende saelige Zielen*.

Om een *Schootel Moes gaf Esau sijn Eerstgeboorte-Recht aen Jacob,* [+] *Genes: 25*, *v, 32*, *33*. *Hebr: 12*, *v. 16*: Om Bier, om Wijn, om stercken Dranck, Verbandt ghy u selven buyten de Algemeyne Vergaederinge, ende de *Gemeynte der Eerst-geboornen, die in de Hemelen zijn op-geschreeven, Hebr: 12*, *vers 23*. [+]Dronckaers doen als Esau.

Lysimachus, [+] door Dorst genootsaeckt sich over te gheeven aen de *Schyten*, na dat hy eenen kouden *dronck Waeters* genuttight hadde, seyde, *O goede Goden! om hoe een kleyne Vreught ben ick quijt geraeckt mijne een so groote Heerlijckheyt, Eras: in Simil:* Maer mach niet den *Dronckaer* sich selven Verfoeyen en Vervloecken in de Uyre des Doots, dat hy *om eenen Gulsighen Dronck* verlooren heeft de eeuwige Heerlijckheydt en Zaeligheydt, welckers Grootheyt en begrijp alle menschelijcke Verstant te booven gaet? [+]Als *Lysimachus*.

Philoxenus wenschte te mooghen hebben *een Hals van dry Cubiten* in de Lengte, [+] op dat hy de Smaeck en het Vermaeck van Eeten en Drincken te langer genieten mocht, *Athen: Lib: 8*, *Cap: 5*. Ende *Lib: 1*, *Cap: 5*, verhaelt den selven Schrijver, Dat deesen *Philoxenus* de Nature beschuldigende, wenschte te hebben *den Hals van een Kraen-voogel, om met des te langer en te meerder Vermaeck te mooghen Suypen ende Swelghen*. Maer dat hy alderliefst noch wenschte *geheel een Peert te worden, of een Os, of een Cameel, of Oliphant*; Vermits deese Beesten, grooter en stercker van Lichaem zijnde, *met meerder Lust en Graegheyt Eeten ende Drincken*. Eenen *Melanthius* wenschte te hebben *den Hals van een* [+]Wensch van *Philoxenus*.

Craen, Swaen, of diergelijcke Voogel, om met des te langer Geneugt en Smaeck *te moogen Drincken en Gulpen, Athen: Lib: 1*, *Cap: 5*.

Maer, + schoon ghy had *den wensch* van die opgemelte menschen, *welcke der menschelijcker Nature niet weerdich zijn*; hoe kort-duyrende soude echter wesen alle uwe *Drinck-vreught,* om welcke ghy verliest de eeuwighe Vreught des Hemels, en Verbannen wort buyten Godts Koninckrijck, in een eeuwigh Wee, en Weenen?

+Van *Melanthius*.

Cap. XXXVI. Wat de Dronckaers behoorden te gedencken, om de Dronckenschap te vergeeten.

GEdenckt aen dien *Rijcken Dronckaer*, + welcke ghepijnight door de vlamme des Vyers, *niet een Drop Waeters* bekoomen kon, tot verkoelinghe van sijn Tonge, welcke een so groot vermaecken in Suypen en Swelgen genoomen en genooten had, *Luc: 16*, *v. 19*, *24*: Gedenckt, seg ick, hier aen, om in tijdts van *Droncken-drincken* afstant te doen. Ghedenckt hoe veele *Arme,* + *Siecke, en Behoeftige menschen* daer zijn, welcke snacken na een dronckjen Wijns, om haere verflaeude Herten te verquicken; Om u over het misbruyck van den Wijn te leeren schaemen. + Gedenckt aen dien droevigen *Drinck-beecker van Godts Toorn*, welcke den Soone Gods gedroncken heeft in *Gethsemane*, om ons van den Toorn Gods over onse Sonden te verlossen; *Matth: 26*: *v. 39*, *42*; welcken Drinck-beecker te drincken hem soo Suer en Banghe viel, *dat sijn Sweet wiert gelijck groote Druppelen bloets, van sijn gebenedijde Aengesicht neder-biggelende op de Aerde, Luc: 22*, *v. 42*, *44*. Gedenckt, hoe hy hangende

+Dronckaer moet dencken aen den Rijckeman.

+ Aen veele Armen.

+Aen Christi Drinck-beecker, en Dronck.

aen den Cruyce, om te boeten en betaelen voor de Dronckenschap aller boetveerdighen Dronckaeren, *ghedrenckt is geworden met Edick, Matth: 27*, *v. 48*; *Marc: 15*, *v. 36*: *Luc: 23*, *v. 36*: *Joh: 19, v. 29*: Op dat ghy, u bekeerende van *Dronckenschap*, aen Godts Genaede en Barmhertigheydt niet en soudt vertwijffelen.

Cap. XXXVII. Dat de Dronckaers veeltijdts beklaeghen haer Droncken-drincken, wanneer het te laet is; en worden Praedickers van Nuchterheydt, terwijl sy Kranck zijn; van welcke Nuchterheydt sy Verachters en Bespotters waeren in Gesontheyt.

SO lange de *Dronckaer ghesont,* [+] *en in de Drinck-ghelaeghen* onder sijne Caeten is, bespot hy alle Vermaeningen, en die hem vermaenen. Maer nu zijnde *afgheslooft door Drincken, verlaeten van sijn Drincke-broers*, Quijnende en Uyt-teerende op het Kranck-bedt, verfoeyt hy sich selven, beklaeght dat hy sich selven soo veele heeft te kort gedaen; dat hy sijne Middelen door drincken en klincken doorgebracht, sijn Gesontheyt verlooren, sijn Ionghe leeven verkort, Godt vertoornt, sijn Conscientie ontrustight, den Tijdt van Gods Genaede versuymt, en de Zaeligheyt verdroncken en verlooren heeft.

[+]Dronckaers beklaeghen haere Fout als het te laet is.

De Poets-maeckeryen van een *goddeloosen en spotachtigen Weert*, konnen hem niet vermaecken: *De Hoerachtige Weerdinne* is hem een Grouwel: *Het geluyt van den Speelman*, is hem een Afgrijsen: Het gedencken aen *groote Glaesen*, en Gulperyen

uyt deselve, is hem een Hertzeer: *Het beschimpen van Gods Dienaeren*, is hem een Moordt-priem in het Herte, een Knaeg-Worm in de Conscienti; en hy roept, *en hy sendt om deselve* ten tijde meenichmael als het te laet is.

Den *rijcken Dronckaer*, + bevindende en ghevoelende na sijn Doot, het geene hy in sijn Leeven bespotte, versoeckt dat *Lazarus* uyt den Hemel, *of yemandt uyt den Dooden mochte ghesonden worden tot sijns Vaeders Huys, syne Vijf Broederen te waerschouwen over haere Sonden, om niet te koomen in de plaetse der pyninge, in dewelcke hy sich nu bevont, Luc: 16*, *v*. *27*, *30*. Den Dronckaer, legghende van Gods handt ter neer geslaegen op het Kranck-bedde; troosteloos en moedeloos by sich selven, wanhoopende van Genaede, + *vermaent sijn Drinck-ghenooten* welcke om het bedde staen, Praedickt Boete en Bekeeringe; Vermaent anderen haer aen hem te spiegelen: *Hy wordt een Boet-praedicker,* die bevoorens de *Boet-praedickers bespotte*: Hy doet Afmaeningen van Dronckenschap, die bevoorens deselve niet en woude hooren; *zijnde gheworden eeven soo een Praedicant, als een Dief welcke met de Strop om den Hals staende op de Ladder, tot de Burgerye preeckt*: Hy versoeckt, datmen *anderen* van de Dronckenschap af maenen wil; en raedt *den Dronckaer*, sich vanden Dronck te laeten afmaenen. *Merckt hier op ghy Dronckaers, en neemt doch dit ter Herten, wanneer ghy van den Dronck ontwaeckt, en sult benuchtert en bedaert zijn*.

+Verdoemden Dronckaer bekommert voor anderen.

+Dronckaers worden Praedickers in haer Laetste.

Cap. XXXVIII. Men moet de Dronckaers niet Scherpelijck bestraffen terwijl sy Droncken zijn: Maer men moetse vermaenen Ernstelijck, wanneerse zijn benuchtert.

***S*Yrach, Cap: 31**, *vers 35*, seyt, *En bestraft uwen Naesten niet in 't Wijn-gelagh*. [+] Voorwaer een goede Waerschouwinghe; Vermits *een Dronckene* niet bequaem is, zijnde in Dronckenschap, om een goede Vermaeninge te konnen vatten, of plaets te geeven: Oock so een ontijdige Vermaeninge meer en eer Verbitteringh en Gekijf, als Verbeeteringh en Stichtinghe geeft; zijnde niet anders als een *geeven van het Heylige aen den Honden, en het werpen van Peerlen voor de Swijnen, welcke die Peerlen vertreeden met haer voeten*, en knorrende bywijlen omkeeren, en verscheuren den gheenen diese gheworpen heeft, *Matth: 7*, *v. 6*. Een *Droncken* mensch te willen Vermaenen en ernstelijck Bestraffen terwijl hy Droncken is, *Is gesproocken voor de oore van een Sot, die het verstant van uwe woorden veracht, Prov: 23*, *v. 9*. Weshalven ick deese dingen wel Schrijve aen de *Dronckaers*, doch niet om van haer gheleesen te worden *terwijl sy Droncken, maer wanneerse Nuchteren en bedaert zijn*.

[+]Dronckaers moetmen bestraffen alsse Nuchteren zijn.

Wanneer den *dronckenen Cleostratus*, [+] bestraft en vermaent wiert van een ander, seggende, *Schaemt ghy u niet droncken te zijn?* Antwoorde *Cleostratus, En schaemt ghy u niet, een Man die droncken is te vermaenen?* [+] De Oude hebben *Baccho toe-ge-eygent een Plack, met een gesprenckelt Hert*. Een *Hert*, om te leeren, datmen vergeeten moet het geene onder den Romer en den Dronck onbedachtelijck misseyt

[+]*Cleostratus*

[+]Plack van *Bacchus*.

is: eeven gelijck *een Hert* de oogen opslaende na elwers, seer haest en licht vergeet en verlaet de Weyde daer het gingh, en sich gheswint begeeft na een ander. *Een Plack*, vermits het gheene onder den Dronck gheschiedt, alsdan maer *met een Plack, dat is, met een Kinderlijcke en boertige bestraffnghe bestraft moet worden, Pierius in Hierogl: Lib: 55*. Siet, op soo eene wijse moet den *Dronckaer* ghehandelt worden soo wanneer en lange *als hy droncken is*: Maer nu Nuchteren en bedaerdt zijnde, moetmen hem met Ernst aengaen.

Plutarchus Lib: 8, *Cap: 10*, *Quaest: Conviv:* spreeckende van *Bacchi-Plack*, seyt, *Datmen den Dronckenen na Bed, en in Slaep moet helpen: en gelijckmen den Kinderen, niet konnende Slaepen, in de Handen gheeft niet een Spies, of Sweerdt, of eenich Scherp; maer een Raetel, of Balletjen om haer selven in Slaep te Speelen: So heeft Bacchus aen den Dronckenen, zijnde seer veerdigh om te smyten en te slaen, ghegeeven de Plack, een licht en sacht geweer, waer meede men niet lichtelijck en kan Quetsen*.

Na het ghevoelen *Plutarchi*, soo moetmen den Dronckenen een praetjen verleenen, den selven op het sachtste ter needer setten, en helpen in stilte; maer aen den selven, *nu Nuchter gheworden zijnde*, seggen het geene behoorde geseght te worden.

Sextus Empiricus advers: Math: Lib: 6, *contrà Musicos*, bestraft *Pythagoras* daer over, [+] *Dat hy de Dronckene niet en myde, maer ontydelijck deselve brengen woude tot Maetigheyt*. Dannoch bekent *Pythagoras*, als hy op soo een wijse (naemelijck door het laeten *opspeelen van een Deuntjen*) de Dronckene bestraft hadde; *dat de Speel-luyden meer vermochten als de Philosophen, om der Dronckenen manieren te verbeeteren*.

[+] *Pythagoras* berispt over het bestraffen van Dronckene.

Door *Davids Harpe wierdt Sauls boose Geest* meer

gestilt, als door alle de wijse aenspraecken van sijne Hovelingen en Raets-heeren, *1 Sam: 16*, *v. 15*, *16*, *23*. Meer sal een Mensch die droncken is *luysteren na de Veel en Fluyt*, als na Gods Woort en Reeden.

Cap. XXXIX. Des Dronckenen Belzasars Gelag-reeckening, geschreeven aen de Muer van sijn Eet-Zaele, met deese woorden, *Mene Mene, Tekel, Upharsin*; ghepast op de Huydendaeghsche Drincke-Broers, ende der selver Drinck-Gelaegen.

MEn siet bywijlen, [+] dat die geene welcke de Herberghen veel betreeden, *yetwes Schrijven of Snyden aen een Balck*, Muyr, of Glas, tot gedachtenis datse daer gheweest zijn. Ick hebbe nu doorwandelt de *Slemp-Maelen, en Drinck-Gelaegen van de Oude Griecken, en andere Natien*; oock van sommige Huydendaeghsche; en wenschte, dat allenthalven in de *Slemp-Zaelen en Drinck-plaetsen*, in dewelcke men alleen te saemen komt om te drincken, en dertel te zijn, *aen de Wanden Geschreeven stonden de woorden*

[+]Schrijvende Hant gesien van *Belzasar*.

Mene Mene, Tekel, Upharsin,

dat is,

Telt Telt, Weeg op, Sy verdeylen;

Welcke woorden Godt *door Vingeren van eenes menschen Handt deede Schryven op de Calck van de Muer der Coninclijcke Zaele*, in dewelcke den Coninck *Belzasar* te saemen met sijne Vorsten, Geweldigen, Wijven, en By-wijven droncken, dertel, Vermeetel, en baldaedigh waeren, *Dan: 5*, *v. 1*, *2*, *5*, *6*, *25*.

Daniel, [+] onderricht zijnde door Gods Geest, heeft gemelte woorden eens uyt-geleyt, *en gepast op den dronckenen Coninck Belzasar*, om welckers wille Godt deselve hadde gedaen Schryven. Ick sal deselve woorden uytlegghen, en gaen *passen op alle Dronckaers*, tot welckers Waerschouwinghe deselve oock beschreeven van *Daniel* zijn nae-ghelaeten; en wil daer meede allen Dronckaers laeten vaeren, en Gode laeten bevoolen zijn.

[+]Ghepast op de Dronckaers.

Belzasar, den laetsten Monarch der Babylonieren, *zijnde droncken*, en prijsende sijne Goden, tot smaetheyt van den waeren Godt, siet de *schrijvende Vingeren,* wordt beroert en beangst tot in het diepste van sijn Ziele. Hy siet Schrift, en een *Schryvende Handt*, dannoch kan het Schrift niet leesen noch verstaen; weet oock niet wat voor een Hant het is, en wat alles beduyden mach. Daer na, als *Daniel* het Schrift voor den Coninck gheleesen, en uytgeleyt hadde, bevint *Belzasar* dat het hem golt en sijn Koninckrijck, en dat de woorden, *Mene, Mene*, [+] te seggen zijn *Telt, Telt*; en te kennen geeven, *Dat sijn Coninckrijcke getelt, en van Godt voleyndt was, Dan: 5*, *vers 26*.

[+]*Mene, Mene*, dat is Telt, Telt.

Eeven soo gaet het oock met den *Dronckaers*. Terwijle sy Suypen en Swelgen; *Liederen singen van Venus en van Bacchus*; Roemen en prijsen haere *Meede-Suypers*, welcke Helden zijn om te drincken, en Bescheyt te doen: [+] Terwijle sy onder het drincken Godt smaeden, in welckers hant haeren Adem is; ende belacchen den geenen die den Heere vreesen, ende der *Gulperyen* vyandt zijn: Terwijle sy *niet eens gedencken aen den Dagh des Doodts, ende des Oordeels:* Soo roept Godt tot haere Conscientien *Telt, Telt: Telt uwe Jaeren, Maenden, Weecken, Daegen, ende Uyren*: Hebt acht op den Tijdt, welcke vast voorby loopt, ende niet weeder en keert;

[+]Ghepast op de Dronckaers.

die afkort, en u den Dagh des Doodts ende des Oordeels naederen doet: + Het Woort Godts doet haer weeten, *datter een Maete haerer Daegen tot een Hant-breet toe, en een korten Leef-tijdt haer geset is, Psal: 39*, *v. 5*, *6*; Dat haer daegen van Godt bestemt zijn, *en het getal haerer Maenden by hem is, en sy niet en sullen gaen over de bepaelinghen die de Heere haer geset heeft, Hiob 14*, *v. 5*: De Ervaeringe, der dwaesen Leer-meester, doet haer sien, Dat de daeghen van veeler leeven *ten eynde zijn*, wanneer sy meynden datter noch veele Iaeren overich, ende *te tellen* waeren: Dat sommige vol en sat, droncken en dol, van Sinnen en Verstant berooft, meer *gelijck zijnde een Beest als een Mensch*, onbequaem om te bidden en Boete te doen, *onbereydt om te sterven, en te verschynen voor Godts Oordeel*, uyt deesen leeven worden wech-geruckt: Dat Godt tot Rou-klaeghen en Gheween roept, terwijlmen den Wijn drinckt, en segt, *laet ons eeten ende drincken, want morghen sterven wy, Esa: 22*, *v. 12*, *13*. Dannoch deesen allen niet teeghenstaende, de *Dronckaers Tellen haere daegen niet*, wantse geen *wijs Herte* hebben; om het welcke Moses bad, *Psal: 90*, *v. 12*: Daerom laet Godt eyndelijck de *Doodt* haer overrompelen, ten Iaere, Daege, en Uyre, als sy het minst ghedachten: De *Doodt* maeckt een eynde haeres leevens, en maeckt haer met den slach bekent, welck *den laetsten Dagh van het ghetal der Getelde daeghen* haeres leevens is, welcke daegen sy *niet en Telden*; stervende met *den Rijcke-man* des nachts, wanneer sy noch *veele daeghen* meynden vroolijck te zijn, *Luc: 12*, *v. 19*. Ghedenckt hier aen ghy *Dronckaers*; gedenckt aen dat *Mene, Mene, Telt, Telt*; leert uwe *daegen tellen*, so sult ghy wijs worden en verstandig.

+Sy tellen haere getelde daeghen niet.

Neevens de woorden *Mene Mene*, staet aen de Wandt van *Belzasar,* het woort *Tekel*, dat is, *Weeg*

op; [+] geevende dit woort te kennen, *Dat den Coninck in een Weegh-Schaele gewoogen, en was te licht gevonden, Daniel: Cap: 5*, *v. 27*.

[+]*Tekel*, dat is, Weegh op.

Oock past dit op de *Dronckaers*,[+] welcke van Godt ghewoogen zijnde, allesints worden *te licht bevonden*. De Roomsche Keyseren *Galba, Vitellius, ende Vespasianus*, lieten op haere Munte slaen *een Maeget, houdende een Spiesse in de Slincker, ende een Recht-ge-eevende Weegh-schaele in de Rechterhant*, [+] tot teecken datse beschermen wilden *de Gerechtigheyt*. De *Griecken* hebben de *Gerechticheyt* afghebeelt door een *Maeght, welcke in de Slincker-handt een Weegh-Schael, in de Rechter-handt een Sweerdt voerde*, tot Wraeck van de ghequetste Gerechtigheyt, en Billickheyt.

[+]Ghepast op de Dronckaers.

[+]Weeg-Schael afbeeldtsel der Gerechtigheyt.

Dien grooten Godt, *door wien de Coningen Regeren, de Vorsten Gerechticheyt setten; de Heerschers, de Princen, en alle de Richters der aerden Heerschen, Prov: 8*, *vers 15*, *16*; Siet, die heeft oock een *Schaele van Billickheyt en Gerechticheyt*, [+] waer in hy weegt aller Menschen daeden, woorden, ende Ghedachten, om deselve te Oordeelen na Gerechtigheydt. *Hy weeght de Geesten, Prov: 16*, *v. 2*; dat is, hy ondersoeckt, door-gront, beproeft en ondervindt de Gedachten, Voorneemens, Geneegentheeden, en Beweegingen der menschen, en gheeft een Rechtveerdich Vonnis over deselve. Want, ghelijcker staet *Prov: 21*, *v. 2*, *De Heere weeght de Herten*: ende *Esa: 26*, *vers 7*, *Hy weeght recht* (dat is in een rechte Schaele van Oordeel) *den gangh der Rechtveerdighen*. Weshalven *Hiob: Cap: 31*, *v. 6*. wenscht, dat Godt hem wilde *op-weegen in een rechte Weegh-Schaele, op dat hy syne Oprechticheyt weeten mocht*. Siet ghy *Dronckene*, [+] van deesen Godt en Rechtveerdighen Richter, *die het Gherichte steldt na het Richtsnoer, ende de Gerechticheyt na het Pas-Loot,*

[+]God weegt aller menschen Doen.

[+]Oock der Dronckenen.

Esa: 28, *v. 17*, zijt ghy luyden gewoogen: Alle u Doen is gheleyt in sijne rechtveerdige Weegh-Schaele; Dannoch *ghy alle, ende alle u Doen wordt te licht bevonden*.

De Ooghe Godts die over al is, ende *in alle plaetsen beschout de goede ende de quaede, Prov: 15*, *vers 3*, [+] die siet in uwe Maeltijden, Gasteryen, Gheselschappen, en Drinck-gelaegen; Hy hoort en siet *alle u Lacchen, Singhen, Queelen, Quinckeleeren, Boerten, Mallen, Spotten, ende Spreeuwen*: Hy weegt u in sijne *Weech-Schaele*, met het Gewichte sijnes Heylichdoms, en ghy *wordt te licht bevonden*: Want, de Heere keurt alle u Lacchen voor Onsinnicheyt; en hy seyt tot uwe Vreughde, *wat maeckt doch dese? Eccles: 2*, *v. 2*.

[+]Der Dronckaeren vreugt van Godt ghewoogen, en te licht bevonden.

Ghy heft op met de Harpe, en verblijt u op het geluydt des Orgels, en verslijt uwe daegen in het goede, dat is, in goe Chier te maecken, *Hiob 21*, *v. 12*, *13*. Ghy doet uwe wercken in Duysterheyt, en seght, *Wie siet ons? wie kent ons? Esa: 29*, *v. 15*. Ghy toont u *als Helden om te drincken, en als kloecke Mannen om stercken Dranck te menghen, ende hebt Harpen, Luyten, Fluyten, Veedelen, en allerhande Snaeren-gespel onder uwe Gulperyen, Esa: 5*, *v. 12*, *22*. Ghy gedenckt niet eens aen den treurigen en bedroefden Herten, maer seght en singht onder het Glaesjen, *Wie soude hier voor willen Doodt zijn? Souden wy niet meughen, drincken groote Teugen: souden wy niet moogen een Nachjen Vroolijck zijn?* De Heere weeght *alle die u Doen*; Hy weegt u in sijne *Weegh-Schaele;* en al weederomme *ghy wordt te licht gevonden*. Want de Heere keurt het *beeter, te gaen in het Claeg-huys, als in het Huys der Maeltijt, Eccl: 7*, *v. 2*: De Heere roept *het Wee* uyt over den geenen, *welcke voor hem willen verborgen zijn, Esa: 29*, *v. 15*: De Saelichmaecker seyt *Matth: 5*, *v. 4*, *Zaelich zijn*

die treuren, want sy sullen vertroost worden. Daer-en-teegen, de Heere roept *het Wee* uyt over de singende en quinckeleerende *Dronckaers*, welcke den *Wijn uyt Schaelen drincken, en haer niet bekommeren over de Verbreeckinghe Josephs, Esa: 5*, *v. 12*, *22*. ende *Amos 6*, *v. 6*. Ghy wordt ghewoogen, *ende te licht bevonden*.

Ghy roemt en verheft den geenen die meest Suypen kan: [+] Ghy vult malkanderen op, maeckt droncken, *drinckt van de Banck, legt in de Luyeren, doet Suysebollen en braecken*; en bejout, begeckt, en bespot dan den geenen die soo is afgericht en afgesmeert. De Heere *weeght oock dit u Doen*: ghy zijt gewoogen, en al weederomme *te licht bevonden*. Want de Heere roept het *Wee uyt over die Wijn-Ridders en Drinck-Helden*, welcken ghy roemet *Esa: 5*, *v. 12*, *22*. De Heere roept *het Wee* uyt over den gheenen die *synen Naesten droncken maeckt, om den selven te bespotten, Habac: 2*, *vers 15*. Wel aen dan ghy *jonge Wulpen, en alle stercke Drincke-broers*, verblijdt u in uwe Ieught, *laet u Herte u Vermaecken in de daegen uwer Jongelinghschap, wandelt in de Weegen uwes herten, en in de aenschouwinghe uwer oogen; Maer weetet, dat God om alle deese dingen u sal doen komen voor het Gerichte, Eccles: 11*, *vers 9*. Ende hoe ghy in het Gerichte vaeren sult, kondt ghy by u selven afmeeten; Vermits ghy albereydts *van Godt gewoogen zijt; ende te licht bevonden*.

[+]Drinck-Helden zijn in Gods Weegh-Schael te licht.

Ghy bespot nu, [+] en lastert den sodaenigen, welcke te saemen met u l *niet en willen loopen tot deselve uytgietinge van Overdaedigheydt in Wijn-suyperyen, Brasseryen, en Drinckeryen, 1 Petr: 4*, *v. 3*, *4*. Ghy belacht nu den sodaenighen, welcke (om te vercieren de Leere Godts onses Saelighmaeckers, en achtervolgens de Onderwijsinge van de saelighmaeckende genade Gods) *alle Goddeloosheydt, en Wee-*

[+]Dronckaers bespotten den geenen die niet als sy doen.

reltsche Begeerlijckheeden versaeckende, Maetighlijck, Rechtveerdelijck, en Godtsaelighlijck in deese teegenwoordige Weerelt leeven willen, Tit: 2, *10*, *11*, *12*.

+ Ghy segt tot malkanderen, *Het is te vergeefs Godt te dienen; want wat nuttigheydt is het, dat wy syne Wacht waerneemen? ende dat wy in't swart gaen voor het aenghesichte des Heeren der Heyrschaeren? Wy achten de Hooghmoedige ghelucksaeligh: Oock die Godloosheyt doen worden gebout; oock versoecken sy den Heere, ende ontkoomen, Malach: 3*, *verss*. *14*, *15*. Ghy seght met die Suypers en Swelgers ten tijde *Hiobs, Cap: 21*, *vss*. *13*, *14*, *15*, *Dat Godt van ons wijcke, want aen de kennisse syner weegen hebben wy geenen lust*. *Ende wat is den Almachtigen, dat wy hem souden dienen? ende wat baete sullen wy hebben, dat wy hem souden aen-loopen?* De Heere hoort en merckt alle dit u Doen en Seggen, *hy weegt het in syne Weegh-Schaele*, ende ghy wort te saemen met het selve *te licht bevonden*.

+Meynen dat vroom te zijn, geen dienst doet.

Merckt op ghy *Dronckene*; + Sal hy die de *Herten weeght, dat niet mercken? en die uwe Ziele gaede slaet, sal hy het niet weeten? want hy sal den mensche vergelden na sijn werck, Prov*. *24*, *vers 12*. Zijt oock verseeckert, datter een Dagh sal koomen van den Heere ghemaeckt, in dewelcke ghy sien sult *het onderscheyt tusschen den Rechtveerdigen ende den Goddeloosen, tusschen dien die Godt dient, ende dien die hem niet en dient, Malach: 3*, *v*. *17*, *18*. + Daer quam een tijdt, in dewelcke dien *Rijcken Gulper* en Brasser, om een dropjen waeters bad aen *Lazarus*, welcken hy bevoorens de *Cruymen van sijn Tafel* vallende naeulijcx had verweerdight; en nu most hoogh en gelucksaeligh achten den geenen, welcken hy te vooren kleyn gheacht en veracht hadde, *Luc: 16*, *v*. *20*, *21*, *24*. Daer sal oock een tijdt koomen, in dewelcke *de Dronckaers* haer selven bevinden sullen

+Dwaesheyt der Dronckaeren in deesen.

+Lazarus van den Rijckeman gebeeden.

in de Benautheeden des Doodts, en van Godts Oordeel *ten jonghsten Daege*; en siende dan Verheerlijckt den Vroomen, welcken sy bevoorens wel hebben bespot, om datse wouden *Nuchteren ende Maetich zijn*, sullen sy segghen tot malkanderen, *Dese was het daer wy eertijdts meede Lachten, en dien wy hielden* voor een By-spreucke des verwijts: [+] Wy Sotten, hielden sijn leeven voor Raserye, ende *sijn eynde oneerlijck: Hoe is hy nu gereeckent onder de kinderen Godts? ende hoe is sijn Lot onder de Heylighe? Voorwaer, wy zijn van den wech der Waerheyt afgedwaeldt; Het Licht der gerechticheyt is ons niet gescheenen, ende de Sonne der gerechticheyt en is ons niet opgegaen*. [+] *Wy zijn vervult geworden in de Paeden der Ongerechtigheyt, ende des Verderfs, ende hebben woeste omweegen door-reyst; maer de Wet des Heeren hebben wy niet gekent*. *Wat heeft ons de Hovaerdye* (ick voege daer by de Gulperye) *ghevordert? En wat heeft ons de Rijckdom, met het pocchen* (ick voege daer by, het uytdrincken van groote Romers, waer op wy pochten, moedig waeren, en anderen trotseerden) *meede gebracht? Alle deese dingen zijn voor by gegaen als een Schaduwe, ende ghelijck een voor by loopende Tydinghe, Sap: 5*, *v. 3*, *4*, *5*, *6*, *7*, *8*, *9*. Ende *Vers 14*, haer selven verdoemende en verfoeyende, sullen sy segghen, *Wy en konnen geen teecken der Deught toonen, maer zijn in onse Boosheyt verteert geworden*. Merckt hier op alle ghy moedighe *Gulpers, en verwaende Wijn-Suypers*. Ghy zijt van Godt ghewooghen, *ende te licht bevonden*: [+] Hier weeght ghy, en oordeelt u selven; keurende u eygen Doen te ydel en lichtveerdigh, als dat het voor Godt bestaen sou.

[+]Dronckene sullen eens den Nuchteren roemen.

[+]Haer selven verfoeyen.

[+]Haer selven weeghen en te licht bevinden.

Neevens het woort *Tekel*, stondt aen de Wandt van der *Chaldeen* Vorst 't woort *Upharsin*, [+] dat is, *Sy verdeylen*: geevende Godt daer meede te kennen,

[+]*Upharsin*, dat is, Sy verdeylen.

Dat *het Koninckrijcke Belzasars* albereydts van Godt verdeyldt was, en ghegeeven aen de *Meden ende Persen, Dan: 5*, *vers 28*. Voorwaer een bedroeft woordt voor *Belzasar*, en hem swaer ghevallen op het Herte: + want het Bootschapte hem terwijle hy *Droncken* en Baldaedigh was, Dat *de Croone* sou gescheyden worden van sijn Hooft; de *Coninckl*ijcke *Eere* van sijn Huys; *de Ziele* van sijn Lichaem; de *Monarchie* van sijn Volck: Gelijck dan oock 'tselve alsoo gheschiedt is, want *Belzasar* is in dien selven Nacht ghedoodet; *en sijn Coninckrijck is gegheeven aen Darius den Meder, ende onder de Meden ende Persen gedeelt geworden, Dan: 5*, *v. 30*. *Dan: 6*, *v. 1*.

+Wat dit beduyde in *Belzasar*.

Oock gelt dit schrickelijcke woort *Upharsin* den roeckeloosen onboetveerdigen *Dronckaer*; + het beduyt en bedreyght hem, *dat door de Dronckenschap de Eere sal verdeylt* en ghescheyden worden van sijn Persoon; de *Tijdelijcke Goederen* van sijn Besit; *de Gesontheyt* van sijn Leeven; *de Gerustheyt* van sijn Conscientie; *de Ziele* van sijn Lichaem; ende *die beyde* van de eeuwighe Zaeligheydt. Na de Doodt sullen *de Wormen* verscheuren en verdeylen sijn Vleesch en Inghewant: De *onreyne Geesten* sullen sijn Ziele scheyden, en verdeylen van Godt: *De Hoeren, de Weerden en Weerdinnen* sullen het geene noch van sijne Goederen overigh is verdeylen onder den anderen. *Mene, Mene, Telt, Telt*, beteeckent den *Dronckaers* de *Doot*, welcke eyndight en afsnijt des Leevens tijdt en daegen, die by Godt ghetelt waeren, en niet getelt en zijn van den Gulper. *Tekel, weegh op*, beteeckent hem het *Laetste Oordeel*, in het welcke Godt alle Daeden der menschen *Weegen en Richten sal* in gherechtigheydt. *Upharsin, Sy verdeylen*, beteeckent hem *de Helle;* alwaer hy voor altoos en eeuwigh sal ghescheyden en verbannen zijn van Godt, van de heylige Engele-

+Wat het den Dronckenen voorseyt.

len, van de saelige Zielen, en van het eeuwige saeligh Leeven in Gods Koninckrijck.

Gedenckt hier aen ghy die daegelijcx besoeckt en betreet de *Drinck-gelaegen*, en in deselve Suypt en Droncken-drinckt, Ioelt en Woelt, Singht en Springht, + Tuyscht en Speelt, Hanteerende niet als Ydelheydt en Weelde. *Daer is een Weert die het Ghelach schrijft, met dry Schreeven*; en eyndelijck het selve op-reeckent met Drie woorden, *Telt, Weeght, Verdeylt*. Schrijft deese woorden in uwe Herten, om afgeschrickt te worden van den *Dronck;* Want, soo ghy eens saeght *den Vinger Godts* deese woorden schryvende aen de Muyren en Wanden uwer Drinck-plaetsen, uwe Aengesichten souden ontverwen en besterven; uwe gedachten souden u verschricken; de Banden uwer Lendenen souden los worden; uwe Knien souden teegen malkanderen stooten; en alle *uwe Drinck-Broederen en Gelach-Genooten* souden verbaest en beevende te saemen met u de Croegh verlaeten, ende ter Beeten uyt vlieden. Het soude u allen gaen gelijck het ginck met den *Dronckenen Belzasar*, wanneer hy sagh de Vingeren welcke de op-ghemelte woorden schreeven aen de Wandt van sijne Conincklijcke Eet-Zaele, *Dan: 5*, *verss*. *5*, *6*, *9*.

+Hoe Godt schrijft en reeckent alle Drinck-gelaegen.

Wanneer Godt den *Israëliten* voerde uyt Egypten na Canaan, + soo heeft hy haer gheduyrende den tijdt *van 40 Jaeren*, ghespijsight met het Manna van den Hemel, ende met Waeter uyt de Key-steenen: *Wijn en stercken Dranck hebben sy niet gedroncken, Deut: 29*, *verss*. *5*, *6*. Wilt ghy nu, terwijl ghy leeft in deese Weerelt, uwe Reyse vorderen na het *Hemelsche Canaan*, wacht u voor Dronckenschap en *Wijn-Suyperye*; want daer door wordt ghy onbequaem en onvermoogend, om uwen weg te konnen spoedigen derwaerts.

+Israel op reys na Canaan had geen Wijn.

Cap. XXXX. Hoewel de Dronckenschap allenthalven de overhandt neemt, soo moeten echter de Leeraers allen menschen van die Sonde afmaenen; bestraffende de Dronckenschap niet alleen door haere gesonde Leere; Maer oock den Dronckaers beschaemende door haer eygen Nuchter Leeven.

*N*Adien dan de *Dronckenschap* een soo groote, + en so seer van Godt gehaete Sonde is in sich selven; oock een Moeder, een Oorspronck en Oorsaeck van so veele, van so groote, jae van allerhande Schelm-stucken is; soo moet een yeder sich neerstelijck van deselve wachten. *Musculus* in sijne Uytleggingen over *Gen: 9*, *vers 21*, seydt, + *De tegenwoordige Weerelt is geheel Droncken gheworden, ende Siet, Hoort, of Bemerckt niet aen wat Plaeghen sy haer selven schuldich maeckt*. *De laetste Tyden komen onder-en-tusschen naerder, en vereysschen boven al dat de menschen Waeckende ende Nuchteren zijn*. *Maer het moet vervult worden 't gheene de Heere Christus sprack in die Parabole van sijne Weeder-komst, Math: 25, vers 5*, *Sy wierden alle Slaeperich, en vielen in den Slaep*. *Weshalven hy oock, spreeckende van de Laetste Tijden, wel seggen mach, Luc: 21*, *vers 34*, *Wacht u selven, dat uwe Herten niet ter eeniger tijdt Beswaert en worden met Brasserye, ende Dronckenschap*.

+Dronckenschap heeft allenthalv*en* d'overhant.

+Laetste tijden.

Gelijck de *Saelichmaecker Christus* gedaen heeft, + so moeten oock *alle Leeraeren* der Gemeynte haer uyterste Best doen, om de menschen met alle kracht en ernst *van de Dronckenschap af te maenen*. Want ghelijck *Augustinus* seyt *Serm: 231*, *de Tempore*, *Dat de*

+Leeraers moeten van Dronckenschap afmaenen.

menschen doorgaens haer selven soo droncken drincken, geschiedt om datse de Dronckenschap houden, of voor een kleyne, of voor gheen Sonde. Dannoch, de Leeraeren sullen in den Daege des Oordeels aen Godt Reeckenschap moeten geeven weeghens deese Onweetenheyt der menschen, indien sy niet ghedueriche verkondicht hebben aen het Volck 't welck haer aenbevoolen en vertrout was, hoedaenige en hoe swaere Sonden uyt de Dronckenschap voortkomen. Die gelooft dat de Dronckenschap een kleyne Sonde is; en die over sijne Dronckenschap niet en heeft berou betoont, en sich verbeetert; die sal met de Overspeelders en Dootslaeghers (*onthoudt dit wel*) *met de eeuwighe straffe ghepijnicht worden, achtervolghens het woordt 1 Cor: 6*, *v. 10*, *De Dronckaers sullen Godts Coninckrijck niet be-erven. Weshalven laet een yegelijck by sich selven overweegen, en vast houden, dat de Dronckenschap een swaere Sonde is; en so doende, sal hy noyt, of niet lichtelijck van de Dronckenschap overwonnen worden. Daerom bidde en besweere ick U L by dien verschrickelijcken Dagh des Oordeels, dat ghy, met de Hulpe van Godt, de Dronckenschap mijdt soo veele in u vermoogen is; Om dat de Dronckenschap alleen* (*schoon andere sonden niet wierden begaen*) *den Christenen brenght in den Afgrondt der Helle, indien deselve doorgaens, en als een Gewoonte gepleegt, en geworden, ende geen Berou en Beeterschap daer op gevolgt is*.

Het was niet wel ghestelt onder Godts Volck, [+] wanneer *Esaias Cap: 28*, *v. 7*, *8*, seyde, *De Priester, en de Propheet, dwaelen van den stercken Dranck; sy zijn verslonden van den Wijn, sy doolen van stercken dranck, sy dwaelen in 't Ghesichte*. O! hoe deerlijck is den toestant der Kercken, daer *de Wachters, de Leeraers*, tot andere Dronckaers segghen, *Komt herwaerts, ick sal Wijn haelen, ende wy sullen stercken dranck Suypen, Esa: 56*, *v. 10*, *12*. Doe gingh het onder den Ioden, ghelijck ten tijden *Augustini*,

[+]Leeraers moeten sich van den Dronck wachten.

welcke in *Sermonibus de Tempore, Sermone de Ebrietate Vitandâ*, seydt, *Dat het slimst van allen is, Sommige Leeraeren die het Drincken behooren te weeren, perssen en dringhen anderen aen, om meer te drincken als het behoort. Laetse hier over haer selven beeteren, en anderen bestraffen, op datse voor Christi Vierschaer koomende, niet ghestraft en worden voor haere, en voor ander Luyden Dronckenschap*.

Achtervolgens de Vermaeninge *Pauli, 1 Tim: 3*, *vers 3*, + moeten alle Leeraeren en Opsienderen der Gemeynte *niet geneegen zijn tot Wijn*: Sy moeten wesen onberispelijck, en *niet gheneegen tot Wijn, Tit: 1*, *vers 7*: Sy moeten sodaenigh zijn gestelt, dat de Dronckenschap bestraft kan worden, soo wel *door haer Leeven, als door haer Leere*. Andersints, wanneerse *Praedicken* van Nuchterheydt en Maetigheyt, en *pleegen* Dronckenschap en Overdaedigheyt, soo stellen sy haer selven, en haere H: Bedieninghe ten spot: Sy worden den Philosooph *Thrasycles ghelijck*, + *welcke vol en droncken zijnde, meest sprack van Maetigheyt*: van welcken wy hier boven verhaelt hebben uyt *Lucianus*.

+Een droncken Leeraer sticht niet.

+*Thrasycles*.

In het teegendeel, wanneer *een Leeraer* Maetig, + Vroom, en onbesproocken is, so Mag, en Kan hy vermaenen met Vrucht en Voordeel: Dan hebben sijne Vermaeningen ontsagh en aensien, *oock by den Grooten*. + Den nuchteren *Antipater* hadde een groot Ontsag by den dronckenen Koninck *Philippus, Athen: Lib: 10*, *Cap: 10*. Den Koninck *Antigonus* hielt veel van den staetigen Zeno. + En wanneer den Koninck op seeckeren tijdt vry bestooven *en droncken zijnde*, ontmoete den ghemelten *Zeno*, soo omhelsde en kuste *Antigonus* den selven; begeerende op *Zeno* dat hy hem yets gebieden sou, beloovende met Eede 't selve te sullen nakomen. *Zeno* seyt daer op tot den Koninck, *Gaet heenen, en braeckt eerst uyt*:

+ Onbesproocken Leeraers doen Vrucht.

+*Antipater*.

+*Zeno*.

Berispende also met een wijse en swaere berispinge *des Conincks Dronckenschap*; en verhoedende so veele in hem was, dat den Vorst door een al te veel en sterck drincken sich selven niet soude komen te verderven, *Aelianus Lib: 9*, *Cap: 26, Variarum Histor*: Hoewel sommighe *Grooten*, bestraft zijnde over Dronckenschap, de Bestraffinge so wel niet en souden opneemen van haere *Praedicanten*, als *Antigonus* deselve opnam van *Zeno*; so sal echter bevonden worden, dat de Vermaeninghen van Vroome, Maetighe, onbesproockene *Leeraeren* aen deselve ghedaen, altoos noch eenige Vrucht in haere Herten schaffen sullen.

Cap. XXXXI. Dat sommige de Dronckenschap verdeedighen willen met de H: Schrifture; en alle Wetten teeghens deselve begeeren afgheschaft: En met wat belacchelijcke reedenen de Huydendaeghsche Drincke-Broers de Vryheydt van Drincken voorstaen, ende verdeedigen.

SO boos en verdorven zijn nu de Tijden, [+] datter niet dan te veel menschen ghevonden worden, welcke *de Dronckenschap* pleeghende daeghelijcks, oock die Sonde voorstaen en verdeedighen onbeschaemdelijck; *misbruyckende* de H: Schriften *Psal: 104*, *v. 15*; *Jud: 9*, *v. 13*, om elckanderen gaende te maecken tot Dronckenschap: by brengende de exempelen van *Noah, Gen: 9*, *vers 21*; ende van *Loth, Gen: 20*, *v. 33*, *34*, *35*; om elckanderen in die Sonde te stijven ende te stercken. Immers zijn sodaenige Aenvoerders en Verdeedigers van de Dronckenschap, Snooder als dien Philosooph, waer van

[+] Schriftuer misbruyckt tot verdeedinghe der Dronckenschap.

A. Gellius Noct: Attic: Lib: 15, *Cap: 2*, verhaelt, seggende, Dat seecker Persoon *uyt het Eylant Creta*, sich uytgeevende voor een *Platonisch Philosooph*, + zijnde een Quack-man vol Wint en Opgeblaesentheydt, en tot bespottens toe *tot den Dronck geneyght*, ghemeenlijck op de Maeltijden van Ionghe Luyden deselve *aenporde tot Drincken*; seggende 't selve te doen, *achtervolgens de Leere en Wetten van Plato*; eeven als of deselve, in sijne Boecken *de Legibus*, de Dronckenschap als dienstig gekeurt en gepreesen hadde: helpende onder-en-tusschen sich selven en anderen het Lijf vol, door het Gulpen van groote Glaesen. Maer ghelijck deesen Boeve *de Dronckenschap prees, en daer toe misbruyckte de woorden van Plato*, welcke niet den *Dronck van Gulsigheyt* en Overdaedigheyt, maer alleen die van een *maetige Vermaecklijckheyt*, geoorlooft stelt: + Soo durven de op-gemelte Aenvoerders en Verdeedigers der Dronckenschap, *Gods H: Woort misbruycken* tot Voorstant van die Sonde; daer het doch soo klaer en kenbaer is, *dat Godts Woort de Dronckenschap verbiedt*, verfoeyt, verdoemt, ende veroordeelt in allen Onboetveerdighen, ghelijck hier vooren van ons getoont is: laetende en stellende vry en geoorlooft *het ghebruyck des Wijns* (by voorval) *tot Genoechsaemheyt, en tot een maetige Verheuginge van den mensche*.

+Schriften van *Plato* verschoonen de Dronckenschap niet.

+Schriftuer voor al niet.

Sommige zijn so godloos en God-vergeetend', datse *met Macht en Gesag de Dronckenschap souden willen hant-haeven*, indien het in haer Hant en Vermoogen was.

Die van *Ephesen* hebben haere Stadt ontseydt aen eenen *Hermodorus*, + welcke een Maetig en *Nuchter man was*: gheevende de *Ephesiers* deese Reeden van haer gedaene,

+*Hermodorus* ghebannen om sijn Nuchterheydt.

Niemant zy onder ons Maetigh en Nuchter: wil

yemant sodaenigh zijn, hy zy het elwers, en onder anderen. Strabo Lib: 14.

Wanneer *Duronius* geworden was *Tribunus Plebis*, + dat is, Bescherm-Heer des Volcks, heeft hy *afgeschaft die Wet*, waer door alle overdaet in Suypen en Swelgen was ingebonden. *Wel hoe Roomsche Burgers*, seyt hy! *Men heeft U L gemuylbant, en sulcx staet ons in het minste niet te lyden. Ghy luyden zijt geboeyt en gebonden aen een droevigen Bant van Dienstbaerheyt: Want, daer is een Wet gemaeckt, welcke U L dwinght te zijn Sober en Huys-houdend'. Laet ons derhalven afschaffen die Wet welcke door Outheydt al verroest is. Want waer toe dient ons de Vryheyt, indien het den geenen die willen, niet vry en geoorlooft is om Hals te koomen door Overdaedt.*

+*Duronius* schaft af de Wetten teegen de Dronckenschap.

+ Om het onbeschaemt afschaffen van ghemelte Wet, is *Duronius* uyt den Raet geset geworden door *M. Antonius, ende L. Flaccus*, welcke doemaels Op-sienders en Straffers waeren van alle quae manieren, *Valerius Maximus, Lib: 2, Cap: 9, Tit: 5.*

+Wort daerom uyt de Regieringe geset.

Duronius soude nu ten huydigen daege Hulp en Bystant vinden by veele Drincke-broers, + Veer-Caeten, Croegh-houders, en Meesters van Spreeu-Matten en Haene-Campen. Deese alle souden met *goede Dronckemans reedenen* soecken te beweeren, dat *Duronius* in sijnen tijdt wel gedaen, en groot gelijck ghehadt heeft, afschaffende *de Wetten teegens de Dronckenschap*, terwijle hy konde: Dat oock sy luyden voor haer ende voor haere Naekomelingen behoorden te behouden *de Vryheydt, om haer selven met Lijf en Ziel, en alles watse hebben te mooghen Verderven, Verdrincken, en deur-brengen, sonder yemants* (oock niet der Overheeden en Praedicanten) *Bekroon, of teegen-seggen*. Te meer, Vermits sy woonen *in een Vry Landt*, het welck sy, door het uyt-veeghen van soo meenighen schoonen Romer

+Dronckaers prysen *Duronium*.

Wijn op desselfs Welvaeren, hebben helpen *Vry-drincken, en alsoo Vry-vechten*. Meede, om datse *haere Middelen, oock haere Gesontheyt, en Reputati* by wel-gemelte Drincken hebben opgeset. Te geswijgen, datse, tot Teecken en Bewijs van *haere liefde tot het Vaederlant*, in haere Lichaemen draegen *veelerhande Wijn-Wonden, en Drinck-Quetsuren*; behalven noch die gheene welcke men *sien kan aen haer Neusen*. Voor al, om dat de groote meenichte der Drincke-broers, door haer gestaedig Suypen, *de Consumptien in het Landt vermeerdert, 's Landts Bier-Wijn-en Brandewijns-Excijnsen en Imposten vergroot*, en vervolgens het meeste tot 's Landts Inkomsten *gecontribueert hebben*: Kort om, vermits sy, gheduyrende den Oorloogh, *allersterckst ghedroncken, Drinckende ghevochten, en het meest gegeeven* hebben, om de Ingeseetenen des Lants *tot so een Vryen Staet* te helpen.

Maer ghelijck de *Romeynsche Censores* buyten de Regieringhe gheweert hebben den ghemelten *Duronium*, [+] Voor-stander van Dronckenschap en Dronckaers: soo sullen oock alle Meede-standers van *Duronius* noch wel ten huydighen Daege, *door de Godtvruchtige Regieringhe van Staten en Magistraten*, ghehouden worden buyten sodaenich Gesag, datse noyt vermoogens sullen zijn, *de Bestraffingen der Dronckenschap uyt Godts Woordt, en het Inbinden van die schandelijcke Sonde door de Politie*, te konnen weeren, of beletten.

[+] Dronckemans reedenen gelden niet.

Cap. XXXXII. Proces van de Dronckenschap teeghens de Academische Philosophen: En Provisioneel Protest des Autheurs teegen de Dronckaers, indien sy sodaenigh Proces oock teegen hem aenvangen.

***L*Ucianus** in sijne t' Saemen-spreeckinge, genaemt *Tweemael-aengeklaegt*, [+] verhaelt, *Hoe de Dronckenschap, voor de Vierschaere der Gherechticheydt, gepleyt heeft teegens de Academische Philosophen*, de selven daer over aenklaegende, dat sy *door haere goede Onderwijsingen en Vermaeningen, den Jongeling Polemon van het Droncken drincken afgetrocken, tot een goedt en wel geacht man ghemaeckt, en tot een eerlijck Nuchter Leeven ghebracht hadden*. Dannoch de Reedenen van Beschuldingh inghebracht door de *Dronckenschap*, sich beklaegende dat soo een gehoorsaemen Slaef, *en soeten Kitte-Broer haer was ontrocken van deAcademische*: en daer op ghehoort *de Verantwoordinghe, en Reedenen van de Academie, hebbende een Jongeling van goeden Huyse, verleyt zijnde door de Dronckenschap tot Hoeren en Slemperyen, tot een goet en eerlijck man gemaeckt*: Soo heeft de Gherechticheydt het Vonnis uytgeweesen *tot Voordeel van de Academie*, [+] met eenpaericheyt van alle de Stemmen; *alleenlijck eene der Richters hebbende sijn Stem ghegeeven tot Voorspraeck en Voordeel van de Dronckenschap*.

[+]Proces van de Dronckenschap teeghen de Philosophen.

[+]Vonnis van 't Proces.

Indien de t' saementlijcke *Drincke-broers voor Wijn-Mannen en 't Croeg-Recht my daegen*, [+] en aenklaegen daer over, *Dat ick de Dronckenschap smaede, en te na spreeck; Het verval der Croegen en Drinck-gelaegen beooge; Veele fraeye Jongelingen, Kinderen*

[+]Beklag der Dronckaers teeghen den Schryver.

van goeden Huyse en eerlijcke Geslachten, den Dronckaers uyt haere Drinck-Cotten soecke te ontrecken; tot dien eynde doende mijn best, om *Groot en Kleyn* in te scherpen,

1. Dat de *Dronckenschap verbooden en verfoeyt is van Godt*; Van Overheeden, van Crijchs-Oversten, en Opsienderen der Gemeynte:
2. *De Gesontheydt quetst*, het Leeven verkort, en elendich maeckt:
3. *Den mensche ontmenscht*, en den selven gelijck maeckt den *Houten Beelden, den Beesten, den beseetenen van den Duyvel*, en den geenen welcke met de Vallende Sieckte bevangen zijn:
4. Een *oorsaeck is van Gekijf, van Gevecht*, van Dootslagh, en allerhande Schelm-stucken:
5. Den mensche aenvoert tot *Hoerery, Overspel*, Ontucht, en Oneerbaerheydt:
6. Den selven *Arm, Naeckt, Cael, ende Beroyt* maeckt:
7. *Van Verstant berooft*:
8. *Eer en Aensien doet verliesen*:
9. *Het Herte beswaert*, en daer in uytbluscht alle Goddelijcke Overlegginghe, en Liefde; maeckende den mensche onbequaem *om Godt te bidden*, om te Waecken voor sijn Zaeligheydt, en sich *te bereyden teegen den Dagh des Doots, ende des Oordeels*:
10. En dat de *Dronckenschap* voor eeuwigh en altoos den mensche *Bant buyten Godts Koninckrijck*.

Indien *weynich-gheachte Wijn-Mannen*, [+] het zy met Meerderheyt of Eenpaerigheydt van Stemmen, in haere Vergaederinghen my koomen te veroordeelen en verdoemen; *soo protestere ick daer teeghens, Nu als dan, en dan als Nu; en beroepe my van de Dronckene tot de Nuchtere*; En stelle dit

[+]Protest des Schryvers daer teegen.

mijn gedaene, neevens de Reedenen van dien, *aen het Oordeel van de gantsche Christenheyt*; maer boven al *aen dien Godt*, die gheseydt heeft *Habac: 2*, *v. 15*, *Wee dien die sijnen Naesten te drincken gheeft, die sijne Wijn-Flessche daer by-voeght, ende oock Droncken maeckt, om haere Naecktheeden te aenschouwen*.

EYNDE.

Tot GOUDA,

Gedruckt by *FRANS HOOLA*, Boeck-drucker en Boeckverkooper, op den hoeck van de korte Groenendael, aen de Brugge.